

Anul VI, Numărul 3 (20), iulie–septembrie 2023

LEVIATHAN

Revistă culturală

PUBLICAȚIE TRIMESTRIALĂ A ASOCIAȚIEI CULTURALE LEVIATHAN

PUBLICAȚIE TRIMESTRIALĂ A ASOCIAȚIEI CULTURALE LEVIATHAN

Director fondator
Rudy Roth

Redactor-șef
Costin Tuchilă

Redactor-șef adjunct
Pușa Roth

Colaboratori: **Georgeta Adam, Ioan Adam, Aurel Andrei, Corneliu Traian Atanasiu, Lică Barbu, Cornelia Bartels, Paula Bârsan, Valentina Becart, Ioan Bembea, Mircea Bodnariu, Valentin Busuioc, Dan Caragea, George Corbu, Cornelia Costin, Ionuț Cristache, Camelia Cristescu, Rodica Dascălu, Iuliana Dinu, Ana Dobre, Elisabeta Drăghici, Sonia Elvireanu, Ovidiu Gligu, Vasilica Grigoraș, George Grigore, Daniel Ioniță, Dori Lederer, Valeria Manta Tăicuțu, Pompilius Micu, Victoria Milescu, Klaudia Muntean, Milena Munteanu, Valentin Emil Mușat, Claudiu Neașu, Răzvan Nicula, Daniel Onaca, Erica Oprea, Sorin Oprea, Ionuț Pande, Veronica Pavel Lerner, Constantin Venerus Popa, Alexandru Sfârlea, Elena Stoican, Urfet Șachir, Constantin Radu Vasile, Letiția Vladislav, Gina Zaharia, Iulia Zorzoliu**

Concept grafic:
Rudy Roth

Fotografie copertă:
Jean-Baptiste Greuze, Chitaristul sau Un vânător de păsări care, la întoarcerea de la vânatoare, își acordează chitara 1757

ISSN 2602-0270
ISSN-L 2602-0262

CUPRINS

Editorial: <i>Meteorii și stele căzătoare... pe pământ și în cer</i>	3	Eseu: <i>Iluzia echității sociale într-o lume concurențială și discriminatorie</i> de Claudiu Neașu	80
Studiu: <i>Mitul lui Narcis (4)</i> de Costin Tuchilă	5	Dialog la Antipozi: <i>Mihai Eminescu între național și universal. Sydney 2023. Comemorarea unui pionier al promovării poeziei românești la Antipozi, Tudor Bucea</i> de Daniel Ioniță	83
Anul cultural Dimitrie Cantemir: <i>Dimitrie Cantemir – spirit universal</i> de Vasilica Grigoraș	8	Eseu: <i>Critica frumuseții pure</i> de Răzvan Nicula	85
Vorbe cu tâlc: <i>Cicero(ne)</i> de Dan Caragea	11	Arte vizuale: <i>Cinematograful rupestru</i> de Constantin Radu Vasile	87
Universalia: <i>Calea, adevărul și viața împăratului Hadrian, cuprinse în romanul lui Marguerite Yourcenar</i> de Daniel Onaca	15	Nicolae Grigorescu – 185: <i>Măreție prin simplitate</i> de Klaudia Muntean	90
Fernando Pessoa: Poeme de Alberto Caeiro Prezentare și traducere din limba portugheză de Dan Caragea	18	Eseu: <i>Haiku. Apropo și picanterie</i> de Corneliu Traian Atanasiu	92
Studiu: <i>N. V. Gogol – sufletul ucrainean</i> <i>în mantaua limbii ruse (3)</i> de Ana Dobre	22	Cronică literară: articole de Valeria Manta Tăicuțu, Ana Dobre, Alexandru Sfârlea, Victoria Milescu	94
Universalia: Poeme de Harry Martinson Prezentare și traducere din limba suedeză de Daniel Onaca	25	Note de lectură de Veronica Pavel Lerner	101
Poem din poemele Europei: Poezii de Lucian Blaga și Hristo Botev	28	Antologie de umor online: Iamaroc cu povestiri facebook (4) de George Grigore	103
Echo: Poezii de Rudy Roth, Letiția Vladislav, Sonia Elvireanu, Veronica Pavel Lerner, traduse în limbi străine	32	Umor: Marțea, doar ceasuri „bune” de Pompilius Micu	105
Muzică: <i>Generozitate prin muzică: Festivalul Internațional „George Enescu”, 2023</i> de Costin Tuchilă	39	Roman: fragmente de Sorin Oprea, Gina Zaharia	107
Document: <i>Primăvara unui geniu</i> Restituire documentară de Ioan Adam	41	Teatru: <i>Salonul roșu</i> de August Strindberg, dramatizare radiofonică de Pușa Roth, teatru serial, episodul 6	112
Poesis: Versuri de Valentin Busuioc, Valentina Becart, Valentin Emil Mușat, Elisabeta Drăghici, Camelia Cristescu, Ionuț Pande, Paula Bârsan, Erica Oprea	44	Cartea de teatru: Un geograf francez, pledant pentru românitate de Alexandru Sfârlea	119
Universalia – Cronica traducerilor: <i>Jurnalul Annei Frank</i> de Dan Caragea	55	Teatru: <i>Strasbourg</i> , partea I de Aurel Andrei	120
Dialoguri: Pulsul planetei în dialoguri electrice din „regatul ideilor” de Ana Dobre	57	Proză scurtă de Mircea Bodnariu, Lică Barbu, Ioan Bembea	127
Carnet de scriitori: <i>O amintire de când eram mai tânăr</i> de Ionuț Cristache	59	Interviu: „De-atâta poezie visez pe Dumnezeu” Interviu cu scriitorul și jurnalistul Ioan Vasiliu realizat de Pușa Roth	139
O viață de om de Dori Lederer	61	Jurnal de călătorie: <i>Călătorie în Insulele Prinților din Marea Marmara</i> de Rodica Dascălu	143
Traditions: <i>Viața de zi cu zi în haremul imperial (2)</i> de Urfet Șachir	62	Muzică: <i>Prima iubire, țambalul</i> de Elena Stoican	146
350 de ani de la moartea lui Molière: <i>Molière și Lully (6)</i> de Costin Tuchilă, Pușa Roth	64	Film: Squid Game (Jocul calamarului) de Milena Munteanu	150
Teatru: <i>Viata domnului de Molière</i> de Mihail Bulgakov Dramatizare de Constantin Venerus Popa, teatru serial, episodul 1	66	Umor: La televiziunea TV-Plus de Ovidiu Gligu	152
Aforisme: <i>Maxime... minime (9)</i> de George Corbu	73	Lumea copilăriei: Litera A de Iuliana Dinu <i>Florile mămucai</i> de Georgeta Adam	154 155
Document: <i>Agatha Grigorescu-Bacovia: „Totul este esență la Bacovia, nu numai poezia”</i> Interviu realizat de Cornelia Djigola (Bartels)	75	Istории mai puțin știute: <i>Impozitul pe barbă</i> de Pușa Roth	157
		Ab initio: Evoluția și dezvoltarea dreptului muncii de Iulia Zorzoliu	158
		Silogismele culturii: <i>Politici culturale și calitatea vieții (1)</i> de Cornelia Costin	160
		Volume apărute la Editura Leviathan	163

Editorial LEVIATHAN

METEORIȚI ȘI STELE CĂZĂTOARE... PE PĂMÂNT ȘI ÎN CER

Spectacolul celest e uluitor atunci când pământeanul are privilegiul să asiste la o ploaie de stele căzătoare, iar „ploaia de meteoriți” este un eveniment mediatic în sine, depinzând de mărimea corpurilor cerești. Da, nu ne mai speriem că am aflat atâtea informații despre aceste fenomene pe care bunicii și chiar părinții seniorilor de azi le puneau pe seama a cine știe câte greșeli (păcate) ale oamenilor, fiind considerate avertisment ceresc. Ei, vremurile s-au schimbat, omenirea a evoluat, iar libertățile de tot felul au dat posibilitatea generațiilor de astăzi să se poată informa despre misterele universului, grație științei, evident. Astfel, oamenii au lăsat cerul cu spectacolul său, tratându-l ca pe un vecin, uneori excentric, și au mutat centrul atenției la spectacolul pământean. Acum, dacă avem nevoie de o informație, accesăm internetul și, gata, problema e rezolvată. Cine mai are nevoie de cercetare, de amănunte, de date, când informația primară e suficientă! Viermele curiozității ne-a făcut să deschidem „cartea lumii”, Facebook-ul, să mai vedem, să ne informăm, căci bine se observă că numele acestei rețele de socializare derivă de la carte, iar „face” e doar... „coperta.” Dar ce mai contează când găsești tot ce vrei, ca la „Iarmaroc”! Repede ne-am dus cu gândul la Domnul Caragiale, mare vizionar, neîntrecut de actualitate, nici de lumea virtuală, căci avea geniu și geniul nu prea are epocă, el circulă nestingherit prin veacuri, prezent oricând. Ei, Facebook-ul seamănă formidabil cu *Moșii (Tablă de materii)*, semnată de genialul ploieștean, căci el prevedea că vom duce mai departe obiceiurile vechi, cu nume noi, că, de, suntem în era internetului, dar treaba e aceeași. Găsim astăzi pe rețelele de socializare tot ceea ce ne dorim și chiar mai mult, și vorbesc de Facebook, aceasta fiind accesibilă tuturor, până și celor mai puțin familiarizați cu lumea virtuală.

Citiți și comparați: *Moșii (Tablă de materii)*¹:

„Turtă dulce – panorame – tricoloruri – bragă – baloane – soldați – mahalagioaice – lampioane – limonadă – fracuri – decorațiuni – decorați – donițe – menajerii – provinciali – fluier – cerșetori – ciubere – cimpoaie – copii – miniștri – pungăși de buzunare – hârdaie – bone – doici – trăsuri – muzici – artiști – fotografii la minut – comedii – tombole –

¹ Apărută în „Moftul român”, seria a II-a, nr. 8, 18 mai 1901, p. 6, cu semnătura Car.

«Moftul român» nr. 8 – oale – steaguri – flașnete – înghețată de vanilie – fleici – stambă – câni – pelin – călușei – scrânciob: cele din urmă invenție care era și la expoziția americană – pinteni – biciclete – cai – vite – jandarmi – basmale – telegrafști – nepoate – mătuși – țate – neni – unchi – veri – văduve – orfani – portretul țarului – «Moartea vânătorului» – icoane – bricege – săpun – lumânări – panglici – prescuri – măcelari – grâu – cofeturi pentru colivă – bețivi – căciuli – cojoace – căpestre – boi – hârâitori – «Prima societate de bazalt și teracotă» – Stella – sticle – fân – cercuri – doage – buți – plăpumi – saltele – perne – flori – scaune – paturi – mese – beteală – oglinzi – cercei – inele – ibrice – turci – lighene – doftorii de bățături – săpun de pete – madipolon – ace englezești – mere – portocale – năut – floricele – șerbet – răcoreală – Marsilieza – lulele – luleaua neamțului – «Deșteaptă-te, române!» – sacăz – sifoane – ciucalată – acadele – plesnitori – tunuri – călușari – smochine – păpuși – poame – capul vorbitor – Leul de mare – «Vasilache» – copilul cu trei picioare – încercarea puterii – distracția americană – belciuge – fonografe – războiul român pentru țesut – mingi – urcioare – bere – cruci – Dumnezei – fluier – alune prăjite – Bragadir – fisticuri – Luther – beigăla – Opler – călăreți – orbeți – birji – schilozi – automobile – zamparagii – guvernamentali – opozanți – «Visul Maichii Precistii» – «Minunile lui sf. Sisoe» – «Alexe, omul lui Dumnezeu» – borangic – țări – sardele – lămâi – brânză – urdă – cașcaval – slănină – roabe – velințe – altițe – bibiluri – fote – perdele – ștergare – marama – furci – căldări – pirostii – lopeți – âlbii – copăi – fedeleșuri – porci – mătâni – paiațe

– rogojini – parfumuri – ciorapi – iminei – ghete – cizme – papuci – mătăsării – piepteni – drâmburi – darace – cobze – pomadă – clarinete – maimuțe – orice obiect 30 de bani – certuri – chefuri – aldămașuri – tãmbãlãuri – «Numai 40 de bani ocaua de Drãgãșani, vechi veritabil!» – «5 bani cafea gingirile!» – nuci – sare – salam de Sibiu – «Hop și eu cu Țața Lina! adevãrata plãcintã romãnã și cozonaci moldovinești!» – prafuri de pureci – covrigi – roșcove – frãnghii – stafide – curele – șei – hamuri – clopote – cãruțe – coșuri – bomboane – rahat – muzici – gogoși – pãlãrii – testemele – muște – popi – cocoane – mateloți – impiegați – pensionari – suprimați – popor – seniori – dame – MM. LL. – AA. L.L. – târgoveți – târgovețe – țãrani – țãrance – intelectuali – artiști – poeți – prozatori – critici – burgheji – tramcare – tramvaiuri – capele pãrlite – jupe cãlcate – bătãturi strivite – copiii pierduți – pãrinți beți – mame prãpãdite – guri cãscate – praf – noroi – murdãrie – infecție – lume, lume, lume – vreme frumoasã – dever slab... – Crizã teribilã, monșer!”

Pe Facebook:

nunți – botezuri – nașteri – fete dezbrãcate – lunga varã fierbinte – comemorãri – lumãnãri – vieți pierdute – accidente – mãnãruri (care mai de care mai SF) – certuri – înjurãturi de mame (de tați mai puțin, cã nu se știe sigur ce și cum!) – de viață – de partide (mai ales) – ceasuri – ibrice – oale minune – zarzavaturi – portete – iubiri – case mari și mici – vise la pachete – poezie tot la pachet – prozã – critici – teatru pe viu – teatru scris – eseuri – cronici – picturi – anunțuri de micã și mare publicitate – creme miraculoase – cãrlige – mobile – flori de plastic – diplome de toate felurile – rețete de slãbire – de îngrãșare – murdãrie – oameni schingiuți – circ (politic, mai ales) – vreme frumoasã – vreme urãtã – ploii – inundații – nenorociri – rãzboi – cereale – scandaluri – pensii – vaccinuri – vinuri – droguri – chefuri – distracții – nervi – invidii – zãmbete false – bombe – dinți – câini – pisici – plãpumi – perne – primari – primãrese – miniștri – poduri – șosele – gropi – fãinã de greieri – lãcuste – minuni – moșteniri – cereri în cãsãtorie – generali americani vãduvi (vãduve mai rar) – femei pãcãlite – hackeri – promisiuni etc. Numai braga mai lipsește... și burghejii!

Greșim cumva? Nu prea credem, cã noi toți suntem martori și autori, iar viața noastrã realã sau imaginatã este pusã la „mezat” (sens figurat, se înțelege!). Pãi, cu asemenea preocupãri cine mai are timp sã citeascã, sã studieze, cine mai are timp sã acorde atenție limbii romãne corecte? Trebuie „sã fim pe fazã”, sã rãspundem cum ne vine la gurã, cã așã e „modelul” sau moda. Sunt tot mai multe voci care reclamã cã se scrie poezie și se și publicã, indiferent de calitatea

acesteia, a poeziei, se înțelege. Da, libertatea are lipsurile ei, cã doar nu ne imaginãm cã existã libertate perfectã, și oamenii care vãd cã apar poeți din senin – sigur nici proza cu toate variantele ei nu e scutitã de critici, dar și de amatori – se gândesc poate la vorba din bãtrâni cum cã romãnul s-a nãscut poet și fiecare vrea sã scrie, cã de, e libertate. Ai bani, plãtești, scoți o carte, douã, nouã și așã devii poet. Cine sã aplice criteriile valorice dacã se vinde și se cumpãrã? Editorul? El este om de afaceri, în general, și banul are poezia sa, din pãcate. Criticul? Hmm! Acum toatã lumea crede cã poate face o judecatã de valoare și din prietenie sau din alte considerente, cartea pleacã victorioasã spre public. Revenim cu întrebarea. Criticul? Cel acreditat de o instanțã culturalã sau cel accesibil? Deși nu suntem cititori în stele, mai bine privim splendidul spectacol celest al noptilor de varã. Acum ne gândim cã nu putem judeca aprioric cartea doar pentru simplul motiv cã numele nu este cunoscut unora sau altora. Dar existã cineva celebru înainte de a-și publica opera? Din pãcate sunt mai multe cãrți decãt cititori și chiar dacã am avea toatã bunãvoința din lume, tot nu le-am putea rãsfoi mãcar. Sigur, așã se pierd cãrți care ar putea sã însemne ceva în literatura romãnã, dar nu existã reglementãri – nici nu ar fi cazul – care sã opreascã avalanșa. Noi trãim cu speranța cã o carte bunã poate trece proba timpului și exemple în literatura lumii sunt nenumãrate... Astãzi cartea este subminatã chiar de cel care o scrie (nu generalizez, firește), fiindcã siluiește limba romãnã chiar dacã are talent. Școala sau, mai bine zis, subțirimea învãțãmântului nu ajutã tinerii talentați sã evolueze, pentru cã au apãrut generații care nu știu sã scrie, gramatica reprezentãnd o noțiune aproape abstractã, iar cei care pot scrie au idei, dar n-au cuvinte. S-ar putea scrie mult și despre multe, dar punem punct nu înainte de a vã invita sã citiți și acest numãr 3 al revistei și sã priviți spectacolul celest și din aceastã capricioasã, dar splendidã varã a anului 2023.

**”Facebook-ul seamãnã
formidabil cu «Moșii (Tablã
de materii)» de Caragiale, cãci
el prevedea cã vom duce mai
departe obiceiurile vechi, cu
nume noi, cã, de, suntem
în era internetului,
dar treaba e aceeași.”**

Studiu

MITUL LUI NARCIS (4)

Costin Tuchilă

Critic literar și muzical, ziarist
Membri al Uniunii Scriitorilor din România

Urmare din numărul 2/2023

Observând dezvoltarea mitului lui Narcis în literatură și, odată cu el, inseparabil, a motivului oglinzii, s-ar putea spune că ultima parte a narațiunii poetice pe care i-o dedică Ovidiu în cartea *Metamorfozelor* (*Metamorphoseon libri*, publicată în anul 8 d.Hr.) este cea mai ofertantă. Fără a se abate de la unitatea de ton și expresie a episodului, ca de altfel, a întregului poem în 15 părți, versurile 454–512 au un plus de dramatism mai ales din punct de vedere psihologic, exact acest aspect făcând mitul

atât de atrăgător și deschis interpretărilor îndeosebi în epoca modernă. Revolta lui Narcis împotriva propriei sorți (tribut, în plan moral, plătit orgoliului său), exprimată în strigătul de deznădejde din pasajul anterior („Păduri, îndurat-a vreunul/ Soartă-așa crudă? Voi știți, căci ați fost adăpost mult prielnic/ Multora. Voi, ce de-atâtea veacuri trăiți, țineți minte/ Dacă în lungul răstimp mai pierit-a vreunul ca mine? [...]”, v. articolul din numărul 2/2023 al revistei), e continuată cu adresarea directă către chipul din oglinda apei, ale cărei gesturi simetrice sunt doar aparent dătătoare de speranță pentru eroul îndrăgostit de sine, sunt înșelătoare, ele fiind preludiul finalului funest tălmăcit literar de poet:

„quisquis es, huc exi! quid me, puer unice, fallis
quove petitus abis? certe nec forma nec aetas
est mea, quam fugias, et amarunt me quoque nymphae!
spem mihi nescio quam vultu promittis amico,
cumque ego porrexi tibi brachia, porrigis ultro,
cum risi, adrides; lacrimas quoque saepe notavi
me lacrimante tuas; nutu quoque signa remittis
et, quantum motu formosi suspicor oris,
verba refers aures non pervenientia nostras!
iste ego sum: sensi, nec me mea fallit imago;”¹

„uror amore mei: flammam moveoque feroque”² din versul următor, punct culminant al „discursului” erotic, dovedește, în versiunea lui Ovidiu, că, de fapt, complexul lui Narcis, cum i-am spune noi astăzi, este o formă de trăire pe deplin conștientă a nebuliei generate de pasiunea de sine. Dacă, din punct de vedere psihanalitic ea poate fi interpretată ca abatere de la comportamentul psihic normal, din punct de vedere artistic, literar mai ales, ea este – și s-a dovedit – cât se poate de fertilă. Iar *oglindea*, nelipsită din recuzita narcisică, indiferent în ce formă este reprezentată, simplu sau prin diverse imagini care o sugerează, rămâne esențială. Prin extin-

¹ «Oricine-ai fi, vină-aici; o copile/ Fără de seamă, mă-nșeli? Te râvnesc! unde fugi? Frăgezimea/ Și chipul meu nu te-alungă, desigur; iubit sunt de nimfe./ Ochiul tău drag îmi dă nu știu ce fel de nădejde. Când brațul/ Eu ți-l întind, tu pe-al tău mi-l întinzi; când surd, tu de-asemeni/ Râzi către mine; de-am plâns, te-am văzut lăcrimând și pe tine;/ Tu dai din cap, răspunzând chiar la semnele mele. Și, după/ Cum bănuiesc din mișcarea frumoasei guri, ea îmi trimite/ Vorbe, ce pân' la urechile mele n-ajung./ Dar eu simt/ Că în tine sunt; înțeleg și icoana mea nu mă înșală.» – versurile 454–463, traducere de Ion Florescu, în Ovidiu, *Metamorfoze*, revizuirea traducerii, prefață, note, anexe de Petru Creția, București, Editura Academiei Republicii Populare Române, 1959, p. 71.

² „Ard de iubire de mine. Stărnesc vâlvătaie și-n piept o/ Port.” – versul 464, idem.

Ediție din 1556, Veneția

dere, trăirea narcisică poate antrena întregul univers – vezi *narcisismul cosmic* de care vorbea Gaston Bachelard, în ultimul capitol al acestei cărți, *Universul reversibil*³.

Cu fiecare vers, episodul metamorfozei lui Narcis își sporește tensiunea, cu forme aproape teatrale – de aici și bogăția de semnificații artistice pe care mitul, astfel povestit, a generat-o. Conștient de nebunia fatală de care s-a lăsat cuprins, Narcis ajunge chiar să dorească – dorință ciudată pentru un îndrăgostit – ca obiectul pasiunii sale să fie departe, să se smulgă așadar din propria ființă pentru a se salva, „obiectivare” nebănuită la o înțelegere superficială a mitului. Ovidiu nu e numai un inventator de stări poetice, oricât de semnificative ar fi ele. În acest episod din *Metamorfoze*, el excelează în înregistrarea celor mai fine reacții. Narcis conștient de soarta ce i-a fost rezervată, oricât de sublimată în planul simbologiei poetice, este expresia elocventă:

„iamque dolor vires adimit, nec tempora vitae
longa meae superant, primoque exstinguor in aevo.
nec mihi mors gravis est posituro morte dolores,
hic, qui diligitur, vellem diuturnior esset;
nunc duo concordēs anima moriemur in una.”
Dixit [...]”⁴

Oglinda apei se tulbură de lacrimile sale și „unda mișcată” alungă chipul iubit:

„quo refugis? remane nec me, crudelis, amantem
desere!” clamavit; liceat, quod tangere non est,
adspicere et misero praebere alimenta furori!”⁵

Pieptul dezgolit, alb în frumusețea lui glacială de altădată, „devine trandafiriu”, șirul de comparații anunțând, imagistic, topirea în focul pasiunii fatale:

³ Mecanismele individuale pot fi repetate, prin amplificare, și la scară cosmică. Odată cu Narcis se reflectă în apă arborii, soarele, cerul, pe care nefericitul erou nu le sesizează. Imaginea există însă și invită la meditație. Gaston Bachelard a numit acest tip de imagine *narcisism cosmic*. Bachelard citează după Gasquet (*Narcis*): „Le monde est un immense Narcisse en train de se penser.» OÙ se penseraient-il mieux que dans ses images? Dans le cristal des fontaines, un geste trouble les images, un repos les restitue. Le monde reflété est la conquête du calme.” (*L'eau et les rêves, essai sur l'imagination de la matière*, p. 36) / „Lumea este un imens Narcis ce se gândește pe sine.» Dar unde s-ar gândi ea mai bine decât în propriile-i imagini? În cristalul fântânilor, un gest tulbură imaginile, repaosul le restabilește. Lumea reflectată este cucerirea calmului.” (*Apa și visele, eseu despre imaginația materiei*, traducere de Irina Mavrodin, București, Editura Univers, p. 32)

⁴ „Jalea-mi seacă puterea! Și traiul/ Mi s-a scurtat și mă sting chiar în floarea vieții. Dar moartea/ Nu-mi pare crudă, căci moartea îmi curmă durerea. Icoana/ Dragostei mele-aș dori cât mai mult să trăiască; acuma/ Fiind prin inimă uniți, vom muri în aceeași suflare”/ Zice. [...]” – versurile 469–474, idem.

⁵ „Unde fugi? Nu fi crud, nu-l lăsa pe-al tău iubit; aș vrea fața/ Pe care nu pot s-o ating cel puțin s-o privesc, nebunia/ Tristă hrănindu-mi.» – versurile 477–479, idem.

Caravaggio, *Narcis*, 1594–1596

„dumque dolet, summa vestem deduxit ab ora
nudaque marmoreis percussit pectora palmis.
pectora traxerunt roseum percussa ruborem,
non aliter quam poma solent, quae candida parte,
parte rubent, aut ut variis solet uva racemis
ducere purpureum nondum matura colorem.
quae simul adspexit liquefacta rursus in unda,
non tulit ulterius, sed ut intabescere flavae
igne levi cerae matutinaeque pruinae
sole tepente solent, sic attenuatus amore
liquitur et tecto paulatim carpitur igni.”⁶

Apă – foc, alb – nuanțe de roșu, de la trandafiriu delicat la roșul închis al purperei într-o străfulgerare imaginară aproape barocă – și nu e de mirare că începând cu epoca barocului, mitul, de la narcisismul individual la cel cosmic, a fost o tentație constantă.

În acest final, în care nu a mai rămas nimic din vigoarea de altădată a eroului, nici „frumusețea iubită de Echo”, reapare

⁶ „Cum suferă, haina și-o rupe din partea/ Cea mai de sus și se bate cu albele palme pe pieptul/ Gol. Și-atunci pielea lovită trandafiriu se face./ Cum este fructul ce alb e pe de-o parte și roșu pe alta/ Sau ciorchinul de struguri, încă necopt, care-ncepe/ Nedeslușitei culori să îi dea de purpură umbră./ Cum își văzu vânățiile-n apa din nou limpezită./ Nu mai putu să mai rabde, ci-ntocmai cum se topește/ Ceara gălbuie la flacăra slabă, sau a dimineții/ Brumă se duce la raza călduță de soare, asemeni/ Și Narcis, de iubire slăbit, se topește de focul/ Acoperit, ce-i aduce pieirea.” – versurile 480–490, idem.

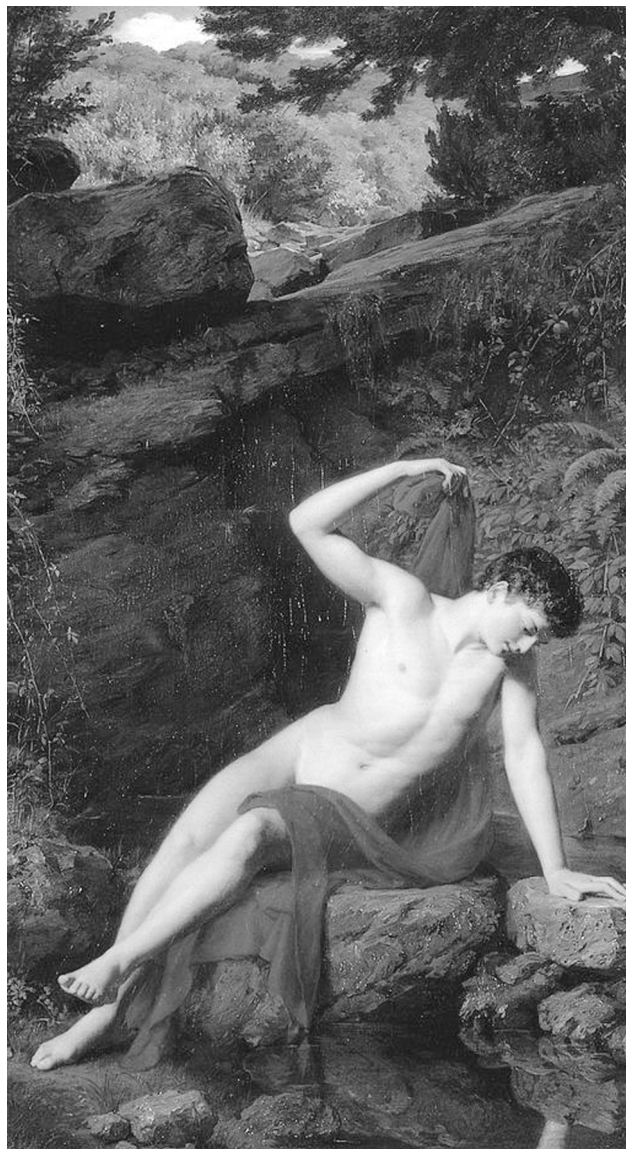
nimfa ecoului, repetând silabele deznădejzii, pentru simetria, clasică, a narațiunii:

„quae tamen ut vidit, quamvis irata memorque,
indoluit, quotiensque puer miserabilis 'eheu'
dixerat, haec resonis iterabat vocibus 'eheu';
cumque suos manibus percusserat ille lacertos,
haec quoque reddebat sonitum plangoris eundem.
ultima vox solitam fuit haec spectantis in undam:
'heu frustra dilecte puer!' totidemque remisit
verba locus, dictoque vale 'vale' inquit et Echo.
ille caput viridi fessum submitit in herba,
lumina mors clausit domini mirantia formam:
tum quoque se, postquam est inferna sede receptus,
in Stygia spectabat aqua. planxere sorores
naides et sectos fratri posuere capillos,
planxerunt dryades; plangentibus adsonat Echo.”⁷

Dar trupul mort ce urma să fie însoțit de faclele ritualului funerar, spune poetul, pierise, într-o formă de sublimare de altfel specifică și altor metamorfoze. Din locul morții lui Narcis răsărise o floare „ca de șofran, cu mijlocul încins tot de albe petale” („croceum pro corpore florem/ inveniunt foliis medium cingentibus albis”): narcisa.

Fragment din studiul *Oglinzile lui Narcis*

⁷ „Și totuși,/ Când iar îl vede, deși mâniașă de-o rea amintire./ Se-ndurerează; și de câte ori biet flăcău «ah» strigase,/ Răsunătoarea ei voce tot «ah» îngânase; cu palma/ Când se bătuse pe brațe Narcis și ea tot acele/ Zgomote de lovituri i-a trimis. El, privindu-se-n apă./ Ca, de obicei, mai rosti aste vorbe, cele din urmă:/ «Vai, ce zadarnic, copile, eu te-am iubit!» și-aceleași/ Vorbe-auzi ca răspuns. «Bun rămas», a mai zis. Echo spuse/ Tot «Bun rămas». Apoi capu-obosit își apleacă în iarba/ Verde; și moartea i-a-nchis ochii care iubeau frumusețea/ Domnului lor. El, primit în lăcașul de jos, se privește/ Chiar într-a Stixului apă. Surorile sale naiade/ Pieptul și-l bat, îl jelesc și cosița tăiată i-o-nchină;/ Plâns-au driadele, Echo atunci a răsfrânt al lor plânset.” – versurile 494–507, idem.

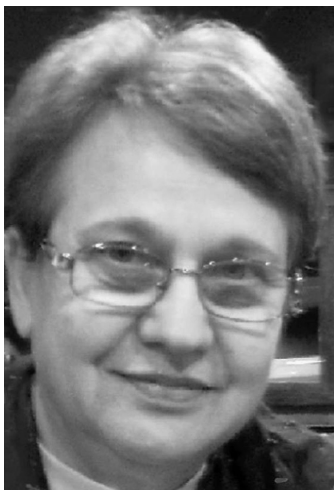
Adolf Grass, *Narcis*, 1867

”Observând dezvoltarea mitului lui Narcis în literatură și, odată cu el, inseparabil, a motivului oglinzii, s-ar putea spune că ultima parte a narațiunii poetice pe care i-o dedică Ovidiu în cartea «Metamorfozelor» este cea mai ofertantă. Fără a se abate de la unitatea de ton și expresie a episodului, ca de altfel, a întregului poem în 15 părți, versurile 454–512 au un plus de dramatism mai ales din punct de vedere psihologic, exact acest aspect făcând mitul atât de atrăgător și deschis interpretărilor îndeosebi în epoca modernă.”

Anul cultural Dimitrie Cantemir

DIMITRIE CANTEMIR – SPIRIT UNIVERSAL

Vasilica Grigoraș

Poetă, prozatoare
Membră a Uniunii Ziaristilor
Profesionisti din România

Anul 2023 este dedicat lui Dimitrie Cantemir ¹, reprezentant de frunte al culturii române și europene, născut pe meleaguri vasluiene, ca fiu al domnitorului Constantin Cantemir și al soției acestuia, Ana Bantaș. De copil se bucură de educație aleasă și învățatură temeinică sub îndrumarea învățatului călugăr cretan, Irimia Cacavelas, cu studii la Leipzig și Viena, dascăl de limba greacă la Școala Domnească din Iași, autor al unor scrieri originale și traduceri. La 15 ani, în 1688, mezinul Dumitrașcu a fost

¹ N. 26 octombrie 1673, Silișteni, Fălciu, azi comuna Dimitrie Cantemir, jud. Vaslui–m. 21 august 1723, Dmitrovsk, Rusia.

Dimitrie Cantemir, „un erudit de faimă europeană, voievod moldovean, academician berlinez, prinț moscovit, un Lorenzo de Medici al nostru.” – George Călinescu

luat ostatic la Constantinopol, ca zălog al tatălui său pe lângă Înalta Poartă. Aici a luat contact cu cele mai înalte medii culturale. A studiat cultura clasică greacă și latină, filosofie, teologie, medicină, fizică, istorie și geografie... Intrând în legătură cu învățații turci, și-a însușit știința și cultura arabo-turcească, folclorul, datini, credință, studiind cu aceeași sârguință cultura musulmană.

Formația cărturărească cu multiple și importante idei și preocupări i-a fost cunoscută și recunoscută încă din tinerețe, pe când era la Constantinopol, de cei din anturajul înalților demnitari otomani și învățaților locului, dar și al diplomaților puterilor străine. I-a întâlnit pe trimișii regelui Ludovic al XIV-lea, pe cei ai țarului Rusiei și pe cei ai republicii olandeze. Cunoscător al unui număr impresionant de limbi (șapte după unii, douăsprezece conform altora) se bucură de o comunicare profundă cu ilustre personalități întâlnite.

Deși tânăr, Dimitrie Cantemir era o personalitate matură, formată printr-o cultură vastă. La numai 25 de ani, marele cărturar umanist a scris prima lucrare de importanță epocală, una dintre operele sale fundamentale: *Divanul sau Gâlceava înțeleptului cu lumea sau Giudețul sufletului cu trupul* în ediție bilingvă (română și greacă). Publicată în anul 1698 la Iași, îi confirmă autoritatea educației și erudiției și-i sporește reputația. Scrierea are trei părți. Prima parte include un dialog între înțelept și lume, în care înțeleptul învinuiește, iar lumea se laudă și se apără. Partea a doua este o culegere de citate din Biblie cu ajutorul cărora își propune să argumenteze învinuirile aduse de înțelept lumii, iar în partea a

treia autorul propune o împăcare între înțelept și lume. Tânărul cărturar dezvoltă în această carte modul său de a vedea lumea, omul, oroarea sa pentru arivismul social al feudalilor hapsâni. Această scriere reprezintă primul tratat de filosofie morală în cultura română și totodată prima afirmare a crezului umanist al lui Dimitrie Cantemir.

Dacă geniul cantemirian se face cunoscut începând cu *Divanul...*, manifestarea plenară a acestuia se explică prin mobilitatea surprinzătoare cu care a abordat importante domenii din epocă, sesizând frământările la care a fost martor și personaj activ. În capitala Imperiului Otoman, Cantemir a cunoscut o lume de o mare complexitate în care se încrucișau civilizațiile orientale cu cele central-europene, lumea musulmană cu vechea ei înțelepciune, credințele și limbile orientale și nu mai puțin legendele și folclorul mahomedan.

În anul 1700 scrie în limba latină *Sacrosanctae scientiae indepugnabilis imago (Imaginea tainică a științei sacrosante)*. Pe lângă problemele existenței, în această lucrare filosofică abordează și teoria cunoașterii, susținând că originea cunoașterii nu este nici în rațiune, nici în simțuri, ci în relația cu divinitatea. Scrisă la Constantinopol, a căzut pradă uitării mai bine de un veac și jumătate, zăcând îngropată în arhivele Rusiei. După ce a fost redescoperită, a mai durat încă o jumătate de secol până a reintrat în circulație, cu multe imperfecțiuni de editare și interpretări eronate, tradusă în limba română de N. Locusteanu în 1928. Cu toate acestea, rămâne și se impune ca o lucrare valoroasă pentru gândirea românească.

Opera *Prescurtare a sistemului logicii generale* este scrisă în anul 1701 în limba latină cu titlul *Compendiolum universae logices institutionis*. Este un manual cu definiții sobre, destinat studiului celui care se inițiază în domeniul logicii. Se găsește în manuscris la Moscova și o reproducere la Biblioteca Academiei Române.

La Constantinopol, între 1703 și 1705 scrie în limba română *Istoria ieroglică*. Scrierea este considerată prima încercare de roman social-politic și o celebră lucrare alegorică, prima de acest gen în literatura română și reprezintă oglinda propriilor frământări, dar și ale epocii într-un scenariu fabular al luptelor acerbe dintre boieri și domni, dintre boierii munteni și moldoveni pentru ocuparea tronurilor celor două țări cu trimiteri la comportamentul hrăpăreț al cuceritorilor otomani. După unui critici și comentatori, în această lucrare este prezentată ura și lupta pentru tronul Moldovei a celor doi frați Cantemir – Antioh și Dimitrie. Personajele umane

ale romanului apar sub măștile sălbăticiunilor din pustiuri. Întâlnim aici o adunare într-o continuă gâlceavă a dobitoacelor Leului și a păsărilor Vulturului (reprezentate de Inrog și Corb). Această luptă alegorică este abordată ca o dispută filosofică între două principii, care indiferent din orice punct ar fi privite, oferă de fiecare dată un alt spectacol. Personajele *Istoriei ieroglice* evoluează pe scena unui imens teatru imaginar, în care figurile de stil care sprijină construcția sunt o schelă abstractă de ridiculare a vieții delirante din epoca respectivă. *Istoria ieroglică* a fost socotită de-a lungul timpurilor roman, pamflet, epopée, satiră socială, memorii, eseu, poem, spectacol cu măști etc. Din punct de vedere literar, realmente lucrarea nu poate fi încadrată în niciuna din aceste specii literare, ci rămâne o istorie a situațiilor esențiale ale timpului pline de dușmănie și răzbunare. În această scriere nu se întrevăd ambiții constructive, însă se remarcă dorința vădită a lui Cantemir de a realiza un exercițiu de transcriere literară și o demonstrație de abilitate verbală. Aici sunt scrise și discursuri (fragmente de oratorie), în care arta retorică este evidentă. Vorbirea autorului îl prezintă ca un bun sfătuitor, dar mai cu seamă îl desemnează a fi primul orator român în toată accepția cuvântului. Tinzând către un ideal lingvistic și literar, consideră că este nevoie acută de o șlefuire a limbii necizelate încă.

Una dintre cele mai semnificative lucrări ale lui D. Cantemir este *Descriptio Moldaviae (Descrierea Moldovei)*, scrisă în limba latină, în prima parte a șederii sale în Rusia (1714–1716). Aceasta îi aduce consacrare europeană și reprezintă cea dintâi

scriere cu caracter științific din istoria culturii românești, în care face cunoscută existența poporului român. Lucrarea cuprinde trei părți. Prima parte este consacrată descrierii geografice a Moldovei cu munți, ape și câmpii, prezintă flora și fauna, târgurile și capitalele țării de-a lungul timpului și întocmește prima hartă a Moldovei. În partea a doua a lucrării este înfățișată organizarea politică și administrativă a țării. Face referiri detaliate la forma de stat, alegerea sau îndepărtarea din scaun a domnilor, la obiceiurile prilejuite de înscăunarea domnilor sau de mazilirea lor, de logodnă, nunți, înmormântări. În ultima parte a lucrării, există informații despre graiul moldovenilor, despre slovele folosite, care la început au fost latinești, după pilda tuturor celorlalte popoare a căror limbă era alcătuită din limba romanilor, apoi înlocuite cu cele slavonești. Lucrarea prezintă interes nu numai pentru descrierea geografică sau politică bine documentată, ci și pentru observații

le etnografice și folclorice. Dimitrie Cantemir a fost primul cărturar român care a cuprins în sfera cercetărilor sale etnografia și folclorul.

Vita Constantini Cantemyrii, cognomento senis, Moldaviae principis este o cronică a Moldovei, în care figura centrală este tatăl său. Originalul lucrării nu s-a păstrat, ci doar o prelucrare făcută în limba rusă și latină, tipărită la Moscova, în 1783. În cartea *Evenimentele Cantacuzinilor și Brâncovenilor*, scrisă în limba „moldavă”, apoi tradusă în rusă, germană, greacă, Cantemir voia să atragă atenția că doar el merita tronul, chiar și în Țara Românească.

Istoria Imperiului Otoman, redactată în limba latină, *Incrementa atque decrementa aulae othomanicae (Istoria creșterii și descreșterii curții otomane)* a fost scrisă între 1714 și 1716. Cantemir o intitulase *Istoria pentru creșterea și descreșterea Curții aliosmănești*. Este tradusă în principalele limbi de circulație europeană (engleză, franceză, germană), limba rusă, limba română ș.a., fiind principalul izvor de informare despre istoria turcilor, aducându-i lui Cantemir faima de istoric european. Cartea are două părți în care Dimitrie Cantemir a relatat istoria imperiului otoman și a analizat cauzele care ar fi putut duce la destrămarea sa. A insistat și asupra posibilităților popoarelor asuprite de a-și recuceri libertatea.

Lucrarea *Hronicul vechimii romano-moldovlahilor*, a cărei primă versiune a fost *Historia Moldo-Vlachica*, scrisă în română (1719–1722), cuprinde istoria noastră de la origini până la descălecarea. Susține ideea cronicarilor despre originea

comună a tuturor românilor și despre continuitatea poporului român în Dacia. Pentru scrierea acestei lucrări, Dimitrie Cantemir a consultat peste 150 de izvoare române și străine în limbile latină, greacă, polonă și rusă.

În 1722 scrie *Sistemul sau întocmirea religiei muhomedane*, în limba latină, apoi tradusă în rusă și română și tipărită din porunca țarului Petru I. Această carte, alături de *Istoria Imperiului otoman*, îl situează pe Cantemir printre marii orientaliști, conținând date prețioase despre istoria, științele naturii, religia, magia, ereziile, educația, ospitalitatea, datinile, obiceiurile și sărbătorile popoarelor musulmane.

Monarchiarum physica examination (Cercetarea naturală a monarhiilor) este manuscrisul unei lucrări filosofice scrisă în limba latină și înmănată țarului cu ocazia pronunțării panegiricului de către fiul său, Șerban.

În limba turcă scrie *Cartea științei muzicii (Kitab-i-musiki)*, un studiu aprofundat al muzicii otomane laice și religioase cu influențe din muzica bisericească bizantină. În prezentarea compozitorilor otomani include curente și tematicile vremii. Este prima lucrare dedicată muzicii, concepută într-un stil savant, însoțită de o culegere de melodii și compoziții, precum și un număr de 20 de creații proprii. Datorită acestei lucrări, Dimitrie Cantemir a intrat în istoria muzicală a Turciei ca fondator al muzicii laice și cunoscător al celei religioase sub numele de *Cantemiroglu* (fiul lui Cantemir).

Dimitrie Cantemir este primul român care impresionează lumea europeană prin vasta sa erudiție și forță de creație. La 11 iunie 1714 primește votul celor mai de seamă cărturari ai Germaniei și Europei și devine membru al Academiei de Științe din Berlin. În momentul primirii diplomei, filosoful Gottfried Wilhelm Leibniz, deopotrivă fizician și matematician, sublinia deosebita prețuire a genialului academician european: „Prea seninul și înălțatul Dimitrie Cantemir, principe al imperiului rusesc și domn ereditar al Moldovei, printr-o pildă pe cât de demnă de laudă, pe atât de rară și-a închinat numele ilustru cercetărilor științifice și prin azeziunea la societatea noastră a dobândit o strălucire și o podoabă unică. Recunoaștem cu venerație bunăvoința principelui față de noi și față de studiile noastre.” Cantemir a fost apreciat de Academia de Științe din Berlin nu numai în timpul vieții sale, ci și după moarte, lucrările sale fiind citate în diferite reviste de specialitate și traducându-i-se principalele lucrări în limba germană: *Incrementa atque decrementa aulae othomanicae*, Hamburg (1745) și *Descriptio Moldaviae*, Hamburg (1771).

Oamenii de cultură au vorbit elogios despre formația și caracterul excepțional al fenomenului cantemirian. De remarcat și faptul că în caracterizarea concepției cărturarului, pe lângă superlative, s-a ținut seama de împrejurările particulare ale epocii și vieții sale. În gândirea și opera sa s-a văzut pe bună dreptate întruchiparea prin excelență a sintezei între Orient și Occident, realizată în acel moment în

cultura românească, străbătând distanța de la scolastică și medievalism întârziat la umanism.

Dimitrie Cantemir rămâne pentru totdeauna în conștiința umanității, Domn luminat și devotat țării Moldovei în două rânduri, personalitate polivalentă, conștiință enciclopedică, mare cărturar al umanismului românesc și primul orientalist român, poliglot, filosof, etnograf, geograf, istoric, antropolog, scriitor, cartograf, lingvist, muzicolog, compozitor. A fost un deschizător de drumuri în multiple domenii de creație, un spirit care respiră atmosfera intelectuală a Europei. Este figura luminoasă din perioada feudală a literaturii române și prin scrierile sale rămâne un precursor al gândirii științifice moderne, simbol al umanității în ascensiune spre lumină și progres.

Se stinge din viață la 21 august 1723, în Dmitrovsk (Dimitrievka), la numai 49 de ani. Este înmormântat cu simplitatea dorită la Moscova, în biserica zidită de el în curtea mănăstirii grecești, apoi osemintele sale au fost aduse în țară și înhimate la biserica Mănăstirii Trei Ierarhi din Iași.

La împlinirea a 350 de ani de la naștere și 300 de ani de la moartea domnitorului și cărturarului iluminist, una dintre marile personalități de factură enciclopedică de la sfârșitul secolului al XVII-lea și începutul secolului al XVIII-lea să-l omagiem și să-l cinstim cu aceeași măsură cu care el a slujit neamului și țării, românilor și europenilor.

Bibliografie:

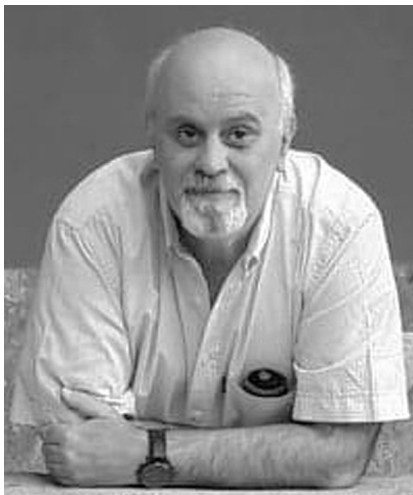
- Baban, Ioan**, *Univers cultural și literar vasluian*, Dicționar, Iași, Editura PIM, 2008;
- Cantemir, Dimitrie**, *Hronicul vechimii moldo-vlahilor*, București, Editura Albatros, 1981; **Cantemir, Dimitrie**, *Divanul*, București, Editura pentru Literatură, 1969;
- Călinescu, George**, *Istoria literaturii române. Compendiu*, București, Editura pentru Literatură, 1968;
- Ciobanu, Ștefan**, *Istoria literaturii române vechi*, Chișinău, Editura Hyperion, 1992;
- Grigoraș, Vasilica**, *Evoluția ideilor filosofice la Dimitrie Cantemir*, București, Editura Leviathan, 2022;
- Grigoraș, Vasilica**, *Fragmente de spiritualitate românească*, București, Editura OSCAR PRINT, 2001;
- *** *Scriitori români*, București, Editura Științifică și Enciclopedică, 1978.

”**În gândirea și opera lui Dimitrie Cantemir s-a văzut pe bună dreptate întruchiparea prin excelență a sintezei între Orient și Occident, realizată în acel moment în cultura românească.**”

Vorbe cu tâlc

CICERO(NE)

Dan Caragea

Lingvist, eseist, critic de artă, traducător
Lisabona, Portugalia

Oricât de șubrede ar fi fost cunoștințele tinerilor în anii '70, nu era cu puțință ca liceenii să nu fi auzit de **Cicero**, marele orator roman, să nu fi recunoscut măcar după titlu *Filipicele* sau *Catilinarele* (tocmai se publicaseră cele trei volume de *Opere alese* la Editura Univers, în 1973). Îmi aduc înduioșat aminte că unii învățați mai în vârstă îi spuneau **Cicerone** (ca italienii), așa cum apare la Șăineanu, în *Dicționarul universal al limbei române* (ed. a VI-a, 1929), și așa cum a rămas la noi ca prenume bărbătesc:

Cicerone (Marcu Tului) m. cel mai celebru dintre oratorii romani; conșul, mântui patria de conspirațiunea lui Catilina (63 a. Cr.); fu sugrumat din

ordinul triumvirului Antoniu. Afară de discursuri, el a lăsat numeroase opere filozofice inspirate de doctrina lui Platon (106-43 a. Cr.).

Unchiul meu, avocat din vechea școală, obișnuia să exclame uneori, atunci când discursurile conducătorului națiunii îl plictiseau: *Quousque tandem, Catilina, abutere patientia nostra?* „Catilina” nu era anarhistul antic, ci tovarășul care se exprima poticnit în limba de lemn a comuniștilor. Am priceput pe atunci că, în argumentații, sentințele sunt de mare ajutor pentru a ne sprijini sau adăposti gândurile. Visam și noi, la vârsta tuturor închipuirilor, să deprindem meșteșugul lui Cicero, Maiorescu sau Titulescu. Dar să ne întoarcem la marele orator, al cărui nume îl pronunțăm italienește (și nu „kikero”, cum se zice în greacă și latina clasică, nici „țîțero”, cum i s-a spus și la noi în vechime și cum îi zic nemții și rușii) și la cuvintele legate de acesta.

În vorbirea curentă, numim „ghid” o „persoană care conduce și îndrumă un grup de turiști, un grup de vizitatori ai unei expoziții etc., dându-le explicațiile necesare”. I se mai spune, citând *DEX*-ul, „călăuză, **cicerone**”. Astăzi vom cerceta ultimul termen, neîndoios și cel mai prestigios, întrucât tagma acestor oameni învățați era înțeleasă ca trăgându-se din marele maestru roman al vorbelor. Toți cei ce par a ști totul despre un oraș, un parcurs, un monument, un muzeu etc., vorbind adesea în limbi străine, fluent și convingător, revelând povești uitate sau neștiute, i-au purtat (re)numele cu cinste.

În italiană, termenul comun a fost atestat pentru prima dată în 1542 (cf. Tullio de Mauro, *Grande dizionario italiano dell'uso*, Torino, UTET, 1999–2000, cu sensul glumeț de „persoană elocventă”).

Sensul de „ghid” apare ulterior, în secolul al XVIII-lea. Surprinzător, în engleză, prima atestare, cu înțelesul de „ghid”, conform *Oxford English Dictionary*, este în 1726 (Joseph Addison, *Dialogues upon the usefulness of ancient medals: Especially in relation to the Latin and Greek poets*). În franceză, considerată a doua cale de pătrundere la noi (cf. *DEX, MDA*), a fost atestat, conform *Trésor de la langue française informatisé (TLFi)*, la 1739 (De Brosses, *Lettres familières sur l'Italie*). Termenul a intrat în spaniolă, portugheză și germană. În cea din urmă, a câștigat un înțeles nou, în veacul al XIX-lea, datorită lucrării lui Jacob Burckhardt, *Der Cicerone. Eine Anleitung zum Genuss der Kunstwerke Italiens. I. Architectur, II. Sculptur, III. Malerei*, 3 vol., Basel, Schweizerbart, 1855. Burckhardt a extins sensul de la persoană la scriere, numind astfel „ghidul” său în domeniul artei. La fel, Richard Muther, *Der Cicero-ne in der Münchner Alten Pinakothek*, München și Leipzig, G. Hirth, 1898, și alții. Interesant este faptul că noua accepțiune a pătruns în italiană. Citim în *Treccani*: „Titolo, o denominazione generica, di libri che illustrano opere d'arte (dal titolo dell'opera *Der Cicerone*, scritta da J. Burckhardt nel 1855).” Cu același sens, apare înregistrat și în *Grande dizionario della lingua italiana*, al lui Salvatore Battaglia (1961–2002).

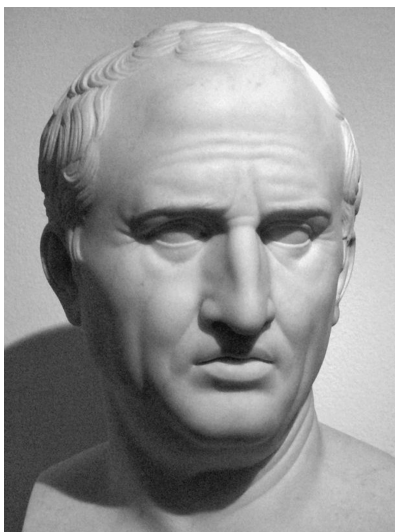
La noi se pare că lucrarea lexicografică în care apare întâia dată cuvântul **cicerone** este dicționarul român-francez al lui Raoul de Pontbriant (1862), care indică și forma de plural (după italiană): *ciceroni*.

Laurian și Massim, în întâiul nostru dicționar academic, din 1871 [recte 1873], îi acordă termenului un tratament amplu. Mai întâi, este prezentat marele orator, iar apoi sensurile comune, create

„prin metaforă”. Trecând peste siluirea latinizantă a exprimării, repulsivă azi, iată nu mai puțin de șase înțelesuri:

- omu elocente, scriptoriu admirabile;
- și in ironia, omu cu pretensiuni de elocentia sau bonu scriptoriu;
- conductoriu bonu si certu, si in speciale:
- *cicerone de platia*, omu care conduce pre straini intr'una cetate, le arreta si le explica raritatile cetatei, etc.;
- carte care descrie monumentele si alte lucruri mai insemnate si mai demne de vedutu intr'una cetate sau terra, si care serve de conductoriu si explicatoriu strainului, ce vre se visite acelle monumente;
- caracterie tipografice care prin marimea loru stau intre cele numite *filosofia si santu Augustinu*, asiá numite pentru co cu caracterie camu assemine se typarira mai antaiu *scrissorile lui Cicerone cotra familiari*; astadi acelleasi caracterie se chiáma *de numerelu unspredece*.

Marcus Tullius Cicero

Tot în *LMD*, găsim și derivatele: **ciceronianism**, s., referitor la ideile sau stilul lui Cicero; **ciceronian**, adj. și s., referitor la Cicero, la stilul sau opera sa; persoană care îl urmează, admiră sau îl imită pe Cicero; **ciceroniza**, vb. a-l imita pe Cicero. Numărul enorm de derivate și sensuri se explică prin faptul că acestea nu se deduc din atestări, fiind preluări lexicografice străine, virtuale, cu menirea de a îmbogăți limba.

Să vedem acum tratamentul din *Dicționarul limbii române (DA)*, litera C, 1940. Sunt trei articole de luat în considerație:

CÍCERO s. m. invar. (Tipogr.) *Cicero*. – Nume dat caracterelor tipografice (literelor) de 12 puncte.

– *N.* din fr. (după numele oratorului roman; întâia ediție a scrierilor lui a fost tipărită la Roma în a. 1458 cu astfel de litere). Cf. dubletul c i c e r o n e.

CICERÓNE s. m. *Cicerone*. – Călăuză care arată vizitatorilor cele vrednice de văzut într'un oraș, într'o regiune etc. *Monahul ce-mi slujeà de cicerone mi-a spus că [scăfârlia] erà a unii fete ce-a murit acolo*. C. NEGRUZZI, I 217.

– *N.* din ital. **cicerone**, idem (numele oratorului roman Cicerone, dat, în glumă, la Roma, călăuzelor bune de gură care arată și explică monumentele, operele de artă etc.). Cf. dubletul c i c e r o.

CICERONIÁN, -Ă adj. *Ciceronien*. – (Ca) al lui Cicero, (în) felul de a scrie al lui Cicero. Stil ciceronian. [Pronunț. -ni-an.]

– *N.* din lat. **ciceronianus**, -a, -um, idem.

Din compararea acestor două dicționare academice cu cele publicate ulterior, am putea ajunge la următoarele concluzii:

Pentru **cicero**, două sunt astăzi accepțiunile comune. Citez, după *DEX*:

CÍCERO¹ s. n. (Tipogr.) **1.** Corp de literă de 12 puncte tipografice. **2.** Albitură având baza un pătrat cu dimensiunile unui cicero¹ (1). – Din fr. **cicéro**.

CÍCERO² adj. invar., adv. (Care este) tuns scurt. – Din n. pr. **Cicero**.

Despre primul, *Dicționarul etimologic al limbii române* (2015) ne spune că apare la 1840, confirmă originea din franceză, dar adaugă și varianta *țîțero*, despre care nu precizează nimic, dar care trădează influența școlii tipografice germane.

Numele **Țîțero** apare, de plidă, la Nicolae Costin, în *Ceasornicul domnilor*, tălmăcire din 1703–1709 (ed. Gabriel Ștrempel, București, Editura Minerva, 1976):

„Măcar să zăbăvască mulți ani fiii deșărtării în școală și acolo să învețe retorica, să să înfrîngă întru filosofie, pre Plato să-l cinstiască, pre Aristotel să-l asculte, pre Omirul să-l învețe, să deprindză pre **Țîțero**, să răstoarne cu cetitul pre Ptolomeu, să să zăbăvască cu Xenofontu, să asculte pre Tit Livie, să nu uite pre Ghelie, să cunoască pre Ovidie, iară eu dzic și mărturisăscu că acela au învățat multe carele au învățat a să cunoaște pre sine singur.”

Tot Țîțero scrie și Asachi, la 1837, în *Albina românească*:

„Aice aerul răsună de cuvintele lui **Țîțero**, de versurile lui *Virghil* și a lui *Orațius* și de sunetul biruitorilor carii ducea în a lor triamv pe împărați.” || Gh. Asachi, „Arhiloghie”, în *Albina românească*, nr. 3, din 17.1.1837, pp. 23–26, apud Gh. Asachi, *Opere II*, București, Editura Minerva, 1981, p. 378.

Aceasta era vechea pronunție, urmând tradiția ecleziastică medievală. Împotriva rostirii cu iz „străin” s-a ridicat Ion Heliade Rădulescu:

„Noi zicem: *pace, face, tace, începe, cer, cină, cetate* și apoi să pelticim zicînd: *prințip, țivilizat, pronunție, canțelarie, Țezar, Țîțero* ca neamțul! Doamne păzește! Negreșit,

princip, trebuie să zicem, *civilizat*, *pronuncie*, *cancelarie*, *Cezar*, *Cicero*, și nu imitînd pe nimeni, ci învățați chiar de limba noastră.” || Ion Heliade Rădulescu, *Scrieri lingvistice*, București, Editura Științifică, 1973, p. 96.

Pentru corpul de literă, în *Dicționarul germano-român* (1887), al lui Lazăr Șăineanu, apare la *Cicero-schrift*, indicația de citire *țîțero*, a corpului de literă, ceea ce ar putea indica etimologia germană a variantei.

Aș mai adăuga faptul că, în franceză, *TLFi* îl atestă la 1550. Unele dicționare mai vechi, considerau că este vorba de un corp de literă de 11 puncte. *Dicționarul Academiei* franceze și *TLFi* mențin această tradiție, făcând distincția între corpul de literă și albitură:

A. Vx Caractères d'imprimerie qui a onze points typographiques de force de corps.

B. Unité de mesure typographique se découpant en douze points et servant d'unité dans le calcul de la répartition des blancs.

Mai limpede apare în *Dicționarul Academiei* franceze (ediția a IX-a) și care ne ajută să împăcăm măsurile vechi și noi (altfel zis, *LMD* cu *DRL*):

TYPOGR. Ancien caractère d'imprimerie, de onze points environ. Aujourd'hui, unité servant à mesurer la hauteur des caractères et valant douze points Didot, soit environ quatre millimètres et demi (on dit aussi Douze).

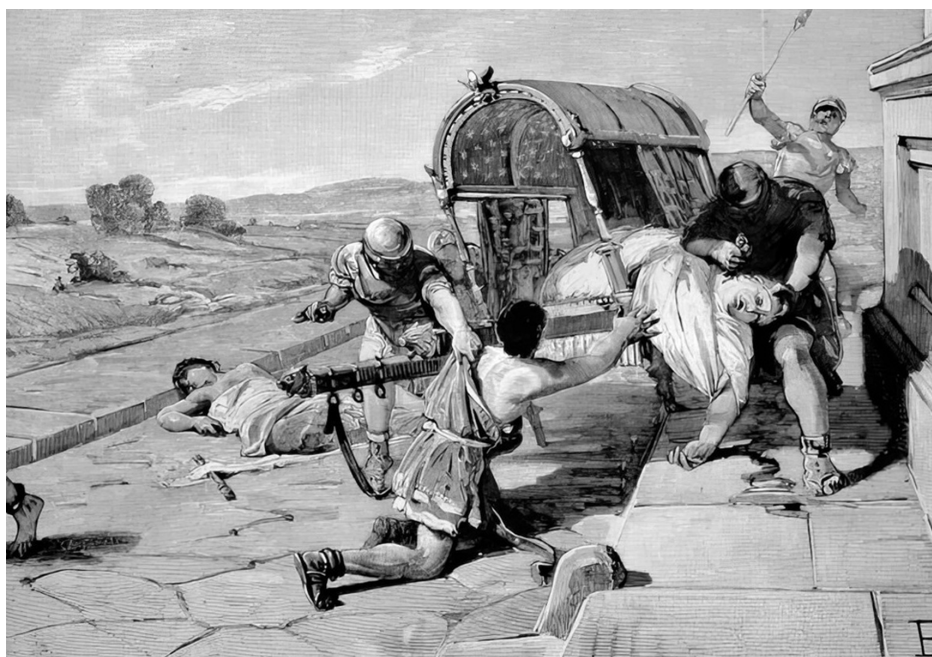
În privința tunsorii scurte, după cum vedem la busturile tânărului Cicero (la maturitate avea chelie), este vorba de un sens apărut doar în română. *DELR* îl atestă în 1975. Mărturisesc că l-am auzit și eu, ba chiar în forma „à la Cicero”. Primul citat îi devansează atestarea cu doi ani:

„Atunci l-am văzut pe ilustrul grafician și fotograf Man Ray, pe Fujita, pictorul originar din Japonia, în cămașă albă cu picățele și tunsoare cu breton («**cicero**»), cinînd cu ultima lui soție, un drăgălaș bibelou.” || Sașa Pană, *Născut în '02*, București, Editura Minerva, 1973; cit. după ed. electronică, Pandora M, 2021.

„Și pe urmă, a continuat Dimbea cu același zîmbet subțire și autoironic, care-i lumina capul roman, tuns scurt à la **Cicero**, pe urmă, înconjurat blînd din toate părțile, de voie, de nevoie, am intrat.” || Marta Petreu, *Supa de la miezul nopții*, Iași-București, Polirom, 2017; *ebook*.

În *Dicționarul de argou al limbii române* (2009) se arată că „a tunde/a fi tuns cicero” înseamnă, în argoul deținuților, „a tunde/a fi tuns la zero/la chelie”.

Pe **cicerone**, *DELR* îl atestă la 1834, fără să ne spună și unde, socotindu-l de proveniență italiană și excluzând intrarea din franceză, în comparație cu *DEX* și *MDA*. Îl întâlnim la Nicolae Filimon, Alecu Russo, Vasile Alecsandri, I.L. Caragiale, pentru a nu cita decât câțiva autori clasici. Astăzi cuvântul este socotit

Cicero asasinat de soldați din ordinul lui Marcus Antonius, 7 decembrie 43 î.Hr. – ilustrație din 1880

învechit (*MDA, DELR, DOOM*³), deși ar fi interesant de cercetat și dacă a ieșit din uz. Deocamdată, să vedem o atestare veche, la Asachi (1837), și o alta, recentă:

„Eu am propus de a-i duce încă astăzi la acele locuri, fără **cicerone**, dacă vor voi începe vizitele cu Colona lui Traian.” || Gh. Asachi, „Arhiloghie”, în *Albina românească*, nr. 3, din 17.1.1837, pp. 23–26, apud Gh. Asachi, *Opere II*, București, Editura Minerva, 1981, pp. 379.

„El [Nicolae Filimon] își ia chiar în serios rolul de **cicerone**, împărțind sfaturi prețioase în legătură cu cel mai potrivit traseu de urmat...” || Bogdan Mihai Dascălu, *Germanitatea și literale române*, București, Ideea Europeană, p. 54; *ebook*.

Ciceronian este atestat în *LMD*, la 1871. În vechiul dicționar este dat nu doar adjectivul, ci și substantivul, cu sensul de „persoană care îl urmează, admiră sau îl imită pe Cicero”. *DELR* consideră că vine din fr. *ciceronien*, lat. neol. *Ciceronianus*, preferând o soluție prudentă. Termenul este absent din *DEX*; nici în *DLRM* nu era prezent, în schimb apare în *DOOM*². Am găsit însă o atestare mai timpurie decât cea propusă de *DELR*, la 1863, într-un anuar publicat de Titu Maiorescu:

„In gimnasiile străine se învață numai și la Universitățile străine se cere numai anume latinitatea Cesariană și **Ciceroniană**.” || *Anuarul Gimnasiului și Internatului din Iassi. Pe anul scolastic 1862–1863*, Iași, Tipografia Bermann-Pileski, 1863, p. 23.

„Discursul **ciceronian** a fost, după cum am arătat, întotdeauna în centrul atenției retoricienilor: referirile medievale, renescentiste sau baroce, au avut în vedere atît exemplul **ciceronian**, cît și teoretizările din *De oratore*.” || Mihai Zamfir, *Proza poetică românească în secolul al XIX-lea*, București, Editura Minerva, 1971, p. 22.

S-ar fi putut crede că **ciceronianism** s., termen referitor la ideile sau stilul lui Cicero (*LMD*, 1871) nu există în limba noastră. Ca în cazul oricărui cultism, este bine să fim prudenți și să cercetăm:

„Prin intermediul unui **ciceronianism** hilar, puterea își confecționează o aparență «democratică».” || Cristian Morar, *Proza lui Alexandru Ivasiuc: anatomia imaginii*, București, Editura Minerva, 1988, p. 95.

„El l-a «citit» pe Platon prin intermediul lui Cicero, ceea ce înseamnă că «platonismul» lui Augustin este, de fapt,

un «**ciceronianism**»”. || <https://administrare.info/domenii/drept/9236-aureliu-augustin>, publicat în 19.7.2019, accesat în 12.6.2023.

De opera oratorului roman ține și un alt termen: **catilinar**, -ă, inclus în *DELR*:

CATILINAR adj. „(politician) asemănător lui Catilina, anarhist – *catilinaire*” 1877.

Fr. *catilinaire* (împr. din lat. *catilinaris* < antrop. *Catilina*).

Fam.: **catilinară** s.f. „fiecăre dintre cele patru discursuri ale lui Cicero împotriva lui Catilina; (fig.) apostrofa vehementă la adresa cuiva” 1916 < fr. *catilinaire*.

Merită o reflecție sporită la Eminescu (în special în articolele din *Timpul* din 1878 și urm.), aspect asupra căruia ne atrăsese atenția Al. Ciorănescu în dicționarul său etimologic. Să mai adăugăm doar că adjectivul este absent din *DEX*, fiind înregistrat corect doar de Scriban, în dicționarul său din 1939. *DLR* dă grăbit forma **catilinară** pentru adjectiv și substantiv, ceea ce este o eroare. Le-am putut atesta, cu sensul propriu, la 1884:

„D-vastră ați dispus în privința traducerii nedepusă încă până ați de D-lă Lauriană, din «**Catilinare**», ca să se facă D-lui traducătorul o nouă invitare să-și realizeze însărcinarea...” || *Analele Academiei Române. Seria II, vol. V, Ședințele ordinare din 1882–1883 și Sesiunea generală a anului 1883. Secțiunea I, Partea administrativă și debaterile*, București, Tipografia Academiei Române, 1884, pp. 133–134.

Și vom încheia aici, nu înainte de a-i aduce un pios omagiu clasicistului Cicerone Poghiric, pe care am avut onoarea să-l cunosc înaintea plecării sale definitive din România.

”**La noi se pare că lucrarea lexicografică în care apare întâia dată cuvântul cicerone este dicționarul român-francez al lui Raoul de Pontbriant (1862), care indică și forma de plural (după italiană): ciceroni.**”

Universalialia

CALEA, ADEVĂRUL ȘI VIAȚA ÎMPĂRATULUI HADRIAN, CUPRINSE ÎN ROMANUL LUI MARGUERITE YOURCENAR

Daniel Onaca

Poet, dramaturg, traducător, critic literar
Malmö, Suedia

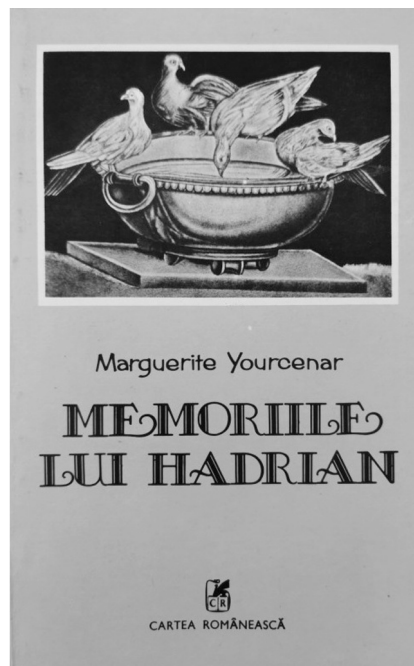
Au fost destui generali și împărați romani a căror viață i-a inspirat pe autorii de narațiuni istorice; cu rezultate mai mult sau mai puțin reușite. **Marguerite Yourcenar** se înscrie, fără îndoială, printre romancierii din prima categorie. În romanul *Memoriile lui Hadrian*, scriitoarea franceză abordează destinul împăratului care i-a succedat lui Traian. Autoarea a consacrat douăzeci de ani elaborării capodoperei sale. În tot acest timp, s-a informat temeinic, a întreprins călătorii de documentare, a

studiat și a confruntat sursele cercetate, a cumpănit ipoteze... Munca a fost istovitoare. La un moment dat, autoarea a fost chiar tentată să abandoneze întregul proiect.

Din fericire munca a fost dusă cu bine la sfârșit. În țesătura deasă, alcătuită din fapte istorice reale, autoarea a integrat bogăția gândurilor și sentimentelor trăite de eroul omonim al romanului. Rezultatul nu este doar o frescă a civilizației romane dintr-o anumită perioadă istorică, ci și o incursiune în viața imperatorului care a ales o cale și un mod de viață diferite de cele ale predecesorilor săi. *Mémoires d'Hadrien* a apărut în anul 1951, fiind încununat cu *Prix Femina Vacaresco*, fapt ce a însemnat afirmarea lui Marguerite Yourcenar în planul literaturii.

1. Calea imperatorului

În *Carnet de note la Memoriile lui Hadrian* autoarea se destăinuie: „Dacă acest om n-ar fi menținut pacea lumii și n-ar fi refăcut economia Imperiului, fericirile și nefericirile sale personale m-ar fi interesat prea puțin.” Compozițional, romanul apare ca o lungă scrisoare adresată de Hadrian tânărului Marc Aurelius care, peste un număr de ani, va deveni și el imperator. Din rândurile destinate succesorului său (dar și din datele istorice reale) înțelegem că, spre deosebire de Traian – împăratul cuceritor –, Hadrian a ales calea păcii. Pentru el, rolul armatei nu era acela de a extinde granițele, cucerind noi teritorii, ci unul cu precă-

dere defensiv. În consecință, domnia lui a însemnat trecerea de la perioada de expansiune a Imperiului la una de consolidare a instituțiilor sale.

Instaurarea păcii cu părții și cu alți dușmani din afara hotarelor i-a dat răgazul să-și dedice viața întăririi legalității. Din lunga lui scrisoare răzbate deopotrivă mulțumirea și mândria de a fi inițiat unificarea legislației ordonând juriștilor realizarea unui cod valabil în tot cuprinsul imperiului. Când enumeră realizările sale de constructor, se subînțelege satisfacția lui. Este vorba de impunătoarele edificii imperiale, dar și de construcții de interes public. Astfel, Hadrian consemnează că a restaurat clădiri – inclusiv Panteonul –, a ridicat temple, a dat în folosință băi publice (separate pentru bărbați și femei),

a extins rețeaua de drumuri și a refăcut poduri, a construit garnizoane și forturi pentru militari. În Britania a ridicat un zid de protecție împotriva barbarilor de la nord. Cu aceeași acribie notează că a consolidat sfera finanțelor creând postul de consilier de trezorerie, a extins comerțul în provincii și a stabilit legături comerciale cu zone îndepărtate precum China, Indonezia, India sau Africa. Jumătate din cei douăzeci și unu de ani de domnie ai săi i-a petrecut făcând „vizite de lucru” (cum le-am numi noi astăzi), pentru a supraveghea bunul mers al activităților inițiate de el însuși.

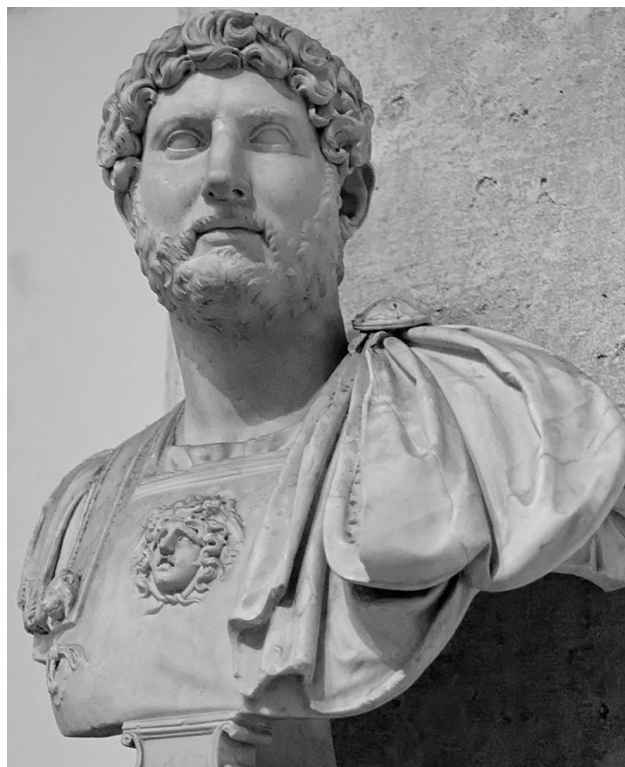
Se poate spune că Hadrian a fost prototipul unui „despot luminat”, preocupat de cultură (în special cea clasică a Greciei), de frumusețe, de pacea și bunăstarea locuitorilor/cetățenilor Imperiului. Cu toate acestea, el nu se considera un mare monarh, ci „doar” unul care prin reforme voia să transforme imperiul într-o formațiune statală stabilă, menită a dăinui în timp. Nu l-a condus prin interpuși, de pe tronul de la Roma; nu a fost un împărat distant și indiferent, ci unul care s-a implicat cu întreaga sa ființă în problemele din toate provinciile statului. Așa se face că, din paginile cărții lui M. Yourcenar, se desprinde figura vie a unui ins care se considera asemenea celor pe care-i conducea. Calea aleasă de el a fost una de apropiere de oameni. Și totuși...

2. Adevărul istoric

...domnia lui Hadrian a cunoscut și aspecte obscure pe care autoarea romanului nu ezită să le pună în evidență. Chiar dacă nu le clarifică întru totul.

Așa sunt, de exemplu, paginile în care este redată ascensiunea lui la putere ori cele care descriu amănunțit momentul transferului puterii imperiale. Urcarea lui pe tron a fost discutabilă. Traian a ezitat până în ultima clipă numirea celui ce avea să preia mantia purpurie. Mulți au fost cei care au susținut că nu el ar fi fost cel desemnat să conducă destinul imperiului. Alții au emis chiar ipoteza că ar fi beneficiat de sprijinul soției lui Traian, care îl simpatiza și care, cu voce schimbată, a făcut cunoscută voința muribundului din spatele unei draperii ce proteja încăperea în care se aflau amândoi. Dio Cassius, la rândul lui, scrie că Hadrian a devenit împărat mulțumită ajutorului interesat dat de Attianus, unul din gardienii lui Traian, și cel al soției lui, Plotina. Prin urmare, nu este exclus să fi fost vorba de un complot. Adevărul întreg nu îl putem ști și nici autoarea franceză nu avansează o teorie cu funcție de adevăr indubitabil.

Adevărat, în schimb, este că, pasionat de istorie și filosofie, Hadrian a fost un apărător al culturii grecești. Așa cum am menționat deja, în calitate de constructor, a pus temelia unor edificii mărețe nu doar la Roma și Atena, ci și în multe alte

Publius Aelius Traianus Hadrianus (24 ianuarie 76, Italia, Hispania Baetica–10 iulie 138, Baiae, Italia), cunoscut ca Hadrian, împărat roman între anii 117–138. Musei Capitolini, Roma

orașe ale provinciilor. La fel a vrut să facă și în Ierusalim, dar acolo a dat greș. Intenția sa a fost una generoasă. Voia, anume, să transforme orașul într-un centru cosmopolit, numai că nu a înțeles specificul poporului evreu care nu dorea să se amestece cu alte populații. Astfel, încercarea de a ridica un templu dedicat lui Jupiter pe locul templului din Ierusalim a dus la răscoala zeloților. A urmat un război sângeros, care a durat doi ani, soldat, printre altele, cu diaspora evreilor.

Urmarea a fost că, dacă pentru mulți locuitori ai imperiului, figura lui Hadrian a fost cea a unui iubitor al păcii, pentru evrei el apare ca unul dintre cei mai sângeroși împărați romani. Care este atunci adevărul? Sub acest aspect, ușor se pot face analogii cu personalități din propria noastră istorie. Hadrian a fost un împărat care în multe situații a dat dovadă de o dărnicie excepțională, dar tot el confiscat aurul evreilor. Deși se contrazic, adevărate sunt ambele fapte. Întrebarea care se pune este pe care dintre ele vrem să le alegem? Pe care le preferăm? Pe care le respingem ca fiind lipsite de importanță? Romanciera le expune prin intermediul propriilor gânduri ale împăratului, oferind cititorului șansa unei aprecieri personale.

În confesiunile destinate a ajunge sub ochii succesorului său, împăratul nu se ferește să consemneze și sângeroasele fapte comise împotriva unor persoane apropiate. Printre ele

s-au aflat chiar și rude ale sale. Unele dintre aceste fapte sunt puse pe seama pierderii stăpânirii de sine, altele sunt motivate de spiritul de prevedere, unele fapte le regretă, altora le află justificare... Punând în lumină acest amestec de trăiri contradictorii, Marguerite Yourcenar realizează un portret din care răzbate cu pregnanță adevărul că, la urma-urmei...

3. Viața muritorului

...Hadrianus a fost un Om! Rândurile „bătrânului” împărat (avea mai puțin de 60 de ani) adresate lui Marc Aureliu relevă o mișcătoare evoluție (sau involuție – procese vitale care, iarăși, nu se exclud) de la bărbatul în putere spre omul măcinat de boli, ajuns la senectute. Autoarea descrie minuțios universul lui interior. În epistola sa, Hadrian își dezvăluie rând pe rând dramele, neliniștile și suferințele sufletului. Gândurile sale ascunse, justificările poruncilor (uneori nedrepte), iubirea față de cei dragi, ura și disprețul nutrite față de dușmani... toate aceste trăiri sunt etalate deschis și, prin aceasta, oferite judecății urmașilor. Ampla, caleidoscopică expunere a vieții politico-militare a împăratului din romanul lui Yourcenar lasă loc și reflecțiilor care privesc condiția general umană.

Memoriile consemnate de împăratul Hadrian cuprind numeroase meditații despre moarte, despre dualitatea trup – spirit, despre dragoste, sacralitate și timp. Ele sunt, în același timp, meditații asupra istoriei, a artei guvernării și a vieții politice în general. Hadrian a fost un om generos. Din cele scrise de el, aflăm că a dăruit bani atât comunităților cât și persoanelor individuale. A permis copiilor de ostracizați să moștenească o parte din averea părinților. A introdus multe reglementări menite a îmbunătăți dreptul moștenitorilor și al altor categorii sociale. A scos în afara legii uciderea sclavilor de către patricieni.

La fel de sincer împărtășește Hadrian complicatele sale relații cu prietenii și dușmanii din preajma sa. Un aspect aparte îl reprezintă homosexualitatea împăratului. La moartea lui Antinous, plânge de durere zile în șir. Presupunerea sa iubit a murit în Egipt. În amintirea lui, Hadrian a botezat un oraș cu numele lui și l-a ridicat la rangul de divinitate.

Tot acest complex de trăiri intime este încadrat în fresca ce reconstituie realitatea Imperiului Roman din vremea celui de-al doilea secol după Hristos. Ori poate că e tocmai invers: imaginea epocii lui Hadrian este subsumată vieții sale sentimentale. Oricum ar fi, cele două dimensiuni sunt integrate într-o construcție romanescă, sub forma unei confesiuni, de o admirabilă complexitate. Cititorul familiarizat cu meditațiile lui Marc Aureliu regăsește în paginile cărții, pe lângă o serie

de considerații filosofice sau meditații inspirate de pacea interioară, proprie stoicismului, și un substrat poetic pentru că...

4. Aprecieri finale

...sunt și multe pagini atinse de lirism în acest roman. Oricât de violentă, oricât de tulbure, oricât de viciată a fost viața din societatea acelor timpuri, nu i se pot nega aspectele frumoase, înnobilate de lumină. Marguerite Yourcenar știe să le depisteze, iar acolo unde lipsesc... știe să le plăsmuiască și să le pună pe seama eroului său. La fel cum excursul filozofic este dublat de exuberanța simțurilor, tarele sociale sunt contrabalansate de ponderea virtuților etice, trădările și dezamăgirile alternează cu descrierea solidelor relații de prietenie, loialitate și respect. Autoarea nu promovează niciuna dintre aceste două aspecte ale existenței umane. Romanul seduce și prin această savantă împletire a dramatismului faptelor cu valențele poetice ale scriiturii.

Prima traducere în românește a romanului *Memoriile lui Hadrian* a fost făcută de Mihai Gramatopol și a apărut la Editura Cartea Românească, în anul 1983. Următoarea ediție (reeditare în aceeași traducere) a apărut la Editura Humanitas, în colecția „Raftul Denisei”, în anul 2015.

În 1977, lui Marguerite Yourcenar îi este oferit Grand Prix de l'Académie Française pentru întreaga operă, iar în 1980 devine prima femeie primită în Academia Franceză.

”În «Carnet de note la Memoriile lui Hadrian» autoarea se destăinuie: «Dacă acest om n-ar fi menținut pacea lumii și n-ar fi refăcut economia Imperiului, fericirile și nefericirile sale personale m-ar fi interesat prea puțin.» Compozițional, romanul apare ca o lungă scrisoare adresată de Hadrian tânărului Marc Aurelius care, peste un număr de ani, va deveni și el imperator.”

Universalialia

FERNANDO PESSOA: POEME DE ALBERTO CAEIRO

Prezentare și traducere din limba portugheză de Dan Caragea

Alberto Caeiro (1889–1915) este astăzi cel mai îndrăgit și mai accesibil heteronim ¹ al lui **Fernando Pessoa**, poetul Naturii și al sentimentelor pe care aceasta le deșteaptă în noi. Ricardo Reis, un alt heteronim și discipolul său, ne vorbește despre faptul că maestrul nu are biografie, petrecându-și aproape toată viața undeva la țară, în Ribatejo. În casa sa răzleață, de pe deal, Caeiro a scris versuri de o simplitate și frumusețe uluitoare. Poemele sunt propria-i viață, la fel cum viața sa se află în întregime în poeme. Prin Caeiro ne întoarcem la fiorul primitiv al vechilor greci și romani, la păgânismul pe care nici măcar aceștia nu l-au cunoscut în chip absolut. Lumea lui Caeiro este simțită, nu gândită, este cercetată senzorial, nu rațional, este abordată direct, nu mediat, prin cultură. Pe scurt, este eminentamente trăire, în afara oricărei religii (întemeiate) sau metafizicii. Universul său nu cunoaște interpretarea.

Poeme de Alberto Caeiro sunt al doilea volum din ediția de opere de Fernando Pessoa ² care va apărea la Editura Leviathan. Este vorba de o ediție „reconstituită”, arhivistică, întrucât Pessoa nu ne-a lăsat, cu excepția *Mesajului*, niciun volum încheiat de versuri în limba portugheză. Trei cicluri compun acest volum: *Păzitorul de turme*, ciclul cel mai încheiat, dar departe de revizia finală, *Păstorul amoros*, un ciclu mai fragil, nedefinitiv și *Poeme despreunate* (Reis spune că titlul ar fi fost sugerat de Álvaro de Campos, tot un heteronim), fără pretenția de a fi cătuși de puțin coerent. Mai mult, editorii au păreri diferite asupra stabilirii textului, plin

¹ **Heteronim**: autor inventat, cu stil diferit de cel al autorului real (ortonim), falsul mergând până la inventarea unei biografii. Cei mai importanți heteronimi, poeți de factură și cu stiluri diferite, inventați de Pessoa sunt: Alberto Caeiro (fără profesie, 1889–1915) Álvaro de Campos (inginer, n. 1890), Ricardo Reis (n. probabil în 1897, medic, cu educație iezuită, autor, mai ales, de ode în gustul antichității grecești și latine). Lor li se adaugă semi-heteronimul Bernardo Soares.

² Primul volum: **Fernando Pessoa**, *Mesajul/Mensagem*, ediție bilingvă, traducere din limba portugheză, prefață și note de **Dan Caragea**, București, Editura Leviathan, 2022.

de amendamente și adnotări persoane. Diversele proiecte ale autorului despre cum ar fi putut arăta un posibil volum nu pot servi de îndrumar, întrucât sunt contradictorii.

Natură nevrotică, ezitantă, incapabil să accepte versiuni definitive, Fernando Pessoa nu a putut trece de grupaj sau, cel mult, de ciclu, în structurarea producției poetice proprii. Chiar și *Mesajul*, singura plachetă publicată antum, este o joncțiune de trei cicluri, dintre care doar *Marea Portugheză* are coerență și sincronicitate în egală măsură. *Păzitorul de turme* ar fi putut fi un alt exemplu: douăzeci și trei de poeme, din totalitatea ciclului, fiind publicate în revista *Athena*, în 1925. Ulterior, Pessoa a continuat însă să intervină pe texte, ceea ce face dificilă munca editorului. În reproducerea originalului și în traducere, ne-am sprijinit pe următoarea ediție: Fernando Pessoa, *Poemas de Alberto Caeiro*, ediție de Ivo Castro, ediție digitală gratuită, Lisabona, Imprensa Nacional-Casa da Moeda, 2020; dedusă din volumul IV al *Ediției critice*

Fernando Pessoa
ultima fotografie, 1 februarie 1935

Fernando Pessoa: Poemas de Alberto Caeiro, Lisabona, Imprensa Nacional-Casa da Moeda, 2015.

Varianta românească a poeziei lui Alberto Caeiro s-a dovedit adesea mai dificilă decât părea la prima vedere. Principalele noastre preocupări, în raport cu traducerile existente, au fost sporirea acurateții în transpunere, evitarea explicitărilor și a adaosurilor („pentru că așa sună mai bine!”), un vechi tic al multora dintre traducătorii noștri. O altă grijă ține de constanța exprimării: păstrarea aceluiași cuvânt, în diverse contexte, dacă autorul nu recurge la sinonimie. În fine, evitarea oricărui termen regional sau marcat popular. În schimb, unele pleonasmе, frecvente în exprimarea curentă, au fost păstrate ca în original. Versurile sentențioase, de genul INFINITIV + este/înseamnă + INFINITIV („Pensar em Deus é desobedecer a Deus”) au fost mai peste tot traduse prin structura INFINITIV + este/înseamnă + CONJUNCTIV („A ne gândi la Dumnezeu înseamnă să-L nesocotim pe Dumnezeu”), mai frecventă și mai firească în limba noastră.

„Bucurați-vă, voi toți cei care plângeți în vremea celei mai mari dintre bolile istoriei!
Marele Pan a renăscut!” (Ricardo Reis)

O Guardador de Rebanhos/Păzitorul de turme

I

Eu nunca gardei rebanhos,
Mas é como se os guardasse...
Minha alma é como um pastor,
Conhece o vento e o sol
E anda pela mão das Estações
A seguir e a olhar.
Toda a paz da Natureza sem gente
Vem sentar-se a meu lado...
Mas eu fico triste como um pôr-do-sol ^{1p}
Para a nossa imaginação,
Quando se vê acabar lá ao longe ^{2p}
E se sente a noite já ^{3p} entrada
Como uma borboleta pela janela.

Mas a minha tristeza é sossego
Porque é natural e justa
E é o que deve estar na alma
Quando já pensa que existe
E as mãos colhem flores sem ela dar por isso.

Com um ruído de chocalhos
Para além da curva da estrada,
Os meus pensamentos são contentes.
Só tenho pena de saber que eles são contentes,
Porque, se o não soubesse,
Em vez de serem contentes e tristes,
Seriam alegres e contentes.

Pensar incomoda como andar à chuva
Quando o vento cresce e parece que chove mais.

Não tenho ambições nem desejos.
Ser poeta não é uma ambição minha.
É a minha maneira de estar sozinho.

E se desejo às vezes,
Por imaginar, ser cordeirinho
(Ou ser o rebanho todo
Para andar espalhado por toda a encosta
A ser muita cousa feliz ao mesmo tempo),
É só porque sinto o que escrevo ao pôr-do-sol ^{4p},
Ou quando uma nuvem passa a mão por cima da luz
E corre um silêncio pela erva fora.

Quando me sento a escrever versos
Ou, passeando pelos caminhos ou pelos atalhos,
Escrevo versos num papel que está no meu pensamento,
Sinto um cajado nas mãos
E vejo um recorte de mim
No cimo dum outeiro,
Olhando para o meu rebanho e vendo as minhas ideias,
Ou olhando para as minhas ideias e vendo o meu rebanho,
E sorrindo vagamente como quem não compreende o que se diz
E quer fingir que compreende.

I

Eu nu am păzit niciodată turme,
Dar e ca și cum le-aș fi păzit...
Sufletul meu este ca un păstor,
Cunoaște vântul și soarele
Și umblă ținându-se de mână cu Anotimpurile,
Urmându-le și privind.
Pacea deplină a Naturii fără oameni
Vine să se așeze lângă mine...
Însă eu mă întristez ca un apus de soare
În imaginația noastră,
Când se vede asfințind în depărtare ^{2r}
Și se simte noaptea că a intrat deja
Ca un fluture pe fereastră.

Dar tristețea mea este liniștea,
Pentru că e naturală și dreaptă,
Și e ceea ce trebuie să fie în suflet,
Când deja crede că există,
Iar mâinile culeg flori fără ca el să bage de seamă.

Cu un dăngănit de tălângi
Dincolo de cotitura drumului,
Gândurile mele sunt mulțumite.
Îmi pare rău doar să știu că ele sunt mulțumite,
Pentru că, dacă nu aș ști,
În loc să fie mulțumite și triste,
Ar fi vesele și mulțumite.

A gândi stânjenește precum mersul prin ploaie
Când vântul se întetește și pare că plouă și mai tare.

Nu am ambiții sau dorințe.
Să fiu poet nu este o ambiție de-a mea.
Este felul meu de a fi singur.

Iar dacă îmi doresc uneori,
Închipuindu-mi, să fiu un mielușel
(Sau să fiu întreaga turmă,
Să merg risipită pe tot tăpșanul,
Să fiu o mulțime de lucruri fericite în același timp),
E doar pentru că simt ceea ce scriu la apusul soarelui
Sau când un nor își trece palma peste lumină
Și o tăcere se furișează prin iarbă.

Când mă așez să scriu versuri
Sau când, plimbându-mă pe drumuri sau pe poteci,
Scriu versuri pe o hârtie pe care o am în mîntea mea,
Simt un toiag în mâini
Și îmi văd silueta
În vârful unui deal,
Privindu-mi turma și văzându-mi ideile
Sau privindu-mi ideile și văzându-mi turma,
Și zâmbind ușor precum cel ce nu înțelege ce se spune
Dar vrea să se prefacă a înțelege.

Saúdo todos os que me lerem,
Tirando-lhes o chapéu largo
Quando me veem à minha porta
Mal a diligência levanta no cimo do outeiro.
Saúdo-os e desejo-lhes sol,
E chuva, quando a chuva é precisa,
E que as suas casas tenham
Ao pé duma janela aberta
Uma cadeira predileta
Onde se sentem, lendo os meus versos.
E ao lerem os meus versos pensem
Que sou qualquer cousa natural –
Por exemplo, a árvore antiga
À sombra da qual quando crianças
Se sentavam com um baque, cansados de brincar,
E limpavam o suor da testa quente
Com a manga do bibe riscado.

II

Todo que vejo é nítido como um girasol ^{1p}.
Tenho o costume de andar pelas estradas
Olhando para a direita e para a esquerda,
E de vez em quando olhando para trás...
E o que vejo a cada momento
É aquilo que nunca antes eu tinha visto,
E eu sei dar por isso muito bem...
Sei ter o pasmo comigo
Que tem uma criança se, ao nascer,
Reparasse que nascera deveras...
Sinto-me nascido a cada momento
Para a completa ^{2p} novidade do mundo...

Creio no mundo como num malmequer,
Porque o vejo. Mas não penso nele
Porque pensar é não compreender...
O mundo não se fez para pensarmos nele
(Pensar é estar doente dos olhos)
Mas para olharmos para ele e estarmos de acordo.

Eu não tenho filosofia: tenho sentidos...
Se falo na Natureza não é porque saiba o que ela é,
Mas porque a amo, e amo-a por isso,
Porque quem ama nunca sabe o que ama
Nem sabe porque ama, nem o que é amar...

Amar é a primeira ^{3p} inocência,
E toda ^{4p} a inocência é não pensar...

III

Ao entardecer, debruçado pela janela,
E sabendo por cima dos olhos ^{1p} que há campos em frente,
Leio até me arderem os olhos
O Livro de Cesário Verde ^{2p}.

Que pena que tenho dele! Ele era um camponês
Que andava preso em liberdade pela cidade.
Mas o modo como olhava para as casas,
E o modo como reparava nas ruas,
E a maneira como dava pelas pessoas,

Îi salut pe toți cei care mă citesc,
Scoțându-mi marea pălărie
Când mă zăresc la poartă
De îndată ce diligența se ivește în vârful dealului.
Îi salut și le doresc soare,
Și ploaie, când este nevoie de ploaie,
Și să aibă în casele lor
Lângă o fereastră deschisă
Un scaun preferat
Unde să se așeze, citindu-mi versurile.
Și, citindu-mi versurile, să se gândească
Că sunt ceva natural –
De exemplu, un copac bătrân
La umbra căruia, pe când erau copii,
Se trânteau cu o bufnitură, obosiți de joacă,
Și își ștergeau sudoarea de pe fruntea fierbinte
Cu mâneca șorțulețului vârgat.

II

Tot ce văd e limpede ca o floare-a-soarelui ^{1r}.
Am obiceiul să umblu pe drumuri
Privind în dreapta și în stânga
Și, din când în când, privind în urmă...
Iar ceea ce văd în fiecare clipă
Este ceea ce nu am mai văzut niciodată până acum,
Deși știu prea bine cum să iau aminte...
Știu să am în mine uimirea
Pe care ar avea-o un copil care, la naștere,
Și-ar da seama că s-a născut cu adevărat...
Simt că mă nasc în fiecare clipă
Pentru deplina ^{2r} noutate a lumii...

Cred în lume ca într-o margaretă,
Pentru că o văd. Dar nu mă gândesc la ea,
Pentru că a gândi înseamnă să nu înțelegi...
Lumea nu s-a făcut ca să ne gândim la ea
(A gândi înseamnă să fii bolnav de ochi),
Ci ca să o privim și să fim de acord...

Eu nu am vreo filozofie; am simțuri...
Dacă vorbesc despre Natură, nu e pentru că aș ști ce e ea,
Ci pentru că o iubesc și tocmai de aceea o iubesc,
Pentru că cine iubește nu știe niciodată ce iubește
Nici nu știe de ce iubește, nici ce înseamnă să iubești...

Să iubești este cea dintâi ^{3r} inocență,
Iar toată ^{4r} inocența este să nu gândești...

III

În amurg, aplecat pe fereastră,
Și știind că deasupra privirii ^{1r} sunt câmpuri în fața mea,
Citesc până îmi ard ochii
Cartea lui Cesário Verde ^{2r}.

Ce milă mi-e de el! Era un om de la țară
Care umbla captiv în libertate prin oraș.
Dar felul în care privea casele,
Și felul în care observa străzile,
Și modul cum cerceta oamenii,

É o de quem olha para árvores,
E de quem desce os olhos pela estrada por onde vai andando
E vê que está a reparar nas flores que há pelos campos...

Por isso ele tinha aquela grande tristeza
Que ele nunca disse bem que tinha,
Mas andava na cidade como quem anda no campo
E triste como esmagar flores em livros
E pôr plantas em jarros...

Assim ele foi, e o que ele disse
Foi ponto de vista, mas com tristeza ^{3p}.

Este al celui care privește copacii,
Și al celui care își pleacă privirea pe drumul pe unde umblă
Și știe că se uită dinadins la florile de pe câmpuri...

De aceea avea o mare tristețe
Despre care nu a zis niciodată răspicat că o avea,
Dar umbla prin oraș aidoma celui care nu umblă pe câmp...
Și trist ca și cum ar strivi flori în cărți
Și ar pune plante în glastre...

Așa a fost el, iar ceea ce el a spus
A fost un punct de vedere, dar cu mâhnire ^{3r}.

Note

I

Data: 8.3.1914.

Publicată în *Athena*, nr. 4/1925, pp. 145-146.

^{1p} Modificarea noastră, conform normei actuale. Toate edițiile consultate scriu fără cratimă: *pôr do sol*.

^{2p, 2r} Var.: „Quando esfria no fundo da planície” // „Când se răcește în zăriștea câmpiei”. Cf. Pessoa, 1925; J. Gaspar Simões și Luiz de Montalvor, 1946; Fernando Cabral Martins și Richard Zenith, 2001 etc. În tradiția ediției princeps din 1946, textele din *Athena* și cel din *presença* au fost considerate definitive, fără a se mai lua în considerație intervențiile ulterioare ale autorului. Versiunea pe care o urmăm, precum și cea a lui Jerónimo Pizarro și Patricio Ferrari, din 2016, și care pleacă de la ideea că sursa de bază este caietul cu corecturi și adnotări, operează modificări în întreg ciclul. Pizarro și Ferrari optează însă pentru păstrarea grafiei etimologizante și arhaice a lui Pessoa, opțiune contrarie convingerilor noastre. A se vedea pledoaria pentru actualizarea grafiei în: Fernando Pessoa, *Mensagem/Mesajul*, ed. cit. pp. 36–37.

^{3p} Já nu apare la ceilalți editori.

^{4p} Modificarea noastră, conform normei actuale. În original: *pôr do sol*.

II

Data: 8.3.1914.

^{1p, 1r} Var.: „O meu olhar é nítido” // „Privirea mea e limpede”.

^{2p, 2r} Var.: „eterna” // „eterna”.

^{3p, 3r} Var.: „eterna” // „eterna”.

^{4p, 4r} Var.: „única” // „singura”.

III

^{1p, 1r} Var.: „E sabendo de soslaio” // „Și văzând cu coada ochiului că”.

^{2p, 2r} *O Livro de Cesário Verde [Cartea lui Cesário Verde]: 1873–1886*, Lisabona, Tipografia Elzevieriana, 1887. Este singurul volum cuprinzând întreaga producție poetică a lui Cesário Verde (1855–1886), publicat de către prietenul său statornic Silva Pinto, la un an de la moartea autorului, în două sute de exemplare, care nu s-au pus însă în vânzare. Prestigiul și influența literară a lui Cesário Verde vor crește enorm în secolul al XX-lea, fiind considerat astăzi unul din precursorii modernismului portughez. Deși greu încadrabilă, poezia sa poate fi situată între realism, cu precădere, parnasianism și simbolism.

^{3p, 3r} Ultimele două versuri nu apar în celelalte ediții.

Columbano Bordalo Pinheiro (1857–1929), pictor portughez, *Camões e as Tágides* (*Camões și nimfele din fluviul Tejo*), 1894

Studiu

N. V. GOGOL – SUFLETUL UCRAINEAN ÎN MANTAUĂ LIMBII RUSE (3)

Ana Dobre

Critic și istoric literar, eseistă
Membră a Uniunii Scriitorilor din România

Urmare din numărul 2/2023

Spațiul epic gogolian are organizare concentrică. E, mai întâi, spațiul malorus/ucrainean, în *Serile în cătunul de lângă Dikanka*, spațiu depășit, la propriu, prin plecarea scriitorului la Petersburg, și, la figurat, prin circumscrierea epicului acestui cronotop. Contemporanii au crezut, observa Emil Lordache, că Gogol făcuse o greșală încercând să iasă din „perimetrul ucrainean”; posteritatea recunoaște, însă, aici, extinderea viziunii artistice până la a cuprinde universalitatea. Citat de Emil Lordache, S. P. Șevâriov (care deplângea „umorul malorus”, întrucât Gogol cedase „tentației occidentale”

a romanticilor Hoffmann și Tieck, minus recuperat prin *Moșieri de altădată* și *Taras Bulba*, în care se releva „credincios” spiritului malorus), remarcă *absurdul inofensiv* ca principiu al comicului, parte a viziunii, alături de fantastic, asupra vieții și dezvoltă ideea astfel: „În viața noastră, există mult absurd, dar acest absurd este mascat cu atâta măiestrie sub diferite forme, sub diferite tabieturi, ritualuri, opinii publice, încât pare a fi însuși bunul-simț al societății. Autorul *Serilor Dikankăi* are de la natură admirabilul har de a surprinde acest absurd din viața oamenilor și de a-l preface în poezia inefabilă a râsului.” Conotând caricaturalul, „avantajul și defectul” talentului epic al lui Gogol, el îi concede doar avantajul de a voi să fie, în literatură, „fără pretenție”, ocupându-se de „lucrurile vesele”.

Bielinski aprecia că, în *Mantaua*, „simplitatea invenției”, „adevărul vieții”, „caracterul național și originalitatea” prevalează asupra comicului, ridicând particularul la nivelul generalului, încât cazul lui Akaki Akakievici devine arhetip, detaliind, atemporal și aspațial, umiliința. Aici s-ar afla, comentează Emil Lordache, în *Enigmaticul Gogol*, lăsând la o parte adevărul vieții etc., „forța înaltă a comicului față de relativ inofensiva demascare politică directă”, invers decât la I. L. Caragiale, la care forța comicului este dată de ofensiva demascării tarelor.

Nici la Gogol, ca și la I. L. Caragiale, nu există personaje pozitive. Și, totuși, empatia cititorului este solicitată, căci, în țesătura tainică a personalității acestor personaje, pentru care Akaki Akakievici Bașmacikin este emblematic, întră, în infinitizimale cantități, minime calități, una dintre ele fiind *răbdarea*, puterea de

a rezista și de a supraviețui într-un mediu agresiv care-l provoacă permanent și în care defensivă este principiu de viață. Akaki Akakievici aparține sufletului rus, e omul simplu și umil a cărui secretă aspirație este, poate, totuși, mântuirea. Scriitorul menține personajul în taină.

Finalul, cu raptul mantalei și moartea lui ar fi în tonul realismului crud, dacă n-ar continua cu sugestia fantasticului, prin întoarcerea ca fantomă a lui Akaki Akakievici pentru a se răzbuna, cum nu o făcuse cât fusese în viață, pe cei care l-au deposedat de mantaua-iluzie. Nu există mântuire pentru astfel de oameni care trăiesc strict la suprafață, în aparența unui adevăr care-i legitimează ca oameni-insecte. Tristețea care învăluie astfel de destine stimulează compasiunea cititorului, empatia lui.

Altfel stau lucrurile în/cu *Suflete moarte* (1842), opera majoră a lui Gogol, opera în care „stă la umbra lui Homer” și care marchează un apogeu al vârstei interioare – 33 de ani, caracterizat prin luciditatea observației sociale, ca și prin luciditatea propriei conștiințe.

Suflete moarte a fost conceput, sublinia Emil Lordache, ca o „carte de o viață”, într-un moment de apogeu intelectual și spiritual, scriitorul putând să presupună că „multe s-ar putea întâmpla în Rusia de-a lungul existenței sale”, poate chiar ca urmare a „efectului benefic” pe care cartea putea să o aibă asupra societății. Gândul creator depășea limitele unui realism strict și visa la proiecție simbolică, reperul fiind Homer. În această construcție proiectivă, *Taras Bulba* ar fi responsabil epopeii *Iliada*, cartea eroismului, în varianta modernă a dezeroizării, iar *Suflete moarte*, *Odiseei*, cartea căutării patriei

pierdute sau/și înstrăinate, proiecție în care s-ar putea spune că N. V. Gogol îl anticipa pe James Joyce cu al său *Ulyse*, Cicikov fiind un Leopold Bloom *avant la lettre*.

Tema omului neînsemnat din *Mantaua*, e asociată, în *Suflete moarte*, cu tema metamorfozelor, pentru a ajunge la *tema tuturor posibilităților*, pe ideea că „Omul este, omul poate fi orice; cu maximă flexibilitate; în cazul de față, a staturii sale, a demnității sale sociale – vultur sau muscă – după împrejurările care-l extind sau îl comprimă”. Ochiul satiric pune, în portretul *grasului*, al ciociului, tușa grotescului și risipește aerul de seriozitate: „Ce mândrie! Ce noblețe! [...] Prometeu, un adevărat Prometeu! Privire de vultur, călcătură lină și măsurată. Același vultur, de îndată ce iese din cancelarie și se apropie de biroul șefului său, pășește grăbit ca o potârniche [...] vai de el... În societate sau la o serată, dacă cei de față au un grad mic, Prometeu rămâne Prometeu. Dar dacă se află prin preajma lui unul cât de cât mai mare decât el, Prometeu [...] se face cât musca, mai mic chiar decât o muscă, se preface într-un fir de praf! Privindu-l, îți zici: «Ăsta nu-i Ivan Petrovici. Ivan Petrovici e mai înalt, pe când ăsta e scund și prizărit. Acela vorbește tare ca un bas, și nu râde niciodată, pe când ăsta, dracu știe ce-i cu el, ciripește ca o pasăre și râde întruna.» Te dai mai aproape, te uiți și vezi că, într-adevăr, e Ivan Petrovici! «Ah, ah, ah!» îți zici în sinea ta...” În acest fel, cum spune Lucian Raicu, „textul gogolian face să se destrame cu fiecare frază ordinea lumii”, „ordinea logică”, ordinea morală.

Între bine și rău deosebirea e de *accent inefabil* și nu de structură, structurile fiind identice „în «inconsistența» lor atât de permeabilă”. Cicikov este, în ordinea unei morale acceptate ca *normală*, un escroc care trebuie pedepsit. Dar scriitorul duce lucrurile la jumătate, face ca Cicikov să fie pedepsit de Nozdriov, un alt ticălos și mai mare, într-o împrejurare care „nu ne satisface moral”, pentru că nu această *dreptate* așteaptă cititorul. Gogol pare că lasă opțiunea pentru pozitiv în ambiguitate.

Dar lucrurile sunt atât de amestecate, încât binele și răul se confundă, fapt ce se răsfrânge asupra narațiunii, a respirației ei, idee meditată critic de Lucian Raicu astfel: „Reputația neregulată a narațiunii prezintă alternanțe de ritm, viteză și intensitate, care nu au nimic de-a face cu norma comună, respectabilă în seriozitatea ei, a unui veritabil roman. Nu se știe bine de ce și cum, sarcasmelor iuți gogoliene le urmează tot atât de gogoliene fragmente lirice și, ca lucrurile să se încurce și mai mult, acestea din urmă sunt atașate (nici mai mult, nici mai puțin) stărilor de spirit, trăirilor lăuntrice ale terestrului Cicikov. Romanul atinge în această privință o culme a ambiguității. Scenelor repezi, de o ciudată întărâtare, ale capitolului despre vizita lui Nozdriov, le ia locul la fel de ilogica destindere de la începutul capitolului următor,

întâlnirea plină de poezie dintre Cicikov și «tânăra necunoscută» din trăsura venind din sensul opus pe drumul de țară. Scăpat ca prin minune de catastrofa de la conacul lui Nozdriov, eroul nostru cade, nu se știe de ce, într-o dispoziție atât de pregnant meditativă și poetică, încât ai zice că a uitat de toate practicile sale îndeletniciri de până atunci, brusc convertit la o existență melancolică, înnobilită de blânde idealuri: «În tot timpul harababurii, Cicikov o privise țintă pe tânăra necunoscută. [...] Pretutindeni, oriunde în viață, fie în pătura de jos, aspră, zgrunțuroasă, săracă, mucegăită de murdărie, fie în clasele sus-puse, monotone, reci, dichisite și plicticoase, se ivește măcar o dată ceva ce nu seamănă cu nimic din câte a văzut omul până atunci și care-i stârnește un sentiment deosebit de cele pe care le încearcă în decursul întregii sale vieți. Oriunde, de-a curmezișul oricărei tristeți cu care ni se împletește viața, trece fulgerător câte o bucurie, ca o scânteie voioasă, așa cum... [...] Tot așa, fără de veste, cu totul pe neașteptate, s-a ivit în povestirea noastră și copila bălaie, care apoi a pierit.»

B iografia spirituală, evoluția lui Gogol către o spiritualitate ascetică ar putea explica viziunea pe care o proiectează asupra lumii rusești, viziune care are ca repere principale pe Homer cu *Iliada* și *Odiseea*, pe Dante cu *Divina comedia*. S-a spus că opera are un *secret* al ei. Unul ar putea fi însuși subtitlul, *poem*, pe care Tolstoi îl motiva („Cred că fiecare mare artist trebuie să-și creeze și forme proprii. Dacă, în opere artistice, conținutul poate fi infinit de variat, același lucru se poate spune și despre formă [...]. Să luăm *Sufletele moarte* ale lui Gogol. Ce sunt? Nici roman, nici nuvelă. Ceva cu totul original.”), într-o concordanță identică gândului lui Gogol însuși: „Scrierea la care lucrez acum, pe care am gândit-o și o voi mai gândi îndelung, nu seamănă nici a nuvelă, nici a roman, este lungă, lungă, în câteva volume, și se numește *Suflete moarte*. Asta-i tot ce trebuie să știi deocamdată despre ea. Dacă Dumnezeu mă va ajuta să-mi duc la capăt poemul așa cum trebuie, aceasta va fi prima mea operă onorabilă. Toată Rusia va vorbi despre ea.” Subtitlul *poem*, crede Lucian Raicu, ar putea fi expresia intenției de a *reprezenta cea mai antipoetică dintre lumile posibile*, „lumea reală a unei gubernii pierdute în imensitatea imperiului, reală până la aberație, până la neîncrederea în realitatea ei, până la senzația de non existență, de topire în neant.” „Mizerie lăncedă”, „infern decrepit” sunt atribute ale lumii nonpoematice, justificarea de poem ultrarealist al unei realități grotești, aparența ei, „suprafața ei înșelătoare”, care, de obicei, este „semn, simbol, paradigmă, mască, paradox”, sub care „clocotesc marile pasiuni umane, se deschid perspectivele amețitoare în adâncime”. Relațiile inaparent-aparent răsfrâng o relație misterioasă între nimic și gol, de unde concluzia: „Orașul N.N. este la suprafață somnolent. În realitate, este mort”. Totul pare că evoluează, „numai viața stagnează”.

Alt secret ar putea include chiar paradoxul muncii dedicate acestei creații, față cu hotărârea, de neînțeles, a arderii celor două variante ale volumului al doilea. De ce ar da focului o creație pe care a visat-o, pe care a definitivat-o la capătul unor titanice eforturi?... Ceva ca un cifru e lăsat în țesătura epico-poematică, ceva pe care cititorul trebuie să-l caute, să-l identifice, să-l înțeleagă. Dar acest *cifru*, acest *secret*, este și rămâne impermeabil ca însuși sufletul creatorului lui. Adevărurile la care cititorul poate ajunge sunt iluzorii, nu epuizează opera.

Punctul dramatic al existenței lui Gogol se află, credea Lucian Raicu, în momentul în care, cuprins de îndoieli, își pune întrebarea dacă este necesar să scrie, dacă n-ar fi mai bine, dacă nu i-ar fi mai bine, dacă ar putea trăi fără să scrie: „Elanul, care mi se păruse că se trezește, s-a stins din nou și, pe nesimțite, am ajuns să mă întreb într-un chip cu totul neobișnuit până acum: *trebuie, oare, într-adevăr, să scriu?* Trebuie să rămân pe acest tărâm, de care, în ultima vreme, viața m-a îndepărtat într-un mod atât de vădit? Dacă aș fi găsit forțe ca să mă biruiesc și chiar dacă pana ar fi început să zboare și ar fi acoperit cu ușurință, nestingherit, paginile una după alta, îndepărtarea tot s-ar fi produs. Să fie oare starea mea sufletească de așa natură, încât lucrările mele să apară într-adevăr utile în momentul de față și necesare societății actuale?”

„Fascinația plictisului”, „obsesia urâtului nediferențiat”, elemente ale acestei realități, iau proporțiile unei „adevărate fixații”, punctează Lucian Raicu. O substanță densă „înăbușă lumea aceasta, obiectele, într-o monstruoasă proliferare și metamorfoză, acoperă orizontul, sufocă scânteierea oricât de timidă a conștiinței”. Granițele se abolesc: „Dispare demarcația dintre materie și spirit, înaintarea tenace, vâscoasă, a celei dintâi, nemaîntâlnind în cale niciun obstacol, ia în stăpânire pe deplin imperiul vag uman, lipsit de apărare, gata să se supună și să îndure, cu o morbidă, chiar bucuroasă, vocație a acceptării.” Acestei realități îi corespund, la nivelul personajului, incertitudinea, absența contururilor clare, evidente chiar în portretizarea lui Cicikov: „nu s-ar putea spune că era bătrân, dar nici prea tânăr”.

Subiectul poemului-roman se dezvoltă în registrul dublei narațiuni – realist și simbolic, aparent/inaparent, părând a spune mai puțin decât sugerează prin complicatul mecanism al semnificării.

Privit ca o copie/imitație a *omului care renaște*, efect al diabolicului, s-ar deduce că acesta, diabolicul, nu este în antinomie cu divinul, ci doar „o copie imperceptibil deosebită”. Cicikov este, accentuează Lucian Raicu, un „diavol burghez, un tehnician al sociabilității, al civilității și al civilizației”, „un diavol cu care te poți înțelege; dispus la compromisuri; cu care îți poți petrece un ceas-două în modul cel mai plăcut cu putință; cu care poți vorbi despre orice cu siguranța că vremea nu se scurge în zadar și că, dacă nu obții din relația cu el mari revelații, oricum

nu vei avea nimic de regretat, conversația rămânând în linii mari instructivă, în marginile unui spirit pozitiv, grav, constructiv. Un diavol care nu vrea să te constrângă la felul său de a vedea, ci să te înțeleagă. Un diavol al contactului uman și al comerțului cu idei utile, despre atâtea lucruri care te interesează, mergând de la jocul de biliard și fierberea vinului până la virtute și morală, cu o competență egală, desăvârșită, neostentativă. Într-un cuvânt, un diavol *comme il faut*, încrezător și reconfortant.” Prin cumul, virtuțile lipsite de intensitate sunt, în viziunea lui Gogol, mai aproape de „sfera «răului» decât păcatele și viciul”. De aceea, Cicikov este „un diavol”, „nu în pofida atributelor sale, ci în virtutea lor”. Ca un cameloan, Cicikov pare a-și schimba *culoarea* după primirea mesajelor din partea celuiilalt ca și cum ar fi locuit de un *diavol al ușurinței*. Concluzia lui Lucian Raicu: „Prin Cicikov, avem acces la o întreagă viziune, o vastă realitate a gândirii și existenței noastre, pe care Gogol o consideră *un păcat*, un rezultat al acțiunii unui demon special preocupat de ea, a unui demon al scăderii și uniformizării. Cicikov introduce în lume o gândire mecanică și repetitivă, bazată pe structuri false, pe noțiuni lipsite de conținut: succesiune, măsură. El veghează ca lucrurile să se petreacă după o normă, după «cuviniță», să se ordoneze într-un fel uniform. Aceste structuri distrug sentimentul *global* al vieții, substituindu-i o imagine falsă, săracă, diminuantă în *rezonabilitatea* ei. Viziunea lui Cicikov poate fi descoperită în toate detaliile mărunte ale comportamentului și judecății sale, de o înspăimântătoare măsură”, caracteristici sugerate în portretul completat cu noi detalii al personajului: „Cunoscându-i meteahna de a călca pe picioare, Cicikov și le ferea pe ale lui cu multă băgare de seamă, și-l lăsa pe Sobakievici să-i treacă înainte. Se pare că și stăpânul casei își cunoștea păcatul, căci se grăbea să întrebe: «Nu v-am stânjeni cu nimic?» Cicikov îi mulțumi, afirmând că *deocamdată* nu a fost stânjenit cu nimic.”

Continuare în numărul 4/2023

**”Biografia spirituală, evoluția
lui Gogol către
o spiritualitate ascetică ar
putea explica viziunea pe care
o proiectează asupra lumii
rusești, viziune care are ca
repere principale pe Homer cu
«Iliada» și «Odiseea», pe Dante
cu «Divina comedia.»”**

Universalialia

POEME DE HARRY MARTINSON

Prezentare și traducere din limba suedeză de Daniel Onaca

Harry Martinson (1904–1978)

că, dacă omenirea încă năzuiește spre „luxuriantul regat al bunăvoinței”, speranța nu s-a stins cu totul. Cât de actuală și necesară este persistența acestei speranțe, tocmai acum, într-o vreme chinuită de plaga războiului din preajma țării noastre!

Născut în Blekinge, regiune din sudul Suediei, **Harry Martinson** a avut încă din copilărie o viață extrem de aventuroasă. Rămas orfan de tată, a fugit de acasă și a practicat diverse meserii; printre altele, cea de marinar, timp de vreo șapte ani (între 1919–1926). Întors în țară, se căsătorește și începe să scrie. Vasta sa experiență de viață i-a furnizat materie de inspirație inepuizabilă.

Stilul poemelor sale este vizual, evocator, cu imagini îndrăznețe. Impresiile din natură, descrierile copilăriei – când tandre, când autocritice –, amintirile exotice ale vieții de marinar oscilează între atenția microscopică acordată detaliilor și o uluitoare perspectivă cosmică. Ulterior, lirismul debordant al volumelor de început se adâncește. I se adaugă, printre altele, satira înțepătoare a vremii în care trăiește și o panoplie de simboluri care surprind cu pregnanță situația omului contemporan.

Poetul a fost distins cu numeroase premii. Devine membru al Academiei Suedeze, iar în anul 1977 împarte Premiul Nobel cu Eyvind Johnson, un alt autor suedez.

Poemul *Hades și Euklides* (din volumul *Passad*, 1945) este marcat de umbra războiului. Asemenea poeziei lui Eliot din *Tărâmul pustiit*, versurile lui Harry Martinson sugerează pustiul generat de sfârșitul lumii din Ragnarök. Viața lipsită de valori este zugrăvită în tonalitate wagneriană. Cu toate acestea, ni se sugerează

Hades och Euklides

När Euklides skulle uppmäta Hades
fann han att det saknade djup och höjd.

Utmed linjer som bröts
men återkom som linjer
gick linjeflock efter linjeflock av demoner
i bredd, i följd och parallellt genom Hades.

På utjämnade gravfält... krälade ormar –
själva bara grövre linjer skyndade, krälade,
stungo längs löpande linjer.

Låga låg helvetets ugnar
på den flacka slätten.
Där brändes i tegelrummen
den flacka onskans offer
utan trösten från en höjd
utan stöd från djupen.

Och Euklides, måttens konung, grät.
Han ropade: Vem uppstiger? Vem nedstiger?
Vem uppstiger med den goda viljan?
Vem nedstiger på djup
med sanningens sökande öga och hjärta?

Hades și Euclid

Când Euclid urma să măsoare Hadesul
a văzut că-i lipsea adâncimea și înălțimea.

Pe linii întrerupte
dar reveneau ca linii
se înșirau rând după rând, turme de demoni
de-a latul, prin Hades, ba cruciș ba curmeziș.

Pe morminte nivelate... se târau șerpi –
ei înșiși doar vânjoase linii zorite, târătoare,
țepuind liniile continue.

Vetrelle iadului zăceau jos
pe câmpia plană.
În cămărilor de cărămidă ardeau
victimile răutăților plate
fără mângâierea înălțimii
fără sprijin din adâncuri.

Și Euclid, regele măsurătorilor, a plâns.
Atunci a strigat: Cine urcă? Cine coboară?
Cine se înalță cu voia cea bună?
Cine coboară în adânc
să caute ochiul și inima adevărului?

Han lyssnade med örat mot jorden.
Han lyssnade tusen år.

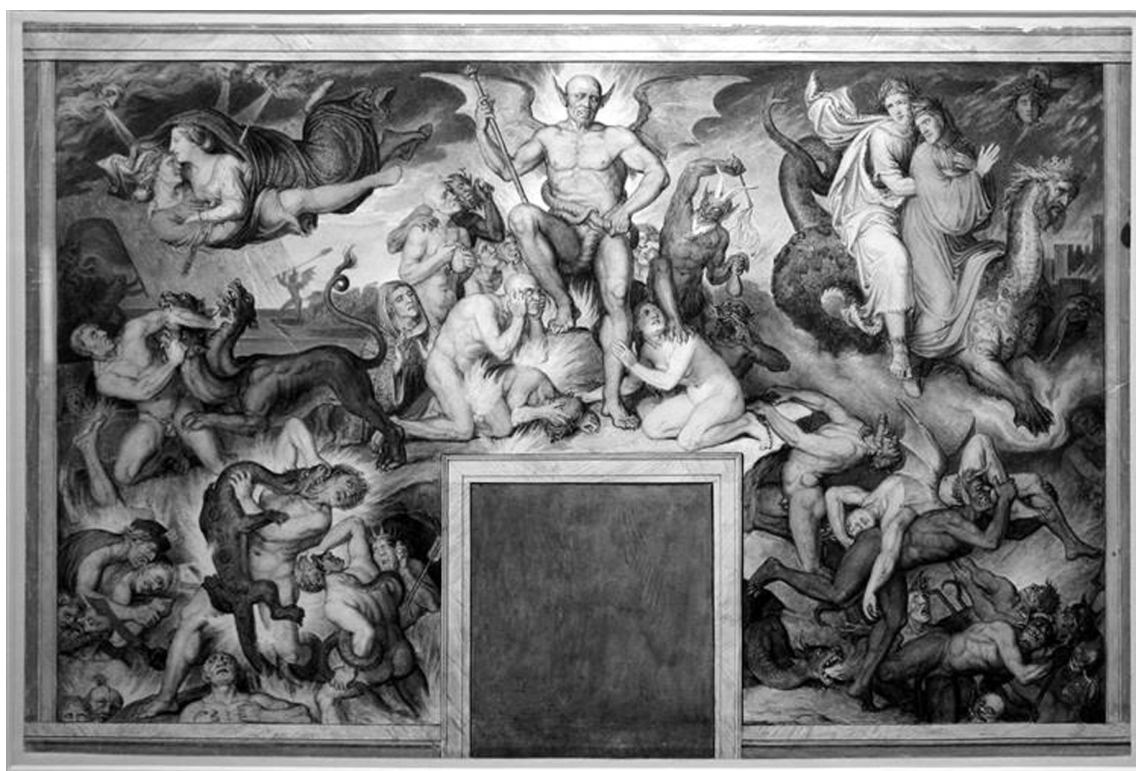
Och han hörde av god vilja en våg
genom alla
och genom alla folken.

Han hörde en hög och djup ström
en jämn och hög passad.
Den kom för att vädra,
den kom för att väcka
...till en god viljas frodiga rike för alla.

A ascultat cu urechea lipită de pământ.
A ascultat o mie de ani.

Și a auzit un val de bunăvoință
prin tot
și prin toate neamurile.

A auzit un șuvoi puternic și adânc
o curgere înaltă și lină.
A ieșit să aerisească
a venit să-i trezească
...pe toți la luxuriantul regat al bunăvoinței.

Joseph Anton Koch (1768–1839), pictor austriac, *Infernul lui Dante*, 1825

Leken

När du vill tro att du lätt
färdas rakt mot strömmen,
spring då ut på bron en månskenskväll.
Stenbron sätter genast
mot strömmens gamla silver.
Fram hinner du aldrig,
men mycket i livet
måste vara lek för att levas.

Gudinnan av hyn

Vad skall hon heta, kvinnan där på stranden?
Hon som är offer för sin egen skönhet,
och för smickrets gyllene spindelväv.
Kanske Gudinnan av hyn.

Jocul

Când vrei să crezi că e ușor
să mergi împotriva curentului,
fugi pe pod într-o seară luminată de lună.
Podul de piatră o ia imediat
în susul bătrânului argint al râului.
La capăt nu ajungi niciodată,
dar multe în viață
musai să fie un joc ca să poți trăi.

Zeița tenului

Cum s-o cheme pe femeia de pe plajă?
Victima propriei sale frumuseți,
și a plasei de păianjen a lingușelii.
Poate Zeița tenului.

När hon visat sig för sina tillbedjare
går hon hem till sitt altare spegeln,
för att tillbedja sig själv i hyvårdens tempel.

Genvägen tar hon över kyrkogården.
Där kan hon i förbifarten spegla sig
i helfigur i blanka vårdar.

Ett lögnregn för ögonen skimrar

Ett lögnregn för ögonen skimrar.
Extas vänder lögnen i sanning.

Dess dagsländor svärma i natten,
men sluta när vingarna tröttna.
Och sländsvärmen drunknar i gryning.

Där möter dess yra sitt öde.

Med övermakt reser sig solen
och lyser på störtade sländor.

Björkminne

Björkar vita och dagbenta –
vandrade sina allésteg upp till en herrgård.
Andra samlades och bildade en lund
och två små dungar.
Löven var ännu friska.
Det var ännu om våren,
i trädens årliga barndom
då landskapet lekte.

Minnenas såll

De flesta minnena faller till marken
med löven. Rör man dem efteråt

prasslar de bara torrt
som om de aldrig grönskat
på årens buskar.

Mänskan begär av tingen
mera än de av henne.
Girig och obevklig
tär hon på tingens glans.

Mindre utflykt

Gå till Fromma kojan.
Där bortom finns en källa
nu mer än halvblind
och sörpig av fallna löv.

Årslagrad förmultning i vatten,
en minnenas runda grav
som en fläck av gungfly: det förgättnas soppa.
Och Fromma kojan bara några stenar.

După ce s-a arătat închinătorilor ei
pleacă acasă la altarul ei, oglinda,
să se închine în templul îngrijirii pielii.

O ia pe scurtătura trecând prin cimitir.
Acolo în treacăt se poate oglindi
întreagă în marmora lucioasă.

O ploaie de minciuni strălucește

O ploaie de minciuni licărește în ochi.
Extazul transformă minciuna în adevăr.

Libelulele ei roiesc în noapte,
dar tu închide ochii când aripile obolesc.
Și roiul libelulelor se îneacă în zori.

Acolo vârtejul lui își află soarta.

Atotputernic soarele se înalță
și lucește pe libelulele căzute.

Amintirea mestecenilor

Mesteceni albi cu picioare lungi –
au străbătut calea până sus la un conac.
Alții, strânși, au format o dumbravă
și două pâlcuri mici.
Frunzele erau fragede.
Era încă primăvara,
în copilăria copacilor
când plaiul juca.

Sita amintirilor

Cele mai multe amintiri cad pe pământ
cu frunzele. Dacă le atingi după aceea

doar foșnesc sec
de parcă nicicând n-au înverzit
pe tufișul anilor.

Omul pretinde de la lucruri
mai mult decât îi cer ele.
Lacom și necruțător
fărămă luciul lucrurilor.

O mică excursie

Du-te la Umila colibă.
Acolo departe se află un izvor
acum pe jumătate orb
și acrit de frunze căzute.

Putrezite în apă cu anii,
un mormânt rotund al amintirilor
ca o pată mișcătoare: e zeama celor uitați.
Și Umila colibă doar câteva pietre.

Poem din poemele Europei

Această rubrică, aflată acum la a cincisprezecea sa ediție, a apărut din dorința legitimă de a vă reaminti că poezia, ca și proza, dramaturgia, dar și muzica, teatrul, artele vizuale, zestrea imaterială a lumii, reprezintă liantul care unește oamenii, indiferent pe ce meridian s-ar afla. Creația este suma sentimentelor omenești, este emoție, este, de ce nu, plus-valoarea acestei lumi. Este politica fără legi politice, iar aici am putea exemplifica prin faptul că e unica formă de politică fără partide, fără moțiuni de cenzură, fără atacuri cu forme fără fond, este pasul pe care îl facem toți în momentul în care deschidem o carte și alegem o altă lume, cea în care mintea omenească este în măsură să creeze. De ce am vorbit de politică în splendida lumea a creației? Dintr-un simplu motiv, acela fiind că această formă de „politică” este creatoare, este benefică, este expresia supremă a calității omenești.

Intenția noastră pleacă de la ideea de unitate de spirit și diversitate ca fond și formă. Nu urmărim o temă anume, fiindcă am ajunge la un studiu complex, ci doar o prezentare, o idee de poem din poeme, care să prezinte diversitatea expresiei creatoare, temele universale, frumusețea stilului marilor condeie, în care spiritul este o „coloană a infinitului”.

Încercăm, firește, ca în fiecare număr al revistei să publicăm integral texte sau fragmente din poezia Europei, a fiecărei țări în parte, deși poetul, dar, mai ales, opera lui au identitate europeană, dincolo de cea națională.

Grupaj realizat de Pușa Roth și Costin Tuchilă

Lucian Blaga

9/21 mai 1895, Lancrăm–6 mai 1961, Cluj

Autorul volumelor de poezie *Poemele luminii*, *Pașii profetului*, *În marea trecere*, *Laudă somnului* s-a născut în satul Lancrăm (județul Alba), a studiat la Sibiu și la Brașov și a urmat studiile teologice la Viena. După o perioadă de aproape șapte ani în diplomație, la Berna și Lisabona, a devenit profesor la Universitatea din Cluj-Napoca, unde s-a creat special pentru el catedra de Filosofia culturii,

domeniul principal al activității sale. Gândirea sa filosofică este configurată în cele patru trilogii: *Trilogia cunoașterii*, *Trilogia culturii*, *Trilogia valorilor* și *Trilogia cosmologică*. În sistemul său metafizic, accentul cade atât pe problema ontologică și cosmologică, cât și pe căutarea gnoseologică. Opera poetică este influențată de expresionismul german, dar expresionismul lui Blaga are o coloratură distinct românească: el constituie o investigație a latențelor tradiționale autohtone. Piesele sale de teatru (*Zamolxe, mister păgân*, 1921, *Tulburarea apelor*, dramă, 1923, *Daria*, dramă în patru acte, 1925, *Ivanca*, 1925, *Învieirea*, pantomimă în patru tablouri și *Fapta*, joc dramatic, 1925, *Meșterul Manole*, dramă în cinci acte, 1927, *Cruciada copiilor*, 1930, *Avram Iancu*, dramă într-un prolog și trei faze, 1934, *Arca lui Noe*, 1944, *Anton*, dramă într-un prolog și patru faze, postumă, 1964) tratează teme precum istoria și naționalismul, subiecte religioase și mitice grevate pe fondul eresurilor populare românești. *Meșterul Manole*, cea mai cunoscută piesă a sa, dezvoltă problema eroismului și a sacrificiului necesar creației.

În anul 1935 primește Premiul „C. Hamagiu” al Academiei Române pentru activitatea dramatică și poetică din ultimii ani,

iar în 1936 este ales membru titular al Academiei Române. Este exclus din Academie în 1948 și repus în drepturi în 1990.

În anul 1949 Academia Română îi încredințează redactarea a două capitole din *Istoria filosofiei românești*. Între 1919–1945 publică 3 volume de aforisme: *Pietre pentru templul meu*, 1919, *Ferestre colorate*, însemnări și fragmente 1926, *Discobolul*, aforisme și însemnări, 1945. Ultimul volum, *Elanul insulei*, a fost editat postum, în anul 1977. Volumul de proză *Hronicul și cântecul vârstelor* este o scriere autobiografică, elaborată în 1945–1946 și apărută în 1965. *Luntrea lui Caron*, roman (autobiografic), este editat postum, în 1990, ediția a II-a (integrală), 1998, ediția a III-a, 2006. Scrie 19 volume de eseuri și studii filosofice: *Cultură și cunoaștere*, 1922, *Filosofia stilului*, 1924, *Fenomenul originar*, 1925, *Fețele unui veac*, 1925, *Daimonion*, 1926, *Eonul dogmatic*, 1931, *Cunoașterea luciferică*, 1933, *Cenzura transcendentă*, 1934, *Orizont și stil*, 1934, *Spațiul mioritic*, 1936, *Elogiul satului românesc*, discursul de recepție la admiterea sa în Academia Română, 1936, *Geneza metaforei și sensul culturii*, 1937, *Artă și valoare*, 1939, *Diferențialele divine*, 1940, *Despre gândirea magică*, 1941, *Religie și spirit*, 1941, *Știință și creație*, 1942, *Despre conștiința filosofică*, 1947, *Aspecte antropologice*, 1948. Lui Lucian Blaga îi datorăm traducerea integrală a operei *Faust* de J.W. Goethe.

În *Encyclopedia Britannica*, articolul *Romanian literature. The 20th century. Between the wars* menționează: „Poet și eseist, Lucian Blaga a încercat să dea un fundament filosofic pentru descrierea caracteristicilor naționale românești, în parte determinate de condițiile geografice.”

Din părul tău

Înțelepciunea unui mag mi-a povestit odată
de-un val prin care nu putem străbate cu privirea,
păienjeniș ce-ascunde pretutindeni firea,
de nu vedem nimic din ce-i aievea.

Și-acum, când tu-mi îneci obrazii, ochii
 în părul tău,
 eu, amețit de valurile-i negre și bogate
 visez
 ca valul ce prefăce-n mister
 tot largul lumii e urzit
 din părul tău –
 și strig,
 și strig,
 și-ntâia oară simt
 întreaga vrajă ce-a cuprins-o magul în povestea lui.

Dorul

Setos îți beau mireasma și-ți cuprind obrazii
 cu palmele-amândouă, cum cuprinzi
 în suflet o minune.
 Ne arde-apropierea, ochi în ochi cum stăm.
 Și totuși tu-mi șoptești: „Mi-așa de dor de tine!”
 Așa de tainic tu mi-o spui și dornic, parc-aș fi
 pribeag pe-un alt pământ.

Femeie,
 ce mare porți în inimă și cine ești?
 Mai cântă-mi înc-o dată dorul tău,
 să te ascult
 și clipele să-mi pară niște muguri plini,
 din care înfloresc aieva – veșnicii.

Vei plânge mult ori vei zâmbi?

Eu
 nu mă căiesc,
 c-am adunat în suflet și noroi –
 dar mă gândesc la tine.
 Cu gheare de lumină
 o dimineată-ți va ucide-odată visul,
 că sufletul mi-așa curat,
 cum gândul tău îl vrea,
 cum inima iubirii tale-l crede.
 Vei plânge mult atunci ori vei ierta?
 Vei plânge mult ori vei zâmbi
 de razele acelei dimineți,
 în care eu ți-oi zice fără umbră de căință:
 „Nu știi, că numa-n lacuri cu noroi în fund cresc nuferi?”

Melancolie

Un vânt răzleț își șterge lacrimile reci pe geamuri.
 Plouă.
 Tristeți nedeslușite-mi vin, dar toată durerea,
 ce-o simt n-o simt în mine,
 în inimă,
 în piept,
 ci-n picurii de ploaie care curg.
 Și altoită pe ființa mea imensa lume
 cu toamna și cu seara ei
 mă doare ca o rană.
 Spre munți trec nori cu ugerile pline.
 Și plouă.

Glas în paradis

Vino să ședem sub pom.
 Deasupra-i încă veac ceresc.
 În vântul adevărului,
 în marea umbr-a mărilor,
 vreau părul să ți-l despletesc
 să fluture ca-n vis
 către hotarul pământesc.

Ce grai în sânge am închis?
 Vino să ședem sub pom,
 unde ceasul fără vină
 cu șarpele se joacă-n doi.
 Tu ești om, eu sunt om.
 Ce grea e pentru noi
 osânda de a sta-n lumină!

Oglinda din adânc

Când mă privesc într-o fântână
 mă văd cu-adevărat în zi
 așa cum sunt și-am fost și-oi fi.

Când mă privesc într-o fântână
 ghicesc în fața mea bătrână
 cum ceruri și pământ se-ngână.

Când mă privesc într-o fântână
 știu că-n adâncuri foste mume
 îmi țin oglindă, ochi de lume.

Când mă privesc într-o fântână
 îmi văd și soarta, uit de nume.

Călugărul bătrân îmi șoptește din prag

Tinere care mergi prin iarba schitului meu,
 mai este mult pân-apune soarele?

Vreau să-mi dau sufletul
 deodată cu șerpilor striviți în zori
 de ciomegele ciobanilor.
 Nu m-am zvârcolit și eu în pulbere ca ei?
 Nu m-am sfredelit și eu în soare ca ei?

Viața mea a fost tot ce vrei,
 câteodată fiară,
 câteodată floare,
 câteodată clopot – ce se certa cu cerul.

Azi tac aici, și golul mormântului
 îmi sună în urechi ca o talangă de lut.
 Aștept în prag răcoarea sfârșitului.
 Mai este mult? Vino, tinere,
 ia țărâna în pumn
 și mi-o presară pe cap în loc de apă și vin.
 Botează-mă cu pământ.

Umbra lumii îmi trece peste inimă.

Poem din poemele Europei

Hristo Botev

25 decembrie 1848, Kalofer, Bulgaria–20 mai/1 iunie 1876, Bulgaria

Poetul și revoluționarul bulgar Hristo Botev s-a născut la 25 decembrie 1848 în orașul Kalofer, Bulgaria. În 1863, după ce a terminat școala generală în orașul natal, Hristo Botev a fost trimis de tatăl său la liceu în Odesa, dar după doi ani de studii, renunță la liceu, petrecându-și următorii doi ani în Odesa și Basarabia. La începutul anului 1867 se întoarce în Kalofer unde îl înlocuiește temporar pe tatăl său la catedră, iar în mai, în timpul sărbătorii Sf.

Chiril și Sf. Metodie, Hristo Botev ține un discurs public vehement împotriva autorităților otomane și a aristocraților bulgari pe care îi acuza de colaborare cu turcii. La scurt timp după această ieșire publică, este forțat să plece din oraș și inițial a decide să se întoarcă în Rusia, dar, din motive financiare, optează pentru România. La Brăila, lucrează cu Dimitar Panichkov pentru ziarul „L'aube du Danube”. În vara anului 1867, devine membru al trupei (чета, tcheta) Gelio Voivoda, în care a deținut funcția de secretar. În acest moment scrie poezia *Na proshlavane (Adio!)*. Hristo Botev s-a înscris la școala de medicină din București, pe care a fost nevoit să o părăsească rapid din motive financiare. Este obligat să locuiască într-o moară abandonată de la periferia Bucureștiului. Colegul lui de cameră nu este altul decât Vasil Levski. În februarie 1869, devine profesor la Alexandria, iar în luna august, pleacă la o școală din Ismail, unde va rămâne până mai 1871. La data de 10 iunie 1871, publică primul său jurnal, *Cuvântul emigranților bulgari*. În octombrie, participă la reuniunea anuală a Asociației Bulgare a Cărtii. În aprilie 1872, este acuzat de activități revoluționare și conspirație și este închis. Este eliberat rapid datorită sprijinului lui Levski și Karavelov. Imediat se angajează ca tipograf pentru Karavelov. Scrie în ziarul „Liberté”, care își va schimba numele în „Independența”. Mai târziu, lucrează ca asociat și co-editor al corpului revoluționar. La 1 mai scoate ziarul satiric „Wake”. În septembrie 1872 devine profesor la școala bulgară din București. La data de 5 mai 1875, scoate ziarul „New Bulgaria”. Din ultimul număr al acestui ziar a reușit să publice doar un exemplar. În urma ultimelor știri despre răscoala din aprilie, Botev se imbarcă la Giurgiu pe nava Radetzky. Pentru a putea urca, Botev și trupa sa se poartă ca simpli muncitori și își ascund armele și uniformele în cutii mari care ar fi conținut instrumente de lucru. La data de 17 mai, Botev îi dezvăluie căpitanului navei adevărata natură a misiunii și îi ordonă să se oprească pe coasta bulgară a Dunării, la Kozlodui. De aici, trupa se îndreaptă spre Marele Balcan, însă, paradoxal, li se alătură puțini bulgari. La 1 iunie 1876, trupele se angajează într-o ultimă bătălie. Hristo Botev este ucis pe Muntele Okolchiza.

Hristo Botev a scris doar 20 de poezii, dar care farmecă prin adâncime, bogăție și forță expresivă. Ele încântă nu numai prin patosul eroic, dar și prin desăvârșirea artistică a formei. Poezia lui este legată de timpul în care a trăit, de epoca eroică, de suferințele poporului și lupta lui pentru eliberare, considerate temele fundamentale ale întregii creații boteviene.

Rugăciunea mea

„Binecuvântat este Dumnezeu nostru...”

Doamne al meu, doamne drept,
Nu ești cel uitat în cer,
Ci nădejdea mea din piept,
În suflet mi-odihnești etern.

Nu ești cel spre care noaptea
Își pierd, monahi și clerici,
Nici cel ars de lumânarea,
Fiarelor de prin biserici,

Nu ești cel ce cu putere,
L-ai zidit pe om din glie,
L-ai uitat atunci când piere,
În frig, nevoie și robie,

Nu ești domnul judecății,
Popei, țarului sau papei,
Ce în pofida libertății,
Ne-au lăsat în gheara țepeii.

Nu ești cel ce înveți sărmanii,
Să se roage și să rabde,
Chinuind în umbra morții,
În rugul de nădejdi ce-i arde.

Nu ești dumnezeu tiranic,
Ipocriților putere
Oștilor cu chip demonic,
Ce pricinuesc durere.

Doamne al meu, ești mintea trează
Sprijin celor asupriți,
Ești puterea lor de luptă,
În care n-or fi biruiți.

Reaprinde, Doamne în inimi,
Focul sfânt al libertății,
Când vom ridica mulțimi,
Să dăm jos lifta cetății,

Întărește-mi doamne mâna,
Ies la lupta zbuciumată,
De m-ar înghiți țărâna,
Vreau să fiu în a mea armată,

Nu lăsa să se răcească,
Inima-mi în țări străine,
Graiul să se rătăcească,
Și să piară în pustie.

Traducere de Artemie Ixari

În numărul din iunie–iulie 1942 al revistei „Gândirea”, condusă de Nichifor Crainic, la rubrica „Noua Literatură Bulgară”, G. Konstantinov scrie:

„Glasuri din Balcani,
Misiunea noastră în această parte de lume nu este aceea de a ne pândi și de a ne sfâșia unii pe alții pentru lucruri de minimă însemnătate, slujind astfel, fără să ne dăm seama, unor poftă căpcăune pornite de aiurea și trecând peste capul nostru; misiunea noastră e aceea de a ridica în lumina istoriei forme noi și tinere de cultură națională, într-o nobilă întrecere a spiritului. Pământul unde trăim, acoperit azi de porecla balcanică, e vatra unde s’au aprins atâtea lumini ale gemului omenesc, printre care au strălucit cu deosebire cea antică și cea bizantină. Neamuri noi s’au ridicat aici, înrădăcinate în straturile vechi, și aceste neamuri, cu vigoarea lor primitivă și cu tinerețea lor proaspătă, au fără îndoială un mare cuvânt de spus în bătrânețea oboșită a Occidentului. [...]”

Hristo Botev a fost adevăratul poet al revoluției. El a cântat haiducii, biciuind în același timp pe cei fricoși și pe cei slabi. Când descrie frumusețea vieții de revoluționar sau moartea eroică în Balcani, Botev prezintă tablouri mărețe din natură, asociind la faptele eroilor vânturile, păsările și fiarele muntelui. Versurile sale au o vigoasă putere de expresie, dinamica unei voințe implacabile și imagini care isbesc iprin spontaneitatea lor. Dintre poeziile sale notăm în special celebra baladă «Hadji Dimităr». În această baladă, și în general în opera sa poetică, găsim primele indicii de rafinament artistic și de adâncime spirituală în poezia bulgară. Odată eu Botev, versul bulgar devine instrument al expresiunilor poetice sublime; el o rupe eu sentimentalismul poeziei didactice, o rupe cu poezia erotică a lui Slarveicov, ca să devină interpretul spiritului omenesc liber, îndrăgostit de idealul frumosului și faptelor eroice. Fascinația lirice lui Botev devine și mai puternică prin împrejurarea că acest poet înflăcărat moare la vârsta de douăzeci și opt de ani, în același chip cum sfârșeau eroii poeziilor sale: la 20 Mai 1876, un glonte vrăjmaș îl răpune în Balcani, unde adusesse din România o ceață de două sute de voluntari bulgari, pentru a veni cu ei în ajutorul revoluției populare care isbucnise. Capturarea vasului austriac «Radetzki», care trebuia să ducă cetele lui Botev la țărmlul bulgar, în satul Kozlodui, a devenit legendară și eroică. Astăzi, locul unde cetele lui Botev au sărutat pentru prima dată pământul patriei, ca și locul unde poetul a fost ucis în Balcani, sunt sfinte pentru poporul bulgar. În fiecare an, în ziua aniversării morții lui Botev, Balcanii sunt vizitați de mii de pelerini, care vin să exprime, în fața mormântului poetului revoluționar, sentimentele lor de recunoștință și sincer elogiu.”

Hagi Dimităr

Sus, sus, în munte, trăiește încă,
Geme puternic, scăldat în sânge –
În coastă-i arde o rană adâncă
Viteazul tânăr, bărbatul crâncen.

Puşca, alături – lemnul și fierul
Sabia, albă, în două ruptă.
Ochii în ceață, capul mai luptă,
Gura-i blestemă lumea și cerul!

Oprit în slavă, soarele zvârle
Zăduf și flăcări, cu îndârjire!
Din lan, se’nalță un viers suptire –
Viteazul geme. Sângele – gărlă.

E toiul muncii. Biete, voi sclave,
Cântați aceste balade grave –
Inimă, taci! Foc și dezastre,
Pe-aceste țarini ne ale noastre!

Acel ce cade în lupta sfântă,
Nepieritor e: îl plâng ponoare,
Fluvii, văzduhul, aezii-i cântă,
Îl plâng, în codri, crudele fiare.

Cu-aripa, vulturul umbră îi ține.
Lupul, cu milă, rana i-o linge –
Șoimul, voevodul creștelor fine,
Ca unui frate, fruntea i-atinge.

Se lasă-amurgul. Luna s’arată
Stele, mulțime, pe cer se’implantă.
Vântul prin frunză ncepe să bată,
Haiducul în munte o doină cântă.

Iar Samodivele’n albe voaluri,
Zâne aevea, cântă – minune.
Cântând, abia ating iarba moale –
Lângă viteaz, lin îngenunchi.

Una, cu leacuri, rana i-alintă
Cu apă rece-i stropește-o alta
Alta’i sărută gura, fierbinte –
El o privește scump. Tresaltă:

„Spune-mi, o soră, unde-i Caragea
Unde e pâlcul meu de voinici?
Spune-mi și’n urmă sufletu-mi ia –
Doresc sfârșitul să-mi dau aici.”

Se’embrățișează. Zâna, ușor
Zboară în noaptea mare și grea.
Cântând, se’nalță – și până’n zori,
Caută duhul lui Caragea.

Se face ziuă. Sus, în Balcani,
Zace viteazul, mort, plin de sânge.
Lupul cumplita rană îi linge –
Soarele frige, frige – dușman!

Echo

Rudy Roth

Palma de Mallorca, Spania

Atunci

Atunci când îți vei pierde aderența la visele mele
Adu-ți aminte că eu
Mai port tatuată pe tâmpile
Nostalgia aceluia Eden
În care mâinile lui Dumnezeu
Ți-au modelat resemnările
Din coasta mea stângă.

Iar atunci când busola inimii mele
Nu va mai arăta către nordul neliniștilor tale,
Fă-mă să-mi aduc aminte
Că fără semnul păcatului tău,
Sufletul meu n-ar fi avut niciodată
Vocația universului.

De fapt, de fiecare dată,
Când nu-mi mai aparții,
Adu-ți aminte de a unsprezecea poruncă
Ce spune că-n rostul său
Femeia nu trebuie să îmbătrânească
În brațele-n care s-a încărcat de singurătate.

Palma de Mallorca, Spania – 4 februarie 2013

Altceva

Trăiește-mă ca pe o propunere
Sau ca pe o încercare nesăbuită
De a replica senzațiile copilăriei
În lumina mototolită
A dimineților de aprilie.

Sau, dacă ți-e mai bine,
Trăiește-mă ca pe altceva,
Ca pe o iluzie sau, de ce nu,
Ca pe o neconcordanță semantică
În ideea de noi.

Dar, oricum m-ai trăi,
Ai grijă să nu uiți
Că timpul nu știe să se opună
Reflexului nostru organic
De a recicla post-traumatic
Suferințele din iubire.

Palma de Mallorca, Spania – 17 februarie 2018

Quand

Quand vous perdrez l'adhérence à mes rêves
Rappelez-vous que je porte toujours
Tatouée sur me tempes,
La nostalgie de cet Éden
Dans lequel les mains de Dieu
Ont façonné votre résignation
De ma côte gauche.

Et quand la boussole de mon cœur
Ne regardera plus au nord de vos angoisses,
Faites-moi me souvenir
Que sans le signe de votre péché,
Mon âme n'aurait jamais
La vocation de l'univers.

En fait, chaque fois
Que vous ne m'appartenez plus
Rappelez-vous le onzième commandement
Qui dit que la femme ne doit pas vieillir
Dans les bras où elle a appris la solitude.

Palma de Majorque, Espagne – 4 février 2013

Autre chose

Vivez-moi comme une suggestion
Ou comme une tentative folle
De reproduire les sensations d'enfance
Dans la lumière froissée
De ce matin d'avril.

Ou, si c'est mieux pour vous,
Vivez-moi comme autre chose,
Comme une illusion ou pourquoi pas
Comme un décalage sémantique
Dans l'idée de nous.

Mais, indépendamment de la forme
Sous laquelle vous choisirez de me vivre
N'oubliez pas que le temps
N'est qu'un réflexe futur de notre passé
Propice au recyclage post-traumatique
Des anciens chagrins d'amour.

Palma de Majorque, Espagne – 17 février 2018

Direct

Direct expuse exaltărilor răsăritului,
Umbrele noastre
S-au dizolvat una în cealaltă,
Precum două dăre de culoare
Contopite întâmplător,
În toate semnificațiile
Aceluiași sens cromatic.

Palma de Mallorca, Spania – 26 februarie 2018

Insuficient

Insuficient expus la acustica fericirii,
Mi-am ghemuit singurătatea
În vibrația acelor amintiri,
În care umbra ta și ezităriile mele
Coexistau încleștate într-o singură taină.

Rod al acestui nonsens,
Prezentul eului meu
S-a găsit dară locuit de-o tăcere ostilă,
În care eoul absenței tale
Avea armonia nefirească a unui blestem.

Palmanova – 27 martie 2014

Îndărăt

Îndărătul pașilor mei,
Semnele mute ale singurătății
Și eul copilăriei,
Hăituit de zâmbetul neconvingător
Al unui arlechin de hârtie.

Îndărătul pașilor tăi,
Tărâmul poveștilor nespuse
Și tăceri asimetrice
Răsucite-n spirale,
Ca-n dansul hipnotic
Al un derviș rotitor.

Îndărătul pașilor noștri,
Copii-soartă,
Trăgându-ne greșelile printre degete
Și mimându-ne chemările
Cu gesturi desperecheate
Și lipsite de noimă.

Palma de Mallorca – 24 august 2016

Directement

Directement exposées
À l'exaltation de l'aube
Nos ombres se sont dissoutes
L'une dans l'autre,
Comme deux traînées de couleur
Mêlées par hasard,
En toutes significations
D'un même sens chromatique.

Palma de Majorque, Espagne – 26 février 2018

Insuffisamment

Insuffisamment exposé
À l'acoustique du bonheur,
Je plie ma solitude
Dans la vibration de ces souvenirs
Où ton ombre et mes hésitations
Coexistaient dans le même secret.

Fruit de ce non-sens,
Le chemin vers moi-même
S'est avéré habité par un silence hostile
Dans lequel, l'écho de ton absence
A seulement l'harmonie d'une malédiction.

Palmanova – 27 mars 2014

Derrière

Derrière mes pas,
Les signes muets de la solitude
Et l'égo de mon enfance
Suivi par le sourire peu convaincant
D'un arlequin en papier.

Derrière tes pas,
Un royaume d'histoires pas lues
Et des silences asymétriques
Tordus à travers les spirales du temps,
Comme la danse hypnotique
D'un derviche.

Derrière nos pas,
Les enfants-destin
Tirant nos erreurs entre leurs doigts
Et imitant nos appels
Avec des gestes dépassés
Et sans ennui.

Palma de Majorque, Espagne – 24 août 2018

Poeziile în limba română au apărut în volumul *Geometriile contradictorii ale singurătății*, Iași, Editura Ars Longa, 2019. Poeziile în limba franceză au fost publicate în volumul *Pluie d'étoiles. Anthologie de poésie roumaine contemporaine*, Iași, Editura Ars Longa, 2020, în traducerea autorului.

Echo

Letiția Vladislav

Los Alcazares, Spania

*

Trebuie sa fii nebună să nu crezi
mi-am spus
accept să mă ningi în plină vară
pentru că în tine totul este uluitor de verde
albastrul îmi intră în sânge
și îmi taie tălpile
pentru că umblu desculță printre șerpi
și nu mă tem de moarte
pentru că
ai deschis vadurile vieții în mine
făcându-mă să uit ce cuminte eram
pentru că
ești singurul făcător de vise
pierdut în dragostea unei lumi de piatră.

*

Mă încântă să renasc din cenușă
eu sunt numai singură eu
așa cum am fost de la facerea lumii mele
mereu pusă la zid
mereu aruncată peste gard
unele tălpi și-au curățat jegul direct peste sufletul meu
nu m-a iubit nimeni
dar au aplaudat toți când am dispărut printre hiene
femeia luminoasă rămâne în umbră
și așteaptă
singură pot trăi
liberă
cuibărită într-o poveste
fără oameni în jur
și războaie
duse cu o pasiune pe care eu nu o pot înțelege
pacea utopică
pe care nu o mai pot suporta
ochii tăi într-o fotografie
pe vremea aia cerul era mai puțin poluat
este frumoasă viața
și uneori
seamănă cu un tei înflorit
aplecat peste mine.

*

Îmi aduc aminte
ziua mamei pe câmp
repede
repede
se întoarce ploaia
se întoarce omul cu carnetul roșu
fiecare cartof avea un număr
fiecare gaură aștepta un cartof

*

Debes estar loca para no creer
me dije
acepto que me nieves en pleno verano
porqué en ti todo es increíblemente verde
el azul entra en la sangre
y corta mis suelas
porqué ando descalza entre serpientes
y no tengo miedo a la muerte
porqué en una noche
abriste los vados de la vida cerrada en mi
haciéndome olvidar lo buena que era
porqué
tú eres el único hacedor de sueños
perdido en el amor de un mundo de piedra.

*

Me deleita renacer de las cenizas
solo en la soledad estoy yo
como ha sido desde la creación de mi mundo
siempre me pusieron la pared
siempre me tiraron sobre la cerca
las suelas de algunos limpiaron su barro
directamente sobre mi alma
teatro de tugurios
en el paraíso rural
nadie amaba mi inocencia
pero todos vitorearon cuando desaparecí entre las hienas
la mujer brillante
permanece en las sombras
y espera
solo puedo vivir libre
anidada en un cuento de hadas
sin gente a mi alrededor
guerras peleados con una pasión que no puedo entender
paz utópica
que ya no aguanto más
tus ojos en una foto
en ese momento el cielo estaba menos contaminado
la vida es hermosa
y a veces
parece un tilo en flor
inclinado sobre mí.

*

Recuerdo
día de la madre en el campo
rápido
rápido
la lluvia vuelve
regresa el hombre con su libreta roja

la școală
dascălul îi dăruise domnișoarei învățătoare
flori de ziua mamei
era ca în filmele cu Sara Montiel
și muzică la balalaică
operatorul încurcase benzile
Sara intrase în Orient
filmele uzbeche erau gratis
ajutor reciproc pentru gloria socialismului
numai mama
cocoșată de griji
de reumatism
de bărbat și copii
astupa găurile
și se gândea că va cădea seara
peste viața ei netrăită.

Looping

cu capul în jos pământul are o altă culoare
între două ratări
puhoiul prescris
nu mai afectează
ne îmbătăm
cu apă și minciuni
trăiri fugitive
iubiri fugitive
vise fugitive
esențialul este pierdut
suntem de multă vreme infiltrați
într-o altă dimensiune
cine mai crede
în bătaia clopotelor?

cada papá tenía un número
cada hoyo esperaba una papa
el maestro le había regalado flores
a la señorita maestra
por el día de la madre
fue como en las películas con Sara Montiel
y música de balalaika
el camarografo arruinó las películas
Sara había entrado en Oriente
las películas uzbechas eran sin pago
ayuda mutua para la gloria del socialismo
solo madre
encorvada de preocupación
de reumatismo
de hombre y niños
cubre los agujeros
pensando que la tarde caería
sobre su vida no vivida.

Looping

al revés la tierra tiene otro color
entre dos fallas
la riada prescrita ya no afecta
nos emborrachamos
con agua y mentiras
vidas fugaces
amores fugaces
sueños fugaces
la esencial es perdido
llegamos mucho tiempo infiltrados en otra dimensión
quien todavía cree
en el repique de campanas?

Traducerea în limba spaniolă aparține autoarei.

Auger Lucas (1685–1765), pictor francez, *Alegoria poeziei*

Echo

Sonia Elvireanu

Căutarea

Avem în noi căutarea,
fața nevăzută a lunii,
a mării, abisul, infinitul,

precum poetul, poezia, taina:
„mă voi întoarce cândva...”

căutarea lui n-o cunosc,
unde să se ducă, când să se întoarcă?

cândva... sună ciudat, neliniștitor,
las cuvântul să se strecoare afară,
să nu-mi dea târcoale îngrijorarea,

cuvântul induce o stare, n-o las să mocnească,
acolo unde poposește, în loc ales ori nedorit,
merge cu el poezia, îl urmează lumina, iubirea,

îndepărtare poetică, îmi spun, se poate,
neliniștea se strecoară într-un straniu cuvânt:

„*maladiv*”... retras în lumea lui...

poetul nu vorbește, îi simt
căutarea febrilă, dar n-o știu,

fiecare vede altfel cum cade lumina
pe „*zidul negru, lichid, orbitor de negru*”.

La quête

On porte en soi la quête,
le visage invisible de la lune,
de la mer, l'abysse, l'infini,

comme le poète vit la poésie, le mystère:
« *je reviendrai un jour...* »

je ne connais pas sa quête,
où va-t-il, quand reviendra-t-il ?

« *un jour...* »
semble étrange, inquiétant,
je laisse filer le mot
pour que l'inquiétude ne m'accable pas,

ce mot induit un état, je ne le laisse pas couvrir,
là où il s'arrête, un endroit choisi ou indésirable,
la poésie va avec lui, la lumière le suit, l'amour aussi,

éloignement poétique, je me dis, peut-être,
l'inquiétude se glisse dans un étrange mot:

« *maladif* »... retiré dans son monde...

le poète ne parle pas, je sens
sa quête fiévreuse, mais je ne la connais pas,

chacun voit autrement la lumière tomber
sur « *le mur noir, liquide, un noir aveuglant* ».

La ricerca

Dentro di noi s'infiamma la ricerca,
l'invisibile volto della luna,
del mare, dell'abisso, dell'immenso,

poeta e poesia vivono il mistero:
«*Un giorno tornerò...*».

non ne conosco la ricerca,
ma dove sta andando, e quando tornerà?

«*Un giorno...*»
sembra strano, preoccupante,
mi sfugge la parola
che mi acquieti l'ansia,

ma s'addensa, non voglio incancrenisco,
scelto o non scelto, al luogo dell'indugio,
sotto braccio la prende la poesia,
che precede la luce con l'amore,

distanza poetica, mi dico, forse,
l'ansia s'insinua in una voce strana:

«malaticcio»... rinchiusa nel suo mondo...

il poeta non parla, io percepisco
la sua ricerca delirante,
ma non ne vengo a conoscenza,

ognuno vede a modo suo
la luce abbattersi davanti
sul «muro nero, liquido,
un nero accecante».

Liniștea mărului

Dimineață cu mireasmă de vară...

mărul își revarsă crengile pe fereastră,
frunzele însorite adie pe pervaz
atât de aproape că le simt mângâierea,

îl zăresc cum deschid ochii,
surâde senin în albul zorilor,
mă freamătă până-n crepuscul,

noaptea îmi alungă insomnia,
adorm în tremurul frunzelor
picurate de razele lunii,

liniștea mărului și cerul,
apa limpede în care lucesc
pietrele poemului verii.

Le silence du pommier

Matin au parfum de l'été...

le pommier renverse ses branches vers ma fenêtre,
ses feuilles ensoleillées frémissent sur le rebord
si près que je sens leur caresse,

je l'aperçois dès que j'ouvre les yeux,
il sourit serein dans l'aube blanche,
veille sur moi jusqu'au crépuscule,

il éloigne mon insomnie pendant la nuit,
je m'endors dans le fréuissement de ses feuilles
arrosées par les rayons de la lune,

le silence du pommier et le ciel,
l'eau claire où brillent
les cailloux du poème de l'été.

Il silenzio del melo

Mattina dal profumo dell'estate...

il melo volge i rami alla finestra,
sul davanzale fremono
le foglie cariche di sole:
sono così vicine che sento la carezza,

mi inonda la sua immagine
appena apro gli occhi,
nell'alba bianca dolce mi sorride,
fino al tramonto veglia su di me,

di notte allontana la mia insonnia,
mi addormento al fruscio delle foglie
irrorate dai raggi della luna,

il silenzio del melo ed il cielo,
l'acqua limpida dove brillano
i ciottoli del poema dell'estate.

Traducerea în limba franceză aparține autoarei. Traducere în limba italiană de Giuliano Ladolfi.

Poeme din volumul bilingv *Le regard... un lever de soleil/Lo sguardo... un'alba*. Traduction en italien et Préface de Giuliano Ladolfi, Giuliano Ladolfi Editore, Italia, 2023.

Echo

Veronica Pavel Lerner

Mississauga, Ontario, Canada

cuvintele se nasc

cuvintele
se nasc în dureri
precum copiii

nerostite
nescrise
necitite
literele lor
se sting
și cuvintele pier

dar când
le e dat
să trăiască
atunci cuvintele invadează
inimile poezilor

în spațiul
rezervat lor
de Dumnezeu

mă tem
în ceasul de-nceput
al nopții
de cuvinte

pentru că știu

ele se nasc
în dureri
precum copiii

cercuri

copilul aruncă piatra în apă
cercurile se măresc
apoi dispar
și jocul reîncepe

copilul nu știe că numai atunci
numai acolo
cercurile cresc

timpul le strânge
într-un corset
când aruncă piatra
copilul râde

bătrânul pășește în corset

acolo
cercurile se micșorează

38

până când ultimul
devine punct

apoi dispare
precum cercul mare din
copilărie

s-a topit
între apele începutului

**Din vol. *Neterminatele
secunde, Târgu Mureș, Editura
Vatra veche, 2020***

floarea

o floare
a căzut întâmplător
la picioarele mele
și sfâșiate
de lumina ei
firimituri de eu
au țâșnit în juru-mi

adună-ți firimiturile
mi-a poruncit partea de mine
rămsă întregă

am luat atunci una din fărâme
și am ascuns-o cu grijă
în căușul palmelor

ea a devenit
din acea zi
rugăciunea celorlalte
firimituri de eu
născute din lumina florii
căzută din senin
pe cărarea pasului meu
istovit
dintre pământ
și infinit

words are born

words
are born in agony
as children are

untold
unwritten
unread
their letters
dissolve
and the words vanish

but when
they are fated
to live
words invade
the hearts of poets

in the space
reserved for them
by God

I am afraid
of words
in the early hours
of the night

because I know

they are born
in agony
as children are

circles

a child throws a stone in the
water
circles expand
then disappear
and the game restarts

the child doesn't know that
only then only there
the circles grow

time will squeeze them
in a corset
when throwing the stone
the child laughs

the old man steps with the
corset

by now
the circles shrink

until the last one
becomes a dot

then disappears
like the big circle in his
childhood

vanished
in the waters of the
beginning

the flower

a flower
happened to fall
at my feet
and slashed
by its light
crumbs of me
burst all around

gather your crumbs
commanded the remaining
whole part of me

I took then one of the
crumbs
and hid it carefully
in my cupped hands

since that day forth
it became prayer
for all the other
crumbs of me
born of the light of the
flower

fallen out of the blue
on the path trodden
by my weary feet
from dust
to eternity

**Traducere
în limba engleză
de Marina Mendelsohn
Shalmon**

Muzică

GENEROZITATE PRIN MUZICĂ

Festivalul Internațional „George Enescu”, 2023

Costin Tuchilă

Ca și ediția aniversară a **Festivalului Internațional „George Enescu”,** a 25-a, din 2021, cea de anul acesta va fi una maraton, desfășurându-se, la fel ca precedenta, timp de 29 de zile, între 27 august și 24 septembrie 2023. Născut ca un omagiu adus lui George Enescu, la trei ani de la moarte (1958), Festivalul Internațional „George Enescu” a ajuns să se singularizeze în lumea muzicală. Există, după cum se știe, festivaluri foarte vechi, cu o lungă istorie și tradiție, dar acestea au cu totul alt profil. Niciunul nu include toate genurile de muzică (simfonică, vocal-simfonică, de cameră, corală, operă), nu are un repertoriu atât de bogat în care regăsim toate epocile și stilurile de muzică. În istoria sa recentă, festivalul a avut ediții sau a programat serii de concerte dedicate unui mare compozitor (celebrarea Anului Internațional Wagner în 2013, seriile „Bach by Midnight”, „Mozart by Midnight”), fără a repeta însă structura festivalurilor dedicate în lume unui singur compozitor. Apoi, se urmărește cu consecvență așezarea în context istoric și de natură stilistică a creației enesciene prin seria de concerte „Enescu și contemporanii”. Nu în ultimul rând, Festivalul „Enescu” se distinge prin atenția acordată creației muzicale actuale, dar și prin numărul mare de participanți, reunind pe unii dintre cei mai valoroși interpreți ai momentului.

Începând cu această ediție, directorul artistic al Festivalului „Enescu” este dirijorul Cristian Măcelaru, director muzical al Orchestrei Naționale a Franței. Președinte de onoare: Zubin Mehta. Organizator: ARTEXIM, manager interimar: Cristina Uruc.

„George Enescu, prin muzica sa, continuă să inspire profund și astăzi peisajul cultural românesc. Ne fundamentăm pe principiile și valorile unui artist complet, dedicat promovării muzicii, îmbogățind societatea în care se manifestă creația sa și permițând ca forțele transformatoare ale esenței sale să ne înalțe spiritul. Pe baza acestor principii și înrădăcinat în această înțelegere, sunt hotărât să continui să clădesc pe baza realizărilor monumentale ale Festivalului «Enescu» și ale Concursului «Enescu», spune Cristian Măcelaru, prefațând

evenimentul. Sub motto-ul „Generozitate prin muzică”, programul festivalului include peste 3.500 dintre cei mai renumiți artiști ai lumii, peste 40 de orchestre din 16 țări, lucrări de operă în primă audiție și concerte educative pentru copii, în seriile deja tradiționale: „Mari orchestre ale lumii” (la Sala Palatului), „Concertele de la Ateneu” (la Ateneul Român, după-amiaza), „Concertele de la miezul nopții” (serie care revine la această ediție, la Ateneul Român), „Enescu și contemporanii” (concerte de dimineață, la Sala Auditorium). Ca noutăți: „Seria orchestrelor românești” și „Concerte pentru familie și copii”. În prima, „cele mai importante orchestre din România vor fi în centrul atenției pe scena de la Sala Radio în cele patru weekenduri ale Festivalului «Enescu», cu invitați de seamă și lucrări diverse în program. Dacă până acum Sala Radio era spațiul în care se ascultau muzicile secolelor XX–XXI, această ediție a Festivalului «Enescu» aduce în atenția publicului calitățile interpretative ale orchestrelor românești, fiecare cu specificul său, abordând un program variat, care include atât autori romantici sau moderni, cât și muzică contemporană. Atât soliștii cât și dirijorii invitați sunt tineri afirmați pe scenele internaționale, din Europa și Statele Unite ale Americii, români și străini”, precizează organizatorii. „Seria orchestrelor românești a fost gândită să pună în valoare specificul orchestrelor invitate care, anul acesta, abordează un repertoriu universal variat, mixând lucrări binecunoscute publicului, cum ar fi *Simfonia a IV-a* de Ceikovski, *Simfoniile a II-a și a V-a* de Sibelius, *Pelléas și Mélisande* de Debussy, cu premiere absolute în România. Maestrul Cristian Măcelaru a ales lucrări-spectacol și aici mă gândesc

la *Concertul pentru pian* al lui Fazil Say, la *Hore* de Adrian Pop sau *Frenesia pentru orchestră* de Dan Dediu.” (Cristina Uruc). Vom asculta, în ordinea programării din această serie de concerte: Orchestra Filarmonicii „Transilvania” din Cluj-Napoca (2 septembrie), Orchestra Națională Radio (3 septembrie), Orchestra Filarmonicii „Banatul” din Timișoara (9 septembrie), Orchestra Simfonică București (10 septembrie), Ansamblul Musica Ricercata (10 septembrie), Opera Maghiară din Cluj-Napoca (11 septembrie), Orchestra Filarmonică de Stat din Sibiu (16 septembrie) Orchestra Filarmonică „Moldova” din Iași (17 septembrie), Orchestra Filarmonică „George Enescu” din București (23 septembrie), Orchestra Filarmonică „Mihail Jora” din Bacău (24 septembrie).

Orchestra Filarmonică bucureștenă va deschide festivalul, duminică, 27 august, ora 19.30, Sala Palatului, cu un program dirijat de Cristian Măcelaru: *Concertul în si minor pentru violoncel și orchestră, op. 104* de Dvořák – solist: Gautier Capuçon; *Rapsodia română în Re major, op. 11 nr. 2* de George Enescu; *Suita „Cavalerul Rozelor”, op. 59* de Richard Strauss.

Ca și în edițiile precedente, seria „Mari orchestre ale lumii” aduce pe scena Sălii Palatului (zilnic, orele 19.30 și 20.00) concerte de excepție, în interpretarea unora dintre cele mai prestigioase orchestre de pe glob. 13 orchestre străine și 3 orchestre din România vor interpreta un total de 29 de concerte în cadrul acestei serii, acestor concerte lipsindu-le, vorba lui Cristian Măcelaru, „numai focurile de artificii.” „Pentru mulți dintre spectatori poate că este prima și singura șansă în viață să asculte un astfel de concert live, mă gândesc la Filarmonica din Viena, Orchestra Regală Concertgebouw din Amsterdam, Orchestra Națională a Franței, Orchestra Tonhalle din Zürich sau London Symphony Orchestra.” Vom asculta Orchestra și Corul Maggio Musicale, dirijor: Zubin Mehta, în primul său program (28 august) cu versiunea de concert a operii *Otello* de Verdi; Orchestra Simfonică din Londra, sub bagheta lui Simon Rattle, cu o raritate repertorială în al doilea program (31 august), *Simfonia Turangalîla pentru pian, unde Martenot și orchestră* de Olivier Messiaen; Orchestra Teatrului Capitole din Toulouse, dirijată de Christian Badea și Josep Pons, sub conducerea acestuia din urmă interpretând în al doilea concert (2 septembrie), *Lélio ou le Retour à la Vie* de Berlioz, piesă rarisim abordată, urmare a *Simfoniei fantastice*, și ea inclusă în același program; Orchestra Filarmonică din Viena sub bagheta dirijorului Jakub Hrůša, cu lucrări de George Enescu (*Suita nr. 1 pentru orchestră*), Leoš Janáček (*Suită din opera „Vulpea cea șireată”*) și Serghei Rahmaninov (*Dansuri simfonice*) în al doilea concert (11 septembrie); Orchestra Tonhalle din Zürich, dirijată de Paavo Järvi, între altele, cu *Pacific 231. Mișcare simfonică* de Arthur Honegger și *Simfonia nr. 9* de Anton Bruckner; Orchestra Simfonică din Israel, dirijată de Lahav Shani; Orchestra Simfonică din Göteborg, dirijor: Gustavo Gimeno; Orchestra Operei de Stat Bavareze, dirijată de Vladimir

Jurowski, director artistic al Festivalului „Enescu” între anii 2017 și 2021; Orchestra Academiei Naționale Santa Cecilia din Roma cu Tugan Sokhiev la pupitrul dirijoral, cu *Simfonia nr. 1 în Mi bemol major* de George Enescu în primul ei concert (15 septembrie); Orchestra Filarmonică Națională a Ungariei cu marea pianistă Martha Argerich, care va interpreta *Concertul nr. 3* de Serghei Prokofiev (18 septembrie, dirijor: Charles Dutoit); Orchestra Națională Radio, dirijată de Tan Dun; Orchestra Națională a Franței, dirijor: Cristian Măcelaru, cu *Le Sacre du printemps* de Stravinski (21 septembrie) și *Simfonia nr. 3* de George Enescu (22 septembrie); Orchestra Regală Concertgebouw, dirijată de Klaus Mäkelä, care va încheia, prin tradiție, festivalul (în 24 septembrie, *Simfonia nr. 3* de Gustav Mahler); Orchestra Română de Tineret, cu două concerte, al doilea în compania Orchestrei Naționale a Franței; Ansamblul francez Le Balcon, alături de Orchestra Operei Naționale București, dirijori: Maxime Pascal, Daniel Jinga, Ciprian Țuțu, cu o premieră absolută în România: opera *Sfântul Francisc din Assisi* de Olivier Messiaen (20 septembrie).

Programul complet al festivalului: <https://www.festivalenescu.ro/ro/festival-2023/program-2023/>

Pe portalul Leviathan.ro vom publica zilnic informații despre program, interpreți și lucrările incluse în concerte, relatări, cronici și fotografii.

Ca și la edițiile precedente, Asociația Culturală Leviathan este partener media al Festivalului Internațional „George Enescu”.

**”Născut ca un omagiu adus
lui George Enescu, la trei ani
de la moarte (1958), Festivalul
Internațional «George Enescu»
a ajuns să se singularizeze
în lumea muzicală.”**

Document

PRIMĂVARA UNUI GENIU

Restituire documentară de Ioan Adam

Ioan Adam

Critic și istoric literar
Membru al Uniunii Scriitorilor
din România

1 martie 1898 marchează nu doar începutul unei primăveri capricioase, ci și ziua recunoașterii depline, *acasă*, a unei glorii naționale. **George Enescu**, un adolescent de 16 ani, dirija atunci la Ate-neul Român orchestra venerabilului profesor universitar și compozitor Eduard Wachmann, care interpreta suita simfonică *Poema română* compusă de cel ce fusese numit la Viena „un Mozart român”. Cum s-a mai întâmplat și în alte cazuri, gloria „de afară” a premers pe aceea „dinăuntru”. Probabil că atât de tânărul dirijor și compozitor nu ar fi beneficiat de

această supremă onoare dacă faima de la Paris n-ar fi străbătut cu pași repezi drumul spre București. În 6 februarie 1898 *Poema română* fusese prezentată, în primă audiție, la Théâtre du Chatelet, de vestita orchestră a lui Édouard Colonne. Succes uriaș! Sofisticatul public parizian, sedus de farmecul unei muzici cu inserții folclorice românești, l-a chemat pe scenă pe compozitor, fapt care nu se mai întâmplase. Presa, îndeobște reticentă cu „metecii”, s-a întrecut în elogiile. Primul a apărut în *Le Courier National* (8 februarie), urmat apoi de *Le Moniteur Universel* (9 februarie), *Nouvelle Revue Parisienne* (12 februarie), *Le Monde Musicale* (15 februarie) și de *Le Monde illustré* (19 februarie). În arhiva Muzeului „George Enescu” figurează 44 de cronici și 19 anunțuri din presa de peste hotare. Până și ministrul plenipotențiar al României la Paris, George Cretzianu, a simțit nevoia să-și informeze superiorul, dificilul premier Dimitrie A. Sturdza, asupra acestei performanțe muzicale.

Protejatul prințesei Elena Bibescu a avut parte rapid de aceeași primire și la București. Iar faptul că *Poema română* avea pe frontispiciu un „Omagiu respectuos M.S. Regina României” (Elisabeta), iar suita se încheia cu acordurile triumfale ale imnului regal compus de Eduard Hübsch, pe versuri de Vasile Alecsandri, a precipitat evenimentul, aflat sub înalțul patronaj al regelui Carol I. Cronicarii nu și-au precupețit elogiile. Primul care a sesizat, în 8 martie 1898, că tânărul artist „a produs o adevărată revoluțiune în cercurile noastre muzicale” a fost cronicarul *Ligii române*, săptămânalul *Ligii pentru unitatea culturală a tuturor ro-*

mânilor. Acesta semna, modest, doar cu prenumele, *Duiliu*. În prefața la *Gânduri închinare lui Enescu*, volum apărut în 1970, Victor Crăciun, peste ani președinte și el al aceleiași Ligi, presupunea că ar fi fost vorba de Duiliu Zamfirescu. Supoziție neconfirmată de examenul documentar. Poetul și romancierul diplomat nu a participat la concertul din București. Era la post, la Roma! În 3 martie îi scria lui Titu Maiorescu despre dialogul platonician *Fileb* și-și destăinuia un proiect legat de romanul *În război* pe care tocmai îl terminase. Dar dacă Duiliu Zamfirescu n-a fost autorul cronicii din *Liga română*, a existat însă un tiz al acestuia. Adevăratul semnatar al articolului era **Duiliu Ioanin**, cel mai bun prieten din tinerețe al lui... Duiliu Zamfirescu. Duiliu Ioanin (15 nov. 1855–?) era magistrat, poet, colaborator în tinerețe la *Literaturul*, ca și Duiliu Zamfirescu, și meloman împătimit. El și-a încheiat studiile universitare târziu, cu teza *Despre servituți în general*, susținută în 1885 la Facultatea de Drept din București. Lui îi scria Duiliu Zamfirescu (care cânta și el la pian, vioară și chitară) să cumpere de la Sandrovitch, proprietarul unui magazin de instrumente și publicații muzicale, notele de la „*Études de Chopin, Impromptu și celelalte*”. (V. Duiliu Zamfirescu, *Opere II. Integrala corespondenței A–M*. Ediție îngrijită, text stabilit de Ioan Adam și Georgeta Adam. Argument, cronologie, note, comentarii, glosar de referințe critice și indice de nume de Ioan Adam. Studiu introductiv de Eugen Simion, Academia Română, București, Fundația Națională pentru Știință și Artă, 2021, p.188).

Amicul îndemnat să facă aceste achiziții nu era un profan în ale muzicii. Se născuse într-o familie bună, cu preocupări culturale, părinții lui erau asociații librarului Iosif Romanov. Sora lui, Eliza, căsătorită cu căpitanul Ioan Dănescu, a fost prima și marea iubire romantică a lui Duiliu Zamfirescu, iar o altă soră, Ecaterina, era profesoară de pian la Conservator. A urmat cursurile Colegiului „Sfântul Sava”, iar după licența în Drept a fost magistrat în câteva instanțe judecătorești, punctul de vârf al ascensiunii lui sociale fiind postul de secretar

la Chestura Camerei Deputaților între anii 1895–1899.

Pasiunea pentru muzică i-a înviorat existența. N-a făcut abstracție de ea nici în dragoste. Avea, încă din 1880, o lungă relație consensuală cu Jenny Gebauer, fiica lui Constantin Gebauer, proprietarul primului magazin de instrumente muzicale din București și al unei edituri profilate pe comercializarea partiturilor muzicale. Jenny era și nepoata lui Alexis Gebauer, elevul lui Franz Liszt, cel mai vestit profesor de pian din Bucureștii anilor 1850–1870 și prieten devotat al

lui Eduard Wachmann. Neamțul acesta născut pe pământ românesc (la Cluj, în 1815), a fost unul dintre primii compozitori de la noi care au inclus în lucrările lui melodii naționale românești. Deloc orgolios, retras deliberat în anonim, acest *Duiliu*, șters de lexicografi din dicționare fiindcă nu era relevant, a fost cel dintâi cronicar muzical român care a înțeles dimensiunile revoluției muzicale produse la noi de foarte tânărul George Enescu. Îi reproduc în coloanele revistei *Leviathan* cronică din *Liga română* cu sentimentul unei târzii, dar meritate justiții postume.

„Poema Română”

Capitala noastră stă sub profunda emoțiune a unui geniu artistic românesc, chemat a ridica melodia națională la înălțimile sublime ale muzicii clasice. Acest geniu este d-nul *Gheorghe Enescu*, tânărul nostru artist care cu farmecul arcușului și al compozițiunii sale a produs o adevărată revoluțiune în cercurile noastre muzicale. De mult, poate chiar niciodată, capitala noastră nu a avut ocazia de a simți acei dulci fiori de încântare pe cari i-a simțit zilele acestea în concertele tânărului, dar marelui nostru artist.

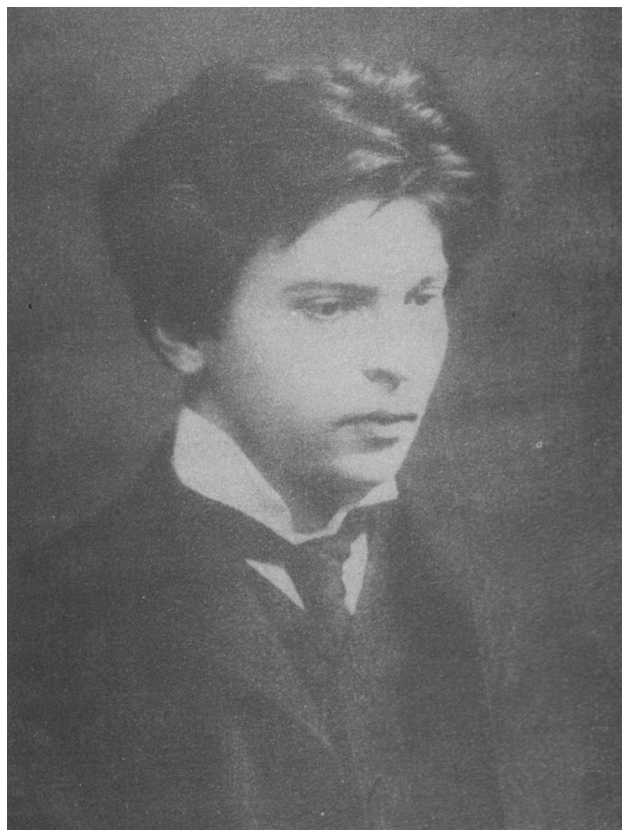
De câte ori mi s-a dat să ascult o simfonie de *Beethoven* sau o rapsodie de *Liszt*, mă gândeam cu durere de ce nu avem și noi românii un geniu muzical, care să înțeleagă și să se poată inspira de farmecul motivelor noastre populare și să ne creeze din ele o muzică superioară, o muzică națională clasică în toată accepțiunea cuvântului.

Făceam adeseori această reflecție, pentru că simțeam d[e] p[ildă] în celebrele rapsodii ale lui Liszt motive muzicale *românești* și mă durea inima când îmi dam seama că acele îndeobște admirate rapsodii sunt cunoscute în lume sub numele de *rapsodii ungurești!*...

Liszt însă nu e singurul compozitor care s-a folosit de bogăția și dulceața cântecelor ce răsuna și răsună prin codrii Carpaților românești. Abia este vro operetă de a lui Offenbach sau Millöcker în care să nu descoperi accente melodice cu desăvârșire românești.

Și dacă străinii compozitori au răușit să stoarcă admirațiunea generală cu melodii românești, ce ar putea face un compozitor genial *român* din cântecele poporului nostru?

Mulți vor fi făcut, ca mine, asemenea dureroase reflecțiuni și vor fi așteptat cu dor să ajungă a vedea ivirea unui asemenea componist. Și el s-a ivit. În d-nul Enescu noi vedem

George Enescu la vârsta de 16 ani

geniul muzical român, care va turna în forme clasice fondul cântării românești pe care românul a plăsmuit-o pe munți și pe câmpii.

Poema Română se numește splendida compozițiune muzicală a d-lui Enescu, pe care ne-o produse la Ateneu, dumine-

ca trecută, orchestra d-lui Wachman dirijată de însuși autorul acelei compoziții.

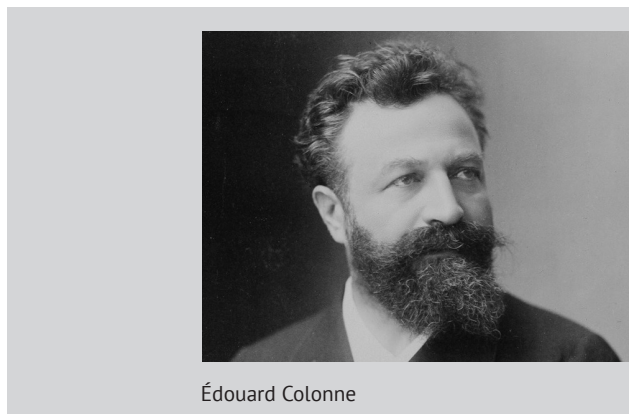
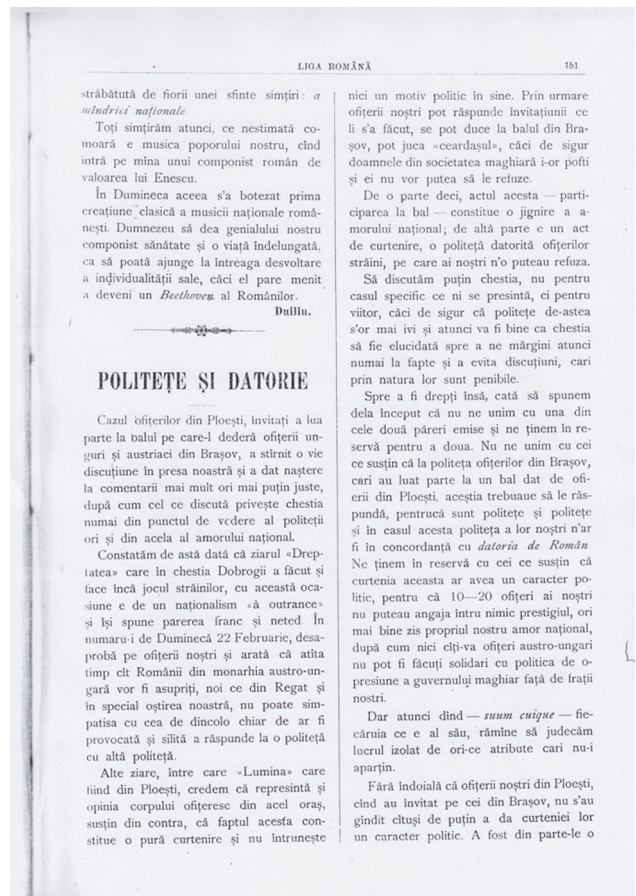
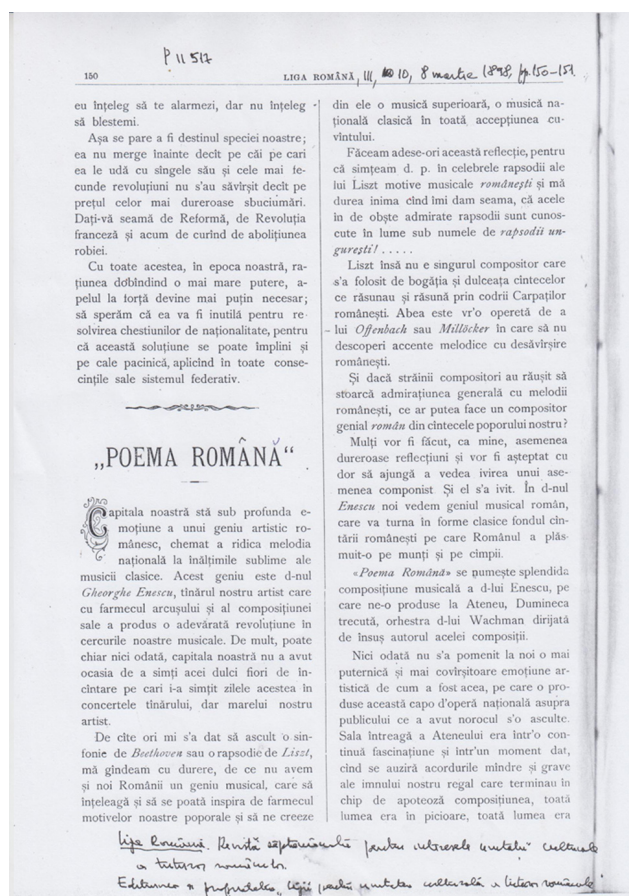
Niciodată nu s-a pomenit la noi o mai puternică și mai covârșitoare emoțiune artistică de cum a fost aceea, pe care o produse această capodoperă națională asupra publicului ce a avut norocul s-o asculte. Sala întregă a Ateneului era într-o continuă fascinațiune și într-un moment dat, când se auziră acordurile mândre și grave ale imnului nostru regal care terminau în chip de apoteoză compozițiunea, toată lumea era în picioare, toată lumea era străbătută de fiorii unei sfinte simțiri: a mândriei naționale.

Toți simțirăm atunci ce nestimată comoară e muzica poporului nostru, când intră pe mâna unui compozitor român de valoarea lui Enescu.

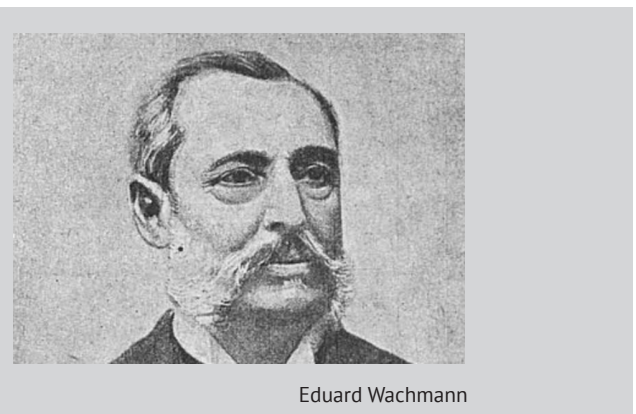
În duminica aceea s-a botezat prima creațiune clasică a muzicii naționale românești. Dumnezeu să dea genialului nostru compozitor sănătate și viață îndelungată, ca să poată ajunge la întreaga dezvoltare a individualității sale, căci el pare merit a deveni un *Beethoven* al Românilor.

Duiliu.

Apărut în *Liga Română*, III, 10, 8 martie 1898, pp. 150-151.

Édouard Colonne

Eduard Wachmann

Poesis

Valentin Busuioc

Poet, prozator, dramaturg
Membru al Uniunii Scriitorilor din România
Fotografie de Kadir Incesu, 2018

Poeții și păsările

dacă vrei să ai o zi minunată
te trezești în zori
deschizi larg fereastra
și ascuți ciripitul păsărelelor

poeții
în schimb
după asta devin melancolici

ei știu și de ce sunt voioase

așa își povestesc ele visele
în care i-au cântat lui Dumnezeu

Cândva

cândva
și orașul nostru
va ajunge sub ape
va fi ca și celelalte
uitat

pești multicolori vor traversa grădina
prin fereastra la care mă așteptai zi de zi
se vor strecura agale rechinii
iar în pantofii tăi roșii își va găsi adăpost
o meduză

cândva
și orașul nostru
va ajunge sub ape
va fi ca și celelalte
uitat

așa că până atunci
să lăsăm ușa crăpată și geamul deschis

peștișorul din acvariu nu sare de nebun
taman pe covorul albastru

Fără niciun motiv

azi
la prânz
doi nonagenari se plimbau pe bulevard
mână-n mână

râdeau cu poftă

nu bătea vântul
însă ei i s-a ridicat fusta
și cred că de asta râdeau

în geamul vitrinei am văzut și eu aceeași scenă
însă mi-a fost teamă să râd

când încă nu ai părul complet alb
nu prea îți dă mâna să râzi de moarte

chiar dacă i se ridică fusta
aparent fără niciun motiv

Ani secetoși

în chile a fost descoperit
cel mai bătrân arbore din lume

e un chiparos
are peste cinci mii de ani

pentru a studia schimbările climatice
oamenii de știință au hotărât să îl taie
să afle care au fost anii cei mai secetoși

după ce i-au studiat inelele de creștere
savanții au constatat cu uimire
că cele mai mari secete au avut loc
în anii în care oamenii au fost mai răi
în special în războaie

totuși
cel mai secetos an s-a dovedit a fi
acela în care au tăiat chiparosul

Amintiri

deși am părul alb
țin minte perfect când mi-a curs
prima picătură de sânge

aveam trei ani
era anul o mie nouă sute șaiszeci și opt

știu
unii vă gândiți la primăvara de la praga
alții la masacrul de la my lai
însă eu știu că în clipa când se făcea
prima demonstrație a utilizării *mouse*-ului
mi-am prins degetul într-o capcană de șoareci

și când am plâns prima oară țin minte
era ziua în care neil armstrong a pășit pe lună
și toți ai mei aveau ochii în lacrimi

și de primul sărut îmi aduc aminte cu drag
zece ani mai târziu
odysseas elytis primea premiul nobel
iar eu
de bucurie
i-am recitat o poezie de-a lui
unei fete mai mari
de liceu

și prima viață salvată o țin minte
în timp ce exploda naveta spațială challenger
am intrat într-un alt schior
ferindu-l din fața unor bușteni
ce se rostogoleau pe pârție

și când sufletul m-a lăsat puțin singur
și a plecat la un mic instructaj
mi-amintesc
dar despre asta
deocamdată
atât

totuși
ceva tot sunt nevoit să vă spun:
când s-a întors
așa de tare m-a izbit
încât mi-am amintit pe dată
prima picătură de sânge
prima lacrimă
primul sărut

însă
toată viața o să mă întreb
de ce manuscrisele aruncate la coș
scot același vuiet
precum acela făcut de buștenii căzuți atunci
în prăpastie

Așteptarea

în orașul nostru trăia un pictor umil
dar foarte apreciat

trecuse de optzeci de ani
când faima i se dusese dincolo de ocean
făcuse chiar înconjurul siberiei

de pretutindeni veneau orbi
bătrâni femei copii
să le facă portretele

nici cei mai de seamă maeștri
a spus un bărbat de o sută de ani

nu au reușit să mă picteze așa de bine
pot muri liniștit

într-o zi mohorâtă de toamnă
ultima din acel anotimp
în atelierul său nu a mai venit nimeni
iar el s-a gândit că e din cauza vremii

a doua zi poștașul i-a adus un ziar

pe prima pagină era
un interviu cu un tânăr artist
un adevărat maestru al penelului

secretul era tehnica fără cusur –
nu desena niște orbite goale
punea în loc două mici oglinzi
ca niște discuri

când își suprapun ochii peste ele
orbii izbucnesc de-a dreptul în plâns

citind asta
bătrânul și-a luat bastonul alb
și a plecat departe
departe
să-l întâlnească pe cel pe care îl așteptase
toată viața
ca pe-o lumină

Regrete eterne

mama a regretat toată viața
că nu a fost bogată

nici chiar ca regina angliei
dar măcar pe aproape

ar fi vrut un mormânt mare
să aibă loc alături și războiul de țesut

și cum n-a avut bani
nici măcar de un război mai mic
s-a mulțumit să ia cu ea
doar o sapă

Fericirea

abia în cimitir
oamenii devin fericiți
zâmbesc în toate fotografiile

cât trăiesc
sunt triști și grăbiți
oftează într-una
își ocupă viața cu tot felul de fleacuri

în acest timp
moartea își vede liniștită de treabă

caută să le facă pe ascuns
cea mai frumoasă
fotografie

Poesis

Valentina Becart

Poetă

O mie de ferestre

Azi, ne desparte un țărnm,
cerul e mult prea sus, 360
de trepte
între necunoscutul ce visează
și partea solitară a unui turn.
Totul pare a fi o iluzie între echilibrul
clepsidrei
și cucerirea unui cântec al nopții.
O mie de ferestre dacă ai să deschizi,
n-ai să știi cine stăruie asupra
unor semne de întrebare.
Îți trebuie timp să-ți pregătești
rătăcirea, să-ți astâmperi setea
dintr-o fântână cu adâncul
arzând.

Cu fiecare respirație, se aud
cuvintele cum trec dintr-un loc
în altul, cum apele curgătoare
mai spală o rană,
lăsându-i orbului cheile văzduhului –
pe un pat de rouă, de vânt și de trudă.

Azi, ne desparte un țărnm,
cerul nu se mai vede, undeva
între nori,
doar noi numărăm
aripile și îngerii, de la unu la o sută,
până ce inimile bat la unison
și tristețea numără mărgele de sticlă...

În fragilitatea privirii

Mereu, soarele rotund,
transfigurat,
răscolind prin țărâna
unde Dumnezeu și-a zidit veșnicia.
Alergând,
mă întâmpini cu veselia celei
ce-și urmează visul,
nemărginirea;
eu trebuie doar să-ți vorbesc,
cât e ziua de lungă,
să-ți ating fruntea,
măinile,
și-atunci, pe treptele luminii,
aripile noastre vor învăța
să sfâșie cerul, să învingă
anotimpuri, să spere...

Totdeauna va exista o curgere
tainică,
dinspre pământ
spre partea nepieritoare
din tine.
Să nu lăsăm fragilitatea
privirii
căzută în golul dintre
imperceptibilul
măine și
ploile care șterg urmele
de cenușă, firescul „eu”.

În timp ce soarele urmează
aceeași rutină, aceeași tandrețe,
ca un sfârșit de lume,
Dumnezeu rabdă, așteaptă – pe jumătate
funebru, pe jumătate
primăvară cu miresme și alint.
Să nu ne abandonăm
în iluzia unei clipe;
e suficient să transformăm
explozia de lumină – în vocale
repetate, mereu și mereu.

Doar priceperea mâinilor

Lumină și umbră, priceperea
măinilor
în rodnicia unui avânt.
În plinătatea zilei înveți să respiri,
să exiști;
acum știi că drumurile te pierd
și lumea se umple de singurătate.
Oricum, voi învăța din greșelile
mele, dar nimeni n-o să aștepte
cât
mi-e sufletul de răvășit.

Din ceasul de dragoste și somn,
deodată, în mine, alt om
se va naște;
voi învăța zborul și dacă vreți
să mă găsiți nu trebuie decât
să priviți răsăritul.
Voi fi o nouă taină în mijlocul
unui cer înșorit.

Veniți cu mine să ne desprindem
ca vântul de frunze, de arbori și să
poposim undeva unde apa curge
ca un cântec divin;
ce bucurie în plus, atunci când
dragostea,
ca o față frumoasă, vine spre tine!
Doar priceperea mâinilor, demult,
demult a împărțit pâinea și vinul acolo
unde viața crește și respiră –
ca-ntr-un leagăn cu aripi arzând...

În frântura aceasta de liniște

Singuri, în fața izvoarelor,
ne scoatem hainele și inimile
la vedere.
Totdeauna există o biruință a celor
ce și-au învins frica
ce și-au urmat calea...
În singurătatea țărmlui, stăm
ca două făclii ce-și caută privirea.

Pe maluri, cresc umbrele
celor ce n-au știut cum plânge
o mare,
cum se clatină o barcă când se închid
pleoapele;
Există o oră când întâmplările
prind contur,
și adevărul este rostit pe jumătate.

Numai aici, în fața izvoarelor,
poate fi recitat un poem,
poate fi silabisită fericirea,
într-o duminică solară.
Să ne bucurăm de frântura aceasta
de liniște,
când toate pietrele tac
și se mai poate zări
drumul de la tine către mine.
Pregătește-te să medităm îndelung
la această clipă visată,
să mai răsfoim o pagină de Proust,
când sfinții
își trec cupele dintr-o mână în alta.

O altă nemurire

Se auzeau strigătele din plămâni
pământului,
și cum stătea așa neclintit,

am văzut umbrele cum săpau
la propria-mi rădăcină.
Doamne, tu nu poți să te lauzi decât
cu victoriile celor ce răsar din lumină;
întunericul nu e decât o poartă
spre vis,
o sfială a celui ce crede.
Mai bine vindecă durerea celui căzut
și fă-i din viață un nou paradis.

Hai să trăim ce mai avem de trăit,
să înveșmântăm ziua cu panglici
colorate,
să tămâiem umbrele și inima
celui plin de singurătate și întrebări.
Să stai pe marginea râului și să ascuți iarba
crescând,
e ca și cum ai ține de mână un sfânt.
Lasă, Doamne, toate ferestrele deschise
și aruncă spre noi, cu gesturi mici,
o altă nemurire.

Se auzeau convoaie de umbre cum treceau
spre asfințit,
și cum stăteam așa nemișcat,
o mână blajină m-a preschimbă într-un câmp
înflorit, pe unde trec, uneori, învingătorii.

O altă rotunjime a abisului

Nicăieri nu vei găsi o altă
rotunjime a abisului,
un univers de umbre
încolțit;
doar în inima ta
va fi un cer prăbușit
și o mie de întrebări
strivite precum strugurii
într-un teasc.

Dincolo de noi,
e lumea în pantă, zilele cad,
și numai piramidele
se încăpățânează să existe,
în timp ce mâinile tremură,
la umbra unor ani.

Nicăieri nu vei găsi un amurg
încolțit de frig,
ceva ce zvâcnește – ca o durere
în sânge;
doar în sufletul tău
va fi o noapte despuiată,
ca un manechin într-o vitrină.

Poesis

Valentin Emil Mușat

Poet, eseist
Membru al Uniunii Scriitorilor din România

Refacerea lumii

Hai să ne reîncarnăm sâmbătă seara
La un fotograf senil lângă șosea
Când își varsă trupul lumânarea
Într-un tril nebun de cucuvea.

Să ne crape tâmpla ploaia-n aspru ropot
Sub umbrele sparte iarăși să smintim
Vreo divă beată care râde-n hohot
Într-o iesle moale c-un amant virgin.

Îmbrăcați în fracul crailor de curte
Spargem ușa minții să intrăm în iad
Coborâm Golgota fără de cuvinte
Luminați de stele care-ntruna cad.

Să ne-așeze pictori în catapetesme
Ori în catastife să fim iar proscriși.
Ne duhnește hoitul îngerești miresme
Osândiți la cântec de primari peltici.

În liniștea serii

Mi-e dor de-un rai uitat în mahala
Cu oameni simpli fără fițe,
Cu un taraf de îngeri unși cu baclava
Și-o damigeană trasă lin de cinci pipițe.

La umbra fină sub zorele
Să dăm rușinea pe doi bani
Și osteniți de-atâtea temenele
Vițelul gras să-l preschimbăm pe cinci cârlani.

Popește să cântăm ieșiți din rosturi
Și dezlegați de-nalte sărindare
La cărnuri dulci fugiți din posturi
Potop dea Domnul în pahare.

Și-apoi cu capul adormiți pe mese,
Scandalizând orice civism,
Să miruim imensele lui fese
Cu moi duhori de rozmarin.

Ne-om răstigni în șui proverbe și peltice.
Orașu-i depilat și fără vlagă,
Rânjind cu uliți inamice
Și stele ce n-au chef să cadă.

S-a sparge noaptea-n zeci de cioburi, numai luna
S-o despletă într-un marasm patriarhal
Apoi cădea-va în cuvinte bruma
Pe straiul lor pervers și monahal.

Fotografii

Căzuse toamna peste *icechim*
Drapându-l în frunziș roșcat, monumental.
Un aer rece de spital se cuibărise în savantele-i ferestre
Iar noi ne revărsam în apa Dâmboviței leneșă
Umbrele svelte și agreste.
N-au mai picat zăpezile de altădat'
Și în dantela străzilor atât de fină, fără rol,
Cu blocuri înmuiate în formol,
Cadavrul clipei avea rictusuri ușoare
Ca o batistă strânsă-n pumnii unei domnișoare.
Se anunța sfârșitul unui an
Printr-un volum al lui Stratan.
Iubirea de o vară a lui Vișniec
Se prăbușise în bemveul unui grec,
Student la drept ori la filozofie.
Pe-atunci a început Mușină ca să scrie
Budila Express aplaudat de laru c-un oarecare interes.
Bogdan din Pitar Moș venea spre Madi
Cu lotuși ce-l încununau pe Gandhi
Cu ochi de tânăr cărturar, de pașoptist
Cu aerul de sburător iluminist.
Bătrânul Croh, cu pipa-i de savant,
Punea la cale un *Desant*
Iar patru pe-o locomotivă
Trăgeau estetica rămasă în derivă.
Nainte mergea viața și undeva la țară
Ștefana și Marin se măritară
El profesor, ea profesoară.
Șerban ne-a dat de veste că au vin,
Că mariajul e un har divin.
Am absentat de la cenaclu, era luni...
La pușcărie și la casa de nebuni nu s-a dat foc.
Eram reeducați cu versuri din Terențiu
De Dumitrescu Laurențiu
Și la edec trăgeam în stepa minții sale,
Cântând de dor, oftând de jale.
Mult mai târziu, când părăsind elita

Don Mareș o mai biciuia pe Britta
 Cu vorbe grele, dulci măscări,
 Pe cai de votcă ne pierdeam în zori
 Spre Cotrocenii poleiți cu invective
 De niște substantive colective.
 Gerul a ucis orice boare de vânt.
 Soarele s-a prăvălit înghețat în cuvânt.
 Dar se scria și nu apărea
 Și încă se mai citea, încă se mai cita
 Înainte de risipire, de inaniții
 Și înainte de epopice repartiții...

Umbra lui Polanski. La Păușa

Comitetul central dormea cu capul pe telefoane.
 Se raportase depășirea planului la romane,
 La poezie și la eseu.
 La Neptun tovarășul Dumnezeu își scria cuminte postumele.
 Lepădându-și costumele de gală
 Veghea ascuns în pielea partidului goală și marțială.
 Era o vară cum nu va mai fi alta...
 După ore și ore de mers dibuisem halta Păușa
 Și tabăra unde se legăna Pena Corcodușa
 Peste Oltul spuzit de piersice coapte.
 Acolo-am sosit într-o noapte fără de stele
 Ca într-o Spanie cu neștiute castele.
 Să facem literatură de urătură
 Pentru sărăcia, nevoile și neamul nostru
 Sperând fiecare că ne vom găsi rostul în istoria literaturii
 de poimăine.

Era frumos circul, cu el unii mâncau pâine.
 Răsărise luna peste Cozia, înflorea bozia,
 Miresme de brad se revărsau după fiecare tufiș
 Și Pann avea umbra lui Tudor Opriș.
 Pe mal era tricolorul. La Căciulata poporul cuminte
 Bea apa prelinsă printre moaște, printre morminte.
 Pluteam în largul nostru cu o lene orientală.
 Dan Cătană vindeca rime bolnave și Evu plângea pe chitară.
 Papadima se pierduse în noaptea de sânziene
 Departe de muzica unei formații stupide, de Gențiene.
 Ziua citeam Matei Călinescu, Doinaș,
 Uitând de cioban și de al lui fluieraș.
 Pe-ntinsele ape fără de lotci pluteam legănați
 de sfintele votci,

Călcăm cu Hendrix și Dylan peste apocalipse.
 Galante, năpraznice, epocale iubiri provocau
 în rostire eclipse.
 Doina Doru de nemurire sedusă torcea ca o mătă între
 limba română și rusă.

Vajnovski Irina se bronza în grădina raiului
 și trupu-i fierbinte
 Ca un coran predica dragostea în jumătăți de cuvinte.
 Pe ia așteptării destinul țesea o vară indiană
 Cu hormonii rotitori ca morile de vânt.
 Iubirea nu încăpea în cuvânt, se pătimea
 în cântec de cucuvea
 Și ce noaptea se făcea ziua se uita...
 Dinu Adam era mioritic, șagalnic, berbant.
 Nimic din *Aer cu diamant!*
 Eram niște hiperbole suave, niște alegorii increate
 Cu buricele netăiate de realitate.
 Fantazam pe insula unui cenaclu:
 Îngerii frate cu dracul.

Domnița Petri sub teii din margini de Olt cărpea
 vechile fire de tort.

Magdalena Ghica și Săgetătorul își exorcizau spaima și dorul.
 Cu aerul ei doct recita din nenăscutul Stratan
 Însăși Miruna Gologan

Iar Cătălin Bordeianu își cânta iubirea și țara și neamul.
 Se dezacordase pianul generației
 Și viitorul ieșea din mormânt peste munții rostirii,
 Peste codrii cezurii și peste puținătatea rimelor uimitoare.
 De toate acestea nu îi păsa lui Polanski
 Care cânta la muzicuță și umbra lui semăna cu
 Scott McKenzie pe malul golfului San Francisco
 Sau așa mi se părea mie
 Că puștiul acesta simpatic venit dintr-un București
 Fără noimă e singurul fond ce avea și o formă
 De frondă adevărată.
 Între olimpicii naționali la română era singurul *olimpic 64*¹.
 Credea că viața e o pictură și-un teatru
 Și alerga după fluturii tricolori și cuminiți
 Din jurul sfinților noștri părinți...
 Nu știu alții cum sunt, dar eu
 Când mă gândesc la toate acestea
 Îmi vine în minte acel blues în care încape toată povestea
 Vie între zidurile șubrede ale amintirii,
 Ca o gazetă de perete în fabrica de vise a unei generații
 În fond comune...
 Va mai fi ceea ce a fost, uneori pare că este.
 Noi însă trăim doar odată-n această poveste...

Revedere

Ninsori cuminiți din verighetă-ți cad
 În jurul unei cești cu ceai
 Și-un fluviu fardul îți despică
 La alungarea ta din rai.

Mă doare coasta lipsă dintre coaste
 De parc-aș trage după mine
 Un tren al amintirii noastre
 Și-o gară mică în ruine.

Salcâmi desfrunziți își râd de noi,
 Spun vorbe fără noimă apoi tac
 De-mi pare că pe fața-mi cu văpăi
 S-a cuibărit o lume din alt veac.

Parfumuri grele dorm între dantele.
 Cadavruul unui mâine s-a uscat
 Ascuns între-ale ochilor perdele
 Ca umbra nevăzut-a unui drac.

Nu-i loc în nicio carte pentru noi
 Și nu vom locui în rune.
 Va fi doar zvonul stins de zurgălăi
 Pe ninse margini de pădure.

Te vor îmbrățișa tramvaiele cu fală.
 Vitrine tandre îți vor șterge chipul.
 În trupul tău de catedrală
 Va predica de sărbători nimicul.

Aici, acolo, eu și tu
 Iar pretutindenea e nu...

¹ Celebră formație pop din care făcea parte Dorin Liviu Zaharia, între altele, autorul muzicii filmului *Nunta de piatră* și al unui cântec de frondă, *Ziua bradului de noapte*.

Poesis

Elisabeta Drăghici

Poetă

Simple întâmplări

Din despărțirea drumurilor noastre la colțul străzilor adumbrite de ruinele orașului decăzut s-au născut întâmplări trăite crepuscular. În miez de zi jucăușă, ca niște cântece venite de departe, nu le vom da alt nume pentru a nu le șterge simplitatea. Doar noi le vom recunoaște atunci când vor năvăli deghizate în alte fapte cotidiene pe care străinii le vor împrăștia cu pietre fără să știe, sărmanii, să citească dincolo de existența lor.

Despre tine

Cuminte și trist culegi firimituri de iubire
Strada cu zgomote, țipete și sirene parcă te-ar sufoca.
Cântecul tău cuibărit în urechi
prinde contur într-o lume cumplită, nocturnă,
vegheată de stele șchioape și mute.
Ochii tăi, dragul meu, îmi spun, uneori cifrul
care deschide uși către zilele înaripate de singurătate
Poate mâine, drumul tău se va opri aici.

Însingurare

Ne-ascundem gândurile umbrite de amintiri
sperând la dimineți liniștite.
Cuvintele nu mai sunt îmbălsămate cu sens,
nici nu mai vor să se-adune în fraze blânde
îmbrățișând inima-ți însingurată.
Neștiute, emoțiile se scaldă în triste poveri
dorind să aducă surâsul pe buzele tale.
Nu te ascunde... zilele mele te-așteaptă.

Neiertarea timpului

Nicicând, timpul nu s-a arătat atât de trist ca azi.
Frunzele galbene, răscolite de-un vânt aspru
zburătăceau, căutând o scăpare în abisala uitare.
Șuiera neiertător și în furia nestăpânită
mai planta câteva fire albe la tâmpile uscate.
Dialogul cu timpul părea o strigare lungă într-o casă
dărâmată
ale cărei ruine râdeau cu ecou.
Și totuși, ceva te lega de fiecare zi care lasă umbrele ei
în sufletul ce deja se îngreunase de atâtea întâmplări,
sperând că vei prinde cândva o dovadă a petrecerii lui.

Într-o seară

Nu știi nimic din tot ce s-a întâmplat într-o seară.
Tu doar priveai stelele și făceai planuri de călătorie
către țări uitate, orașe discrete și străzi pline de cântece.
Melancolia te copleșea iar, cu tenacitatea timpului.
Atunci, la ceasul adormirii soarelui se luptau trei gânduri
crescute din suflet până în minte, iscodind ochii
și îndemnându-mă să caut o scăpare.
Nici sufletul nu-și găsea calea către liniștea conștiinței.
În acea seară doar către tine se unduiau gândurile mele
și toate aceste perene dileme ale alegerii.

Ce suntem noi?

Ce suntem noi... ființe într-o lume aglomerată,
cu vieți efemere, cu visuri deșarte
tăinuind nopțile-ntunecate ale sufletelor rătăcite,
căutând licăriri – minuscule speranțe.
Zorile subțiate și tăcute se-nalță ca umbrele
neputincioase în calea soarelui.

...ce suntem noi?

Auguste Paris, *Timpul și cântecul*, 1885

Poesis

Camelia Cristescu

Prozatoare, poetă, medic
Insulele Baleare, Spania

Anotimpuri

Ieri era primăvară
aveam pleoapele verzi de atâta așteptare.
Măine când va fi vară
totul se va șterge din memorie
și vei uita cu voluptate.
Din prea mult exces de frig și realism
iarna vei fi distant și rece
și jumătate din tine îmi va fi inaccesibilă.
Toamna când tristețile sunt mai adânci
te vei lăsa iubit până la refuz
cu densități particulare ale sentimentelor.
Îmi plăcea când ne iubeam din anotimp în anotimp
ce nu avea nici așteptări
nici căutări
nici îndoieli.
Un azi întrebător
între un mâine incert
și un trecut ambiguu
singurul posibil
când dragostea începe să se comprime
și să capete o nouă însușire
ca de fiecare dată când ne întorceam din câte-un rai.

Sfârșit

Dintr-o dată
m-am pomenit cu tine în viața mea.
După atâția ani ai apărut aici în cuvinte
odată cu vara
și am început să ne retrăim iubirea
până când au sfârșiat-o depărtările.

Ne-am avut cu foame și cu sete
una mai neîndurătoare ca alta.
Ne-am dăruit unul altuia
cu o frenezie pe care nu o mai credeam cu puțință
grabnici și lacomi
de atâta dureroasă fericire.

M-ai iubit peste fire
cu o melancolie fără leac
și nebunia fiecărei nopți
de a fi fost ultima noapte
iar eu te-am iubit
cu toate disperările care urlau în mine.

Ne-am aruncat în vârtejul întâmplărilor
fără să zăbovim în anotimpuri
realitatea noastră nu mai voia să știe de vis
și abandonată total fricii de sfârșit
stăteam în ultima zi de dragoste
ca și cum am fi stat în moarte.

Vsevolod Maximovici, *Sărutul*, 1913

Grija de tine

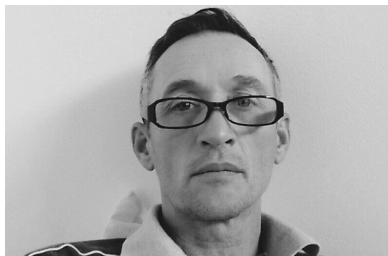
Ce se va alege
de toată risipa de dragoste și lumină?
De toată fericirea care mă ridică
peste cotidian
peste nevoi mărunte
și obligații mari.

Cum să părăsesc
acea imaterială existență
pe care iubirea o zămislea?
Cum să mă despart de așteptări, de întâlniri
de toate bucuriile pe care mi le dăruiai
în fericiri simple și complete?

Azi încă mai port în mine
acea melancolie a semnelor de întrebare
acea realitate ideală
pe care fantezia o nășteea.
Azi stelele sunt atât de departe
iar zeii au plecat de mult
să petreacă prin cer.

Poesis

Ionuț Pande

Poet

Am sădit

Am sădit semeni și-au răsărit păcate.
Aripile albe de îngeri decăzuți leagă Cerul de lad.
Și ladul este un pământ binecuvântat, unde
viernii se preschimbă în fluturi de mătase.
E o dimineață verde, cu suflete de busuioc,
cernute de nisipuri argintii.
Curg clepsidrele pe vadul marmorat al tăcerilor definitive.
M-am rupt din tulpina zilei și, sângerând cuvintele,
am urcat desculț printre nopțile cu stele nerostite.
Abia aici am coborât din duh în iertările imemoriei tânjite.

Plânsul

Plânsul a sculptat în suflet
infinutul molecular al pietrei de căpătâi.
O mână nenaturală își plimbă degetele
peste foile timpului de om.
Ochii mocnesc sub pulberi de cuvinte violete.
Lumina pal্পăie într-un ciob de poezie.
De tâmpla unui ecou se izbesc voci de îngeri.
Sângele macilor îmi curge prin trupul de secundă al pământului.
Ziua îmbrățișează noaptea cu asfințitul ploilor de gânduri.
Un adevăr letal îmi înarmează ființa celulară.
Relativitatea îmi țese Absolutul cu fir de mărgăritar înflorit.
Miroase a cădelnițări de cuvânt înmiresmat.

Eu și Ea

Ne-am întâlnit la asfințit,
când razele își adunau soarele de prin galaxii.
Aveai obraz subțire, de filigran,
iar buzele fragede îmi atingeau cuvintele nesărutate.
Când ți-am văzut ochii,
nicio mirare nu m-a strecurat vreunui gând,
doar o liniște vânătoare de absolut
îmi împușca rând pe rând simțurile.
Ți-ai întins sânii sub sihăstria mea,
ca pe o rugăciune nerostită, iar prefacerile mele
s-au topit într-o umbră de netimp.
Ah, asterisc pe cerul întunecărilor lizibile,
ți-ai deschis coapsele eternității

ca pe porțile unui Rai
unde îngerii sunt doar păreri de adio
peste o inimă înceată, tot mai înceată!
Nu mai am temeri, nisipurile risipite se adună
într-un vas așezat comod pe rafturile neant(ității).
Sunt tot eu într-un alt eu, într-un alt eu...

În poezie

În poezie, ne iubim ca pe plaja fierbinte,
cu nisipul proaspăt și vechi.
Aceași pescăruși seculari ne întreabă
dacă zborul e o aripă crescută pe umerii
gândului dezbrăcat de conținut galactic.
Doar o spumă albă sărută tălpile îndoielnice
ale prezentului musculos, expus ostentativ
printre idei și emoții de gârlă înceată.
Nu mai sunt cocori în ochii tăi albaștri!
Poeme, fugi la nunta cotidianului!
E multă mâncare și băutură.
Mai pune carne pe coapsele tale uscate!
Bucură-te de azi!
Eu mă duc să arunc niște metafore râncede
într-o ciorbă de mioară baladescă.
Și să fluier dintr-o ciocârlie...

Pierre-Auguste Renoir, Studiu pentru *Dansul la țară*, 1883

Poesis

Paula Bârsan

Poetă

Inocența

Au creat lumea închipuirile noastre
Așteptând clipe, scoicile sfârâiau în lentoare.
Rădăcini zornăitoare deschid aripi,
Pivoții fericii văluresc abrașe oceane.

Noblețea

Printam viața.
Nu se dorea colorată,
Era vreme rece fără angoase.
Cânta dragostea
Respira facerea.
Sepia.

Asteroid

Să nu privim de sus ce munții au reușit,
Să curgem zidirea în timp de zenit.
Tăiem găuri în zid.

Dezirabil

Valuri de seninătate
Infuzate difuz
Te ascund, te zboară încet.
Plonjezi pe culmi în furtună
O mare albastră de cer clipește în filocalie secunda.
E amiază, te scuturi.
Oglinzi sparte alungă strigoii,
Vin albatroșii la mare.
Asceți.

Nisipuri

Contestatar e timpul prezent
Te demolează spre cer.
Urci dosul palmei, baricadezi,
Cobori neînfrânte, tăioasele moliciuni în
Mângâieri de amiază.
Cuprinzi marea tăcută, acum pustiită.
O aștepți mai apoi, zbârlită-n strigare de clape.
Trișezi.

Senin

Elici în batalioane pe diagonale de zări
Învârt secunda.
Înflorind ninsori de magnolii,
Eoliene scutură cerul
Curg norii vâltori.
Ceața, tandrețuri dispă.
Aprindem amprente tactile,
Pufoase amintiri de teluric
În năvod de întuneric
Spargem clipa.

Vulnerabilitatea

Vin neguri, cad ploii îngenunchiate,
Clipa se arde.
Deschid obloane de zâmbet,
Arce în dor.
Iubesc.
Gândul tău mă străbate.

Rațiunea

Diavolul galeș, laudativ te invită
Îți descoși firea, te-nmoui în plutire.
Crudă devine din misterioasă,
Pornirea.
S-adapă din liniștea ta.
Vei fi drept sau vei fi îndreptat,
Vei înțepa cu iubire.

Promontoriu

Netulburată
Cazania foșnitoare,
Iertări de două tristeți, mame în dor.
Săgeți de durere, răpuse de-un vis,
Ascuțitoare-i smerenia.

Persuasiune

Liniștea cosmică a libertăților noastre
Miroase a umbră de caț, a coamă de vis.
Imuabil, inocența lovește.

Poesis

Erica Oprea

Poetă, artist plastic, ziaristă

Pasaj

Prin oglinzile diforme
te regăsești
schimbat, privindu-te
cu ochi sfredelitori
în alba scânteiere.

Ești dincolo de tot.
În urmă e luciarea
apei, în zări îndepărtate
e uitată nebunia
ce părea să-ți fie
unic sens și-acum,

doar tu, rămas un
stâlp al lumii tale,
te-nalți: în vis, în glas,
în libertate.

De sus, observi cum
umbra se destramă.

Un decor

Ți-am construit
un teatru, prieten
drag. Ți-l las în
semn de univers,

să-l stăpânești cum
doar o nălucire
o poate face, cu
simfonii în miez de
noapte și infinite

fantezii, acolo unde
ei nu îndrăznesc să
calce. Ne vom
chema, din când în
când, păziți de
frământările baroce
ale scenei, goliți

de orice teamă sau
suspîn, trecând
prin straturi de iluzii,
căt-re al nostru adevăr.

De ce am vrea ca ei
să ne-nțeleagă, să știe
să ne-asculte, prinzând
din zbor fărăme de
suflare, când noi am
construit o lume
din potopul lor?

Ascuțimi

Am depășit orice hotar
al limitării, sunt
spirit alb, săgeată-n zbor
și lumea de sub
mine pare să se
rarefieze.

Se rupe cugetul
în două, răzbind prin ușile închise
ale minții, se șterge
orice urmă de tăcere,
căci vocea știe că
de-acum e plină.

Nu am nevoie de ovații,
de săli aprinse sau
de tact entuziast, ci
de o suplă potrivire
pe drumul ce va fi
și ce a fost.

Mi-e umbra plină de
culoare, mi-e litera
un deget ascuțit, ce
știe să traseze orizontul,
acolo unde mângâierile
nu mint.

Erica Oprea, *Cuvinte*, mezzotinta, 2015 (stânga); *Metamorfoză*, cărbune pe carton, 2012

JURNALUL ANNEI FRANK

Dan Caragea

În 2011, la Editura Humanitas apărea o carte resimțită ca un eveniment: traducerea versiunii definitive a *Jurnalului Annei Frank*¹, din limba neerlandeză, de către dl **Gheorghe Nicolaescu**. Traducătorul a folosit, după propria-i mărturisire, ediția a 54-a (2009), a Editurii Bert Bakker din Amsterdam, cea care preluase, în 1974, patrimoniul companiei Contact.

Nu știu cât de familiarizat este publicul de la noi cu istoria edițiilor, cu biografia autoarei și a personajelor², adevărul este că *Jurnalul* a avut întotdeauna un număr apreciabil de cititori, fiind recomandat, mai ales în ultimele decenii, în sistemele educaționale de pretutindeni.

Ediția întâi, din 1947, îngrijită de Otto Frank (numită azi versiunea C), o fuziune cenzurată a celor două variante ale jurnalului fiicei sale (versiunile A și B) – una, de „primă mână”, intimă; a doua, mai elaborată, cu omisiuni și adaosuri, destinată eventualei publicări –, fusese tradusă și la noi, după un răsunător succes internațional, din germană, de către **Constantin Țoiu**, în 1959, la Editura Tineretului. Prefața, semnată de S. Damian, sună astăzi vetust: un limbaj critic marcat de poncifele ideologiei comuniste.

Mărturisesc că, încă de la apariție, am socotit traducerea dlui Gheorghe Nicolaescu „definitivă” și nu pot spune că nu am simțit satisfacții stilistice în comparație cu versiunile similare din engleză și franceză la care am avut acces. Cea mai completă ediție folosită, cunoașterea profundă a neerlandezei și mânduirea notabilă a limbii noastre, cu acribie pentru fiecare

¹ *Jurnalul Annei Frank. 12 iunie 1942–1 august 1944 [Het Achterhuis. Dagboekbrieven 12 juni 1942–1 augustus 1944].* Versiunea definitivă, traducere din neerlandeză și note de Gheorghe Nicolaescu, 2011; ediții ulterioare: 2016 (ediția a II-a), 2017 (ediția a III-a), 2021 (ediția a IV-a), 2022 (ediția a V-a) și 2023 (ediția a VI-a).

² Pentru detalii a se vedea Wikipedia: https://ro.wikipedia.org/wiki/Jurnalul_Annei_Frank și *Anne Frank House*: <https://www.annefrank.org/en/museum/practical-information/>

frază, m-au condus la convingerea că ne aflăm în fața unei izbâzni cu care nimeni nu-și va mai măsura forțele în deceniile următoare.

Iată însă că o bine-cunoscută traducătoare, cunoscută de mai multor limbi slave (ceha, rusa, slovacă, poloneza și bulgara), dar și a englezei, italienei și spaniolei, **Anca Irina Ionescu** a publicat anul trecut la Editura Herald, *Jurnalul unei tinere fete*³, o versiune care ne întoarce, spune editorul, la ediția originală din 1947 și la cea engleză, din 1952. Traducătoarea, cu un impresionant portofoliu, cu arii lingvistice sigure, iar altele mai puțin certe, ca toți poligloții, abordează, iată, și limba neerlandeză, e drept cu sprijin în engleză. În aparență, nici ediția folosită, nici limba de bază (care este totuși, engleza), nu întrec resursele de care dispunea cu mai bine de șazeci de ani în urmă Constantin Țoiu. Se poate discuta/divaga pe tema înzestrării particulare pentru traducere a dnei Ionescu, dar un astfel de demers nu cred că și-ar avea rostul.

Socotim, în principiu, un semn de maturitate faptul că într-o cultură ca a noastră avem mai multe abordări ale aceleiași opere la intervale relativ scurte de timp, de către traducători vrednici de toată admirația. Mă întreb totuși de ce am mai traduce o carte luând în considerație o variantă astăzi abandonată? Iată o enigmă pe care nu reușesc să o pătrund!

Să fi preferat Editura Herald o ediție care să o scutească de plata drepturilor de autor? Tot ce se poate. Mult mai bine ar fi fost dacă traducerea dnei Anca Irina Ionescu ar fi apărut înainte de 2011, deși nici atunci n-aș fi putut decide dacă „citim” mai bine neerlandeza prin engleză sau prin germană (cazul lui Constantin Țoiu).

Desigur, ne putem face o vagă idee asupra fineții stilistice examinând în paralel un fragment conservat atât în ediția princeps cât și în cea definitivă (versiunea Nicolaescu vs versiunea Ionescu).

³ **Anne Frank**, *Jurnalul unei tinere fete [Het Achterhuis. Dagboekbrieven 12 juni 1942–1 augustus 1944]*, Amsterdam, Contact, 1947 și *The Diary of a Young Girl*, New York, Doubleday & Company, 1952], traducere și prolog de Anca Irina Ionescu, București, Editura Herald, 2022.

Anne Franck, decembrie 1941

„Să ne ascundem? Unde să ne ascundem? În oraș, la țară, într-o casă, într-o cabană? Când? Cum? Unde? Erau întrebări pe care nu le puteam pune, dar care nu-mi dădeau pace.

Margot și cu mine am început să împachetăm strictul necesar în gențile noastre de școală. Primul lucru pe care l-am băgat a fost acest caiet cartonat, apoi bigudiuri, batiste, manuale, pieptene, scrisori vechi; gândindu-mă că urmează să ne ascundem, am pus în geantă cele mai absurde lucruri, dar nu regret, pentru că țin mai mult la amintiri decât la rochii. [Nicolaescu]

„O ascunzătoare... unde o să ne ascundem? În oraș? La țară? Într-o casă? Într-o colibă? Când, unde, cum...? Erau întrebări pe care nu aveam voie să le pun, dar care îmi alergau prin minte. Margot și cu mine am început să ne împachetăm cele mai importante lucruri într-un ghiozdan. Primul lucru pe care l-am pus înăuntru a fost acest jurnal, apoi bigudiuri, batiste, cărți de școală, un pieptăn și câteva scrisori vechi. Preocupată de gândul că voi merge în ascunzătoare, am îndesat cele mai nebunești lucruri în ghiozdan, dar nu-mi pare rău. Pentru mine, amintirile contează mai mult decât rochiile.”⁴ [Ionescu]

Am să o spun fără sfială. Când stăpânești bine limba română, o traducere precum cea a dnei Anca Irina Ionescu, într-un astfel de context, cu două versiuni românești pe masă și cel puțin una englezească accesibilă, nu pare cea mai grea misiune. Unde mai pui că avem la dispoziție și versiunea neerlandeză (1947), pe care traducătorul de la Google ne-o poate oferi, chiar dacă nu avem habar de neerlandeză (oricum și un ageamiu vede că fraza originală începe cu un verb, *onderduiken*, „a se ascunde, a trece în clandestinitate; a se scufunda” și nu cu substantivul „ascunzătoare”). Mai trebuie menționat că traducătorul automat trece obligatoriu prin engleză, înainte de a afișa versiunea în română. Am semnalat cu bold erorile, care pot fi ușor amendate:

„Să ne ascundem, unde ne-am ascunde, în oraș, la țară, într-o casă, într-o colibă, când, cum, unde...? Acestea erau întrebări pe care nu aveam voie să le pun și care reveneau mereu. Eu și Margot am început să împachetăm cele necesare **într-o ghiozdană**. Primul lucru pe care l-am pus a fost acest caiet **de carton**, apoi **pixuri ondulate**, batiste, manuale, pieptene, **litere** vechi; m-am gândit să mă ascund și de aceea

⁴ „Hiding... where would we hide? In the city? In the country? In a house? In a shack? When, where, how...? These were questions I wasn't allowed to ask, but they still kept running through my mind. Margot and I started packing our most important belongings into a schoolbag. The first thing I stuck in was this diary, and then curlers, handkerchiefs, schoolbooks, a comb and some old letters. Preoccupied by the thought of going into hiding, I stuck the craziest things in the bag, but I'm not sorry. Memories mean more to me than dresses.” (Anne Frank, *A diary of a young girl*: a definitive edition, ediție de Otto H. Frank și Mirjam Pressler, traducere de Susan Massotty, New York, Doubleday, 1995; ediția digitală, 2013).

am pus cele mai nebunești prostii în geantă. Dar nu regret; țin mai mult la amintiri decât la rochii.”⁵

Exercițiul de mai sus nu e menit să ia în derâdere munca traducătorului, inspirația, măiestria sa stilistică. Scopul său este de a pune în evidență versiunea de bază a traducerii. Propun să extragem câteva perechi în contrast, pentru ca cititorul să-și formeze o opinie. Așadar, să fie oare mai potrivit *cabană* (Nicolaescu) sau *colibă* (Ionescu, Google)? Referitor la întrebări: *nu-mi dădeau pace* (Nicolaescu) sau *îmi alergau prin minte* (Ionescu) sau *reveneau mereu* (Google)? Fetele împachetau *strictul necesar* (Nicolaescu) sau *cele mai importante lucruri* (Ionescu) sau *cele necesare* (Google)? Obiectele sunt puse în *gențile noastre de școală* (Nicolaescu) sau în *ghiozdan* (Ionescu, Google)? E vorba de *acest caiet cartonat* (Nicolaescu, Google) sau de *acest jurnal* (Ionescu)? Erau *cele mai absurde lucruri* (Nicolaescu) sau *cele mai nebunești lucruri* (Ionescu, Google)? Analiza lexicului, a topicii și punctuației nu lasă nicio umbră de îndoială asupra primatului versiunii engleze în traducerea dnei Anca Irina Ionescu (cf. nota 4).

O microcomparație de acest gen nu poate pretinde a da seama de materialul imens din care se țese o traducere. Intenția mea este să-i fac pe tinerii traducători să evite tentația superficialității, a primei soluții care le vine în minte. De aceea, studiul comparat al traducerilor, cercetarea în tihnă, minuțioasă, pe text, absorbind echivalențele magistrale este o școală înaltă pe care nicio teorie nu o poate substitui. Or, aceste două apariții sunt întru totul potrivite pentru cel ce dorește să deprindă, ca un bijutier, subtilitățile limbii române.

⁵ „Onderduiken, waar zouden we gaan onderduiken, in de stad, op het land, in een huis, in een hut, wanneer, hoe, waar...? Dat waren vragen, die ik niet mocht stellen, en die toch steeds weer terugkwamen. Margot en ik begonnen het nodigste in een schooltas te pakken. Het eerste wat ik er in stopte, was dit gecartonneerde schrift, daarna krulpennen, zakdoeken, schoolboeken, kam, oude brieven; ik dacht aan het onderduiken en stopte daardoor de gekste onzin in de tas. Maar ik heb er geen spijt van; geef meer om herinneringen dan om jurken.” (Anne Frank, *Het Achterhuis. Dagboekbrieven 14 juni 1942–1 augustus 1944*, Amsterdam, 1947. Versiunea digitală: [https://web.archive.org/web/20190607070402/https://wikilivres.org/wiki/Het_Achterhuis_\(Anne_Frank\)](https://web.archive.org/web/20190607070402/https://wikilivres.org/wiki/Het_Achterhuis_(Anne_Frank)))

”**În 2011, la Editura Humanitas apărea o carte resimțită ca un eveniment: traducerea versiunii definitive a «Jurnalului Annei Frank», din limba neerlandeză, de către dl Gheorghe Nicolaescu.”**

Dialoguri

PULSUL PLANETEI ÎN DIALOGURI ELECTIVE DIN „REGATUL IDEILOR”

Ana Dobre

Dialogurile între oamenii de cultură iau pulsul timpului, relevă idei care circulă, amprentând atmosfera intelectuală a unei epoci, dau seamă, într-un moment anume al istoriei, de modul de raportare la complexul determinism social și cultural, pot deveni *mărturia unei generații*. Tot ce trăim este important, tot ce e important trebuie fixat în piatra cuvântului.

Aceste deziderate se înfăptuiesc în noua carte a **Pușei Roth**, *Convorbiri insomniace în regatul ideilor*. Pușa Roth în dialog cu filosoful Christian Tămaș, dialog realizat „și difuzat la Radio România Actualități”, cum aflăm dintr-o notă explicativă, în emisiunea „Cum vă place” din 2 iulie 1999, ora 21.03. Având ca punct de plecare acest interviu, completează interviuatul, în 2006 a apărut volumul *Un dialog al timpului câștigat*. *Convorbiri cu filosoful Christian Tămaș*, volum apărut la Editura Ars Longa din Iași.

Reluat la aceeași editură, în 2022, în această ediție ¹, dialogul reia, completează și coroborează idei, stări, atitudini, racordându-le noului context național și universal. Ideea Pușei Roth, idee care însoțește schimbul de opinii, idei și stări reflectate în trăiri ale clipei, se referă la certitudinea schimbărilor întrevăzute la nivelul formelor ca *variante* care însoțesc o *constantă* – constanta gândirii, a modului reflexiv al omului de a se raporta, înfiorat, conștient, responsabil,

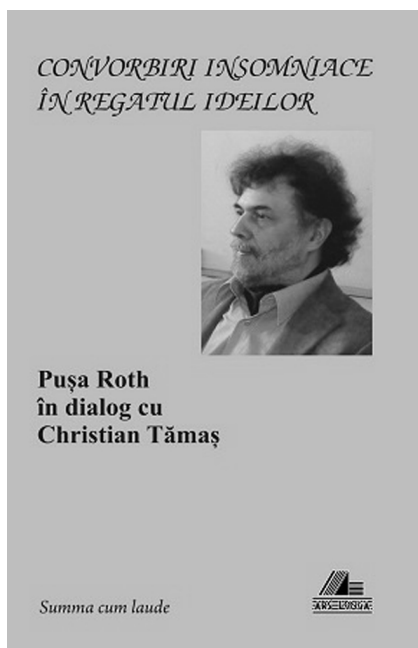
la umbrele de pe pânza vremii. Între variabilele supuse metamorfozelor, vizibile la suprafața iluziei care este viața, constanta gândirii înobilează viața și existența, îi dă un sens, o direcționează.

Cei doi, Pușa Roth și Christian Tămaș, parteneri de dialog, pe acest drum al cuvântului revelator, sunt personalități ale actualității culturale, fiecare cu amprentă specifică prin ceea ce fac zi de zi, în ritualul zilnic, în care întoarcerea la cuvânt și la carte este o bucurie permanentă, hrana spiritului.

Inițiatorul dialogului, **Pușa Roth**, este ea însăși o scriitoare cu o biografie artistică și o operă impresionantă, în care se relevă ficțiunea – prin/în lucrările dramaturgice: *Șambelan la viezuri* (2002), *Roman de București* (2003), *Ieri după Shakespeare sau Visul unui președinte* (2007), dramatizări, adaptări teatrale, la care se adaugă cărți și spectacole pentru copii, dar și nonficțiunea, prin alte dialoguri care iau pulsul timpului: *Căutător de destine*. Pușa Roth în dialog cu Dorel Vișan (2008), *Anotimpuri de teatru*. Pușa Roth în dialog cu Lucia Mureșan (2009), *Prezentul absent*. Pușa Roth în dialog cu Dumitru Radu Popescu (2013) ș.a.

Christian Tămaș (n. 13 noiembrie 1964, com. Letca, jud. Sălaj), cu un domeniu larg de preocupări: „orientalist (arabist), cercetător în domeniul științelor umaniste, scriitor și traducător,

autor a peste 100 de volume (originale și traduceri) și a peste 50 de articole științifice publicate în țară și în străinătate”, spirit poliedric, poliglot, cunoscător de arabă, franceză, spaniolă, italiană, portugheză, catalană, engleză, irlandeză (celtă), calități manifestate concret în lucrările care-i poartă semnătura: *Trezirea le nemurire* (1997), *Crize contemporane: disoluția sacralului* (ed. I, 2003, reluat în 2005, 2010), *Crize contemporane: ofensiva islamului* (ed. I, 2004, ed. a II-a, 2010), *Communication strategies in the Qur'an* (Germania, 2011), *(E)L. Avatarurile unui articol hotărât* (2012), *Modelul medinian și islamul global* (2014), *Umanism și alteritate în islam* (2015),

¹ Seria „Summa cum laude”, nr. 8. Cu bibliografia **Christian Tămaș** și **Pușa Roth** și postfață de **Costin Tuchilă**.

Johann Heinrich Tischbein, *Polimnia* (muza retoricii), 1781

dar și în opere de ficțiune: romanele *Cavalerul negru* (1992), *Blestemul catharilor* (1993), *Labirint* (1995), *Liniștea albă* (nuvele, 2004, ed. a II-a, 2007), *Un nume pe nisip* (roman, 2019), cu o activitate impresionantă pe plan național și universal (conferințe, cursuri etc.), se răsfrânge în oglinda Pușei Roth în dubla dimensiune, ca om și intelectual al timpului său, ca „un om deosebit, un om pentru care filosofia lumii era și a rămas un punct de sprijin și de cercetare, pentru care literatura, arta, în general, prezintă și reprezintă prioritate zero”.

E un *captatio benevolentiae* necesar pentru a incita, pentru a stimula curiozitatea receptorului, invitat să-i urmeze de-a lungul acestui periplu printre idei, cărți, printre fluidele timpului, printre clipele smulse neantului și așezate în pagina care respiră viața ideilor însuflețite de chiar spiritul lor.

Întrebările Pușei Roth, de amplitudine intelectuală, urmăresc relevarea dimensiunilor complexe ale omului și filosofului Christian Tămaș, văzut și prezentat în poliedricitatea manifestărilor sale culturale, ca intelectual – scriitor și gânditor, pentru care lumea este un macrounivers la care se raportează permanent, străduindu-se să-i afle punctele de convergență cu microuniversul său. Preocupările intelectualului pledează, prin diversitatea domeniilor de referință, pentru o unitate de gândire și de concepție, pentru o circulație a ideaticii care-l cuprinde, îl reflectă și îl refractă, și despre care el însuși mărturisește: „Eu mă aflu în această realitate de la început și până la sfârșit, în această lume virtuală, unde personajele devin persoane în carne și oase care merg, gândesc și simt în prezența mea. Eu mă aflu în mijlocul lor de la început și până la sfârșit, trăiesc și simt aidoma lor. De aceea, scrisul, în ce mă privește, aduce cu sine, de fiecare dată, o epuizare aproape to-

tală. La aceasta contribuie ritmul aproape halucinant în care se mișcă totul în această lume virtuală, structurată de obicei pe mai multe planuri, care se creează, pas cu pas, aproape de la sine. E ca și cum te-ai afla suspendat în eter, iar drumul ar apărea odată cu fiecare pas făcut.”

Convorbiri insomniace în regatul ideilor sunt fotograme esențiale ale actualității de început de secol și mileniu, în ceea ce este esențial pentru această lume, într-un film al vremurilor în care constanta culturii măsoară și valorizează istoria, punând în *secundo plano* alte umbre, efemere, neesențiale, de pe pânza acestei vremi de răscruce a istoriei și a omului.

”Cei doi, Pușa Roth și Christian Tămaș, parteneri de dialog, pe acest drum al cuvântului revelator, sunt personalități ale actualității culturale, fiecare cu amprentă specifică prin ceea ce fac zi de zi, în ritualul zilnic, în care întoarcerea la cuvânt și la carte este o bucurie permanentă, hrana spiritului.”

Carnet de scriitor

O AMINTIRE DE CÂND ERAM MAI TÂNĂR

Ionuț Cristache

Prozator, ziarist, profesor

În toamna anului 1977, după cutremur, am fost urcați în trenul de Constanța, noi, studenții la filosofie, sociologie, pedagogie și psihologie, ca să eliberăm ogoarele patriei de cocenii rămași pe câmp, într-un an cu recolte record, mai mari decât oriunde în Europa, așa cum raportau tovarășii din județele României *spre comunism în zbor*. Am ocupat sălile de clasă ale școlii din Cobadin și, din ziua următoare, am trecut la munca de jos, cum zicea un bătrân dascăl, mare specialist în educație materialist-științifică și ateistă, șeful armatei filosofice, al înțelepciunii de atunci a țării etc.

În soarele de octombrie, pe câmpia dobrogeană, vocea poetului răsună patriotic: „Pe glugile de ciocani de prin curți/ luna zvârlea luciri de bronz”. Sau, cum scria un alt rapsod cu simbrie tovarășească: „Păpușoii uscați se odihneau în glugi pe lanuri”. Aveam o „echipă” de elită, îndrumătorul nostru „agricol”

era un savant, un mare profesor, cel mai mare specialist în filosofia lui Aristotel. Doar știți că Aristotel este considerat, de unii, ca fiind cel mai inteligent om care a mers vreodată pe această planetă. El spunea că „este semnul unei minți educate capacitatea de a analiza o idee fără a o și accepta”.

Sunt foarte mulți ani de atunci, dar îl văd, și acum, pe profesorul nostru adunând snopul în *gluga* specială, dobrogeană, convins de înțelepciunea stăgiritului: „răbdarea este amară, dar fructele sale sunt dulci”. Și tot Aristotel: „în momentele cele mai întunecate trebuie să ne concentrăm pentru a vedea lumina”. Și a venit prânzul, ne-au adus, în *marmite* uriașe (noi le știam din armata cu termen redus, făcută nu de mult) ciorba fierbinte, ne-au dat un codru de pâine, un castron din tablă argintie, o lingură grea și... *poftă bună!* Rezemați de *glugile* tocmai înălțate, desigur filosofic, de noi,

Ce legătură ar putea să fie între o *glugă* și Aristotel? A *glugi* și a cunoaște rostul filosofiei, aceasta-i întrebarea; doar spunea Aristotel că „începutul oricărei înțelepciuni este cunoașterea de sine”. Să lămurim termenii, *gluga* este un obiect de îmbrăcăminte în formă de pungă conică și care acoperă capul pentru a-l feri de ploaie, de frig etc. Dar *gluga* mai este și o grămadă de știuleți de porumb sau de mănunchiuri de cânepă, adică o căpiță *de coceni*. Bine, uneori i se mai spune *glugă* și unui om lipsit de importanță. Așadar, o *glugă* este o grămadă de snopi, de coceni de porumb, care se așază în picioare, în forma unei stive conice.

Vincent van Gogh, *Noapte înstelată*, desen, iunie 1889

O femeie reprezentând Înțelepciunea (?) dând unui filosof (Aristotel?) cheia tezaurului Rațiunii, pentru a deosebi omul de fiare, gravură, 1690?

toată dimineața, am trecut la masă. Doar bietul savant se uita neajutorat spre orizont, cu pâinea și lingura într-o mână, cu castronul plin în cealaltă, în căutarea unei soluții de viață. Care nu venea...

Păi, nu spunea Aristotel, cel pe care îl slujea de o viață domn profesor, că „măiestria nu este niciodată ceva întâmplător, este rezultatul dorinței mari, a unui efort sincer și a unei execuții inteligente”? Aceasta reprezintă, deci, o alegere înțeleaptă a mai multor alternative. Cum filosoful grec spusese, de mult, că tinerii sunt în permanență într-o stare asemănătoare intoxicației și, tot el, că „noi devenim doar prin efectuare de acțiuni, devenim temperați prin acțiuni temperate, devenim curajoși prin acțiuni curajoase”, am trecut la soluția necesară. M-am apropiat de profesorul nostru cel adânc neajutorat și i-am „explicat” că trebuie să țină pâinea între picioare, ca să poată folosi lingura pentru castronul în care ciorba începuse să se răcească. „Da? Dragul meu, așa se face?”, m-a întrebat el fericit. Și a reușit să golească vasul de metal, cu bucăți mari de cartofi și carne. Să mai spună cineva că expresia filosofiei nu este fapta, sunt convins că dascălul nostru medita, sprijinit în *gluga* dobrogeană, la cuvintele grecului celebru: „nu există genii mari, fără un amestec de nebulie”. Și tot Aristotel: „cei care cunosc, fac, cei care înțeleg, învață.”

Seara, în curtea mare a școlii din Cobadin, cu o găleată de turburel alături, adusă de colegii mei întreprinzători și negustori de nevoie, profesorul nostru ușor amețit de la licoarea roșie și cam tare ne-a ținut un curs improvizat de filosofie antică. Zicea, ștergându-și ochelarii aburiți, din Aristotel... „Ca să zic așa (erau cuvintele pe care le repeta din două în două minute), a fugi de probleme este o formă de lașitate și, deși este adevărat că sinuciderea înfruntă moartea, el o face nu pentru un scop nobil, ci pentru a scăpa de ceva rău.”

Avea dreptate Aristotel, ca și dascălul nostru cel înțelept, „tineretul este ușor de înșelat pentru că el trăiește numai cu speranța”. Și, mai ales, că: „ceea ce stă în puterea noastră să facem, stă în puterea noastră să nu facem”.

**”Ce legătură
ar putea să fie între
o glugă și Aristotel? A glugi
și a cunoaște rostul filosofiei,
aceasta-i întrebarea...”**

Carnet de scriitor

O VIAȚĂ DE OM

Dori Lederer

Poetă, prozatoare, Portugalia

Sunt un om privilegiat pentru că nu mi-a trecut viața fără să fi cunoscut iubirea. Am iubit în multe feluri și-am fost iubită-n multe feluri.

Am fost și îndrăgostită de câteva ori și s-o fi îndrăgostit de mine careva, dar astea trec repede. Ce a fost iubire a rămas iubire. Până la capăt.

M-am copilărit împreună cu copiii mei, m-am maimuțărit cu ei fiind adolescenți, am făcut planuri de viitor împreună ca și cum aș fi fost un tânăr adult, de vârsta lor.

Am crescut, în tinerețea dintâi, niște pisici, pe una era s-o omor de drag când am strâns-o în brațe. Am crescut, în a doua tinerețe, doi câini, de rasă pură maldanez, le-am ciripit, le-am mieunat, am lătrat, m-am jucat de-a v-ați ascunselea cu ei. Au avut o viață fericită cu familia mea. M-am plimbat prin locuri minunate, am îmbrățișat atâția oameni, că nici nu

le mai știu numărul, dar îl știu pe fiecare în parte ca și cum ar fi fost ieri.

Am încurajat, am dat și peste nas obrăzniciei, am adunat, dar am și aruncat, am făcut loc de veci în sufletul meu multora, dar nu am loc de veci la cimitir și nici nu am de gând să-mi cumpăr.

Am ținut scara zugravilor, dar când au vărsat găleata în capul meu, am luat-o și-am plecat. I-am lăsat acolo, sus, să coboare cum vor ști.

Nu m-am răzbunat pe nimeni, nicio dată, singura reacție au fost vreo două vorbe pe moment, apoi, tăcerea și uitarea.

Am greșit și m-am întors spășită, mi s-a greșit și n-am așteptat scuze, n-am avut timp de așa ceva, am mers mai departe. Mai departe de ei, să nu-i ispitesc să greșească din nou.

Am părut un om grăbit și poate chiar am fost, dar în esență, am avut răbdare de felină cu timpul, așteptând să-și spună cuvântul. Ultimul cuvânt.

Am dus o viață socială banală, dar am avut o lume interioară de o frumusețe fără seamăn, unii dintre voi sunteți parte din ea și veți fi mereu. Deși pot părea o visătoare, ori poate chiar sunt uneori, visurile mele nu sunt rupte de realitate și de pământ, sunt legate cu un fir cât de subțire de acestea două.

Nu am regrete, pentru că atunci când am făcut ceva, am făcut tot ce-a ținut de mine și până la capăt, iar dacă nu am făcut, a însemnat că n-am putut. Ori nu am vrut să fac pe jumătate sau în silă. Ori cu lehamite.

Dacă sunt fericită? Nu știu ce este fericirea, dar știu ce este să ai sufletul plin de recunoștință pentru experiența de a fi trăit pe planeta aceasta frumoasă.

Frustrări? Aveam una, dar n-o mai am de vreo 20 de ani, de când nu mai port tocuri zilnic, de când a început să-mi

placă faptul că sunt mică. Din toate punctele de vedere. Nu și sufletește. La câte au fost și încă sunt în suflet, acesta s-a făcut cât muntele. Uneori mă doare împreună cu alte suflete, alteori tresaltă de bucurie odată cu ele. Dacă vrei să fii liniștit și să-ți vezi de ale tale în pace, am înțeles că ar fi bine să fii așa, mai micuț.

De ce am scris toate acestea? Nu știu, așa mi-a venit cum îmi vine de câte ori scriu câte ceva. Sau poate am vrut să le las scrise pentru a le găsi mai târziu, în nopțile cu insomniile ale vârstei înaintate, ori, vreodată, le voi arunca în ocean, într-o sticlă sigilată.

Nu sunt informații importante, dar cine știe? În viitor, se prevede că totul va fi altfel. Poate că zilele generațiilor de mâine vor fi mai complexe, iar viața noastră banală va fi o curiozitate. Curiozități vor fi multe, așa cum telefonul fix cu disc este pentru copiii noștri.

Oamenii vor fi și mai grăbiți decât suntem deja noi, vor fi din ce în ce mai însingurați, deși vor fi conectați permanent printr-o tehnologie foarte avansată. Noi vom deveni trecut, cu toate micile noastre bucurii, iar iubirea, chiar și ea, din păcate, e posibil să-și schimbe fața pentru mulți.

Auzim des spunându-se că a scrie a devenit o modă, că se scrie mult și nu de puține ori, prost. Dar toate au rostul lor, iar cele mai multe sunt explicate de către viitor.

Cert este că suntem norocoși pentru că încă putem admira un răsărit, încă putem mirosi o floare și mângâia un animaluț, încă ne sărutăm, facem dragoste și ne îmbrățișăm. Și nu se știe dacă cei care vor veni după noi vor mai avea toate acestea în mod natural. Dar, prin rămășițele de la noi, le vor afla și poate și le vor dori și ei.

Portimão, Portugalia

Traditiones

VIAȚA DE ZI CU ZI ÎN HAREMUL IMPERIAL (2)

Urfet Șachir

Scritoare, profesoară
Președintele Comisiei de Cultură,
Sucursala Mangalia a Uniunii Democratice
Turce din România

Casa Fericirii

Văzând somptuoasele seraiuri, azi doar niște monumente-muzeu, cu ocazia excursiilor făcute în metropola de pe cele două continente, în care au locuit conducători ce au domnit peste ținuturi întinse, a existat dintotdeauna dorința de a ști ce fel de viață au dus ei acolo, iar curiozitatea crește cu atât mai mult când vine vorba despre sultanii otomani care au domnit timp de secole. Dacă mă gândesc la secolele al XVI-lea și al XVII-lea, perioada clasică a Imperiului Otoman, viața la curtea otomană îmi atrage atenția în privința cerințelor religiei islamice și ale tradițiilor palatului.

„Dacă nu aș fi captivă,/ aș iubi această țară [...] / Dacă de-a lungul zidului întunecat/
Nu ar străluci în umbră/ Sabia spahiilor.” – **Victor Hugo**, *Captiva*

Unul dintre cele mai izbitoare exemple este Palatul Topkapî. Exteriorul palatului este un spațiu public, iar secțiunea interioară (harem), o secțiune privată, era clar separată de exterior și această separare se observă și în amenajările interioare ale clădirii. Intimitatea, cu excepția unor motive speciale, era o condiție de a nu fi văzut, de a fi ascuns de ochi străini. Efectul vieții private asupra comportamentului uman este resimțit mai ales în culturile din așezările tradiționale. Unul dintre locurile în care această influență a fost cea mai profundă este Haremul Palatului Topkapî. Palatul otoman a fost cel mai înalt organ administrativ al statului și o instituție care își pregătea cei mai înalți funcționari, având propriile reguli. Ca urmare a observațiilor și analizelor bazate pe literatura de specialitate, secțiunea harem avea o ordine care varia în funcție de gradul de apropiere de sultan. Conform acestei ordini, era împărțit în trei subsecțiuni. Prima era partea cea mai îndepărtată de sultan și familia sa. A doua subsecțiune era destinată servitorilor. A treia subsecțiune, în schimb, era cea mai protejată așezare, fiindcă acolo locuiau sultanul și familia sa (foarte mare). Această parte constituia punctul central al sistemului de securitate și control. Pe măsură ce serviciul făcut sultanului în lumea interioară a haremului devenea mai intim, prestigiul său în lumea exterioară creștea.

În Imperiul Otoman, partea de palate și conace alocată femeilor, Haremul, care era omologul Selamlîk-ului, partea alocată bărbaților, era în fruntea palatului și a protocolului de stat, pentru că haremul era casa sultanului. Faptul că ha-

remul avea porțile închise pentru lumea exterioară nu însemna neapărat că era un spațiu de sexualitate pentru otomani. Structura haremului era ca o piramidă. Fiecare strat avea propriile caracteristici, iar trecerea de la un strat la altul depindea de caracteristicile personale, de educație și mediu.

Urmărind istoricul cercetărilor, am remarcat că nu este atât de ușor, pe cât se crede, să faci un studiu privind sexualitatea de la otomani până în prezent. Este interesant faptul că, deși au fost aduse la lumină multe documente istorice legate de evenimentele politice și sociale din perioada imperială și au fost examinate nenumărate lucrări cu referințe culturale, nu a fost găsit – cu câteva excepții – un studiu detaliat care să facă lumină asupra trecutului, în special asupra sexualității.

„Tot ce se întâmpla în spatele zidurilor haremului era, cumva, temperat de conștiința faptului că, odată ce o femeie trecuse prin Poarta Fericirii și pătrunsese în harem, nu mai exista nicio cale de întoarcere. Pentru ea, lumea de afară înceta să mai existe.” (Croutier, *Harem*, p. 44)

Iată un motiv întemeiat pentru care vă invit să pătrundem împreună prin „Poarta Fericirii”, una dintre acele porți ale seraiului cu denumiri diverse, în enigmatică și fascinantă „Casă a Fericirii”, care era haremul sultanului. Ne-am satisface, măcar în parte, curiozitatea și ne-am risipi, cu siguranță, ideile și fanteziile despre ceea ce a însemnat haremul otoman.

În vechea tradiție otomană, viața sexuală sănătoasă avea un loc special. Când fetele și băieții din Imperiul Oto-

Giulio Rosati (1858-1917), pictor italian, *Alegând favorita*

man urmau să se căsătorească, obișnuiau să citească din cărțile numite „*bahnâmeler*” („cărți de sex”) scrise de medici. Aceste cărți, dar și diverse miniaturi pe acest subiect, existau în biblioteci. Otomanii au scris cărți medicale despre cum și când să facă sex, în care au desenat explicit pozițiile sexuale. Au existat însă și probleme sexuale pe care le-au înțeles greșit. De exemplu, faptul că femeia are spermă, lichidul care iese din bărbați în timpul ejaculării este sânge și culoarea testiculelor se schimbă. Istoricul dr. Fikret Yılmaz a scris într-o publicație: „Atayi, ilustratorul miniaturist care a trăit în timpul domniei lui Murat al IV-lea, a desenat într-una dintre miniaturi un pervers care a molestă un adolescent la un spectacol din Istanbul.” În același articol, el menționează o altă miniatură în care se vede un bărbat cu penisul înfipt în gaura unui perete și femeii trăgând o ață legată de capul penisului de cealaltă parte a peretelui.¹

Arta de a face soția fericită, de a-i menține entuziasmul a fost învățată din acele cărți. În haremul sultanului, tinerele concubine erau instruite în mod special în ceea ce privește viața sexuală, pentru a fi pregătite în acest sens la momentul potrivit, mai ales cele care urmau să fie selectate pentru sultan. Mama sultanului alegea concubina pentru a fi prezentată sultanului. Nu toate femeile din harem trebuiau neapărat să fie soțiile unui sultan. Desigur, ținta principală pentru fete era sultanul. Pe una dintre porțile haremului era scrisă rugăciunea *Deschide-ne o ușă de bun augur* și acest lucru arăta că fetele care au fost aduse și crescute aici vor fi mirese pentru persoanele potrivite. Însă nu toate fetele au fost prezentate sultanului în acest fel. Multe dintre ele nu l-au văzut pe sultan vreodată, fiind căsătorite cu înalți funcționari pregătiți în școala Enderun.

În societatea otomană, concubina nu era privită doar ca un „obiect sexual”. Din „*listele de moștenire de femei*” s-a aflat că fiecare persoană cu stare materială bună avea una sau mai multe concubine. Concubinele considerate membre ale familiei aveau un loc important în viața economică, precum

și în serviciile casnice. Se știe că ele erau folosite, mai ales, în industria textilă. Au fost și unii care le-au angajat ca muncitoare sau pentru sex. Cu toate acestea, datorită particularității legii islamice, prizonierii erau eliberați destul de ușor, astfel încât populația captivă s-a micșorat constant. Pentru a acoperi lipsa lor, mii de concubine și sclavi erau importați în fiecare an, în special de la popoarele slave din nord, de pe coastele Caucazului și Mării Negre, și din Africa.

„Viața intimă închisă între zidurile zăbreuite ale haremului otoman a atras atenția lumii occidentale timp de secole. A inspirat literatura și arta. Haremul, pe care mulți oameni și l-au imaginat ca pe o «casă a fericirii», plină de plăceri erotice, a fost, de fapt, scena unor războaie necruțătoare. Femeile purtau bătălii pentru a câștiga favoarea sultanului, pentru a obține o poziție bună în ierarhia strictă a haremului ori pentru a-și salva viața. O viață în care femeile sclave sau captive au trăit și au studiat în condiții dificile, până au devenit una dintre concubinele preferate ale sultanului, iar apoi au ținut piept diverselor și teribilelor intrigi!”, spune celebrul jurnalist german Mesenhöller și, deschizând ușile cuștii de aur, prezintă o secțiune din viața de harem a perioadei în personalitatea lui Kösem Sultan, pe care o consideră cea mai puternică Valide Sultan a imperiului.²

Numele adevărat al haremului din Imperiul Otoman, „*Darüs-saade*”, continuă să fie o curiozitate.

Mangalia, 1 iulie 2023

Bibliografie:

Croutier, Alev Lytle, *Harem – Lumea din spatele vălului*, traducere din limba engleză de Claudia Roxana Olteanu, București, Editura Corint, 2014;

Prof. Dr. Uzel, İlter, *Osmanlı'nın "En Seksi" Sırları*, Hayykitap, Kasım, 2012;

Yrd. Doç. Dr. Baran, Mine, *Osmanlı Klasik Dönem Saray Kültüründe Mahremiyet Ve Harem*;

Arş.Gör./R. Assist. Karayel Gökkaya, Evren, *Osmanlı Döneminde İstanbul'da Günlük Yaşam Ve Türk Resim Sanatında Çağdaş Dönem Öncesine Yansımaları*;

www.derki.com/zihin/tarihteki/osmanli-hareminde-cinsellik

www.hurriyet.com.tr/hurrem-degil-kosem-

² www.hurriyet.com.tr/hurrem-degil-kosem-

”Ținta principală pentru fete era sultanul. Pe una dintre porțile haremului era scrisă rugăciunea «Deschide-ne o ușă de bun augur».”

¹ www.derki.com/zihin/tarihteki/osmanli-hareminde-cinsellik

350 de ani de la moartea lui Molière

MOLIÈRE ȘI LULLY (6)

Costin Tuchilă, Pușa Roth

Comedie-balet în cinci acte, în proză, cu muzică de Lully, *Burghezul gentilom* (*Le Bourgeois gentilhomme*), jucată în premieră la 14 octombrie 1670, la Castelul Chambord de pe valea Loirei, este povestea domnului Jourdain, burghez înstărit dar grosolan și incult, care vrea să învețe bunele maniere, înrudit cu George Dandin.

Pe la jumătatea lunii noiembrie 1669, Ludovic al XIV-lea a primit cu mare pompă, la Saint-Germain, un trimis al Sultanelui, deloc impresionat de fastul recepției și purtând ranciună bărfitorilor care n-au scăpat ocazia de a se distra pe seama lui și a civilizației pe care o reprezenta. Nici mai mult, nici mai puțin, el ajunge să proclame superioritatea Curții otomane față de cea a Regelui-Soare, ceea ce provoacă scandal. Numai că vizita „diplomatică” de la Saint-Germain, primită cu atâta strălucire de Regele-Soare, fusese o înșelătorie, dezvăluită de însuși interpretul aflat în slujba regelui, Cavalerul d'Arvieux. Trimisul, Soliman Aga, nu era de fapt ambasadorul Sultanelui, cum se crezuse la Curtea franceză. Recitind scrisoarea Sultanelui, D'Arvieux observase inexistența cuvântului „elchi” („ambasador”). Prin urmare Soliman Aga

nu era ambasador și tot luxul primirii fusese nejustificat! În plus, obrăznicia turcului referitoare la superioritatea Curții otomane trebuia taxată într-un fel.

Amintirea întâmplării din 1669 persista și, pentru divertismentele de la Chambord, cu ocazia vânătorii, regele îi comandase lui Lully un balet turcesc ridicol, de fapt o comedie-balet cu text de Molière. Cel mai indicat pentru a-i sfătui pe Molière și Lully referitor la obiceiurile și îmbrăcămintea turcilor era tocmai acest negustor marseillez, Laurent, cavalier d'Arvieux, acum diplomat la Curte, pasionat de orientalism și

care călătorise în multe țări musulmane. „Majestatea Sa mi-a poruncit să mă alătur domnilor Molière și Lully pentru alcătuirea unei piese de teatru în care să poată fi introduse detalii din îmbrăcămintea și manierele turcilor. În acest scop, m-am dus în satul Auteuil, unde domnul de Molière avea o casă foarte frumoasă. Acolo am lucrat la aceasta piesă... Eu mă ocupam de tot ce privea îmbrăcămintea, manierele turcilor... Am stat opt zile la Baraillon, maestrul croitor, să fac haine turcești și turbane”, scrie D'Arvieux în memorii.

Frontispiciul piesei în ediția de Opere de Molière, 1682

Obiceiurile turcești începuseră să devină de altfel o modă, *turcheria* fiind deja un curent conturat în Europa încă din secolul al XVI-lea prin interesul față de muzica, arta plastică, arhitectura din Imperiul Otoman. Nici literatura nu era ferită de astfel de influențe, cu gust pentru exotic. În 1641, Madeleine de Scudéry publicase sub numele fratelui său Georges primul ei roman, *Ibrahim ou L'illustre Bassa* (*Ibrahim sau Ilustrul Bassa*), carte de succes care aducea în prim-plan o Turcie fantezistă. În 1645, Rotrou pune unul dintre personajele din comedia *La Sœur* (*Sora*) să vorbească turcește. Ceremonia turcească din finalul actului al IV-lea al comediei lui Molière și Lully se înscrie așadar, dincolo de conjunctura comenzii regale, într-un orizont mai larg.

În 1660, Lully oferise Curții un *recit turquesque* care l-a încântat pe Ludovic al XIV-lea. Era partea a doua a *Baletului revânzării costumelor de balet* (*Le Ballet de la revente des habits de ballet*), pe un

libret de Isaac de Benserade (premieră: 15 decembrie, Luvru). În „povestea” turcească dansată, trei țărani și trei medici își schimbă hainele și atitudinea într-o șarjă burlescă. Tot în acest balet, doi dansatori își bat joc de un burghez care încearcă zadarnic să execute pași de dans. Și Domnul Jourdain va trebui să învețe dansul, muzica ș.c.l. pentru a fi acceptat în lumea bună.

Dintr-o comedie burlescă în intenții, cu multe elemente de divertisment, *Burghezul gentilom* s-a transformat sub pana lui Molière într-una dintre cele mai complexe satire

sociale pe tema parvenitului, pe care o vor relua La Bruyère și mai târziu Dancourt, Lesage, Beaumarchais. Pantomimele, dansurile, acrobațiile, unele specifice *commediei dell'arte*, muzica, abundente, conferă piesei valoarea de document curios al unei epoci în care orice îmbogățit putea să-și cumpere un titlu de noblețe. Posibilitatea dobândirii titlurilor nobiliare avea să fie curând abrogată.

În *Norii* de Aristofan există o scenă asemănătoare celei în care domnul Jourdain își manifestă dorința de a învăța, însă actualitatea subiectului și punerea în pagină fac ca *Burghezul gentilom* să aibă o puternică originalitate, fiind în plus, una dintre puținele capodopere în genul comediei-balet. Fiu al unui negustor de postav, Monsieur Jourdain, pe care îl juca Molière, dorește să-și comande o nouă locuință, corespunzătoare condiției de gentilom pe care o vizează. Ca să intre în lumea bună, trebuie să învețe dansul, muzica, filosofia, scrima și câte și mai câte. Profesorii convocați privesc cu dispreț parvenitul. Remarcile Doamnei Jourdain și ale servitoarei Nicole nu fac decât să-i sporească ambiția și trufia. Domnul Jourdain vrea să devină savant și, după ce profesorul de filosofie îi face cunoștință cu logica, morala, fizica, fonetica, află cu stupeoare că de atâta vreme face proză fără să știe, într-o scenă celebră, citată deseori ca pildă:

„**Domnul Jourdain:** Nu există decât proza sau versul?

Profesorul de filosofie: Desigur. Tot ce nu e proză e vers, și tot ce nu e vers e proză.

Domnul Jourdain: Și cum vorbește omul ce e?

Profesorul de filosofie: Proză.

Domnul Jourdain: Adică așa să fie? Când zic: «Nicole, adu-mi papucii și dă-mi scufa de noapte», e proză?

Profesorul de filosofie: Da, domnule.

Domnul Jourdain: Pre legea mea, de peste patruzeci de ani spun proză fără să știu! [...]” (Actul II, scena 6)¹

Domnul Jourdain e mimetic și, frecvent, de o naivitate adorabilă. O curtează pe marchiza Dorimène, se lasă speculat de Dorante, un nobil scăpătat care îi mănâncă banii, visează să o mărite pe Lucile cu un aristocrat și nici nu se gândește să i-o dea lui Cléante. Ca în vechile comedii, un valet, Covielle, aranjează căsătoria tinerilor, profitând din plin de orgoliul lui Jourdain, pe care îl face să creadă că a fost numit „mamamouchi”, adică paladin (nobil de frunte). Acest cuvânt burlesc este o creație a lui Molière și, după Littré, ar însemna în arabă cu totul altceva: „bun de nimic”. În cadrul ceremoniei turcești, Covielle urmează să i-l prezinte pe Cléante deghizat în fiul Sultanului, care va cere mâna Lucilei. Farsa e dusă la bun sfârșit, Cléante se va

Costum pentru *Burghezul gentilom* din colecția de desene de costume pentru piesele lui Molière, din epoca victoriană

căsători cu Lucile, Dorante cu Dorimène iar Domnul Jourdain va trebui să accepte și să cheme notarul. E multă culoare, inclusiv verbală, în această piesă cu final de farsă grotescă, oarecum în contrast cu desfășurarea ei inițială. Scopul fusese însă un divertisment în onoarea înaltului oaspete, iar mistificările făceau parte din recuzita comică.

Despre muzica lui Lully pentru *Burghezul gentilom*, în episodul următor.

”**Dintr-o comedie burlescă în intenții, cu multe elemente de divertisment, «Burghezul gentilom» s-a transformat sub pana lui Molière într-una dintre cele mai complexe satire sociale pe tema parvenitului.**”

¹ Traducere de Victor Eftimiu.

Teatru

VIAȚA DOMNULUI DE MOLIÈRE de Mihail Bulgakov Dramatizare de Constantin Venerus Popa Traducere de Natalia Cantemir Teatru serial

Episodul 1

„Nu oricui îi place să fie tapiser”

Constantin Venerus Popa

Dramaturg, poet, medic
Membru al Uniunii Scriitorilor din România

Personajele:

Moașa
Bulgakov
Crainicul
Voci
Molière
Louis Cressé
Negustorul
Căpitanul
Poquelin
Cyrano
Madeleine

Mihail Bulgakov

(3 mai 1891, Kiev–10 martie 1940, Moscova)
Fotografie din 1928

Scena 1

*Se aud pașii cuiva care bate camera în lung și-n lat, mormăituri. Alături, în dormitor, naște D-na Poquelin-Cressé. Se aud gemete și îndemnurile moașei: „Hai, draga mea, încă un pic... așa... respiră adânc... așa... împinge... hai, împinge!... ce cuminte ești... hai, că mai e puțin... așa, uite, se vede capul, hai, încă o dată... gata! E băiat!”. Bulgakov începe să țopăie și să strige: „**El este!** Doamne, e **chiar El!**”. Se aud scâncetele copilului. Ușa se deschide și în sufragerie intră moașa cu bebelușul în brațe. Acesta scâncește ușor...*

Moașa: Ei, domnule, mai ușor, mai ușor cu zbenguiala, alături este o lăuză, ce Dumnezeu!

Bulgakov: Moașă, moașă! Ce fericit sunt! A venit, în sfârșit!

Moașa (care n-a înțeles bine): Da, a venit chiar ușor, cu capul înainte...

Bulgakov: Ce mai contează asta?!...

Moașa: Ba să mă ierți dumneata, contează foarte, foarte mult, așa să știi!

Bulgakov: Oricum ar fi venit, asta contează: **e aici!** Hei, mânduți cu mai multă atenție pruncul! Nu uitați că s-a născut înainte de termen.

Moașa: Cine sunteți dumneavoastră, domnule, și cum vă permiteți să-mi dați sfaturi mie?

Bulgakov: Cine sunt n-are nici o importanță încă, dar dacă se întâmplă ceva cu cel mic va fi foarte, foarte grav.

Moașa: Mon Dieu, atunci buna doamnă Poquelin o să nască altul!

Bulgakov: D-na Poquelin nu va mai naște niciodată un copil ca acesta!

Moașa: Bineînțeles că nu! Doar gemenii nu se nasc la câțiva ani unul de altul! Ce ciudat vorbiți...

Bulgakov: Aici nu e vorba de gemeni. Nici doamna Poquelin, nici altă femeie nu va aduce pe lume **câteva secole** de aici înainte o astfel de făptură!

Moașa: Domnule!... Domnule!... Pur și simplu mă uluiți!

Bulgakov: Eu însumi sunt uluit!

Moașa: Domnul meu, acum mă speriați de-a binelea! Ce tot vorbiți, că nu înțeleg nimic?

Bulgakov: Hm... e cam greu, într-adevăr... Peste trei veacuri, undeva, într-o țară îndepărtată voi fi obligat să scriu ceva și despre dumneavoastră...

Moașa: Daaaa?! Și de ce, mă rog?

Bulgakov: Pentru simplul fapt că ați fost primul om care a ținut în brațe pe fiul domnului Poquelin.

Moașa: Ha! Ha! Ha! Păi eu, domnule, am ținut în brațe prunci din părinți și mai de seamă decât domnul Poquelin, hi! hi! hi! Să fim serioși! Ho! ho! ho!

Bulgakov: Eu sunt foarte serios! Copilul acesta va deveni mai vestit decât Ludovic al XIII-lea, regele care domnește acum în frumoasa Franță.

Moașa: Ha! Ha! Ha! Domnule... Domnule... că nici nu știu cine sunteți... he! he! he! Cine poate fi mai mare ca regele nostru? Poate numai Bunul Dumnezeu, dar nu e cazul, chiar deloc, hi! hi! hi!

Bulgakov: Îl va întrece și pe monarhul care va urma la tron, pe Ludovic al XIV-lea, cel care va fi numit „Regele Soare”!

Moașa: Domnule, dumneata ai băut cam mult cred. Spui atâtea nerozii că mă faci să chem slugile să te dea afară. Potolește-te, te rog! Dă cadoul pentru copil, dacă de-asta ai venit și gata, ajunge ! Nu mă supăra mai mult decât ai făcut-o până acum!

Bulgakov: Ei moașă, moașă... nu vreau nicidecum să te supăr...

Moașa: Atunci fă bine și nu mai turna atâta la prostii! Ține-le în gând și mai bine pleacă! Dacă te aude stăpânul...

Bulgakov: Ce-mi poate face?

Moașa: Ehe, nu cred c-ai vrea să știi... Hai, du-te în pace, n-o să-i spun ce-am vorbit acum. Hai, pleacă!

Bulgakov: Mda... Cuvintele bebelușului pe care tocmai l-ați adus pe lume...

Moașa: Iar începi?! Domnule, dumneata întreci orice măsură! Nu înțelegi de vorbă bună?

Bulgakov: Cuvintele lui, așadar, vor străbate lumea...

Moașa: Vezi să nu străbați dumneata cam repezitor odaia asta!

Bulgakov: ...și vor fi traduse în multe limbi: engleză, italiană, spaniolă, română, greacă...

Moașa: Și în greacă?!

Bulgakov: În greaca nouă, desigur!

Moașa: Aha, bănuiam eu...

Bulgakov: ...în maghiară, suedeză, daneză, rusă, turcă și chiar în arabă!

Moașa: Nu mai spuneți!? M-ați năucit de tot!

Bulgakov: Și asta-i încă prea puțin!

Moașa: Ei, pe dracu'! Cum adică „e puțin”?! Eu credeam că dacă o să fie tradus și în arabă e chiar „prea mult”!!

Bulgakov: Nu numai că-l vor traduce, **dar se vor scrie piese despre el!**

Moașa: Nu, că ești băut bine! N-am auzit atâtea prostii în viața mea!

Bulgakov: Se vor scrie piese despre el chiar și în Rusia!

Moașa: Aia știu să scrie?!

Bulgakov: Desigur, desigur, ce credeați, că noi suntem niște primitivi? Ne jigniți!

Moașa: Lăsați că vă trece!

Bulgakov: Pentru că-mi sunteți foarte simpatică...

Moașa: Ei, haide, nu exagera!

Bulgakov: Deloc, da, pentru că simt ceva la dumneavoastră... nu știu cum să spun...

Moașa: Spune în arabă, hi! hi! hi! Sau în română! Ho! ho! ho! Da' mai repede că vine conașul!

Bulgakov: Și eu o să scriu despre el...

Moașa: Normal, normal... mă gândeam eu... văd că ai și început să... să... da' n-ar fi mai bine să te duci la culcare? Poate că mâine, la trezire, o să vezi altfel lucrurile, ce zici?

Bulgakov: Tot crezi despre mine că sunt beat?

Moașa: Păi, dacă bați câmpii așa...

Bulgakov: Să știi că eu văd bine, buna mea moașă... și departe...

Moașa: Se poate, se poate... dar nu azi! Hai, lasă-ne în plata domnului, că acușica îl scoli pe ăsta mic! Ia uită-te la el ce frumușel este! E cam slăbuț, dar ai văzut ce guraliv este, nu? Cred că o să aibă darul vorbirii!

Bulgakov: Aha, cred că ai priceput ceva.

Moașa: Nu sunt chiar o proastă, am și eu trei clase, totuși...

Bulgakov: Se vede... Încă o dată, te rog: **ai grijă! Acest copil pe care l-ai adus pe lume în casa domnului Poquelin nu e altul decât domnul Molière!**

Moașa: Ce vorbești, nu ți se pare că ai luat-o rău pe arătură? Ce Molière, domnule?! Vrei să *insinuești* că nu-i fiul cinstului Poquelin? Ia vezi!

Bulgakov: Se spune „insinuezi”...

Moașa: Mă rog, mă rog! Ce-mi vîi cu blasfemii de-astea? Aoleu, dacă te-oi spune domnului Poquelin, dacă o afla ce băzmești în lipsa lui, o să-ți tăbăcească pielea în doi timpi și trei mișcări. Auzi, dumneata, Molière ! Puah!

Poquelin, domnule, Poquelin, să-ți intre bine în cap!

Bulgakov: Sst! Să nu-l trezim! Uite ce ușor respiră!

Moașa: Normal, pentru că e un copil sănătos!

Bulgakov: E liniștit... Ce rege frumos ții în brațe!

Moașa: Doamne, Dumnezeule, ce blestemății mai îndrugii, domnule! Ce rege?! **Ăsta-i fiul tapiserului regal Poquelin, domnule!** Regele e în altă parte, Doamne!...

Bulgakov: E regele dramaturgiei franceze!

Moașa: Bineînțeles, iar eu sunt Ioana d'Arc și-l țin în brațe! Hai, întinde-o până nu e prea târziu!

Bulgakov: Bine, bine, plec... acum m-am liniștit...

Moașa: Daa?!! Nu prea se vede, dar dacă așa zici...

Bulgakov: Oh, ba da, ba da! Sunt sigur acum, de-asta m-am liniștit.

Moașa: De ce ești sigur?

Bulgakov: Pentru că a scos primul țipăt, pentru că respiră, pentru că, într-adevăr, **Molière trăiește!**

Scena 2

Pe străduțele Parisului, hărmălaie mare, strigăte de copii, de negustori, tropot de cai, cârâituri de găini, găște, rațe, lătrături de câini etc... Devine din ce în ce mai distinct îndemnul crainicului.

Crainicul: Nu întârziați domnilor, reprezentația începe imediat! Nu pierdeți ocazia! Numai la noi, nicăieri altundeva, se pot vedea extraordinarele marionete ale Domnului Briochet!

Voci: Chiar așa este? Vrem să le vedem!

Crainicul: Iată-le, se leagănă pe podium, atârdate de sfori.

Voci: Ha! Ha! Ha! Ce figuri au!

Crainicul: Înăuntru puteți vedea și geniala maimuță savantă a d-lui Phagotain! Intrați, nu vă sfițiți!

Molière: Bunicule, ce zici, n-ar fi frumos să vedem și noi maimuța aceea?

Louis Cressé: Eu știu, nepoate?... Nu prea avem timp. Știi bine ce ne-a spus mama ta când am plecat de-acasă.

Molière: Mama mea, mama mea! Ce-i tot spui așa, bunicule, doar știi că mama mea adevărată, fiica ta, a murit de mult?

Louis Cressé: Ea te crește acum... e ca o mamă pentru tine, cum să-i spun?

Molière: Nu știu... Spune-i Catherine, că așa o cheamă, **nu mama!** Hai să intrăm!

Louis Cressé: Stai, stai puțin! Ce strigă omul acela? (*Se aude tot mai distinct un negustor.*)

Negustorul: *Toată Franța de vei colinda*

Leac mai bun nu vei afla!

*Orvietan, orvietan!*¹

Cumpărați pentru un an!

Voci: Ce e asta? La ce folosește?

Negustorul: Folosește la orice și la oricine: vindecă de oftică, de ciumă și de râie! E bun la vedere, dar și la nevedere. Haideți, domnule căpitan, cumpărați orvietan!

Căpitanul: E bun și ca otravă?

Negustorul: Orvietanul ?!! Păi, dacă omoară și șobolanii!...

Căpitanul: Atunci iau și eu o cutiuță... o cutie... cât costă?

Negustorul: Domnul meu, orvietanul este un leac neprețuit... Mă simt pur și simplu jenat să vă cer bani...

Căpitanul: Iar eu, la rândul meu, nu vreau nimic pe gratis, așa că uite 30 de bani și am plecat.

Negustorul: Prea bine! (*Vocea i se pierde treptat.*)

Cumpărați orvietan

Ca să mai trăiți un an!

Molière: Hai bunicule, lasă maimuța! Mai bine intrăm la teatrul de la Hôtel de Bourgogne! Hai, te rog!

Louis Cressé: Iar acolo? Aș prefera la Teatrul Marais, unde sunt piese mai serioase. Dincolo, actorii se cam scâlâmbăie. Italienii ăia care au venit nu prea îmi plac.

Molière: Cum așa, că doar ieri îmi spuneai că-ți place actorul Bellerose, ba chiar și Gros-Guillaume?! Ce s-a întâmplat între timp?

Louis Cressé: Ehei, l-am văzut pe marele Mondor acolo, la Marais! Are o voce magnifică și tunătoare, mamă, mamă, zguduie sala, nu alta! Și când moare...

Molière: A murit deja?

Louis Cressé: Nu, acolo, pe scenă... Doamne, ce horcăieli teribile! Țsta actor! Aia e moarte, când moare Mondor! Dacă l-ai vedea!

Molière: Atunci să mergem acolo! Dar pe urmă îmi promiți că intrăm și la Hôtel de Bourgogne?

Louis Cressé: Bine, bine, nepoate! Când mă gândesc ce-o să ne aștepte acasă...

Molière: Bunicule, aș vrea să... să...

Louis Cressé: Ei, ce-ai vrea, ce e? De maimuță să știi că nu mai avem timp.

Molière: Nu, bunicule, nu asta... Vroiam să-ți spun...

Louis Cressé: Ce anume?

Molière: Aș vrea să trăiesc în teatru, nu acasă...

Louis Cressé: Ei, ce-ți veni?

Molière: Da... teatrul să fie casa mea... Oare s-ar putea?

Louis Cressé: Hm... S-ar putea, eu știu?... Dar la prețul pe care îl vei plăti pentru asta te-ai gândit?

Molière: Nu... nu încă.

Louis Cressé: Atunci lasă, uite, ne apropiem de Teatrul Marais.

Molière: Ce frumos este! Ce bine mă simt în apropierea lui!... Să intrăm, bunicul meu drag!

Scena 3

Acasă la familia Poquelin. Intră volubili Molière și bunicul Cressé. Poquelin-tatăl se odihnește într-un fotoliu.

Poquelin: Ei, mai ușor, mai ușor că dărâmați casa!

Molière: Iertare, tată!

Poquelin: Măcar dumneata, tată-socrule, să fii mai cu judecată! De unde veniți la ora asta?

¹ **Orvietan**, preparat medical popular în secolele al XVII-lea și al XVIII-lea, folosit ca panaceu împotriva otrăvirilor cu intenție criminală, dar și împotriva otrăvirii cu ciuperca, a mușcăturii de șarpe, scorpion, a turbării sau chiar ciumei. Un anume Gerolame Ferranti, născut la Orvieto (Italia) îl prepara și vindea la Paris, pe la mijlocul veacului al XVII-lea. Șarlatania medicală era primită cu încântare în târgurile pariziene.

Louis Cressé: De la...

Molière: De la teatru!

Poquelin: De la teatru?! Poate de la **teatre**!! Toată lumea mi-a spus că nu vă lăsați până nu intrați în toate.

Molière: E ceva rău în asta?

Poquelin: Firește că e rău! Îți neglijezi meseria, casa, familia, totul!

Molière: Mă judeci prea aspru, tată! Eu cred c-am început să-mi fac meseria destul de bine, deși...

Poquelin: „Deși”?... Ce vrei să spui?

Molière: Ei bine, tată, află că meseria mea o să fie teatrul, casa mea o să fie teatrul, iar familia mea va fi **tot teatrul!**

Poquelin: Ce sunt cuvintele astea la tine, ce e tonul acesta, Jean-Baptiste? Cu cine crezi că vorbești? Sunt tatăl tău, totuși, și nu-ți permit!

Molière: Am spus ce mă frământă, ce mă doare...

Poquelin: Leși afară atunci, că aici nu te-a făcut nimeni să suferi, copil necuviincios și nerecunoscător! Eu am făcut atâtea pentru tine și tu... tu... Acum, când am devenit tapisierul regelui și valetul său de cameră, fiul meu dă cu piciorul la tot și la toți! Afară! (*Către bunicul Cressé.*) Ah, tată-socrule, tată-socrule, cum mi-ai schimbat băiatul!

Molière: Nu el m-a schimbat.

Poquelin: Tu să taci și, mai ales, să pleci din ochii mei! Leși!

Molière: Nu plec înainte de a-ți spune că nu vreau să fiu tapisier, că simt o repulsie adâncă față de meseria asta și că urăsc prăvălia din toată inima și din tot sufletul!

Poquelin (*se înecă de furie*): Doamne, Dumnezeule, ce mi-e dat să aud! Pe cine am crescut lângă mine?! N-am cuvinte, nu pot judeca... ce se întâmplă cu noi? (*Liniște mormântală.*) De ce nu spuneți nimic?

Louis Cressé: Ce-ar mai fi de spus?

Poquelin: Într-adevăr... (*Cu mare greutate.*) Ce-ai vrea să faci?

Molière: Să învăț!

Poquelin: Bine, dar ai terminat școala parohială...

Louis Cressé: Ce poate însemna o școală parohială? Copilul e dotat și merită mai mult.

Poquelin: „Mai mult”?

Molière: Eu plec, dar ține minte, tată, că nu voi fi tapisier regal! Eu nu pot fi decât un singur lucru...

Poquelin: Știu... știu, mi-ai mai spus. Nu mai răsuca cuțitul în rană! Ajunge!... Pleacă! (*Molière iese.*)

Scena 4

Poquelin: De ce-l duci așa de des la teatru ?

Louis Cressé: Pentru că îi place.

Poquelin: Și dacă ajunge într-adevăr actor?

Louis Cressé: Unde n-ar da Domnul să devină un actor de talia lui Bellerose!

Poquelin: Sigur, să se scâlâmbăiască pe scenă, să-și mânjească fața cu tot felul de porcării și să poarte mustățile acelea ridicole! Asta vrei dumneata de la nepotul Jean-Baptiste, să înghită șerpi pentru a distra prostimea prin cine știe ce târguri prăpădite?

Louis Cressé: N-ai dreptate, teatrul e altceva, doar ai văzut și singur...

Poquelin: Aiurea, sunt toți o apă și-un pământ!

Louis Cressé: Actorii, mă rog, unii dintre ei, au cariere strălucite, se bucură de prietenia nobililor, chiar a regelui. Nu-i puțin lucru.

Poquelin: Ai spus singur: „unii”! Din câte știu eu, extrem de puțini.

Louis Cressé: Vor fi din ce în ce mai mulți.

Poquelin: Sigur, sigur, ce să spun... așa ușurare... Până atunci întreaga corporație a tapisierilor regali se va ține cu mâinile de burtă și se va tăvăli de răs văzându-l pe fiul meu maimuțărindu-se prin tot felul de șoproane.

Louis Cressé: Orice început e greu...

Poquelin: Da, câțiva ani, vreo jumătate de viață poate, sau chiar **toată** viața. Timp suficient să debitezi pe scândurile iarmaroacelor toate glumele alea scârboase, să faci tot felul de gesturi ordinare, de ce nu? Apoi vine și „gloria”: toată strada te va arăta cu degetul! Decât așa faimă, mai bine lipsă!

Louis Cressé: Băiatul iubește teatrul, asta e important.

Poquelin: Deocamdată văd că îi e mai ușor să facă pe nebulul în loc să se apuce mai cu temei de meseria noastră. Îi e la îndemână, vai, atât de ușor...

Louis Cressé: Și tu ce-ai vrea acum? Să se desființeze teatrele? Asta vrei?

Poquelin: Nu, dar...

Louis Cressé: Dar ce?

Poquelin: Și eu mă mai duc pe la teatru...

Louis Cressé: Și-atunci, care e problema?

Poquelin: Cred că teatrul trebuie să existe pentru Jean-Baptiste și nicidecum invers!

Louis Cressé: Nu știi... s-ar putea să ai dreptate... nu știi... văd în el o dorință atât de mare că mă pune pe gânduri... Copilul ăsta va arde pentru teatru, cred că acesta e destinul lui... Mă rog, am plecat... Totuși nu-l alunga, e băiat bun, chiar dacă n-o să fie și un tapisier la fel de bun. Te las cu bine!

Poquelin: Mda... cu „bine”?! (*Bunicul Cressé iese.*)

Scena 5

Poquelin: Ciudate ființe mai sunt și acești Cressé! Toți au fost cam suciți. Chiar răposata mea soție, Marie, avea tot felul de fandacșii și se cam dădea în vânt pentru teatru... Bine, dar diavolul ăsta bătrân de Louis are totuși 60 de ani bătuți pe multe. Ce caraghios! Cred că i-ar trebui niște Orvietan, altminteri foarte curând o să cadă în mintea copiilor. Iar cu Jean-Baptiste știu ce-o să fac: dacă tot a zis că vrea să învețe o să-l înscriu la Colegiul Clermont, de aici, din Paris. O să se poată pregăti să devină avocat sau notar, mda... Ce să fac? Se vede că așa este scris de sus... O să transmit meseria de tapisier fratelui său. Sper ca iezuiții de la Colegiul Clermont să-i scoată gârgăunii din cap. Doar nu degeaba studiază acolo fii de duci, de prinți... Iezuiții pot disciplina orice catâr, he! he! he!

Scena 6

Molière: Vino, vino prietene Cyrano, vreau să ți-o prezint pe fermecătoarea actriță Madeleine Béjart. Am cunoscut-o de curând la teatru.

Cyrano: După cum te știu eu, cred că mai degrabă în culise, hi! hi! hi!

Molière: Ai dreptate uriașule, dar culisele nu sunt tot ale teatrului?

Cyrano: Fără discuție și au chiar ceva în plus: piciorușe dezgolite, sânii scăpați din corsete, ei, hm?... Pe scenă sau aici, la colegiu, nu prea ai parte de așa minunății, este ? ho! ho! ho!

Molière: O să vină și vremea asta, cine știe?! He! he! he!

Cyrano: Cu dragostea văd că stai bine, dar cu studiile ce faci? Doar nu vrei să ajungi un prăpădit de locotenent de gardă, așa ca mine. Știu că tatăl tău vrea să devii avocat sau notar...

Molière: Da, da... câte n-a vrut și nu vrea bătrânul Poquelin!... Ar mai trebui să fiu și eu de acord.

Cyrano: Te împotrivești voinței tatălui tău?! Îți dai seama de consecințe?

Molière: Cred că știu ce-o să se-ntâmpale... Încerc, totuși, să nu-l supăr prea mult.

Cyrano: Ce vrei să spui?

Molière: Am să plec la Orléans, să-mi dau examenul la Facultatea de Drept de acolo, deși...

Cyrano: Ce-i, ce te nemulțumește? Orléans este un oraș frumos.

Molière: Nu e vorba de asta...

Cyrano: Atunci?

Molière: Îmi pare că o să pierd timpul cu studiile de drept, iar eu vreau altceva...

Cyrano: Da, știu! Tu vrei să faci teatru, că doar nu degeaba te duci la fiecare spectacol. Cred că le știi pe dinafară! De câte ori ai văzut *Cidul* de Corneille?

Molière: De șase ori...

Cyrano: Vezi?

Molière: E desăvârșită...

Cyrano: Mde... nu știu ce să zic... n-aș vrea să te descurajez, dar... dar... hm...

Molière: Prietene, din partea ta suport orice. Lovește-mă, ca un brav spadasin ce ești, nu mi-e teamă!

Cyrano: Ești prea bâlbâit ca să te faci actor!

Molière: Ai dreptate, dar atunci nici ca avocat n-o să-mi meargă prea bine...

Cyrano: Întocmai, fă-te notar, e mai simplu!

Molière: Închipuie-ți cum ar fi să vorbesc așa în fața unui judecător: Onor... onor... onorabi... onorabile... bile... bile... jude... judecă... judecător...tor... tor... Ha! Ha! Ha!

Cyrano: Ți se poate întâmpla la fel și pe scenă.

Molière: N-ar fi exclus, dar acolo nu te poți face de râs vorbind așa.

Cyrano: Crezi?

Molière: Nu, mai ales dacă joci într-o comedie...

Cyrano: Dar dacă interpretezi o dramă? Ar fi atunci chiar o tragedie, hi! hi! hi!

Molière: Vom ve... vom ve... vom vedea... dea... dea...He! He! He! Uite că vine Ma... Ma...

Cyrano: Mama?

Molière: Aiurea! Vine Made... Made...Madeleine, ho! ho! ho!

Cyrano: Ce roș... ce roș... ce roșca... ce roșcată es... es... este! Ha! Ha! Ha!

Scena 7

Madeleine: Aveți grijă că râsul îngrașă!

Molière: Ei, frumoasa și roșcata mea Madeleine, o să ne punem atunci pe plâns, nu-i așa, prietene Cyrano? Hi! Hi! Hi!

Cyrano: După cum plesnesc hainele pe mine acum, cred că nici plânsul în hohote nu m-ar putea ajuta, he! he! he!

Madeleine: Și, mă rog, ce-aveți de hohotiți în halul ăsta?

Cyrano: Jean-Baptiste mi-a spus că vrea să se facă notar, ho! ho! ho!

Molière: Cam așa ceva...

Madeleine: Și ce e de râs aici?

Cyrano: Păi... vrea să se ducă la Orléans pentru asta, hi! hi! hi!

Molière: La facultate...

Madeleine: Tot nu înțeleg...

Cyrano: Draga mea Madeleine, dar toată lumea știe că la Facultatea din Orléans... ho! ho! ho!... se dau diplome la... la... he! he! he! ... la toți măgarii, he! he! he!... care... care...

Molière: Care învață!

Cyrano: Aiurea, la toți măgarii care au ceva bani, hi! hi! hi!... Chiar mai mulți, ho! ho! ho!

Madeleine: Nu mi se pare că Jean-Baptiste seamănă cu un măgar.

Cyrano: Nu seamănă încă! Are, însă, bani și poate deveni, cu alte cuvinte și măgar, ho! ho! ho!

Molière: Măgar sau nu, trebuie să-mi iau diploma. Apoi... vom vedea!

Madeleine: Crezi c-o să poți sta departe de teatru?

Cyrano: Vrei să spui departe de tine?

Molière: Ei, dragii mei, câte nu poate un om dacă vrea cu adevărat?!... Nu-ți fie teamă, Madeleine, mă voi întoarce la tine! Și la teatru, desigur, ha! ha! ha!

Cyrano: În ordinea asta?

Molière: Tot ce se poate.

Madeleine: Am să te aștept!

Molière: Am să vin, promit! O să fiți mândri de mine... Poate o să-mi dreg și bâlbâiala până atunci, cine știe?...

Cyrano: Așa să faci! Cine dracu' a mai văzut măgar bâlbâindu-se când rage? Hi! Hi! Hi!

Molière: De ce n-aș fi eu primul? Ha! Ha! Ha!

Cei doi: Chiar, de ce nu? Ho! ho! ho!

”Molière: Ei bine, tată, află că meseria mea o să fie teatrul, casa mea o să fie teatrul, iar familia mea va fi tot teatrul!”

Aforisme

MAXIME... MINIME (9)

George Corbu

Scriitor, traducător, jurist
Primul președinte al Comisiei Naționale
a Bibliotecilor
Președintele Uniunii Epigrafiștilor
din România, Directorul revistei „Epigrama”
Membru al Uniunii Scriitorilor din România

Cu ce să mă îndeletnicesc? Pun
petice la singurătate.

De fapt, nu capra ci ograda vecinului
nu ne lasă să dormim.

Umblă cu capul gol, adică cu chelie.

Dubletele lexicale intră în joc:
operă-operetă, rigoare-rigoretă ș.a.

Amabil să fie un extras din inflamabil?

Nu-i lipsit de educație, dimpotrivă,
are o proastă educație.!

Oamenii se împart în două categorii,
după cum suferă de anemie sau de
anomie.

Vremea vremuiește, iar diavolul,
sârguincios, diavolește...

Arca sau barca lui Noe? Mai degrabă,
în termenii de astăzi, transatlanticul
respectivului personaj biblic.

Hidrocentrala viitorului va capta,
oare, bucuria disperării?

Sunt un abonat la ghinion.

Menajați-mă: orice vorbă bună pe
care mi-o spuneți se depune și mă
îngrașă.

Misteriologia – o știință pe cale de a
răposa înainte de a ființa efectiv.

Temă de cercetare: se poate ajunge
nesimțit, pe nesimțite?

Vers cu cântec: dinadinsul, dinadânsul.

Mama mi-a oferit cea mai frumoasă
dedicație omagială: viața.

Scandalitatea noastră este sport na-
țional.

Prostia se plătește, inteligența plă-
tește!

Prostia e cucoană, inteligența – sluj-
nică!

Omul acesta suferă de o indiferență
clasică.

Umoristul: o persoană care și când
lipsește molipsește!

Comunismul: ieri, killer, azi, thriller.

Motto: *Fiecare zi cu aforismul ei.*

Ce să elogiez la el: vâna sau vina de
moralist?

Protestez cu toate silabele versului
meu.

Cuvânt ce-și caută sensul: ireprobabil.

Scriu scurtissime, deși nu mă cheamă
Scurtu!

Un altoi lexical de ultimă oră:
mafhoți.

Incertitudinea devine flagrantă nu-
mai dacă este totală.

Las cu limbă de moarte să mă onorați
prin lipsa de la înmormântare.

Judecătorul, la tribunal: Are cuvântul
Domnul *Avocado!*

Să vă temeți de mine abia când voi
începe să tac!

O excepție devine periculoasă când
trădează o concepție.

Scaldă-te în iluzii, dar nu neglija nici
săpunul!

Ultima dorință a unui infractor: să fie
condamnat în Ziua de Apoi.

Întreabă, chiar dacă știi răspunsul!

Unii-s trăitori de vise, alții – trădători.

Ce ușor e să devii inutil!

Nu este bine să ai groază de idei, dar
nici o groază de idei.

Plânsul – o descoperire ce nu e dată oricui.

Ciudățeni: cap încoronat, cap încornorat și alte capete...

Din lipsă de timp, n-am ajuns la capătul nerăbdării.

Nu poți fi *viceerou*!

Avocați-vă singuri, căci, oricum, procesul tot îl veți pierde!

Trăiește clandestin: sub pseudonim.

E foarte greu să te-ncadrezi într-o icoană!

Fui condensat într-un corp, altminteri primitiv. Cât despre suflet, abur fiind, explorează cu teamă necuprinsul.

A fi în frunte înseamnă să te con-frunți!

Te plâng: n-ai cunoscut *ibovnicia*!

Jobul poetului este acela de liric.

Am licitat un sărut, fără a reuși să-l adjudec!

Omul, acest apendice al Istoriei!

Rubiconul și Prutul își datorează faima voinței a doi dictatori.

Scuzele nu se cer, cum mai auzim, ci se prezintă asemenea unor scrisori de acreditare.

Cioran a dobândit, plătind prețul convenit, demnitatea de Ambasador Onorific al Neantului.

Scrisul său se remarcă printr-un stil abandonat.

Soții *Vaicărel* și *Văicărița* au dat naștere la atâția *Văicărești*!

Poporul român – o enciclopedie a suferinței!

Dacă Istoria e mai tot timpul palidă, e pentru că e plină de sânge!

Distih

Pe cei deprinși cu mieunatul,

Îi vezi de-a lungul și de-a latul!

Fac parte din marea masă a *nedumeriștilor*...

Rugăciunea este singurul caz de suflet fără trup!

Berea neagră e amară, dar îndulcește gândul...

Lumea se împarte în *bani* și *râi*.

Aburii egoismului nu se evaporă niciodată.

Heroină – eroină prefixată.

Sfântul Principiu să fie canonizat doar de știință? Aviz clerului.

Urare debitată de ziua onomastică a lui Ics: numai astăzi sunteți sfânt, pe când Dumnezeu este tot timpul!

Mai la-ndemână sau mai *la-ndegură*? Greu de ales! Gurmanzii știu de ce.

În cultură, victoriile se obțin à la Papirus!

Suntem în plin progres, de vreme ce în școală tinerii își petrec anii primei vulgarități!

Supușii se împart în *pre-supuși* și *prea-supuși*!

Un cronicar spune și ce-a auzit cu urechile... altora.

Tăcerile trebuie ascultate cu religiozitate.

Bietul om este silit să suporte amenințarea celor două săbii: a lui *Damokles* și a lui *Da... mucleș*!

Vântul – ventilatorul atmosferic.

Rugă pentru părinții adormiți: iubiților, iubiți-ne, iubindu-vă și în cer precum ați făcut-o pe pământ!

Mi-am dat principiile la analiză, în speranța că ADN-ul îmi va aparține.

Să meriți aplauzele, nu să le cerșești!

Prea multe vieți certificate, dar netrăite!

la-ți alt răs, că ăsta nu-mi place: prea seamănă a plâns!

Viața ar trebui să fie mai umană cu noi, altfel cu greu vom înțelege de ce ne-a înfiat.

Document

AGATHA GRIGORESCU-BACOVIA: „TOTUL ESTE ESENȚĂ LA BACOVIA, NU NUMAI POEZIA”

Interviu realizat de Cornelia Djigola (Bartels)

Poeta **Agatha Grigorescu-Bacovia** m-a primit înconjurată de trandafiri galbeni, imenși, culeși din grădina care-i înconjoară casa-muzeu. Masa de lucru este încărcată de foi încă albe, caiete, cărți, reviste. Poeta lucrează la un volum de memorii, din care a scris 300 de pagini. Răspunde la toate solicitările, se deplasează în diferite orașe ale țării, spre a cinsti memoria poetului George Bacovia.

Cornelia Bartels

Poetă, prozatoare
Mönchengladbach, Germania

Agatha Grigorescu-Bacovia

(8 martie 1895, Mizil–12 octombrie 1981, București)
Portret de George Bacovia, 1925

L-am văzut pe Caragiale

Cornelia Djigola (Bartels): *Cititorii cunosc cele două cărți despre poetul Bacovia, pe care le-ați publicat. Am dori ca de această dată să vorbiți mai mult despre dumneavoastră.*

Agatha Grigorescu-Bacovia: Am să încerc să o fac, deși sincer să vă spun îmi este greu... Am stat mereu la umbra poetului Bacovia. Așa am fost văzută de toți cei care au scris despre poet și despre mine.

C. D.: *De când ați început să scrieți?*

A. G.-B.: Scriam de la 13 ani, pe unde nimeream și, mai ales, fără să știe nimeni, nici chiar surorile mele. Poezia era ostracizată. Pe vremea aceea. Aveam o mătușă care „comitea” totuși versuri naive, fără îndoială, și care iubea foarte mult poezia. Ne recita nouă, copiilor, poezii, atât de frumos, încât ne

fermecau. Era preferat Bolintineanu. Și tatăl meu scria fabule pentru fetele lui, fără să se gândească să le publice vreodată. Acestea au fost primele mele întâlniri cu poezia.

C. D.: *Înțelegem că adversarii poeziei se aflau mai ales în afara familiei...*

A. G.-B.: Tata scria poezii, e drept, numai pentru noi, dar se ducea și la un cenaclu la... Mizil. Aici, Gr. Tocilescu, George Ranetti, Leonida Condiescu înființaseră un cerc de literatură. Venea și Caragiale din când în când. De la el i-a rămas cenaclului porecla de... „ciurda literaturii”... Și în casa tatei venea adesea Caragiale (cumpăra vin de la via noastră), venea și căpitanul Matei Eminescu, care era căsătorit cu o soră a lui Condiescu. Îmi amintesc o întâmplare legată de Caragiale... Eram elevă, la 6 ani, și în fiecare zi vedeam în fața școlii noastre din Mizil un bragagi. Asta m-a făcut

Într-una din zile, când Leonida Condiescu venea către noi însoțit de **cineva**, să mă grăbesc să-l anunț pe tata că vine domnul Condiescu însoțit de... bragagiul din fața școlii. Tata s-a mirat, dar și-a dat seama curând despre ce este vorba. „Lighioană, dar e domnul Caragiale”, mi-a spus. N-am să uit niciodată cuvântul **lighioană**, deși Caragiale a încercat să mă consoleze mângâindu-mă pe păr.

C. D.: *Chiar dacă precar, un climat literar, putem zice că exista. S-a prelungit el și mai târziu?*

A. G.-B.: La Institutul de Educație Integrală, pe care l-am frecventat după moartea tatei. Aici făceam franceza, germana, baletul, lecții de comportare dar și... contabilitate. Loc pentru literatură rămânea foarte puțin. Citeam și scriam pe ascuns, dar nu fără riscul de a pierde „cordeluța” (distanța acordată internelor), până când am inventat un sistem de a piti cartea cu ajutorul unui buzunăraș cusut de mine sub șorțul de uniformă. Așa am putut să citesc în continuare și să iau mai departe și „cordeluța”.

C. D.: *Ar fi interesant să știm ce citeau pe atunci tinerii de vârsta dumneavoastră?*

A. G.-B.: Știu ce citeam eu. Citeam enorm și la întâmplare. Începusem cu cărțile tatei din biblioteca de acasă. Între cărțile citite atunci se aflau și cele scrise de Al. Dumas, tatăl și fiul, dar și *Ce-i de făcut?* de Cernîșevski sau *Crimă și pedeapsă* (Dostoievski). Gustav le Bon m-a atras îndeosebi către lecturile filozofice, ceea ce m-a determinat să urmez Facultatea de Filozofie. În genere, am o cultură literară romantică. *Méditation poétique* a lui Lamartine m-a reținut până târziu. Am cumpărat și citit tot ce apărea de Victor Hugo. Mi-a plăcut mai ales *Mizerabilii*. Cartea de poezii a lui Alfred de Musset o am și acum. Între alte lecturi: Balzac, Alphonse Daudet și mulți alții. Cartea cea mai citită a fost, poate, *Souvenirs d'enfance et de jeunesse* de Jules Verne.

C. D.: *V-aș întreba, totuși, care au fost autorii preferați?*

A. G.-B.: Am numit o parte dintre ei. Îi iubeam pe simbolizști, mai ales pe Mallarmé, Baudelaire, Albert Victor Samain, Verlaine, din care am și tradus *Colocviul sentimental*, Rimbaud și alții. Cunoșteam toată poezia românească de prestigiu, începând cu Bolintineanu, Alecsandri, Heliade, a căror poezie aproape o știam pe dinafară... Pe Macedonski îl știam pe de rost. Chiar și pe cei mai tineri, Maniu, Iacobescu, Pillat. Câți erau, pe toți îi citeam. Dar Eminescu și... Bacovia au rămas poeziile mele preferate. Trăiam în singurătate și citeam tot timpul.

C. D.: *Cum ați debutat?*

A. G.-B.: Nu e vorba de un debut spectaculos. El a fost pregătit în timp. Lucram mult. Așa s-au născut poeziile din *Armonii crepusculare*. Asta în perioada 1915–1923. Volumul a fost bine primit. N-am strâns ce s-a scris despre mine, totuși

mai păstrez câteva ziare din vremea aceea. Uite, și acum primesc toate revistele și publicațiile literare care apar, nu mă culc până nu le răsfoiesc...

C. D.: *La epoca începuturilor literare nu numai scriitorii începători fascinează, ci și revistele. Ce reviste de prestigiu v-au atras atenția?*

A. G.-B.: „Flacăra”, încă din 1913, când a apărut. Aici l-am citit pe Iacobescu, care a murit de ftizie la 20 de ani, pe Petică în „Literatorul”, care, de fapt, mi l-a relevat pe Bacovia... *Fecioara în alb, Când vioarele tăcură*. Apoi „Neamul românesc”, „Universul literar”, câteodată „Convorbiri literare”, „Viața nouă” a lui Densușianu. Mă interesa orientarea literară, pe atunci modernă, a revistei „Falanga” a lui Dragomirescu. La „Izbânda” am publicat chiar o poezie.

C. D.: *V-aș ruga să ne întoarcem cu câțiva ani în urmă, în 1916, când a avut loc debutul de la „Scena”...*

A. G.-B.: La revista „Scena” am publicat poezie și proză. Începuse războiul și Bucureștiul era ocupat. Atunci am scris *Balada cetății Bucureștiului*. Cenzura prusacă nu a admis publicarea poeziei. Deci un „debut” amânat. Apoi am publicat *Când n-oi mai fi*, poem în proză, semnat Agatha Gr. Semnam așa din cauza cenzurii germane, dar și din modestie.

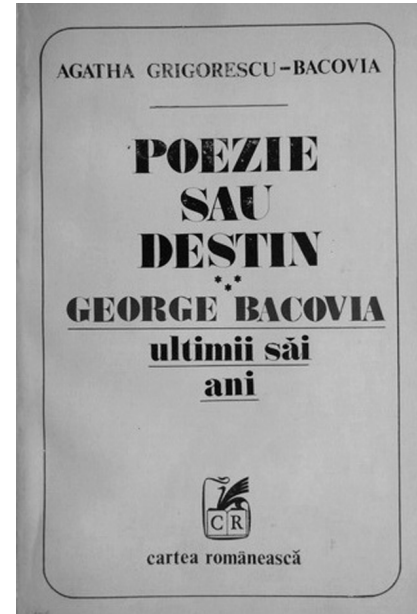
O lume în care literatura se făcea cu pasiune

C. D.: *E interesant pentru scriitorul de azi, mai ales tânăr, să cunoască ambianța culturală a unor decenii care au pregătit marea explozie literară de după Primul Război Mondial.*

A. G.-B.: Mi-e teamă că nu vă pot ajuta. Eu nu mă prea duceam la redacții. Nu mă duceam nici la cenacluri. Nu mă atrăgea atmosfera cenaclurilor, de laude reciproce. Adevărul e că n-am avut veleități de viitor mare scriitor; am scris din prea plin sufletesc. M-am descoperit ca poetă, în anul I al Facultății de Litere, când mi-a apărut primul volum, *Armonii crepusculare*.

C. D.: *Ne-ați putea ajuta, totuși, să reconstituim atmosfera literară a aceluia timp?*

A. G.-B.: Când am debutat, nu se putea vorbi de o atmosferă literară. Începuse războiul. Revistele apărute aveau un aspect provincial. „Convorbirile” erau în amurg. După Primul Război Mondial, în 1919, la „Viața românească” o descoperisem însă pe Hortensia Papadat-Bengescu. Publicase *Ape adânci*. Eram o sinceră admiratoare a literaturii feminine. Pe Sofia Nădejde, mare feministă, am cunoscut-o cu prilejul apariției *Robiei banului*, roman pe care l-am citit cu interes. Pe Maria Cugler Poni am cunoscut-o mai târziu, la Iași, în familia Meissner, unde fusesem invitată. Am făcut o recenzie la volumul său de *Poezii* pe care mi l-a trimis cu dedicație. Nu se pătrundea ușor

în reviste. Totuși, surprinzător, odată, la „Ramuri”, la Craiova, revistă în care o urmăream pe Elena Farago, îmi apăruse o poezie, deși nu trimisese nimic acolo.

Cum se debuta? Se debuta și se lansa prin cenacluri, unde eu n-am prea fost. Am avut totuși norocul să mă bucur de aprecierea poetului Eugeniu Speranția care spunea: „Dintre poetele colaboratoare la revista „Viața nouă”, deși nu le cunosc personal, remarc pe Agatha Grigorescu și Cornelia Buzdugan. Versurile Agathe le admirăm pentru originalitatea lor”. Era o lume în care literatura se făcea din dragoste, cu pasiune. Ibrăileanu n-a publicat, dintre moderni, de pildă, decât pe Minulescu și mai târziu pe Arghezi.

C. D.: Pentru că suntem la „Biografia debuturilor”, mai ne puteți spune ceva despre condiția debutantului, despre vechile „Poște ale redacției” din reviste. O „Poștă a redacției” de atunci semăna, să zicem, cu cea de acum, de la „Luceafărul”, de pildă?

A. G.-B.: Desigur. Am fost pentru un număr doar, pentru că a început războiul, „poștașul” colaborator al „Cronicii Moldovei”, și totul se petrecea foarte simplu. Primeai vrafal de scrisori și de manuscrise, le citeai și le răspundeai, fie în paginile revistei, fie trimițând corespondentului o scrisoare. Se dădeau sfaturi, se comenta, așa este acum la dv., Geo Dumitrescu. Și eu am trimis, spre publicare, la „Iașul literar”, o poezie, *Amurg*, scrisă în 1916, în timpul războiului, din care reproduc, pentru că cel care mi-a răspuns a fost Topârceanu. Iată o parte din poezie: „Valul de rubin / Apune, / După creasta / Munților, / Într-o noapte / Se depune / Peste cuta / Frunților / Raze de safir, / Pălite, / Pe deasupra / Ape- / Dorm în gânduri / Ostenite, / Sub mirajul viselor...”

Pe Topârceanu îl urmăream de la „Flacăra” – el era umoristul, opusul lui Bacovia. Și iată ce mi-a răspuns: „Stimată

domnișoară, nu vă răspund la poșta redacției fiindcă poezia merită o scrisoare. Noutatea, imaginile ei ar fi îndreptățit publicarea, dar nu a depins de mine...” etc. Era scris cu cerneală roșie. Iată o mostră de relație pe vremea aceea.

Densușianu, Iorga, Dragomirescu mi-au fost profesori

C. D.: E de presupus faptul că legăturile cu viața culturală, cu viața literară nu s-au făcut prin scrisori...

A. G.-B.: La facultate îl aveam ca profesor pe Ovid Densușianu, pe care-l apreciam foarte mult. Ținea cursuri inteligente. Era și poet... De la Litere cursurile cele mai interesante erau cele ale lui Densușianu, de aceea m-am înscris și la doctorat la el, cu teza *Simbolismul în lirica noastră*, intrând în conflict însă cu Mihail Dragomirescu. Împrejurările au făcut să nu termin doctoratul. Între timp profesorul a murit, apoi au intervenit greutățile familiale, catedra. Mi-a rămas însă bine întipărită în minte prezența profesorului meu. Înfățișarea lui impunea printr-un cap de o rară expresivitate spirituală. Era mereu foarte îngrijit, impunea respect studenților. Prelegerile lui erau întotdeauna desăvârșite. Recurgea rar la notițe. Captiva prin timbru, prin căldura vocii. La Filologie era mai arid, la literatură, în schimb, avea o voce adâncă, în surdină, adăuga melodiei versurilor una personală. Întotdeauna perfect informat. Ne-a predat suprarealismul în trei prelegeri. Ajungea la cele mai noi curente literare, opere reprezentative din care informa foarte concis. Plecam de la cursuri impresionată. Îmi amintesc cum, în timpul cursului, ochii studenților erau atrași de briantul prins mereu la cravată. Avea o ținută impecabilă, purta numai haină neagră și totul

era de o eleganță discretă. De remarcat delicatețea cu care se adresa studenților. Am fost o singură dată la redacția „Vieții Noi” din strada Colței. Am intrat să las un manuscris. Nu știam că Profesorul este acolo. Când mi-a deschis ușa, era foarte jenat. L-am găsit și l-am lăsat îngropat în maldăre de șpalturi, ziare, reviste, cărți, caiete. Îl „prăfuisese timpul, dormind peste hârtii”, cum spunea Bacovia. Profesorul ducea tot greul redacției, toată bucătăria, cum se spune. N-a recurs niciodată la ajutorul studenților pentru culegerea documentației necesare cursurilor sale.

C. D.: *Este plăcut și nimerit serviciul pe care-l faceți memoriei lui Ov. Densușianu, care a adus un suflu înnoitor în înțelegerea limbii și literaturii române. Ați mai avut profesori la fel de mari?*

A. G.-B.: L-am avut pe profesorul N. Cartoian, la Istoria literaturii. Un cărturar dinstins. Pe D. Caracostea, pe Ion Dianu, de care nu am fost încântată. Era bătrân și irascibil. Probabil că eram prea tineri ca să-l înțelegem. M. Dragomirescu era un bonom. La Filozofie l-am avut ca profesori pe Rădulescu-Motru; ne preda Psihologia. Nu improviza niciodată nimic. P.P. Negulescu preda Enciclopedia Filozofică. El ne transmitea tot ce era mai nou în știință și avea o mare putere de sinteză. Era mai detașat de clasă, dar și materia era de așa natură, însă nu distanțat de studenți. Pe Tudor Vianu l-am avut la Estetică. Era tânăr pe atunci, suplinitor, abia venise. Studenții îl iubeau fiindcă era bine pregătit. D. Gusti la Filozofie, preda Etica, politica și sociologia. Se ținea după cursuri „ad litteram” și la examene își repudia cursul. Au mai fost profesorul Murnu, pentru Istoria artelor, profesorul Samurcaș, profesorul N. Rusu, la Istoria românilor. Cursurile lui lorga le-am auzit puțin, doar între anii 1916–1917.

C. D.: *Ați amintit numele lui Mihail Dragomirescu, nume aflat în actualitate astăzi, și despre un conflict. Despre ce era vorba?*

A. G.-B.: Cu volumul *Muguri cenușii* am avut o disensiune de estetică literară, ca să nu zic conflict, e prea mult, cu profesorul meu Mihail Dragomirescu. Propunea unele titluri cu care nu am putut fi de acord. De ce *Muguri cenușii?*, zicea profesorul. *Mugurii bătuți de brumă*, îmi sugera (pesemne că nu-i plăcea acel **cenușiu** asociat cu **muguri**). Iar poezia *Iris violet* căpătase titlul *Speteze violet*. La propunerea lui ar fi trebuit ca poezia să se termine cam așa: „Cine oare vă va strânge/ În cununi de-mpodobire/ Pentru jertfe de iubire,/ Sau ce suflet de poet, / Din înfiorarea voastră / O să smulgă visul lumii/ În crustându-și nemurirea/ În speteze violet”. Propunerea a stârnit ilaritate în sală, vă închipuiți. Mi-am luat totuși licența cu profesorul Dragomirescu: *Cei doi dioscuri*¹ *ai liricii noastre, D. Anghel și Șt. O. Iosif*, a fost subiectul tezei mele de licență, la care am obținut o bilă albă.

¹ Dioscuri, supranumele lui Castor și Polux.

C. D.: *Mihail Dragomirescu conducea un cenaclu. Ați participat la ședințele lui ?*

A. G.-B.: L-am frecventat de 2-3 ori cenaclul, dar, am mai spus, nu m-a atras atmosfera cenaclieră. Nici la Lovinescu, pe care l-am cunoscut mai târziu. În acest caz mă apropiez de Bacovia, care, la rându-i, nu frecventa cenaclurile.

„Nu sunt de acord cu romanul dumneavoastră”, i-am spus lui Lovinescu.

C. D.: *Ați pomenit numele lui Lovinescu. Spuneți că nu i-ați frecventat cenaclul, dar l-ați cunoscut totuși.*

A. G.-B.: Când a apărut volumul *Teraze albe*, în 1938, volum ce cuprindea „colocviul” meu cu poetul, mă aflam pe Coasta de Argint. Nu mult după apariție am primit un telefon la redacția „Revistei Scriitoarelor și Scriitorilor Români”, revistă care, menționez, a durat 18 ani, și la care eram membră fondatoare. Aici am primit un telefon de la Lovinescu. Scrisesem o recenzie despre volumul *Mite*, de care autorul a fost foarte încântat. Mi-a oferit volumul cu dedicație și m-a invitat la el, în Câmpineanu. Deși făceam pe atunci naveta Bacău–București, mi-am găsit totuși timp să merg la întâlnire. „Ce ați făcut doamnă în volumul acesta?”, mă întrebă, foarte teatral, Lovinescu. M-a speriat, m-a nedumerit... „Poezie, numai poezie. Cine mai scrie azi poezie pură?”, a continuat. L-am răspuns: „Dar marea însăși e numai poezie, domnule Lovinescu.” Avea pe birou statuia „Bălăuchii”, îmi amintesc perfect. „Despre *Bălăuca* n-ați scris nimic, doamnă Bacovia!”... „Nu, n-am scris, pentru că nu sunt de acord cu romanul dumneavoastră. Îl socotesc o denigrare a memoriei Veronicăi Micle, care a rămas pentru mine aceea pe care Eminescu a imortalizat-o în poezia lui.” M-a privit intrigat. Am continuat. „De unde ați scos epitetul *Die dierne* pe care, la Viena, portarul îl atribuia, în cartea dumneavoastră, acelei frumoase femei?”, „Un romancier își poate permite orice ficțiune.” „Dar nu la adresa unei ființe care a existat”, i-am răspuns eu. Nu știu dacă m-a privit cu plăcere. Am fost prea severă, dar și prea sinceră. „Cenaclul nu e de aceeași părere. Iată, mi-a oferit statuia Bălăuca.” „Și acest titlu peiorativ m-a întristat. N-am putut să o recomand elevelor mele.” Acesta a fost „conflictul” meu cu Lovinescu, dacă se poate numi conflict.

C. D.: *E. Lovinescu obișnuia să-și noteze astfel de întâlniri. Pentru că nu se află în *Memorii* sau în *Aqua forte*, am vrea să-i știm sfârșitul.*

A. G.-B.: La urmă m-a întrebat: „De ce nu veniți la ședințele *Sburătorului*; nici dumneavoastră, nici Bacovia?” „Pe Bacovia îl obolesc asemenea ședințe, iar duminicile, după lungile navete Bacău–București, preferăm să rămânem împreună.” Am stat o oră la Lovinescu. După asta nu ne-am mai văzut.

Am asistat, după ani, la incinerarea lui. A fost o figură mare, un mentor important pentru mulți poeți, cu competență, cu mici scăderi, cred, în descoperirea unor talente care nu erau cu adevărat talente.

C. D.: *Nu v-au atras cenaclurile, nu v-au atras redacțiile, totuși ce v-a atras cel mai mult?*

A. G.-B.: Catedra. Am predat literatura română 32 de ani. Profesie pe care am practicat-o cu multe sacrificii. Ministerul îmi refuza transferarea în București, trebuia să fac naveta aceea oboșitoare. Mi se spunea că Bacovia nu ocupa o ierarhie în învățământ, sau în societate, așa că...

Catedra a fost pentru mine antidotul atâtor vicisitudini, nedreptăți, al atâtor ofense aduse poetului. A fost un supliciu! Îmi aduc, totuși, aminte cu plăcere de anii petrecuți la catedră. Odată, la o inspecție, predam *Apus de soare* a lui Delavrancea. Inspectoarea, după terminarea lecției de la clasa a 8-a, a spus elevelor: „Regret că nu sunt eleva doamnei Bacovia.”

„Am stat mereu în umbra poetului Bacovia”

C. D.: *Ce impresie a făcut poetul Bacovia asupra tinerilor?*

A. G.-B.: L-am predat ca pe toți poeții. Elevele mele erau surprinse de unicitatea versului lui Bacovia. Clasele mari îl urmăreau din reviste. Odată descoperit, poetul capta. Intuiau că au întâlnit ceva original.

C. D.: *Pe cine a ajutat Bacovia dintre poeții tineri?*

A. G.-B.: Pe Gh. St. Cazacu, și, mai ales, pe elevii lui. Un tânăr, Bogdan Amaru, cu care lucra la „Orizonturi noi”. Mai târziu, Bacovia avea trei prieteni, cărora poetul le spunea că sunt ca și copiii lui spiritali: Jebeleanu, Cicerone și Baconski.

C. D.: *Cum a sprijinit-o poetul Bacovia pe tânăra poetă Agatha Grigorescu?*

A. G.-B.: Nu l-am solicitat. El era foarte reținut. Mă citea, dar era discret. Totuși, la apariția volumului *Muguri cenușii*, Bacovia mi-a făcut o recenzie în revista „Căminul”, în care spunea, printre altele, că „Agatha Grigorescu și-a fixat un loc merituos în lirica noastră”. A mai scris doar două recenzii, despre *Thalassa* și *Flori sacre* ale lui Macedonski și despre St. Cazacu.

C. D.: *La începutul interviului v-am rugat să ne vorbiți numai despre dv. Vă rog acum, să-mi spuneți ceva despre Bacovia pictorul, muzicianul.*

A. G.-B.: Da, Bacovia poetul era un sensibil muzician. Cânta foarte frumos la vioară. Ceaikovski, Chopin. Afară de clasici, cânta lieduri, romanțe și improvizații compoziționale proprii. Bacovia era și un talentat desenator. A luat chiar un premiu pentru desen. Îmi amintesc cum, cu puțin înainte de moarte, poetul, care parcă presimțea apropierea eternului care-l va învălui, trăia cu multă sensibilitate fiecare clipă. În

orice moment, parcă spre a ne lăsa cât mai mult ceva de la el, surprindea imagini, figuri, portrete, ale mele, ale fiului de care cu greu se va despărți, parcă spre a le lua cu el, spre a le eterniza. Din 2-3 linii, schița. Totul era esență la Bacovia, nu numai poezia. Păstrez acest desen. Chiar și câteva caricaturi, un portret în peniță al meu, al băiatului...

C. D.: *Poate ne ajutați să aflăm câteva amănunte despre portretele ce urmau să illustreze Istoria culturii oltene, și din care nu se cunosc decât câteva, ale lui Traian Demetrescu, Al. Macedonski, Rădulescu-Motru.*

A. G.-B.: O, asta este o poveste nu prea veselă. Cartea nu a apărut. Autorul era un fin al nostru. Bacovia naș, pentru prima oară! Se numea Stelian Mețulescu, era într-un timp cercetător la Academie. A și publicat câteva broșuri. El l-a rugat pe Bacovia, prin 1953, să deseneze pe marginea textului lui, portretele celor despre care a scris, pentru ilustrarea cărții. Poetul a lucrat vreo patru ani, uneori chiar îl obosea munca asta. Făcuse un album – textul și portretul. Moartea i-a oprit munca. Stelian Mețulescu a venit la mine, deși înainte ne ceruse, în scris, o convenție să nu solicităm drepturi de autor. Dar, după un timp, a venit și mi-a cerut 2.000 lei, ca să-mi vândă desenele făcute de poet. Erau 130 în total. Eu, deși eram foarte strâmtorată atunci, i-am plătit suma în rate. Dar desenele fiind decupate, fără textul explicativ, nu se pot identifica. Le-am dat Academiei, unde se află și acum la secția Stampe. Toate poartă autograful și data scrise de autor. În toamnă, la „Junimea” va apărea un volum, *Gânduri și imagini*, precum și unele desene intercalate. Se mai află și în posesia mea câteva.

C. D.: *La ce lucrați acum?*

A. G.-B.: Continuu memoriile, volumul III, *Poezie sau destin*. În acest an s-au împlinit 18 ani de când ne-a părăsit Poetul. Urmăresc să redau ascensiunea postumă a creației Poetului. Și mai am o datorie față de poetă, volumul aflat la Cartea Românească, *Efluvii*, ce urmează să apară chiar în acest an.

Interviu publicat în revista „Luceafărul”, 9 august 1975

”Bacovia era și un talentat desenator. Îmi amintesc cum, cu puțin înainte de moarte, poetul, care parcă presimțea apropierea eternului care-l va învălui, trăia cu multă sensibilitate fiecare clipă.”

Eseu

ILUZIA ECHITĂȚII SOCIALE ÎNTR-O LUME CONCURENȚIALĂ ȘI DISCRIMINATORIE

Claudiu Neacșu

Prozator, eseist

În lumea contemporană, în care nuanțele vibrante ale existenței se întrepătrund, ne regăsim străbătând coridoarele labirintice ale societății, iar pașii noștri rezonează cu dorința de a atinge un ideal nobil – conceptul evaziv de echitate socială. Ca un far îndepărtat, acesta ne atrage cu strălucirea sa eterică, aruncând o vrajă de speranță și de posibilități pe culoarele onorabile ale conștiinței noastre colective. Cu toate acestea, sub acest farmec seducător, ne așteaptă un adevăr deconcertant – un adevăr care destramă firele delicate ale principiului egalității, dezvăluind un vâl

persistent de inegalitate, vâl care refuză cu încăpățânare să se disipeze.

Cu această înțelegere profundă, noi vom lua în mână penelul cercetării, pornind într-o odisee cerebrală, pătrunzând în adâncurile insondabile ale realității sociale, în încercarea noastră neobosită de a desluși complexitatea care înfășoară viziunea unei adevărate echități sociale.

În structura grandioasă a sistemului nostru social, fisurile înșelătoare ale inegalităților structurale se dezvăluie ca niște falii insidioase, amenințând să rupă înseși fundamentele echității sociale. Aceste diviziuni pernicioase, care amintesc de crevase adânci și care traversează un peisaj vast și periculos, subminează aspirațiile unei societăți echitabile și corecte. Asemenea echilibrului delicat al unui exercițiu pe sârmă, ele se clatină pe marginea prăpastiei nedreptății, aruncând umbre de disparitate care se extind departe și pe scară largă.

Pentru a înțelege dansul complicat dintre societate și echitate, trebuie să ne confruntăm cu realitatea crudă că inegalitățile structurale au fost integrate în însăși textura existenței noastre. Ele se profilează deasupra noastră ca niște munți impunători, cu vârfurile lor de neatins pentru cei captivi în văile dezavantajului. Disparitățile socio-economice, întrepătrunse în mod complicat cu firele discriminării și ale prejudecăților, aruncă o umbră lungă și descurajantă asupra destinului nostru colectiv. Deși s-au făcut progrese în a pune cap la cap frânturi de schimbare, mozaicul inegalității rămâne în mod fundamental defect, modelele

sale fiind un imprimeu iluzoriu care ascunde realitățile dure de dedesubt.

Priviți natura competitivă a simfoniei noastre sociale, în care zgomotul tunător al luptei individuale reverberează prin saloanele experienței noastre umane comune. În acest mare teatru al existenței, fiecare protagonist, animat de un spirit îndărătnic, tânjește să își depășească omologii, într-o demonstrație uluitoare de realizări. Și totuși, în cadrul acestei căutări fervente a meritocrației – divinitatea evazivă a succesului – avantajele și dezavantajele sistemice gravate în înseși fundamentele societății noastre trec adesea neobservate. Iluzia egalității de șanse, asemenea unui miraj care strălucește în căldura deșertului, ne distorsionează percepția, ascunzând disparitățile grave care se ascund sub fațada ei captivantă.

Educația, mult timp considerată ca fiind marele egalizator, își asumă un rol dublu în realizarea echității sociale. Pe de o parte, ea se prezintă ca un salvator binevoitor, oferind promisiunea de iluminare și mobilitate ascendentă. Pe de altă parte, perpetuează, fără să vrea, o prăpastie a cunoașterii, o întindere vastă care îi separă pe cei suficient de norocoși să primească o educație adecvată de cei consemnați la periferia lipsei de educație. Puterea alchimică a cunoașterii, despre care se credea cândva că este marele nivelator, se clatină în încercarea sa de a acoperi această prăpastie. Ca un miraj evaziv, competențele specializate și progresele tehnologice rămân în mod atrăgător la îndemâna celor care sunt ținuți pe margine, perpetuând iluzia

unei poziții de egalitate, în timp ce ascund realitatea crudă a șanselor refuzate.

În sala de bal a peisajului nostru economic opulent, disparitățile de avere și de venituri orchestrează o coregrafie perversă a capriciilor norocului. În timp ce cei câțiva privilegiați acumulează averi care rivalizează cu comorile imperiilor antice, masele se văd condamnate la ruina penuriei și a lipsurilor. Inegalitățile economice, ca niște vânturi capricioase care suflă doar în favoarea celor norocoși, distrug imaginea progresului colectiv, aruncând o umbră impenetrabilă asupra peisajului sănătății, locuințelor și oportunităților. Această iluzie complexă, creată de către cei care profită de farmecul ei, ascunde adevăratul potențial al indivizilor înlănțuiți de constrângerile economice. Cu aspirațiile lor zădărnicate, cu visurile lor amânate, aceștia traversează o lume în care echitatea autentică rămâne evazivă, o stea inaccesibilă și strălucind la un orizont care se îndepărtează mereu.

Cu toate acestea, în adâncurile subconștientului nostru social, fantomele prejudecăților și discriminării sistemice continuă să ne bântuie sufletul colectiv. Aceste apariții spectrale traversează coridoarele puterii, prezența lor fiind atât evidentă, cât și insidiosă, perpetuând ierarhiile sociale și fortificând baricadele status quo-ului. Ca niște fantome străvechi, influența lor persistă, agățându-se de corola societății și prinzând indivizi și comunități în roluri prestabile. Vânturile schimbării, cu rafalele lor încărcate de strigăte de dreptate, sunt obstrucționate de greutatea prejudecăților. Apelul clar al unei societăți cu adevărat echitabile răsună în anele istoriei, însă forțele spectrale ale prejudecăților și discriminării rămân rezistente, opunându-se cu tenacitate unui progres autentic.

Într-adevăr, în grandioasa taină a vieții noastre contemporane, ne găsim implicați în dansul complicat al naturii competitive a societății. Este un vals furtunos, în care copitele zgomotoase ale luptei individuale răsună pe culoarele timpului, ca un ecou al fervorii cu care fiecare protagonist caută să-și lase o amprentă de neșters în paginile istoriei. Această luptă prodigioasă, asemănătoare unei întreceri cu miză mare, pe terenurile vaste ale destinului, dezvăluie paradoxul inerent încorporat în structura ordinii noastre sociale.

Cu o determinare de fier și o hotărâre vehementă, indivizii se luptă pentru ascensiunea pe pedestalul precar al succesului. Ei sunt ca niște corpuri cerești, propulsate de forța gravitațională a ambiției, orbitele lor intersectându-se într-un balet ceresc. Fiecare concurent este condus de o foame insașiabilă de a-și depăși omologii, de a revendica laurii râvniți ai victoriei. Scena este pregătită, spectatorii sunt cu sufletul la gură de nerăbdare, în timp ce simfonia vieții este în crescendo.

Și totuși, în cadrul acestui spectacol fermecător, se află o multitudine de adevăruri ascunse, legate cu fire de avantaje și dezavantaje sistemice care aruncă o influență lungă și descurajantă asupra domeniului de realizare. Iluzia egalității de șanse, asemenea unui miraj strălucitor într-un deșert arid, ne distorsionează percepția, mascând disparitățile dure care se adăpostesc sub fațada ei captivantă. Concursul, aparent egalitar, nu este decât o șaradă, pentru că nu toți concurenții intră în arenă pe picior de egalitate. Unii se nasc în brațele privilegiilor, cu drumul lor netezit de moșteniri ancestrale și linguri de argint, în timp ce alții, repartizați la periferia avantajului, muncesc neobosit pentru a depăși obstacolele perfide din fața lor.

Pe măsură ce porțile cunoașterii se deschid, dezvăluind întinderea învățăturilor, apare o ierarhie ascunsă, care oferă celor puțini aleși cheile regatului oportunităților. Dreptul din naștere și circumstanțele conspiră, aruncându-i pe unii pe calea resurselor abundente și a instituțiilor apreciate, în timp ce pe alții îi retrogradează la marginea penuriei educaționale. Această prăpastie în ceea ce privește accesul, care se lărgește cu fiecare generație, adâncește liniile de falie ale inegalității, perpetuând o societate în care strălucirea lânzește în obscuritate, sufocată de greutatea potențialului neîmplinit.

Prăpastia se lărgește și mai mult pe măsură ce valorile rapide ale progresului se întesesc, ducând societatea spre o eră definită de inovație tehnologică și abilități digitale. Cei care sunt prinși în mrejele dezavantajului educațional se trezesc abandonați pe o insulă a desuetudinii, în timp ce omologii lor mai norocoși navighează în vântul oportunităților.

Această falie a cunoașterii se împletește cu disparitățile socio-economice, încurcând și mai mult firele inegalității. Rețeta educației, despre care se credea cândva că este o poveste a posibilităților egale, este în schimb martora jocului crud al avantajelor și dezavantajelor. Resursele necesare pentru a naviga prin complexitatea învățământului superior – taxele de școlarizare ridicate, accesul la o instruire de calitate și luxul timpului – nu sunt distribuite în mod echitabil între locuitorii societății. Astfel, destinele celor câtorva privilegiați se împletesc cu oportunități de aur, în timp ce masele poartă greutatea șanselor ratate și a visurilor spulberate.

Consecințele deficitului de educație și de competențe se răsfrâng asupra tuturor aspectelor societății. Peisajele economice sunt marcate de disparități de venituri, în care falimentul cunoașterii creează o fractură cavernoasă între cei care posedă instrumentele necesare pentru a reuși și cei lăsați să lânzească în umbra aspirațiilor neîmplinite. Mașinăria complexă a inovației și a progresului, alimentată de strălucirea câtorva persoane selecte, nu reușește să își atingă

potențialul maxim, fiind împiedicată de excluderea talentelor neexploatate, înlănțuite de lanțurile oportunităților limitate.

În odiseea către o adevărată echitate socială, societatea ne îndeamnă să descoperim o lume în care filoanele ei interconectate rezonează cu promisiunea unui viitor mai bun. Numai prin demontarea fațadei fragile a iluziei putem urzi o nouă narațiune, în care firele de aur ale echității să ne învâluie pe toți în răsfațul lor strălucitor.

Pentru a descâlci această rețea complexă de disparități educaționale, trebuie să ne confruntăm cu fantomele privilegiilor și cu prejudecățile sistemice care bântuie instituțiile noastre de învățământ. Trebuie să contestăm ideea că accesul la o educație de calitate ar trebui să fie un lux oferit doar câtorva norocoși. Investind în sisteme educaționale incluzive și echitabile, putem reduce prăpastia cunoașterii, dând posibilitatea indivizilor din toate categoriile sociale să își valorifice întregul potențial și să contribuie la îmbunătățirea societății.

Haideți să luăm în considerare apelul la acțiune, adoptând o viziune în care educația își transcende limitările actuale, devenind o forță care împluternicește, eliberează și ridică. Numai atunci vom putea să depășim clivajul, umplând golul cunoașterii cu torța luminată a oportunităților. În timp ce străbatem pasarelele labirintice ale educației, înarmați cu empatie, înțelegere și o determinare neobosită, putem remodela peisajul cunoașterii, croind o cale către o existență mai luminată și mai egalitară. În această viziune a adevăratei echități sociale, broderia educației, împletită cu filamentele prețioase ale egalității de șanse, ne va cuprinde pe toți în îmbrățișarea ei însuflețitoare.

Este imperativ să recunoaștem refrenul obsedant al inechității, pentru că numai atunci putem spera să rescriem partitura și să compunem o nouă simfonie – o compoziție care să celebreze idealurile egalitare care stau la baza esenței înseși a umanității. Trebuie să ne adunăm curajul de a contesta opera perversă a inegalităților de avere și de venituri, dând la o parte discordia și înlocuind-o cu melodiile armonioase ale justiției și echității.

În această căutare, suntem înarmați cu instrumentele cunoașterii, empatiei și determinării inflexibile. Vom traversa holurile labirintice ale societății, cu pașii noștri ghidați de torța strălucitoare a iluminării. Trebuie să construim un nou model, unul îmbrăcat cu buclele aurii ale oportunității și echității, în care noianul de disparități în ceea ce privește bogăția și veniturile să nu mai aibă spațiu de rezonanță. Împreună, putem porni în această călătorie îndrăznească, demontând iluzia și abordând un viitor în care marea muzică a echității sociale să răsună în toată splendoarea ei.

Pe măsură ce ridicăm vălul iluziei, trebuie să ne confruntăm cu adevărurile incomode pe care le dezvăluie

fantomele trecutului. Ele ne amintesc de omniprezența prejudecăților din societate, de sistemele care îi privilegiază pe unii și îi marginalizează pe alții, precum și de modurile insidioase în care discriminarea se infiltrează în chiar miezul existenței noastre. Ele ne forțează să ne confruntăm cu realitatea inconfortabilă că progresul nu alungă singur aceste fantome; existența lor este adânc împletită în țesătura societății noastre.

Pentru a exorciza aceste stafii ale prejudecăților, trebuie să primim lumina conștientizării și a înțelegerii. Trebuie să cultivăm empatia, pentru că prin empatie putem spulbera amăgirile divizării și putem crea legături care să acopere abisurile diferențelor. Trebuie să contestăm narațiunile care perpetuează discriminarea, demontând cadrele care susțin dinamica inegalității puterii. Prin amplificarea vocilor marginalizate, contracarăm șoaptele insidioase ale prejudecăților și discriminării, făurind o operă a incluziunii, în care fiecare notă, fiecare perspectivă, își găsește locul potrivit.

În urmărirea unei adevărate echități sociale, ne îmbarcăm într-o odisee care necesită atât curaj, cât și introspecție. Trebuie să ne interogăm propriile prejudecăți, să ne confruntăm cu adevărurile stânjenitoare care se află în interiorul nostru și să ne străduim să desființăm sistemele care perpetuează inegalitatea. Recunoscând existența acestor strigoi, ne revendicăm dreptul de acțiune asupra sufletului nostru colectiv, remodelând însăși esența societății, în creuzetul justiției și al compasiunii.

Să ne imaginăm o lume în care spectrele eterice ale părtinirilor și discriminării sistemice sunt alungate din mijlocul nostru. O lume în care orchestra echității sociale rezonează cu armoniile justiției, în care ecourile persistente ale prejudiciilor sunt înlocuite de melodiile vibrante ale favorizării tuturor. În această lume, spiritele bântuitoare ale trecutului nostru vor fi înfrânte, iar lumina radiantă a egalității va ilumina calea spre un viitor în care frumusețea diversității noastre înflorește și spiritul uman se înalță.

”În structura grandioasă a sistemului nostru social, fisurile înșelătoare ale inegalităților structurale se dezvăluie ca niște falii insidioase, amenințând să rupă înseși fundamentele echității sociale.”

Dialog la Antipozi

MIHAI EMINESCU ÎNTRE NAȚIONAL ȘI UNIVERSAL. SYDNEY 2023

Comemorarea unui pionier al promovării poeziei românești la Antipozi, Tudor Bucea

Daniel Ioniță

Poet, traducător
Sydney, Australia

Așa cum se întâmplă în fiecare an de la înființare, 2014, **Academia Australiano-Română pentru Cultură** a organizat evenimentul ei „fanion” în monumentalele, dar primitoarele săli ale Bibliotecii de Stat din Sydney, Australia. Academia mai organizează numeroase evenimente, în diferite locuri, dar are un „abonament anual”, o invitație permanentă la Biblioteca de Stat, unul dintre importanții ei parteneri culturali. Evenimentele sunt diverse. De exemplu, în 2018 a fost organizat evenimentul literar-muzical *România 100!*, sărbătoare care s-a bucurat de o largă reprezentare cultural-socială. Anul trecut, în 2022, Biblioteca de Stat a găzduit lansarea

(concomitent, prin intermediul internetului) la Sydney și la Bistrița, a volumului bilingv *Bilet dus-întors de la Sydney la Bistrița/Return Ticket from Sydney to Bistrița*, o colecție care reunește poeți importanți din cele două orașe atât de diferite și de îndepărtate unul de celălalt – 17 000 de kilometri – dar unite prin poezie tradusă în română și engleză. Astfel cele două grupuri au avut ocazia să-și împărtășească arta și iubirea pentru poezie. Volumul menționat a fost publicat special pentru această ocazie de către Australian-Romanian Academy Publishing.

La începutul anului 2023 am avut un eveniment dedicat poeziei lui Eminescu, operei acestui uriaș care veghează încă asupra literaturii române, în ciuda vocilor care au început să-i pună la îndoială înțâietatea... Dar acest eveniment a apărut din motive cu totul aparte și a prezentat altceva decât obișnuita biografie a marelui scriitor. La sfârșitul anului 2022, echivalentul australian al Uniunii Scriitorilor – Filiala București-Poezie și anume **Poetry Sydney** a contactat Australian-Romanian Academy for Culture pentru a discuta o idee de cooperare pentru a comemora activitatea culturală a unui român stabilit la Sydney, decedat, din nefericire, la vârsta de 50 de ani, **Tudor Bucea**.

Despre cine este vorba și de ce a fost interesată organizația Poetry Sydney să-l comemoreze?

Tudor Bucea a ajuns în Australia prin anii '80, la vârsta de 17 ani. După aproximativ zece ani (cu mult înainte de înființarea Academiei Australiano-

Române pentru Cultură), Tudor, un poet talentat, plecat din România prea devreme pentru a fi avut ocazia să fie publicat – a decis ca, prin eforturi proprii, să creeze primul cenaclu literar „Mihai Eminescu” din Sydney. Cenaclul a început să funcționeze la începutul mileniului trei și a continuat până la înființarea Academiei Australiano-Române în 2014, care a preluat, printre altele, și această inițiativă. Din păcate, la scurt timp, Tudor Bucea a părăsit această lume. Academia colaborase cu el la diferite evenimente, datorită talentului său de organizator și animator, beneficiind de legăturile lui cu canalele media, cu artiști și scriitori valoroși, impresionată de entuziasmul acestuia pentru promovarea literaturii române în limba engleză.

Cum de a ajuns Poetry Sydney să îl cunoască? Tudor Bucea a avut o viziune clară în privința organizării de evenimente culturale bilingve (niciodată numai în românește, ci mereu bilingv, pentru a atrage scriitori, artiști și public australian – care nu cunosc limba română, și doar prin traducere pot ajunge să cunoască valorile noastre culturale. Poate și din acest motiv, Tudor Bucea a susținut primele evenimente culturale organizate de Academia Australiano-Română (oficial înregistrată în Australia ca Australian-Romanian Academy for Culture), care funcționează pe baza aceluiasi principiu.

Înainte de înființarea Academiei, fiind „one man band” (omul-orchestra), Tudor Bucea s-a rezumat la cenacluri anuale care să promoveze poezia

românească, la care invita artiști (actori, muzicieni) și scriitori, atât de origine română, cât și australieni. Una dintre grupările care a răspuns uneori acestor invitații și care a apreciat și susținut de-a lungul anilor efortul lui Tudor Bucea, a fost Poetry Sydney, prin câțiva dintre membrii ei care au început să participe an de an.

Așa că, la comemorarea a cinci ani de la stingerea prematură a lui Tudor Bucea, Poetry Sydney, prin președinta Angela Stretch, a luat legătura cu noi cu privire la posibilitatea organizării unui eveniment poetic comemorativ „Tudor Bucea” la care să participe ca invitați speciali părinții acestuia, Liana și George Bucea. Bineînțeles că Academia a răspuns generoasei sugestii din partea acelei importante organizații a poezilor australieni din Sydney. În același timp, și independent de celelalte activități, pe la începutul anului 2023 ambasadorul României în Australia, Noua Zeelandă și Insulele Pacificului, Excelența Sa DL Radu Safta, a luat legătura cu Academia pentru organizarea unui eveniment „Eminescu” la care dorea să îl invite pe noul Director al Orchestrei Simfonice a Operei din Sydney, Dr. John Vallance – care tocmai își încheia misiunea de Director al... Bibliotecii de Stat!

Muzician care cunoaște bine și apreciază profund opera lui George Enescu, John Vallance a avut de-a lungul anilor un rol important în aplicarea unei strategii de cooperare culturală prin care Academia Australiano-Română să se bucure de susținere din partea Bibliotecii de Stat.

Vizita Ambasadorului României și dorința lui de a prezenta pe Mihai Eminescu în limba engleză cu participarea lui John Vallance și a altor somități au produs în mod natural o idee ce s-a dezvoltat repede și a fost dusă la îndeplinire datorită cooperării între Poetry Sydney și Academia Australiano-Română pentru Cultură. Proiectul a avut ca obiective comemorarea lui Tudor Bucea, ca pionier de evenimente culturale bilingve (româno-engleze) la Sydney, dar și un eveniment dedicat lui Eminescu, oarecum diferit de celelalte. De reținut că de cele mai multe ori Tudor Bucea programa evenimentele Cenaclului „Mihai Eminescu” fie în apropierea zilei de naștere a poetului, în luna ianuarie, fie în luna morții lui, în iunie. Cum anume a fost această manifestare „mai altfel” dedicată lui Eminescu?

Opera, personalitatea și influența marelui poet au fost consemnate, bineînțeles, dar spre deosebire de alte evenimente comemorative, un moment deosebit de important l-a constituit dialogul între opera lui Eminescu pe de o parte, și răspunsul poetic dat de autorii prezenți – australieni, membri ai *Poetry Sydney*, precum și de câțiva poeți de origine română care trăiesc la Sydney. Cu câteva săptămâni înainte de eveniment, organizatorii au trimis poezilor invitații poezii eminesciene, traduse în engleză,

din volumele *Testament – 400 Years of Romanian Poetry/400 de ani de poezie românească* (autori: Daniel Ioniță, Daniel Reynaud, Adriana Paul & Eva Foster București, Editura Minerva, 2019) și *Romanian Poetry from its Origins to the Present/Poezia românească de la origini până în prezent* (Australian-Romanian Academy Publishing, 2020). Li s-a propus și au acceptat să scrie câteva „poeme-în-dialog”, inspirate de poemele eminesciene.

Recitalul poetic eminescian s-a desfășurat atât în engleză cât și în română. Actorii Tug Dumbly (un vechi prieten și membru al Australian Romanian Academy), Cătălin Anastase și scriitorul George Roca au citit printre altele *Glossa, Odă în metru antic, De ce nu-mi vii, Sonet, Trecut-au anii, Scrisoarea a III-a*. Au răspuns cu opere proprii poezii: Charles Freydenberg, Tatiana Boch-Osmolovskaya, Angela Stretch, Anișoara Laura Mustețiu, George Roca și Adriana Paul. Muzicienii Isabel Tsobatzacki, Ariel Nurhadi și Daniel Reynaud au interpretat printre altele *Balada* de Ciprian Porumbescu și cunoscute cântece compuse de cantautori precum Nicu Alifantis, Adrian Ivanițchi și Mădălina Amon pe versuri de Nichita Stănescu, Mihai Eminescu și Adrian Păunescu – dar în limba engleză – un lucru extrem de apreciat de publicul numeros aflat în Sala Dixon a Bibliotecii de Stat. Dr. John Vallance, în calitate de Director al Bibliotecii, a deschis manifestarea felicitând organizatorii și exprimând-și speranța că se va continua promovarea cu succes în Australia a valorilor culturii române – care, în viziunea sa, trebuie să conducă la proiecte largi de cooperare culturală între cele două țări și culturi, chiar dacă ele se află la extremități ale Terrei.

Au mai luat cuvântul Ambasadorul României, Radu Safta, Angela Stretch – președinta Poetry Sydney, și Daniel Ioniță din partea Australian-Romanian Academy.

Poem de Tudor Bucea:

”Let’s go out to smoke right now!/ Let’s go out to show you how./ Let’s go out – we’re mad as hell./ Let’s go out – to read your spell./ Let’s go out to tell you stories/ Let’s go out to – we have no worries/ Let’s go out – to tell you lies/ Let’s go out – to chase the flies./ Let’s go out – my mind is stuck and numb/ Let’s go out – my heart is heavy, glum./ Let’s go out – my words are full of doubt./ Let’s go out – our luck is running out.” (*Spell*);

„Hai afară să rotim fum/ Hai afară să-ți spun cum/Hai afară să-ți vorbesc nebun/ Hai afară să-ți citesc sorocul./ Hai afară să povestim/ Hai afară să nu dormim/ Hai afară să ne mințim/ Hai afară să-ți aprind chiștocul./ Hai afară că mi-e mîntea grea/ Hai afară că mi-e inima grea/ Hai afară că mi-e vorba grea/ Hai afară că ne-a trecut norocul.” (*Descântec*).

Eseu

CRITICA FRUMUSEȚII PURE

Răzvan Nicula

Prozator, eseist
Membru al Uniunii Scriitorilor din România

La puțin timp de la preluarea puterii în Germania, Partidul Național Socialist a decis să-și delecteze electoratul nu cu focuri de artificii, nici cu mici și bere (obiceiuri electorale mult mai mioritice), ci cu ruguri. Ruguri aprinse în aproximativ două sute de orașe, a căror materie primă era reprezentată, nici mai mult nici mai puțin, de cărți. Pe rând, volume semnate de Franz Kafka, Sigmund Freud sau Thomas Mann (ca să indicăm doar câteva nume importante ale patrimoniului universal) au fost predate flăcărilor în numele decenței, al valorilor morale sau al tradiționalismului. Mai șocantă decât gestul în sine a fost, însă, lipsa de reacție a societății, atât pe plan

intern cât și pe plan extern, împotriva unei asemenea acțiuni ridicându-se doar câteva voci firave prin Statele Unite, Austria și Olanda. În rest tăcere, o tăcere absurdă în fața unui abuz deloc absurd, dacă stăm să ne gândim că litera scrisă a fost și va rămâne mereu un pericol la adresa ideologiilor totalitare.

După ceva mai mult de optzeci de ani de la acel fatidic mai 1933, întreaga lume a fost zguduită de un nou val de revoltă ideologică îndreptată împotriva culturii, de data aceasta trecându-se la dărâmarea statuilor de pe socluri, la solicitări de excludere a marilor autori universali precum Shakespeare din programa de studiu în numele corectitudinii politice, ba chiar la rescrierea unor cărți, din aceleași considerente, anume că prin conținutul lor ar ofensa anumite categorii sociale.

Ce se va alege în timp de volumele semnate de **George Colang** nu se poate spune, dar nu pare a fi greu de aproximată în condițiile în care oamenilor inteligenți le va fi interzis să-și mai exprime părerea doar ca să nu-i jignească pe idioți. Parte componentă din noul val de filosofi români, harnicul izvoditor respectă unul din principiile de bază ale filosofiei, acela conform căruia importantă este întrebarea, mai puțin răspunsul, interogația însăși devenind titlu de carte – *Când este o femeie frumoasă?*¹. De dragul înțelepciunii poate ar fi mai bine ca volumul să-și trăiască viața cât mai ferit de atenție, conform deja binecunoscutului principiu „o carte citită, un grătar pierdut”. Altfel, este posibil ca hoarde de mitocani jigniți să pună pe grătar însuși volumul în cuprinsul căruia

¹ București, Editura Cuantic, 2022.

George Colang se dedă la o condamnare severă a superficialității lumii, a lipsei ei de conținut, a falsurilor care sunt prezentate drept frumusețe, inteligență sau bunătate.

Această hermeneutică a femeii (inclusiv astfel ar putea fi numite paginile eseului pus în discuție) este structurată în trei secțiuni – *Eva*, *Zenobia* și *Sophia*. Fiecare nume reprezintă, în concepția autorului, un stadiu în dezvoltarea și maturizarea femeii. *Eva* este „trestia pascaliană”, femeia la început de viață, supusă frământărilor și idealizării. *Zenobia* reprezintă femeia care începe să se conștientizeze pe sine, cea care devine capabilă să se lupte pentru ea însăși. Iar *Sophia* nu este altceva decât înțelepciunea, devenirea, produsul final, definitivarea. Într-un fel nu o ridicare la stadiul de zeitățe, ci la punctul maxim posibil în formare. În textele din fiecare secțiune, George Colang pune în lumină nu numai evoluția feminină, ci și dinami-

ca relațiilor dintre femei și bărbați, modul în care se privesc în funcție de context și, în anumite privințe, de interes. Un interes născut nu numai din instinct, ci și din conjuncturi extrase din mediul înconjurător, de natură nu numai sufletească, ci și socială. Bineînțeles, totul este trecut prin filtrul filosofului, al moralistului care încearcă să îndrume către concepții pe care le consideră sănătoase: „iubirea ar trebui să fie mai mult decât o șampanie scumpă”.

Trebuie spus, însă, că în realitate, titlul volumului este o capcană abil întinsă cititorului, întrucât dincolo de interesul arătat frumuseții femeii, George Colang analizează modul de funcționare al societății consumeriste condamnată, de altfel, și de alți gânditori. Și mai mult, îndepărtându-se în dese rânduri de aspectele filosofice, se concentrează cu aplicare asupra aspectelor care țin de etică, de social, de sociologie și chiar de psihologie. „Sexul vinde, este la orice colț de stradă, iar iubirea în mediul acid de sexualitate nici că mai este pomenită, dar trăită?!”, avertizează autorul lansat într-o diatribă pe marginea instituției căsătoriei. Desigur, într-o societate superficială în cadrul căreia totul este și trebuie să fie spectacol, „contractualizarea” instituției căsătoriei, pornită încă din Iluminism și definită de Kant în *Prelegerile de etică* drept „contract pentru folosirea reciprocă a organelor sexuale”, condiționarea și chiar fiscalizarea ei și a sentimentului care ar trebui să-i stea la bază capătă o nouă dimensiune, una găunoasă, lipsită de substanță, care are doar legătură aparentă cu tradiționalismul.

Frumusețea al cărei izvor este căutat de autor devine o formă de idealizare a femeii în baza unor standarde care până nu demult se centrau pe delicatețe, pe sensibilitate și pe feminitate. În ziua de astăzi, însă, concepția că „femeia nu e făcută să dea cu ciocanul” ar aduce la ușa filosofului nu o ceată de admiratoare ci o ciurdă de luptătoare MMA și alte reprezentante feroce ale feminismului, care după ceva acte de vandalizare l-ar amenința și cu un proces intentat pentru concepțiile presupuse a fi, dacă nu misogine, de-a dreptul discriminatorii.

Interesant este că din paginile volumului transpar nu numai decența convingerilor exprimate, ci și o parte din cauzele care au dat naștere unei lumi pe care mulți o consideră o nebuloasă. „Goliciunea postmodernității este alimentată nu doar de tehnică, cum ar spune diverși gânditori, ci de însăși proiecția umanității”, afirmă autorul. A unei umanități care, din păcate, a renunțat la atributul ei esențial, umanitatea însăși, în numele unor noțiuni precum succesul, faima, confortul, chiar propria deificare, cultul propriei persoane (cu ceva vreme în urmă aruncat doar în spinarea dictatorilor care, totuși, erau la rândul lor oameni și nimic din ce este omenesc nu le era străin).

Ca direcție de gândire, se poate spune că filosoful se înscrie pe linia în care Max Weber vorbea despre „dezvrăjirea” vieții sociale, adică o desacralizare a lumii. În cazul său, însă, nu zeitățile se retrag dintre oameni, mai degrabă se schimbă concepțiile, intervine o uniformizare cerută, chiar impusă de egalitarismul între sexe în dauna complementarității, lucru care dăunează noțiunii de frumusețe feminină, care tinde să o schimbe și să-i confere alte optici, eventual falsificate.

Tradiționalist prin excelență, autorului nu i se poate imputa în niciun caz că ar fi caracterizat de o viziune care trimite femeia la cratiță. Dimpotrivă, într-o epistolă de final care ține loc de concluzie și care ar putea reprezenta cu ușurință un adevărat *corpus* doctrinar, acesta face o declarație de iubire arhetipului femeii, subliniindu-i nu neapărat calitățile pe care le poate pune în valoare, ci însăși capacitatea de a fi frumoasă. Și, pare-se, puterea de-a fi frumoasă se manifestă încă de la naștere, prin simpla ființare, idealul plasând femeia nu numai ca măsură a tuturor lucrurilor, ci și ca născătoare a lor. Critica îndreptățită a vremurilor, a concepțiilor și a practicilor actuale la care se dedă George Colang ca un Savonarola urcat la tribună nu este nicidecum ceea ce unii ar numi un abuz asupra lumii. Este mai degrabă un răspuns rațional în fața deconstrucției idealului, un act cavaleresc merit să apere adevărata frumusețe de grotescul rigid care riscă să o înghită, să o transforme și să o facă uitată.

”Această hermeneutică a femeii este structurată în trei secțiuni – Eva, Zenobia și Sophia. Eva este «trestia pascaliană», femeia la început de viață, supusă frământărilor și idealizării. Zenobia reprezintă femeia care începe să se conștientizeze pe sine, cea care devine capabilă să se lupte pentru ea însăși. Iar Sophia nu este altceva decât înțelepciunea, devenirea, produsul final, definitivarea.”

Arte vizuale

CINEMATOGRAFUL RUPESTRU

Constantin Radu Vasile

Regizor, scenarist, poet, prozator

A firmația lui Picasso, conform căreia după Altamira totul este decadentă, poate însemna că odată cu apariția civilizației omul și-a pierdut abilitatea ingenuă de a se bucura de artă ca de un bun al vieții. Ne putem doar imagina siguranța mâinii care trasa un contur pe suprafața peșterii cu aceeași lejeritate cu care întindea mâna după un fruct dintr-un pom sau cu precizia cu care arunca harponul după vânat. Recuperarea sensului original al imaginii create de omul paleolitic ne este imposibilă. Efortul fenomenologic al interpretării face referire mai degrabă la omul modern, la cel care interpretează, la felul în care acesta se raportează la lume și la modalitatea în care privește trecutul și începutul is-

toriei artei. Explicația conform căreia vânătorii își pictau ritualic prăzile sau viitoarele prăzi nu poate fi o explicație generalizată odată ce în mai multe peșteri aflăm animale care nu mai erau vâdate în momentul pictării. Picturile rupestre pot fi scene din legende cinegetice, simboluri sacre, decorațiuni de o calitate artistică înaltă. A vorbi în locul artistului preistoric naște o ficțiune întrucât acea abilitate naturală de a vedea lumea așa cum este și a o reprezenta liber de concepte ne rămâne inaccesibilă. Din această cauză vom încerca să rămânem aproape de un limbaj universal uman la care putem face apel bazându-ne fie pe o unitate structurală a ființei umane, fie pe subconștientul colectiv.

Arta peșterilor poate fi pânga experienței imediate și inițiatice a reprezentării lumii naturale, cu precădere a animalelor sau a spiritului animal, a vieții înconjurătoare, dătătoare de viață, sângele animalelor fiind de aceeași culoare și densitate ca sângele omului. Din identitatea sângelui uman cu cel animal transpare și o identitate spirituală care va rezulta, în urma unui număr necunoscut de prefaceri, în sacrificiul animal de mai târziu, în totemuri și, mai departe în timp, în blazoane și simboluri heraldice. Dar am pășit deja îngrijorător de mult în hotarul civilizației. Trebuie să ne întoarcem în grota paleolitică, printr-un efort de suspendare a tot ceea ce cunoaștem, adică să coborâm nepătați de păcatul conceptualizării pe cât se poate, în subpământul Epocii Glaciare. Dacă vom privi cu ochi muzeali conturul precis al bovinei sălbatice și culoarea roșiatică în lumina pâlâpândă a flăcării vom obține o expresie vizuală plastică, dar incompletă, una cel mult arheologică,

o reconstituire care poate descoperi doar în imaginar o lume necunoscută, sensul original aparținând unei lumi pierdute odată cu apariția culturii culte care încearcă să traducă experiențele prin reprezentări și concepte, și nu să trăiască pur și simplu expresia artistică în libertatea ei de mișcare.

Căutăm în întuneric câteva fapte vizuale, însă pentru asta trebuie să părăsim lumea noastră pământescă în care ne ghidăm după soare, lună și stele, așadar axele geografice se anulează și, prin rupere de nivel, să coborâm în peșteră ca într-o altă lume, pentru a ne afunda în întunericul necunoașterii, de aici de unde vom începe să pășim tot mai adânc în căutarea nașterii imaginii în mișcare.

Coborârea în peșteră este un act de katabasis, o călătorie în lumea subpământeană, un act de interiorizare spațio-temporară, o întoarcere la haosul de dinaintea creației, dar și în protecția intrauterină umedă. Odată ajuns aici, omul este mai aproape de lumea morților și a spiritelor decât de lumea diurnă pe care a lăsat-o afară. Aici este protejat de pericolele vieții în sălbăcie, de îngheț, de intemperii de tot felul și reușește să iasă din rutină și de sub presiunea timpului. Peștera devine un templu. În acest mediu protejat trebuie să-și fi pus în ordine gândurile, strategiile privind viața vânătoarească sau tribală. Tot aici, pe lângă problemele tribului, trebuie să se fi ivit o imagine cu totul specială, una care i se revela în interior, aievea sau în vis, în mod recurent, o imagine fascinantă despre care știa că privește atât lumea exterioară, cât și propria intimitate.

După un timp a descoperit că această imagine poate și nu poate fi controlată,

devenind viziunea pe care o poate reține numai un timp, atât timp cât inspirația sau transa durau, ulterior evaporându-se și rămânând numai frânturi de gânduri. Amintirile vizuale ale transei încep treptat să se amestece cu gândurile cotidiene și astfel viziunea se pierde progresiv în fluxul de conștiință. Despre ce imagine obseda omul paleolitic putem să ne facem o idee. Universul vânătorilor paleolitici trebuie să fi fost populat de povești cinegetice, așadar spiritul animalului, forța și dinamica acestuia trebuie să fi captivat și generat imagini mentale puternice.

În atmosfera suspendată și umedă a peșterii se va pătrunde până în locul unde se poate asculta cel mai bine sunetul. Descoperirea faptului că picturile se găsesc în locul cu cea mai bună acustică a peșterii a condus la presupunerea că se picta în cadrul unui ritual însoțit de muzică și, foarte probabil, și de dans. Aici vom aprinde și noi focul. Întinericul va fi luminat și se vor ivi jur împrejur stalactite și stalagmite. În jurul acestui spațiu acustic vor fi căutați pereții, dar mai ales tavanul cu suprafața cât mai plană. Acest procedeu de alegere a locului ritualic coincide cu alegerea scenei, iar începerea pictării coincide cu realizarea scenografiei, dar și a ecranului. Actul pictării are loc într-o punere în scenă de tip teatral, ecoul reverberând cântecul, umbrele dansatorilor supradimensionându-se pe pereții în curs de pictare, participanții la ritual devenind actanți, iar cadrul natural devenind decor. Tavanul ia locul cerului, doar că aici fiind recreat de om, poate căpăta intenții apotropaice, oferindu-i valențele protecției și popularea acestuia cu simbolurile care încarcă cu sens atât firmamentul, cât și truda omului pe pământ. Pictura devine o dispunere a vieții într-o formă inteligibilă. Așezarea animalelor în spațiu poate alcătui o hartă magică, o desfășurare de poeme vânătoarești, o frescă a contopirii lumilor spirituale și pământești.

Bizonul roșiatic, personajul principal al picturii de la Altamira, este pictat pe tavanul peșterii în mai multe ipostaze. Poziția corpului acestuia depinde și de formele rocii, umflăturile și contururile naturale ale pietrei. Efectul de tridimensionalitate adaugă expresie și iluzia mișcării. Pictorul utilizează în mod creativ suprafețele așa-zise imperfecte, procedeu care l-a convins pe regizorul german Werner Herzog să realizeze în format 3D filmul *Peștera viselor uitate* despre peștera Chauvet din sudul Franței.

Tavanul populat de bizoni sau de același spirit al bizonului în mai multe ipostaze îi oferă un statut central, de Bizon Pantocrator, amintind de punctul central al unei capele. Nu întâmplător cerul Altamirei a fost asemuit Capelei Sixtine. Însăși privirea contemplativă cu privirea îndreptată înspre zenit este un act de ieșire din obișnuință.

Departate de naivitate, desenul este unul realist, liniile sunt trasate precis, dovedind experiență și urmarea modelului.

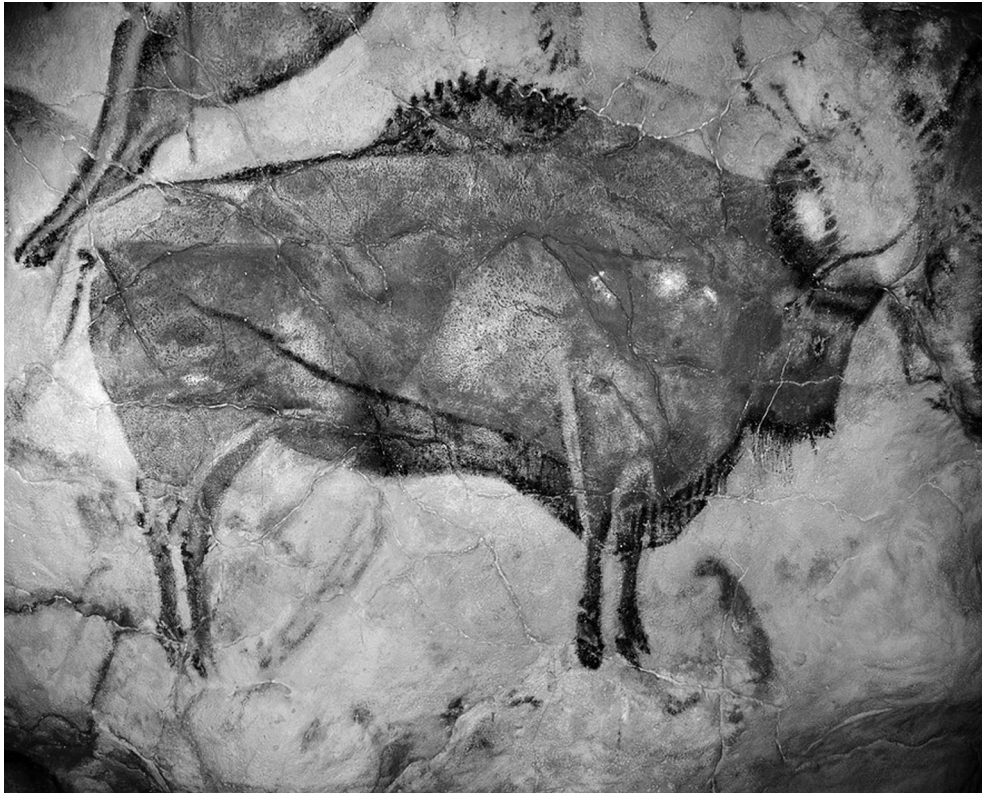
Culorile utilizate predominant sunt roșu, negru și alb. Vopseaua roșie este de obicei obținută prin utilizarea de ocră măcinată, în timp ce vopseaua neagră este de obicei compusă din cărbune sau mangan. Vopseaua albă a fost creată din cretă naturală, argilă caolinită sau pământ de diatomee. Odată ce pigmentii au fost obținuți, aceștia erau măcinați și amestecați cu un lichid, cum ar fi apă, sânge, urină sau gălbenuș de ou, și apoi aplicați pe piatră ca vopsea folosind o pensulă, degete sau un fel de șampilă.

Bizonul Pantocrator ia forma circulară a pietrei strângându-și trupul și întreaga vitalitate, pregătit să înceapă lupta sau să se nască. Dinamica circulară a poziției reușește să dea impresia de absorbție a întregii forțe cosmice în centrul ființei sale. Ceilalți bizoni parcă sunt o explozie a acestui bizon primordial, fiind secvențe ale faptelor din viața turmei. Mișcările devin un decupaj al unei întregi secvențe care dă senzația de mișcare a turmei. Dinamica nu este ritmică, fiind imposibil de găsit ordinea cronologică sau dramatică a faptelor. Animalele țâșnesc imprevizibil, după o logică naturală. Prin reprezentare, spiritul animal nu se dorește a fi domesticit, ci probabil imitat sau cel mult are loc un ritual de contemplare, redat printr-o transpunere ceremonială a vieții. Aici pictura rupestră începe să capteze viața în mișcare, începe să devină cinematograf, adică să (trans)scrie (γράφειν, gráphein) mișcarea (κίνημα, kînema).

Potrivit lui Henri Bergson, cinematograful este arta care reflectă cel mai bine mecanismul gândirii, oferind un flux de conștiință în imagini. Așadar, cinematograful există în nuce în cele mai vechi vise și reprezentări ale omului. Privit din acest punct de vedere, cinematograful devine un fel de invenție retorică care reînnoiește imaginația ca imagine a gândirii în același mod în care progresele tehnologice din cinema sporesc claritatea comunicării. În mod similar, mediul artei rupestre reflectă realitatea, dar o și influențează prin claritatea reprezentării vieții, comunicând vizual, fără mijlocirea conceptelor, fapte de viață și de moarte.

Toate elementele care alcătuiesc imaginea bizonului (desen, culoare, iluzia mișcării și a tridimensionalității, multiplicitatea reprezentărilor) converg spre o imagine sacră a vieții în plenitudinea ei, ca o revărsare de sensuri multiple și dinamice care își găsesc odihna într-o singură imagine statică, integrând o multitudine de posibilități de mișcări fără însă a le consuma. Proiecția filmică nu are loc încă în exterior, ea este un flux al conștiinței în interior. Experiența audio-vizuală se desfășoară după logica viziunii onirice. Actul magic, de iluzie a mișcării, acționează intern prin asimilarea reprezentărilor și extern prin reprezentarea lumii văzute care primește o împu-ternicire magică prin dedublarea obiectului contemplat.

Pictarea bizonului este un act cultural sacru care dublează oralitatea și pune pe un fâgaș de *vizualitate* spiritul. Ideea mișcării dinamizează obiectul artistic, ritmic, precum

anotimpurile și soroacele, precum muzica, devenind muzică pentru ochi, poezie pentru minte, unindu-se ca la începutul ființei, în inimă, unde reprezentarea simbolică transcende obiectul reprezentat. Mișcarea internă a imaginii statice dă naștere plurivalenței sensurilor și mai ales a conexiunilor dintre lucruri, fiind devoalate îmbinările cosmice dintre fenomene, agregatul material și imaterial, organic și anorganic, care după ce parcurg lumea, înconjurând-o, primesc cea amprentă magică pe care noi o numim sens și după care tindem aspirațional să ne ghidăm viețile.

Spiritul liber alege să treacă benevol prin multiplicitatea formelor, coborând printr-un sacrificiu până la contopirea cu haosul, pentru ca, odată ajuns în acel hău primordial, să traverseze din nou lumea fenomenală, întorcându-se în spirală, în aceeași unitate, în același obiect de unde a plecat, doar că acum, odată cu punerea în mișcare, există și revelația unui timp de o cu totul altă natură. Reprezentarea trecerii timpului poate însemna capturarea unei viziuni. Odată contemplate împreună, obiectul și timpul pe care îl ocupă devin porți ale percepției către latura nevăzută și atemporală a lumii văzute și naturale, către lumea spiritului pe care omul paleolitic a înțeles să o reprezinte sub forma creaturilor cu care împărtășește același sânge, semenii care îi sunt diferiți. Timpul inițiat devine perioadă de încărcare de sens, viața devine prilej de cunoaștere. Fazele mișcării vânatului deschid istoria percepției timpului, ajungând până la noi prin pictura rupestră.

Ochiul ager al vânătorului artist captează în ralenti fiecare mișcare musculară, știind să citească umbrele care joacă pe suprafețele mereu în mișcare. Ca orice vânător experimentat, nu se grăbește să atace prada, ci are răbdarea necesară și astfel ajunge să își cunoască până la identificare vânatul. Desigur, are și îndemânarea necesară pentru a transpune acest film paleolitic în sanctuarul subpământesc, lăsând și dovada inițierii prin imprimarea negativului mâinilor.

***”Afirmația lui Picasso,
conform căreia
«după Altamira totul este
decadență», poate însemna
că odată cu apariția
civilizației omul și-a pierdut
abilitatea ingenuă de a se
bucura de artă
ca de un bun al vieții.”***

Nicolae Grigorescu – 185

MĂREȚIE PRIN SIMPLITATE

Kludia Muntean

Scritoare

Cei 185 de ani scurși de la nașterea pictorului **Nicolae Grigorescu** (15 mai 1838–21 iulie 1907) sunt marcați, în această perioadă, prin deschiderea unei expoziții temporare (*Nicolae Grigorescu – Pictor al ethosului românesc*, 15 mai–17 septembrie 2023) pe care Muzeul Național de Artă al României a organizat-o în parteneriat cu Muzeul Național al Satului „Dimitrie Gusti”. Alături de cele peste 120 lucrări de pictură selectate exclusiv din patrimoniul MNAR, expoziția aduce în atenția publicului atât costumul popular românesc și diferite obiecte tradiționale cu caracter decorativ, cât și un proiect din sfera artei fotografice, respectiv o colecție de zeci de fotografii realizate de către echipa profesorului Dimitrie Gusti

în localități rurale din țară (parte a unei cercetări sociologice care s-a desfășurat între anii 1925–1936).

Lumea tradițională a satului românesc ocupă, fără îndoială, un spațiu semnificativ în opera lui Grigorescu, iar lucrările cuprinse în expoziția curentă din cadrul MNAR pot fi privite și ca mărturii profunde ale atașamentului incontestabil pe care artistul l-a manifestat dintotdeauna față de această lume. *Uliță de sat, Țărancă din Muscel, Bordei în pădure, Țărancă pe iarbă, Care cu provizii, Fete lucrând la poartă, Ciobănaș cu câine și turmă, Fata cu zestrea ei, Casa pictorului de la Câmpina, Țărancă torcând, La fântână* sunt doar câteva dintre capodoperele expuse care ilustrează cu naturalețe, grație și talent desăvârșit peisaje rurale impresionante, portrete de țărânci învăluite în propriul farmec, îndeletniciri specifice acestora (tors, țesut, păstorit etc.) frumusețea portului popular, interioare țărănești, care cu boi pe drumuri vechi de țară, ciobănași cu oi etc.

Privind întregul parcurs al lui Grigorescu în domeniul picturii, putem afirma că un rol hotărâtor în conturarea destinului său artistic l-au avut cei doi ani de ucenicie petrecuți în atelierul unui renumit iconar al vremii (Anton Chladek), unde este primit la vârsta de doar 10 ani. Aici învață tânărul cu fire contemplativă să amestece culori, să picteze cu migață icoane de mici dimensiuni, să privească și să se familiarizeze cu tehnicile în care lucrau marii artiști ai tuturor timpurilor (italieni, francezi, olandezi etc.) ale căror opere (reproduceri) îi serveau maestrului său drept sursă de inspirație. Trecerea de la icoanele pe care începe treptat-treptat să le picteze și în afara atelierului (pentru a-și susține financiar familia)

la realizarea unor lucrări mai ample pe pereții bisericilor și mănăstirilor se face natural, influența certă a perioadei pe care Grigorescu o petrece printre îngeri și sfinți regăsindu-se în amprenta exclusiv de frumusețe, lumină și puritate pe care o poartă, fără excepție, și lucrările sale de mai târziu. Să ne amintim totuși că inclusiv următorul prag evolutiv, cel al experienței sale barbizoniste, devine posibil tot datorită harului excepțional pe care îl dovedește în executarea picturii religioase, bursa de studiu pentru completarea educației sale artistice la Paris fiind primită ca urmare a faptului că este remarcat de către ministrul Mihail Kogălniceanu în perioada în care picta Mănăstirea Agapia ¹.

Întâlnirea pictorului cu Franța (de care va fi legat, cu intermitențe, timp de aproape trei decenii) înseamnă, pe de-o parte, desprinderea de arta cu caracter religios, iar pe de alta, începutul formării unui stil propriu, recognoscibil atât prin temele abordate, cât, mai ales, prin armonia impecabilă a compoziției și a cromaticii (expresie a unei conștiințe profund pacifiste, solare). Odată ce intră în contact cu pictura în aer liber (necunoscută în țara noastră la acel moment, dar atât de potrivită structurii sale interioare) prin intermediul faimoșilor pictori de la Barbizon – Corot, Millet, Rousseau, Courbet etc. – care se străduiau să redea cât mai rapid formele, culorile și mișcarea sub impresia directă a luminii, Grigorescu uită de studiile sale academice. Barbizonul, acest sat cu natură încântătoare din apropierea Parisului, înțesat de artiști cu idei progresiste,

¹ Unde Nicolae Grigorescu înființează și o școală de pictură pentru călugărițe.

inovatoare, devine refugiul său preferat, locul în care va evolua în toate genurile de pictură.

Cercetător subtil al luminii, esenței și detaliului, călătorește neîncetat în țară și în străinătate în căutarea subiectelor pitorești care să-l inspire, participă la diferite expoziții importante², originalitatea stilului și valoarea fiindu-i pe deplin recunoscute, în ciuda faptului că arta sa (considerată uneori „dezlânată”, „neterminată” sau chiar „idealizantă”) nu a fost întotdeauna înțeleasă de către cei care nu erau încă pregătiți să renunțe la regulile stricte ale academismului. Dincolo de criticile care au fost aduse operei sale realmente grandioase, numele său este astăzi, și pe bună dreptate, sinonim cu înțemeierea picturii noastre moderne – trecerea atât de necesară, în spațiul artistic românesc, de la academism la pre-impre-

² Salonul Oficial de la Paris, Expoziția Universală de la Paris, cea de la Viena etc. În cadrul unei expoziții a pictorilor de la Barbizon, împăratul Napoleon al III-lea îi achiziționează lucrarea *O glastră cu flori*.

sionism datorându-se tocmai experienței barbizoniste pe care el a știut să o valorifice într-o manieră ce stă sub semnul cert al genialității și al autenticității.

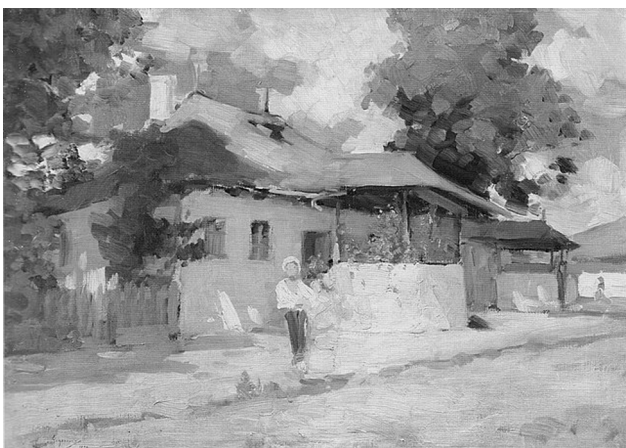
„Nu există măreție acolo unde nu există simplitate [...]”, susținea Tolstoi, iar acest adevăr își găsește întru totul corespondență în opera contemporanului său, Nicolae Grigorescu, un veritabil alchimist ale cărui creații exprimă în cel mai înalt grad crezul său potrivit căruia: „În sufletul tău e taina care dă viață pânzei, nu în forma și culoarea exactă a lucrurilor.” Simplitatea (calitate care primează în egală măsură și în modul de viață al artistului) este călăuza căreia acesta îi va rămâne loial până în ultimul moment al existenței sale. De măreția lui atemporală, regăsită în șarmul tulburător ce iradiază din fiecare dintre pânzele sale, în forța prin care reușește să transpună invizibilul în vizibil sau în modul plin de smerenie în care onorează universul satului românesc cu toate chipurile, simbolurile și tradițiile lui, suntem invitați să ne lăsăm fascinați și în cadrul acestei expoziții.

Țărancă pe iarbă

Fată cu zestrea ei

Casa pictorului de la Câmpina, 1894

Obiecte din patrimoniul MNAR. Fotografie de Klaudia Muntean

Eseu

Haiku APROPO ȘI PICANTERIE

Corneliu Traian Atanasiu

Scriitor

Apropoul se pretează la conversația ușoară, spirituală și distractivă. La șueta prietenească. La discuția acidulată care are mereu nevoie de motive care să o reînuflețească. Nefiind legată de o temă dată, șueta e animată de schimbările bruște ale subiectelor și domeniilor abordate, fiind tentată mai mult de vorbele de duh care însoțesc această versatilitate spumoasă. Liantul conversației nu ține de rigurozitatea vreunei continuități discursive și se bucură tocmai de salturile neașteptate de la una la alta, introduse cu leit-motive

precum: *fiindcă veni vorba...* sau *fiindcă s-a întâmplat să-mi amintesc...* Prezența de spirit a participanților la conversație, promptitudinea apelării la încă un *apropo*, face hazul șuetei. Iar lucrurile progrediază din diferență în diferență.

La urma urmei, genul acesta de conversație instituie *atmosfera apropiului*. Fiind interesată nu de adevăr sau de informație, ci de voia bună a celor aflați de față. Preferința *apropoului* este *vorbirea indirectă*. Spunând *apropo de...*, vorbitorul invocă un anume lucru nu pentru el în sine ci pentru vreo vorbă de spirit, vreo glumă legată de el. Toate sînt doar *motive aluzive*, pretexte pentru felurite sugestii. Cuvintele sunt cu atît mai incitante cu cît sensul rîcoșează mai neașteptat pe suprafața lor.

Efervescența șuetei este la polul opus *surdinei austere* a haiku-ului. Exploziile de bună dispoziție ca și situația grupului afin în care se petrec acestea, contextul real al faptei, dispar cînd avem în față doar textul și ceea ce rămîne pare filtrat sever și riguros. Totuși, autorul de haiku se inspiră din acea atmosferă a folosirii libertine și aproape deocheate a *limbajului colocvial*. Din capacitatea *apropoului* de a *vorbi pe ocolite*. Cum o face și cu ce rezultate rămîne să cercetăm.

Chiar dacă *apropoul* ar fi suflul haiku-ului, autorii trebuie să fie circumspecți cu el. Într-o șuetă nu este important ca acela care rostește, ca un avertisment al întreruperii continuității, cuvîntul magic *apropo!* să dezvăluie care a fost, în capul lui, legătura între gîndul de la care a plecat și cel la care a ajuns. Ba e de crezut că nici el nu e conștient de ea și nici

n-are de gînd să răscolească în hăurile inconștientului pentru a o descoperi. Presupunînd însă că ar ști ce a declanșat noul gînd, cu siguranță ar fi vorba de o chestiune mai mult decît subiectivă. Complet obscură pentru cei care-l ascultă.

Din *modelul apropiului*, așa cum apare în conversații, trebuie să reținem pentru haiku faptul că și între cele două părți ale poemului există o *discontinuitate asemănătoare a gîndului*. Un salt care face de fapt un *apropo*, dar unul mult mai consistent. Unul enigmatic de cele mai multe ori, dar care înțelege *apropoul* ca o *aluzie la unificarea înțelesului* celor două părți într-un spațiu virtual al intuiției fără cuvinte.

„*dulceață de fragi –
prea puțin din mireasma
pădurii în zori*”

Poemul lui Șerban Codrin face un salt în care, în ciuda formulării concise, *apropoul* beneficiază de suficientă forță și obiectivitate pentru a fi surprins. Partea a doua e o constatare, poate nostalgic-evaluatoare, legată de prima. Borcanul cu *dulceață de fragi*, aflat în cămară, face un *apropo* la *mireasma copilăriei* cînd, în zori, plecam cu ceata în pădure, la cules de fragi. Și la fragilitatea efemer înmiresmată a buchetului de fragi în raport cu care *dulceața de fragi* este o făcătură. Aproape o blasfemie.

Cratima se dovedește a fi semnul unui spațiu virtual de rezonanță în care se promulgă în cele din urmă o lege unicat: *legătura indisolubilă dar profund misterioasă dintre fragi și zori*.

Pictură și haiku de Matsuo Basho: „petală cu petală/ cad trandafirii galbeni ai munților –/ sunetul cascadei.”

Apropoul șuetei ne atrage atenția asupra faptului că *suspendarea gândului* și *schimbarea vorbei* are o motivație emoțională. Una a urgenței și precipitării vorbitorului. Putem fi convinși că și *discontinuitatea* haiku-ului este tot de factură emoțională. Între cele două părți diferite ale textului există *un subtext aluziv care le unifică*. Dar care trebuie descoperit de cititor.

E bine însă să constatăm și deosebiri fundamentale între cele două feluri de a face apropouri. În conversația spumoasă, apropoul este *declarat, flagrant și spontan*. În haiku el rămîne *o enigmă* pe care trebuie să o dezlege cititorul. Primul, în ciuda faptului că este *manifest*, de cele mai multe ori *nu este elucidat*, nici cel care-l face, nici ascultătorii nu sunt interesați care e legătura între gândul dinainte și cel ce l-a urmat. Al doilea este *ascuns, premeditat* și constituie partea cea mai importantă a textului – tăcerea semnalată de cratimă.

A face un apropo în acest sens înseamnă *a face o aluzie la*, a nu spune deschis, pe nume, ci pe ocolite. A bate șaua să priceapă iapa. Textul nu spune pe față ceea ce e de spus. Spune altceva, spune prea puțin sau spune doar pe ocolite, *indirect* ceea ce trebuie să înțeleagă cititorul.

În poemul lui Șerban Codrin:

„de ziua muncii –
la soare uscându-se
pielea unui cal”

avem de a face cu mai multe aluzii, cu un lanț aluziv. Vrei, nu vrei, *Ziua Muncii* pare și o datare a faptului observat – e 1 mai. Dar asta este doar *o pistă falsă*, de fapt ceea ce vedem persiflează sărbătoarea, *pielea calului uscându-se la soare* este și ea un apropo la *zilele de muncă* care au făcut dintr-un animal nobil unul de corvoadă, din care, iată, a rămas doar pielea. Nu cumva ceea ce vedem este doar o imagine expresivă pentru ceea ce i se întâmplă și omului pe care munca îl usucă și fizic, și sufletește?

Acum însă, de când apropoul mi se pare *tehnica esențială a haiku-ului*, *picanterea* îmi face mai mult cu ochiul și sunt mai aproape de o abordare printr-o metaforă inspirată din arta culinară. Când gătim bucatele, în afara alimentelor cu aport nutritiv, sînt necesare, pentru a le da un gust primelor, acele ingrediente care, în cantități mici, dar bine dozate, le asigură *savoarea*. Iată un fragment dintr-un text mai vechi care vorbește despre *sarea-n bucate*:

„ceaunul de tuci –
lumina lunii sare
în mămăligă”
(Constantin Iliescu)

Este evident că formularea nu uzează de propoziții. E adevărat, partea a doua, considerând că *sare* ar fi verb, cu înțelesul de saltă, se aruncă, se precipită, cochetează și cu varianta omofonă a unei propoziții, dar sensul în care *sare* (de bucătărie) este substantiv are întâietate în conturarea înțelesului superlativ al întregului poem. Ideea poemului ar fi că, în contextul unei nopți de vară în care s-a pus de mămăligă sub stele, *lumina lunii* este *adevărata sare* (picanterea de duh) care dă gustul autentic și dezirabil al *mămăligii*. Și acum ne dăm seama că prima interpretare, ăsta e totuși talentul autorului, se conjugă cu cea de a doua: *lumina lunii se precipită* realmente în mămăligă pentru a satisface valența magică a scenei. Dar și *valența alegorică* a întregului poem, căci un pic mai departe, structura acestei relații poate servi drept paradigmă concretă pentru relația, evident mai abstractă, dintre hrana rudimentară și aceea care a asimilat și s-a pătruns de spiritualitatea umană. Ceva pe măsura puternicei metafore blagiene: *lavă pătrunsă de lună*.

Rezum ideea așa: *picanterea haiku-ului* ține de existența condimentelor în compoziția lui. Acestea sunt de fapt felurile genuri de apropouri. Un haiku bun este un text împănăt cu fel și fel de apropouri. În combustia firească a hartanului rotit la proțap, miresmele apropourilor îl pătrund și îi dau gust pe măsură ce se frăgezește.

**”Din modelul apropoului,
așa cum apare în conversații,
trebuie să reținem pentru haiku
faptul că și între cele două
părți ale poemului există o
discontinuitate asemănătoare
a gândului.”**

Cronică literară

BABILONUL COLORAT

Valeria Manta Tăicuțu

Poetă, prozatoare, critic literar
Membră a Uniunii Scriitorilor din România

Am fost „educați” să-i urâm pe emigranți, pe cei care, în perioada comunistă, au ales străinătatea, unde, firește, așa cum se spunea, ei puteau trăi împărătește, în timp ce noi stăteam la cozi și mâncam salam cu soia. Ura, invidia, răutatea inoculate abil de fostul regim nu s-au șters după evenimentele din decembrie 1989, ci, cu mare ajutor din partea „emanațiilor”, s-au amplificat. I-am primit rău pe intelectualii care au încercat să se întoarcă în țară, le-am dus în derizoriu încercările de a ne face să privim altfel lucrurile, să dăm la o parte ceața groasă a noilor lozinci (să ne amintim de „Iliescu-apare/ soarele

răsare” și de alte bazaconii care au „ajutat” țara să ajungă și să rămână așa cum o vedem); li s-a reproșat că n-au rămas să sufere („trebuia să stau acolo și să simt cum este când ai obloane în fața ochilor” – v. Letiția Vladislav, *Lumea cozilor*, pag. 9), li s-au pus întrebări stupide, dintre care „ce-ați făcut când noi mâncam salam cu soia?” părea legitimă pentru sentimentul colectiv de frustrare, pentru spiritul revanșard și furia transferată asupra celor care n-au suferit ca toți ceilalți, ci s-au îmbuibat pe meleaguri străine, acolo unde, se știe, *orice câine, cât de mic/ crește-n coadă un covrig*, ca să preluăm niște versificații celebre.

La această întrebare și la multe altele, toate, menite să treacă în continuare linia ontologică a unui popor prin stomac, pare să dea un răspuns convingător recentul volum al **Letiției Vladislav**, *Herr Wang și genitivul*, apărut la Editura Leviathan. Bucățile de proză scurtă adunate în volum au ca subiect criza adaptării într-un mediu numai aparent binevoitor cu transfugii, cu cei care, fie din rațiuni economice ori sociale, fie persecutați politic, cu libertatea de exprimare interzisă, șicanați permanent de securitate, nesiguri într-o patrie condusă despotică și care părea incapabilă să se redreseze, alegeau plecarea, alegeau să poarte stigmatul de „trădători de țară”, numai și numai ca s-o ducă „bine”. Letiția Vladislav și familia ei (doi copii mici și un soț geolog) au plecat în Germania nu pentru că erau săraci (sărăcia, după cum rezultă din *Crocodilul verde și supra pachet*, o proză din volum, aveau s-o cunoască în noua țară), ci pentru că au conștientizat, prin anii '80, că erau lipsiți de drepturile elementare, printre care

cel de a avea o carieră potrivită cu studiile, talentul, capacitățile/aptitudinile personale. Soțul Letiției, geolog apreciat în străinătate pentru lucrările lui de cercetare, era considerat incomod, hărțuit de tot felul de „patrioți”, amenințat cu transferul de la Institutul de geologie într-un colț obscur de țară, unde cariera avea să i se înfunde definitiv; Letiția, ca scriitoare și apoi ca om de radio, avea oarecare succes/notorietate, dar căsnicia părea să i se destrame, iar perspectivele pentru copii se întunecau pe măsură ce educația românească devenea o pepinieră de viitori activiști rudimentari, crescuți pentru a slăvi/a servi partidul, conducătorul și „mărețele realizări”. Îți trebuie mult curaj să înfrunți sistemul concentraționar și să-ți depui actele pentru emigrare; îți trebuie mult curaj să renunți la familia din țară, la carieră, locuință, prieteni și s-o iei de la zero unde nu te cunoaște nimeni, într-o țară care-ți este străină, deși îi vorbești limba și ai habar de cultura și civilizația

Ilustrație la *Lumea cozilor* de Letiția Vladislav, publicată pe portalul Leviathan.ro, 14 august 2018

ei. Prozele scurte din volum vorbesc despre acest curaj, dar și despre sentimentul tragic al deznădăjirii, despre eșecuri (prima angajare a prozatoarei, după cum stă scris în *Tribunalul și detergentul verde*, a fost ca spălătoreasă de toalete), despre dramatismul integrării printre atâția izgoniți (de voie, de nevoie) din patriile lor: libieni, turci, ruși, ucraineni, bulgari, unguri, polonezi și, mai ales, români câtă frunză și iarbă, înrăiți, suspicioși, doborâți de sumbra perspectivă a ratării, de modul în care mirajul bunăstării din străinătate se risipea la contactul cu indiferența autorităților, cu patriotismul meschin al unor funcționari (întâi ai noștri la angajare, pe urmă voi...), cu șederea în lagăre, la fel ca deținuții, până ce noua „patrie” accepta să nu te considere periculos, purtător de boli transmișibile, de apucături teroriste și de vorbe incorecte politic...

Letiția Vladislav scrie așa cum vorbește ea, așezat, fără patimă, fără exagerări, fără nevoia de a confecționa scene: scriitoarea pare a fi o vrednică adeptă a verismului, după propria-i mărturisire, fiind incapabilă să scrie un rând, măcar, nesincer: „Eu înghețam numai citind ziarul. Din nou mă întrebam dacă n-ar fi trebuit să acceptăm Caransebeșul, unde domnul Croitoru, șeful soțului meu, dorea să ne exileze pe vecie, de ce n-am luptat mai departe, cine știe, poate am fi reușit și nu trebuia să stau aici, plângând după ce intrau copiii în pat, moartă de frică, nesigură și redusă la un număr într-un registru oficial. Devenisem un zero. În două săptămâni” (*Toamnă cu lacrimi*, pag. 43).

Cum-necum, după criza adaptării în *Babilonul colorat*, după dobândirea unui echilibru (asigurat de convingerea că noua țară este mult mai potrivită pentru copii, prin comparație cu România), după ce trece prin drame personale (moartea soțului fiind cea mai sfâșietoare), Letiția Vladislav începe să facă ceea ce știe mai bine: să scrie. Și scrie în limba română, numai în limba română (gest cu substanță profund patriotică), romane și volume de poezie care pot fi considerate autentice manuale de supraviețuire, pentru că nu se coagulează în jurul unei singure persoane, ci în jurul ideii de umanitate. Cititorul

va găsi în paginile scrise multe adevăruri dureroase privind condiția femeii (v. *Mahabbat, Herr Wang și genitivul, Khouloud*), relațiile de familie (v. *Între șine și mărfare*), prejudecăți de neacceptat când este vorba de boli (v. *Mathias*) sau raportări pline de umor la obiceiurile importate de nemți din toate colțurile lumii (v. *Halloween*).

Ne-am putea întreba de ce a ales Letiția Vladislav să fie în continuare, chiar și la peste trei decenii de democrație românească, cetățean străin, să umble prin cele trei țări (Germania, Spania și Brazilia) cu loc foarte confortabil de locuit pentru ea, dar pe care nu le consideră patrii, și de ce nu s-a întors definitiv, mai ales că, așa cum spune în *Puiul de câmilă*, „eram singură, ca lianele înghețate la poarta unei alte vieți necunoscute, poate primitoare, ori, dacă mă luam după tata, o lume falsă, rece și dureroasă care mirosea a sarmale și cozonaci numai în sufletul meu. Restul era plastic fluorescent” (pag. 76). Să fie lumea de plastic fluorescent mai lesne de acceptat decât lumea românească dezmațată și plină de prejudecăți, decât lumea care alege mereu răul cel mai mic și-și dă cu pumnii în cap atunci când e prea târziu, dar care repetă în mod fatal aceleași greșeli de opțiune? E greu să te întorci într-o lume în care singurul lucru care-a dispărut este sentimentul magic (poate că și tragic, s-a scris mult despre el) al ființei; în rest, ca să fim onești, s-au schimbat puține lucruri și toate în rău, motiv pentru care nu cred că se cuvine să punem întrebări retorice unei scriitoare care nu va accepta în veci să trăiască în modul nostru patriotic, cu obloanele trase peste ochi.

”Îți trebuie mult curaj să înfrunți sistemul concentraționar și să-ți depui actele pentru emigrare; îți trebuie mult curaj să renunți la familia din țară, la carieră, locuință, prieteni și s-o iei de la zero într-o țară care-ți este străină. Prozele Letiției Vladislav vorbesc despre acest curaj, dar și despre sentimentul tragic al deznădăjirii.”

Cronică literară

UN BASM MODERN ÎN VEȘMINTELE THRILLERULUI

Ana Dobre

Sorin Oprea debuta în 2018 cu romanul *Noaptea sufletelor*¹, primul volum dintr-o proiectată trilogie, completată, în 2020, cu *Dimineața sufletelor*² și urmată de *Suflete albe*, în curs de apariție.

Prin recurență și redundanță, substantivul la plural, *suflete*, capătă o valoare metaforică, un leitmotiv prin care prozatorul intenționează să construiască un imaginar și să transmită un mesaj. E, mai întâi, cromatica alb-negru din metafora primului roman, *Noaptea sufletelor*, sugerând o confruntare etică a binelui cu răul, cu opțiunea clară pentru lumina sufletelor. Construcția romanului este, în fapt, o reluare a schemei arhetipale a basmului, cu eterna luptă dintre bine și rău, dintre forțele malefice și cele benefice.

Narațiunea își urmează propria *histoire*, fără a neglija *discours*-ul, modul de a construi, perspectiva obiectivă permițând naratorului o privire *de deasupra*, personajele și situațiile epice fiind privite ca piesele pe o tablă de șah și mutate în funcție de cerințele interne ale logicii povestirii. Retrospectivele sunt clarificatoare, necesare pentru a lumina aspecte ale biografiei personajelor, focalizând fluxul narativ dinspre trecut spre prezent.

Deși, în mare parte, o narațiune realistă, vizând aspectele în verosimilitatea și veridicitatea lor, nu lipsesc inserțiile ezoterice, astfel că se poate vorbi despre o dublă narațiune – realistă, în planul aparent al evenimentelor, inițiativă, în

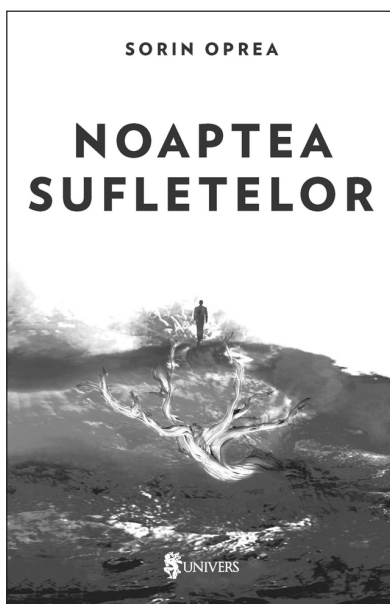
planul subtil al sensurilor care transcend realul și-l conotează, orientând spre o relație semnificat/semnificant.

În acest context, metafora din titlu, *noaptea sufletelor*, se clarifică intratextual abia la final (p. 333), în dialogul dintre Vlad Arineanu – inițiatul în acest scenariu al ezotericului, și Pelerinul – Maestrul care-l inițiază și îl călăuzește în labirintul lumii, dându-i sugestiile necesare pentru a înțelege lumea cea aieva, depășind *noaptea sufletului* și a accede la lumina lui.

Dialogul este revelatoriu prin modul în care transcende realul faptelor și le înscrie în dimensiunea unui sacru în permanentă luptă cu profanul. Lumea pare dominată de profan, căci, nu-i așa, *Dumnezeu a murit*, iar această *teologie a morții lui Dumnezeu* amprentează realitatea cu nefirescul faptelor și evenimentelor, dar sacrul nu încetează să se manifeste. Hierofaniile pot părea la fel de banale ca însăși lumea, dar iluminările lor au menirea de a o întoarce din *noaptea neagră* a sufletelor spre lumina călăuzitoare.

Dialectica metafizicului se relevă în dialogul revelatoriu dintre Pelerin și Vlad în cromatica alb-negru, albul fiind asociat valorilor eterne de bine, frumos și adevăr, negrul – zilei de dimensiune mitică, desemnând realitatea actualității de sfârșit de secol și mileniu dominată de *noaptea sufletelor*: „Oamenii trebuie să învețe că idealul este ca acumulările lor sufletești să tindă spre alb. [...] Este greu, pentru că blocajele impuse de semenii

voștri sau de voi înșivă împiedică acest lucru. Dar, atunci când își vor da seamă că sunt pe un drum greșit și vor dori să se întoarcă, totul va deveni posibil și va căpăta un sens”, spune Pelerinul inițiatului său Vlad Arineanu, care decriptează ideea apropiind-o: „Să înțeleg că acum noi trăim ceva întunecat, ca o noapte a sufletelor noastre?, întrebă Vlad, gândindu-se că ținta oamenilor este alta decât scopul stabilit de creație.” Interpretarea metaforei, intratextuală, pune lumină clarificatoare asupra întregii desfășurări a faptelor și întâmplărilor: „Da, noaptea sufletelor, zona întunecată care

¹ București, Editura Univers, 2018.

² Brașov, Editura Creator, 2020.

se contrapune albului de care vorbeam, îi răspunse categoric Pelerinul. Se observă deja că lumea și-a modificat valorile. În scurt timp relațiile dintre oameni vor fi de o duritate extremă, iar comportamentele multora vor fi de neînțeles.” Din acest punct, abia, narațiunea capătă coerență și coeziune, ordonând epicul din perspectiva acestui sens care-l transcende.

Astfel, chiar numele personajului ales pentru a traversa labirintul care este aventura sa de inițiere, este semnificativ: *Vlad* trimite la justițiarul Vlad Țepeș, iar *Arineanu*, derivat de la *arin*, arbore sacru, un intermediar între terestru și celest, un mesager, așadar, al cărui mediu de viață este *malul apelor*, al timpului, *panta rhei*, la care se raportează, devine semnificativ în cadrul relației dintre efemer și etern, desemnând, deopotrivă, omul și copacul.

În interiorul aventurii inițiatice, narațiunea are toate ingredientele unui thriller – aventură, senzațional, suspans, conspirații, ocultă, spionaj, dar și realismul contextului social-politic românesc postdecembrist, turnate în pasta unui epic complex care răspunde la toate solicitările naratorului și care vine în întâmpinarea așteptărilor unui receptor avid de poveste și mister.

Viziunea autorului este globalistă, acordată cu spiritul veacului. Spațiul epic se diversifică, acțiunea desfășurându-se în România și în lume – Europa, America de Sud, dar timpul rămâne același – timpul istoric, contemporan, oferind pânza pe care se țes evenimentele, reflectate de acest mers al istoriei, definit ca transumanism sau post-postmodernism, etapă de *sfârșit al istoriei*, după expresia cunoscută a lui Francis Fukuyama.

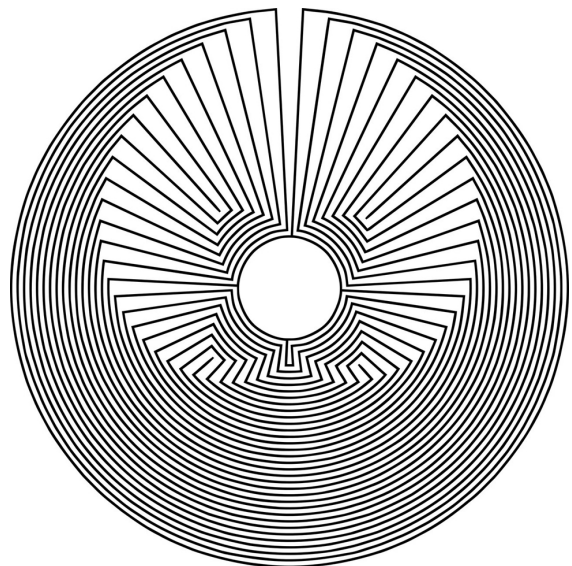
În scenă, se confruntă două tabere: binele, reprezentat de Vlad Arineanu și partenerii săi Alex, Karina, Axilien Nober, Genesis, și, de cealaltă parte, echipa răului, dominatoare în lumea contemporană, reprezentată de gruparea senatorului Sebastian Nichiteanu, ajutat de o grupare ocultă, conspiraționistă, întrucât acționează camuflat, să ajungă președintele României. Ceremonialurile oculte, legile ei mafioate de funcționare sunt adăugate pentru plusul de suspans și de senzațional acestui epic contemporan inedit, echivalent al romanelor de capă și spadă.

Optimismul naratorului transpare în *ajutoarele* de care beneficiază forțele binelui, prin personajul ezoteric Pelerinul, un vizionar, un *înainte mergător*, care călăuzește, pentru ca forțele binelui să triumfe. Despărțirea de Vlad Arineanu este necesară, inițiatul a trecut probele de inițiere, a devenit independent în gândire, a înțeles mecanismele răului, știe ce are de făcut, poate deveni el însuși un Pelerin. „Prima etapă s-a încheiat. De acum încolo vei acționa așa cum gândești, decizia fiind doar a ta. Ai învățat multe și poți să influențezi desfășurarea lucrurilor. În față ai drumul pe care l-ai descoperit.

Sau poate vei alege altul. Depinde doar de tine...”, îi concede Pelerinul. Aura lui îl contaminează pe Vlad Arineanu: „Se apropie de el și îl privi în ochi, așa cum nu o făcuse niciodată de când se cunoscuseră. Vlad simți cum o stare de calm i se instala în tot corpul. Nuanțe de violet se amestecau cu argintul lunii pline care urcase pe cer, invadând spațiul din jurul său. Era liniștit și rămase în picioare lângă apă, urmărind mersul Pelerinului care se îndrepta, prin noaptea iluminată, către nord.”

Un alt simbolism, figurat în axa nord-sud, lasă romanului caracterul de *opera aperta*. Asociat rațiunii ordonatoare, apolinicului, nordul, în contrast cu sudul, asociat dionisiacului, dezordinii sufletești și a lumii, conotează, totodată, un posibil sens al istoriei, anume orientarea spre rațiune pentru a depăși etapa dominată de *noaptea sufletelor*, cu degringolada valorilor, și a repune societatea în arhetipurile firescului.

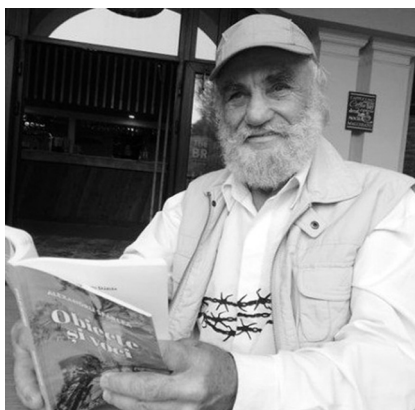
”Prin recurență și redundanță, substantivul la plural, suflete, capătă în romanele lui Sorin Oprea o valoare metaforică, un leitmotiv prin care prozatorul intenționează să construiască un imaginar și să transmită un mesaj.”

Cronică literară

„CULORILE ȘTERSE DEVIN MISTERIOASE”

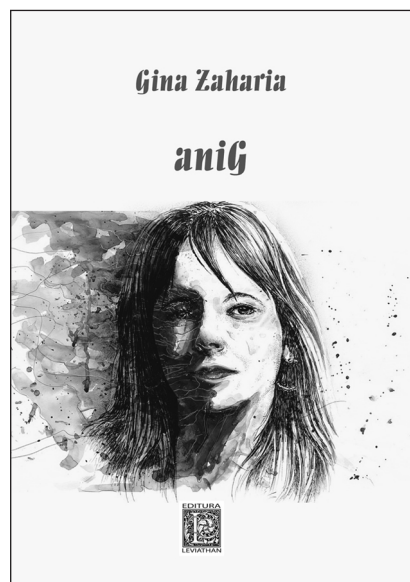
Alexandru Sfârlea

Poet, publicist
Membri al Uniunii Scriitorilor din România

Gina Zaharia, autoarea volumului de versuri *aniG*¹, și-a inversat prenumele în titlu, ca un gest, poate, de a... face cu ochiul cititorului, sau doar o sugera-re a unei propensiuni ludic-histrionice, pentru ca acesta să nu fie luat prin surprindere de unele procedee poetice, cum ar fi aducerea în prim-plan a nonsensului sau chiar acea – destul de risca(n)tă și la alții – resuscitare (chiar dacă numai intuitiv) a incongruenței semantice. Despre poeta Gina Zaharia, criticul Costin Tuchilă spune, în prefața volumului, între altele, că este „imaginativă, adesea cu gust pen-tru asocieri surprinzătoare de cuvinte,

evitând întotdeauna tonul livresc în favoarea prospețimii limbajului”, lucru sesizabil, într-adevăr, dar cu bătaie lungă tocmai în ceea ce afirmam mai sus. Un prim exemplu în acest sens este edificator, cu adăugirea că nu rămânem străini nici de un alt aspect, anume că poeta recurge insinuant la surdinizarea discursului liric: „[...] numai să-mi iasă drumul care n-am știut niciodată unde duce/ poate îi pun și niște pași/ [...] ceața se încăpățânează să-mi amestece culorile/ pare ușor egoistă oricum n-o agreez cred că știe/ că pot pătrunde prin ea/că o pot sparge cu vocea inimii/ iar culorile șterse devin misterioase/ mai târziu mă voi odihni/ dincolo de gri/ lângă mine/ visul din care tocmai am ieșit” (pag. 17). Sau: „poți călători prin culori cu ochii închiși/ respiri gânduri bune/ și nu regreti că ai uitat ușa deschisă [...] m-am oprit în centrul orașului/ și mi-am făcut leagăn/ din priviri/ când să plec am găsit un evantai de cuvinte” (pag. 19). Uneori, „tragem de sfori facem voluntariat în deșert” – ni se propune o introducere în ceea ce aș numi, un pic forțat, tranzacționare cu avatarurile sinelui, pentru a nu rămâne prizonieri ai arbitrariului, „când *oriunde* și *oricând* sunt frați de cruce”.

Apropo de inversarea prenumelui, am aflat și sintagme oarecum lămuritoare pentru faptul că poeta și-a intitulat volumul cu acea inversiune, din moment ce, iată, „ai vrea să dai drumul emoțiilor/ fără să te întrebi încotro merg/ cu tine în piept”, „tăcerile se țin de mână/ și împart secretele/ cu firimiturile de lut”, dar ce spuneți de acest... curaj lingvistic, care, nu-i așa, nu-i la îndemâna oricui: „personajul era magic în fiecare noapte spărgea pâanza/ și se furișă din tablou/

[...] astăzi am șters praful/ era acolo juca șah cu trecutul/ [...] l-am mai strigat o dată/ și am trecut prin eclipsa de soare/ a minții mele ” (pag. 45). Ne vine să dăm din cap aprobativ – gândindu-ne la încântătoarele libertăți asumate ale poeziei – când citim: „niciodată n-am știut de ce nordul poartă mănuși”, „purta frac la sărbătoarea/ clipei în care m-ai întâlnit”, „niciodată nu mi-au plăcut iernile/ le-am pitit sub plapumă”, „aruncam nuci de cocos pe lună/ și se întorceau înger”, „telefonul de la miezul nopții / în care încăpea respirația unui soldat cu zorii în raniță”, „întărâtam câte un foc de paie/ să-și ridice gulerul”, „cântecul meu/ întinde rufe la uscat pe arcușuri de vioară” etc. „Am văzut cămașa mea ruptă de gânduri/ dacă o peticesc/ culori șterse/ mă vor urmări toată viața” – ne încredințează poeta unul dintre secretele sale, dar important este că acele culori, translatate în gândirea poetică, vor deveni misterioase. Să citim cu luare-aminte acest volum pentru că vom avea plăcute surprize.

¹ București, Editura Leviathan, 2022.

Cronică literară

ÎNTRE REALISM ȘI SUPRAREALISM

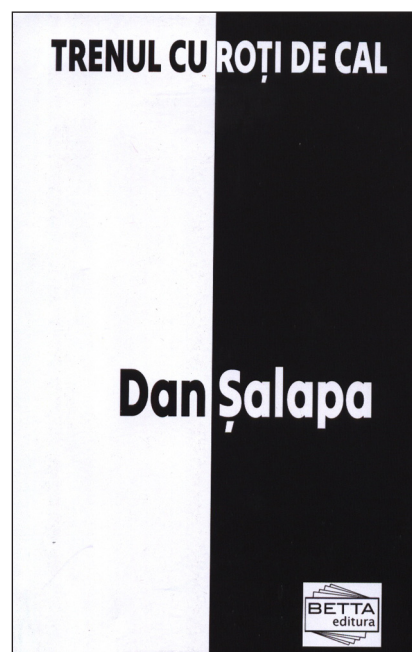
Victoria Milescu

Poetă, prozatoare
Membră a Uniunii Scriitorilor din România
Fotografie de Ion Lazu

Dan Șalapa din Drobeta Turnu Severin a absolvit Facultatea de Filosofie – Jurnalism și Facultatea de Geografie – specializarea planificare teritorială. Este profesor de științe socio-umane, jurnalist, membru al Societății Scriitorilor Danubieni, membru al UZPR, filiala Gorj-Mehedinți. A debutat publicistic în 1978, în periodical „Grănicerul”, a publicat cărți de poezie, de pamflete, monografii, critică literară. Recenta sa carte, *Trenul cu roți de cal*, publicată de Editura Betta, în 2023, reprezintă Premiul special „Nicolae Dan Frunteletă”, decernat în urma câștigării Concursului

Național de Poezie „Radu Cârneli”, ediția a VI-a, București. Cartea, cuprinzând grupajul de poezii premiate și un grupaj de poezii inedite sub titlul *Cele trei jumătăți ale nimicului*, oferă o imagine edificatoare a unui poet familiarizat cu poezia modernă, chiar postmodernă, perfect ancorat în realitatea culturală contemporană, mizând pe originalitate, ca idee și stil, folosind asocieri neașteptate, jocuri de cuvinte, uneori chiar bulversante. Titlul *Trenul cu roți de cal* mi-a adus aminte de o carte cu un titlu oarecum apropiat, *Reviem pentru o roată bolnavă mintal*, semnată de poetul Petre Ioan Crețu. Ambii autori speculează simbolistica extrem de generoasă a acestor două elemente, roata și calul, ambele sugerând mișcare, călătorie, în niciun caz stagnare.

Dan Șalapa se mișcă pe spații largi, captează aspecte, imagini care-l atrag, care-l contrariază, cu sensuri și semnificații ce trimit sau generează înțelesuri de neînțeles. Prin caruselul de cuvinte din zone lingvistice uneori incompatibile, Dan Șalapa îl deranjează pe cititorul comod, îl provoacă, rupe conveniențe, îi propune alte tipare, neverosimile uneori, chiar enigme, care se cer a fi dezlegate în zeci de chei. În poezia *Compotul de pălării* spune: „Împachetam lucrurile mărunte/ Și le dădeam senzația/ De veșnicie:// Luam pietricele/ Din albia mâinilor stângi/ Și le făceam ștergere / Pentru mâinile plecate/ În călătorii fără maluri;/ Alteori, ștergeam norii/ De impresiile mele nostalgice/ Și le ofeream bomboane fondante”. Poetul afișează o detașare rece, sesizând absurdul existențial reieșind din lipsa unui dialog coerent, logic, omenesc, din amalgamul dintre realitate și ficțiune, totul părând a fi un teatru al experi-

mentelor alienante ca în poezia *Haos controlat*, ce ne aduce aminte, în revers, de *...au pus cătușe florilor* de Fernando Arrabal. Dan Șalapa rostește apocaliptic: „Nimic nu trebuie/ Să mai respire aer,/ Nimeni nu trebuie/ Să se mai uite pe fereastră,/ Peste tot vor fi fluturi în lanțuri,/ Iar lanțurile vor avea cătușe de flori,/ Priviți diminețile ca pe niște casanove,/ Luați casanovele,/ Cununați-le cu norii albi,/ Încărcați cangurii/ În tramvaie de turtă dulce,/ Montați mașinării infernale în clarinete,/ Oferiți soluții de carton putred/ La problemele rezolvate corect”. Deliberat, poetul își refuză sentimentalismul, în favoarea unei ironii lucid-amare asupra societății, a veacului în care trăim. Înserează în poezii dialoguri, nume proprii, anglicisme intrate în uzul curent creând acel frison al autenticității realului actual perceput acut și dureros, dar camuflat sub masca ludicului dezinhibat: „Arhanghelii fugiseră din icoane,/ Catapetesmele căpătaseră reumatism,/

Strănutau la fiecare închinare,/ Unii sfinți ezitau între altar și șezlong,/ Câteva rugăciuni/ fredonau ritmuri *heavy-metall* [...] Câteva copii vorbeau despre moarte,/ Cădele și bomboane pe colivă/ Amuzându-se la coadă, la supermarket,/ Cumpăraseră *Boni bon* și mergeau/ La o distracție unde *Coca cola*,/ *Facebook* și cornețele roșii/ Îi vor ține *cool* toată noaptea,/ Iar mâine vor discuta cu profesorul de religie/ Despre Maica Domnului și *Halloween*.” Pe aripile poeziei, poetul ne poartă prin lumea largă din interiorul nostru, urmărit probabil de cântecul lui Louis Armstrong, *What a Wonderful World*, o poezie numindu-se chiar așa, *Wonderful World*: „În fiecare din noi,/ Există un Paris,/ O insulă Hawai/ Și, mai nou, un Dubai,/ Fiecare cu un miraj/ De New York ori de Machu Pichu,/ Așa cum în fiecare vizionar/ Eclozează la fiecare 24 de ore/ Câte un mic extra-terestru [...]”

Desigur, cititorul va fi ușor nelămurit în privința roților de cal, iar autorul se explică pre limba sa: „Cai?/ Un tren cu roți de cal.../ Așa ceva nu există/ Decât în poezia/ Post-modernistă, istețule!/ Dar avem tren, în schimb,/ Avem roți/ Avem cai./ Cai?/ Chiar așa, mai avem, noi./ Cai?/ Bine că avem, slavă Domnului,/ Poeți,/ Măcar în mintea lor/ Au rămas acele urme/ De cal,/ Care nasc trenuri/ Cu roți de cal.”

În fapt, Dan Șalapa este un romantic răpus de nostalgie. „Unde sunt misterele de altădată,/ Strigă un romantic scăpat/ Din lampa lui Aladin,/ Dau un regat pentru un mister,/ Strigă un personaj uitat de regizor,/ Blamat și de public și de autor,/ Doar misterele binecunoscute/ Mai hălăduiesc prin oraș, dezorientate”. Poezia va fi mereu un mister, pe care, poeții, mai ales, nu vor dori să-l descifreze, dimpotrivă, îl vor adânci și mai mult, îl vor sluji mereu, uneori chiar cu prețul vieții.

”Prin caruselul de cuvinte din zone lingvistice uneori incompatibile, Dan Șalapa îl deranjează pe cititorul comod, îl provoacă, rupe conveniențe, îi propune alte tipare, neverosimile uneori, chiar enigme, care se cer a fi dezlegate în zeci de chei.”

Sărbătorirea terminării primei căi ferate transcontinentale americane, 10 mai 1869. Fotografie de Andrew J. Russell

Note de lectură

I. Negoïtescu, Radu Stanca Un roman epistolar

Veronica Pavel Lerner

Poetă, prozatoare, Canada

Corespondența prin scrisori, astăzi, a dispărut. Eu am trăit însă epoca scrisorilor, când drumul dintre expeditor și destinatar dura săptămâni, când ele cuprindeau fragmente de viață, cu bucuriile și durerile ei. Nu numai că am trăit epoca, dar am fost o pasionată a scrisorilor, așa spune că în ele rezidă, de fapt, începutul meu în *arta scrisului*.

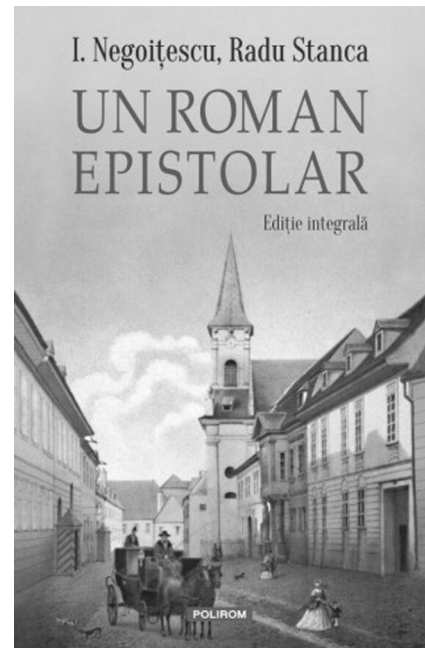
Astăzi, acest fel de scrisori a dispărut, comunicările sunt telegrafice, au numai câteva cuvinte, unele chiar prescurtate, ele reprezentând o stare de moment, nicidecum un tablou de ansamblu, cum o făceau scrisorile din trecut.

Este deci explicabilă plăcerea mea de a parcurge acest volum de peste 450 de pagini cu aviditate, emoție, recunoștință atât celor doi prieteni care au corespondat, cât și editorilor care le-au publicat, scrisori care reprezintă un jurnal al trăirilor celor doi prieteni, **Ion Negoïtescu** (1921–1993) și **Radu Stanca** (1920–1962).

Nego, cum îl strigau apropiații pe Ion Negoïtescu, era prieten cu fratele meu, Toma Pavel. Eu, sora mai mică, nu participam la întrunirile literare ale celor care veneau, printre alții și Nego, dar i-am cunoscut pe toți. Cu Radu Stanca am *făcut cunoștință* indirect, din păcate, după tragica lui dispariție, într-o vizită de câteva zile la Cluj, unde am locuit acasă la Doti (Dorina Stanca, superba lui soție). Mă împrietenisem cu ea la mare, în stațiunea 2 Mai, unde am fost cu fratele meu într-un grup în care erau Ștefan Augustin Doinaș cu Irinel Liciu, dar și cu frumoasa și misterioasa Doti. Așadar, citind cartea cu scrisori între 1943 și 1961, am cunoscut și antecedentele lumii cu care am intrat în contact abia în anii '60.

Am ținut să descriu câteva elemente din viața mea înainte de a așterne gama de trăiri pe care mi-a produs-o lectura cărții pentru a justifica faptul că acest articol nu e nici pe departe o cronică a volumului, ci e tot un fel de *scrisoare* – de data aceasta a mea – despre felul în care *am trăit* mărturisirile celor doi prieteni, de o rară frumusețe și sinceritate.

Cartea are o evidentă valoare documentară, dar și literară. Trăim, împreună cu autorii scrisorilor, dramele lor sentimentale, profesionale, politice (pe care,

din păcate, unii dintre noi le știm atât de bine!), descrise de cei doi talentați literați: Negoïtescu, poet, Radu Stanca, om de teatru. Sau, cum afirmă criticul **Livius Ciocârlie** pe coperta din spate a cărții, „*Un roman epistolar* este viață și creație în același timp.”

Cartea cuprinde aproape 300 de scrisori, peste 200 scrise de Nego, din Cluj, celelalte de Radu Stanca, din Sibiu. Colecția nu e completă, unele scrisori au fost distruse chiar de către destinatari pe vremea când era interzisă exprimarea liberă în multe domenii.

Pe tot parcursul lecturii, pe lângă detaliatele descrieri și planuri de lucru în cunoscutele cercuri literare ardelenice ale anilor respectivi, asistăm la un schimb de păreri despre cărți și traduceri, spectacole, concerte sau emisiuni radiofonice. Acestea apar și în corespondența dintre **Matei Călinescu** și **Ion Vianu** sau

În cele două volume intitulate *Corespondență* de **N. Steinhardt** – ultimele din ediția integrală a operelor sale, care însumează cam 900 de pagini (Polirom – Mănăstirea Rohia) – cu scrisori trimise prietenilor de N. Steinhardt. Este evidentă nevoia schimbului de idei între prietenii cu preocupări asemănătoare. În volumul la care mă refer acum, însă, apare și o altă dimensiune personală: Nego își mărturisește deschis, în cuvinte simple și de o mare frumusețe, intensele lui trăiri sentimentale și trupești care, precum se știe, făceau parte din categoria celor interzise în perioada respectivă.

Ediția îngrijită de **Ioan Cristescu și Ion Vartic**, cu notele și postfața lui Ion Vartic ¹ ne oferă un tablou complex și fidel al efervescenței literare din Ardealul anilor 1949–1961, în ciuda ideologiei regimului de atunci din România.

Lectura scrisorilor este impresionantă și din punctul de vedere al destinului celor doi. Negoșescu a avut de luptat, timp de mulți ani, cu probleme materiale. Și nu numai. Am ales – din multele sale mărturisiri – câteva fragmente din scrisoarea 69 (pp. 204–205), trimisă de Nego din Cluj, pe 25 ianuarie 1949: „...Nu un refuz al lipsei de dragoste, ci o indiferență mai rea ca orice pe lume – cu atât mai grozavă cu cât, în singurătatea mea, simt nevoia tocmai a *prieteniei* consolatoare a celui pe care îl iubesc. Și această prietenie îmi lipsește de fiecare dată. Îmi spun că e destinul meu, că aici e sensul. Dar uneori mă înăbuș, stau împietrit sub nedreptate și un întuneric adânc mă stăpânește pe pământ. Dacă n-ar fi credința, aș cădea pe veci... Și apoi, oricât ar părea altfel, sunt singur și în afară, căci nimeni aici nu se pasionează după ideile ce mă pasionează pe mine. La cenaclul de care ți-am scris am citit unele lucruri ce cred că te-ar fi interesat foarte mult: nimeni nu le-a simțit, nimeni nu mi-a dat acel ajutor, al discuției, al atacului fecund în inima ideii. [...]. Mă gândesc că mulți oameni suferă, dar mi se pare că suferă împreună, *eu știu că sufăr de suferința lor*, dar ei, eu parcă sufăr singur: nicio mână omenească nu mi se întinde. Mă simt ca o ființă străină într-un cosmos străin mie. [...]. Sunt *copist diurnist* la Operă!!! Copiez texte, ca să fie inserate în programe. Săptămâna trecută am copiat, de exemplu, *Traviata*... pentru 1500 lei. Nu mi se cer, desigur, contribuții literare: nu am voie să schimb nicio virgulă din perlele verbale. Acum copiez *Fidelio* [...]. Scrie-mi! I.N.”

Radu Stanca, pare, în comparație cu prietenul său Nego, mai calm și echilibrat. Scrisorile lui, numerotate în cifre romane, se referă, în general, la pasiunea lui pentru regia de teatru, la proiectele care-l pasionează și la atmosfera culturală din Sibiu. Scrisoarea LXXXVI – Sibiu, 16 iunie 1951 (pp. 296–297) este însă explozivă: e momentul când a avut loc întâlnirea cu Doti și au hotărât căsătoria: „Sunt atât de deasupra oricărui cuvinte, încât nu știu cum aș putea să-ți

descriu starea sublimă, euforică, în care mă găsesc. Tot ce am cunoscut până acum sub raport erotic nu a fost decât o autoinducție – cu iluzionarea respectivă. De data asta, însă, sunt atât de angajat, atât de dăruit, încât nu mai exist decât sub semnul Ei. [...]. Toate substanțele mele s-au prefăcut în Ea. Tot exist în Ea – nu mai e în mine niciun atom pe care să nu-l locuiesc ea, nicio fibră prin care să nu străbată Ea. Mi-e viața și moartea și de o mie de ori viața și moartea. [...]. Spiritualizat prin ea, mi-e unică, definitivă și totală. [...]. Sunt Ea – am înviat din morți și am luat forma și tiparul Ei. O port în mine și mă topesc cu Ea într-o mare, neasemuită sinteză. CLIPA e magică și simt cum îmi cresc aripi din umeri. Ea-Ea-Ea-ea. [...].”

*

Am locuit la Doti, la Cluj, după câțiva ani de la tragica dispariție a lui Radu, dar și a fiului lor Barbu. Toată casa era plină de fotografiile celor doi dispăruți, iar Doti mi-a citit atunci – cu o intonație care ilustra dragostea imensă a actriței pentru soțul care nu mai era – poeziile din volumul dedicat ei de Radu Stanca. Cutremurătoare momente am trăit atunci. Și le-am rețut la fel acum, când filmul vieții lui Radu Stanca s-a derulat și am vizionat partea necunoscută mie.

*

Închei încercarea de a prezenta vastul volum adăugând că Ion Negoșescu este cel care a dorit acest roman epistolar, apărut în 1978 la Editura Albatros. El a furnizat scrisorile lui Radu și pe cele scrise de el – pe care le-a primit de la Doti – și, așa cum menționează Ion Vartic, tot Nego a fost cel care a ales ilustrația de pe copertă, o gravură ce reprezintă o stradă din Sibiu, cea unde a locuit el în anii studenției și unde a avut loc, pe 13 iunie 1943, primul cenaclu al Cercului Literar, locul unde s-a născut și cimentat prietenia celor doi intelectuali, prieteni din timpul studenției.

Mulțumiri celor care au reeditat cu dragoste și profesionalism cartea *Un roman epistolar*, care cuprinde și fragmentele cenzurate și absente din varianta 1978.

”Cartea are o evidentă valoare documentară, dar și literară. Trăim, împreună cu autorii scrisorilor, dramele lor sentimentale, profesionale, politice.”

¹ Ediție integrală, Editura Polirom 2022.

Antologie de umor online

IARMAROC CU POVESTIRI FACEBOOK (4)

George Grigore

Profesor universitar doctor,
Universitatea din București,
Facultatea de Limbi și Literaturi Străine,
Catedra de Limbi și Literaturi Orientale,
Secția Arabă
Scriitor și traducător
Membru al Uniunii Scriitorilor
din România
Ambasador al Alianței Civilizațiilor
(organism ONU) pentru România (din 2008)

Miltiade Makarenko

Multă vreme la școala generală din Grindul meu natal se predase ca limbă străină rusa. O preda chiar un rus sadea, mai mult chiar, moscovit, a cărui familie fugise de comuniști și se retrăsese în Basarabia. Când Basarabia a intrat în componența URSS, a fugit în România... numai ca și aici l-a prins comunismul din urmă. Prin nu știu ce împrejurări, ajunsese cu soția sa, Vera, profesoară de română, în acel sat din Bărăgan. Era un om blând, manierat, foarte dedicat profesiei sale. Toate bune și frumoase,

numai că s-a luat hotărârea ca limba rusă să nu mai fie predată în școala noastră, ci să fie înlocuită de franceză. Așadar, peste noapte, domnul Miltiade a devenit profesor de franceză. De știut, știa bine, fiind dintr-o veche familie aristocrată, numai că pronunția era cu totul specială. Asta aveam s-o constat mai târziu, că atunci nu aveam termen de comparație. Pentru noi, așa suna franceza!

Când am ajuns la București, la liceu, la ora de franceză, sigur pe cunoștințele mele, m-am oferit să citesc... Profesoara m-a oprit îngrozită, în hohotele de râs ale colegilor:

– Suntem la ora de franceză, nu de rusă!

Chiar în acel an, luam locul II la Olimpiada de franceză pentru că era doar în scris, și gramatică știam bine de la domnul Miltiade, dar dacă aș fi deschis gura...

Au trecut anii, am dat examene la franceză, am ținut cursuri, am ținut conferințe... Însă când sunt obosit, neatent, accentul acela moștenit de la domnul Miltiade reapare ca o marcă identitară, deși nu am vorbit niciodată limba rusă!

D-ale psihiatriei

Ajung la medic – nu spun care, ce – din cauza unor probleme digestive. Se uită lung la analize, apoi îmi dă verdictul:

– Chiar nu văd nicio problemă!
Zic:
– Îmi este rău!
– După analize, n-ar trebui!
– Da, dar mi-e rău și asta mă deprimă în ultimul hal!

– Ooooo! Atunci o s-o rog pe colega mea de la psihiatrie, că de psihologie nu avem aici, să vă ajute, depresia e ceva grav...

Ajung, în ciuda protestelor, la cabinetul de psihiatrie.

O doamnă zâmbitoare mă ia la întrebări, apoi îmi scrie o rețetă:

– Uitați, luați Zolofit!
– Și mă ajută la constipație?
– Nu! Dar nu vă veți mai frământa atât! (ca-n bancurile celebre!) Aaaaaa! Era să uit. La ce etaj stați?
– Trei! De ce?
– Păi, asta dă tendințe suicidare! Dar trei nu e chiar în nori...

Yakamoz

Cuvintele intraductibile, existente în toate limbile, adună în ele un întreg univers poetic. Îmi vine în minte cuvântul „yakamoz” din limba turcă, ce denumeste răsfrângerea luminii lunii pe întinderile de ape, lacuri, mări etc. L-am auzit prima dată la Istanbul când un amic mi-a zis că va merge la căderea nopții pe malul Bosforului, pentru că va fi lună plină și vrea să se uite la „yakamoz” – acea cărare de lumină, tremurătoare, în zbânțuirea valurilor, care se pierde în zare... „De câte ori mă uit la «yakamoz», zicea el, mă apucă un dor (iată!) de ducă, o neliniște de a porni pe acea potecă, spre lumi necunoscute.” Mai târziu, aveam să aflu că pe lângă popularul „yakamoz”, există și o sintagmă livrescă, „Gümüş servi” (chiparosul de argint), tot pentru denumirea acestei noțiuni: cărarea de lumină cu toate neliniștile pe care le trezește în sufletul privitorului... O adevărată mină de aur pentru poeți.

Anton vs Andrei

Cândva, de Sfântul Andrei. La intrarea în Piața Timpuri Noi, o duodie corpulentă urla, zăngănind un bănuț într-o cutie de tablă:

– Să v-ajute Sfântu' Anton! Ajutați-mă și pe mine!
Când mă apropii, mă fixează cu privirea și-mi întinde cutia. Îi zic:

– Care Sfânt Anton? Azi e Sfântul Andrei...
– Aoleuuuuuu! Că bine zici, domnu'! Nu e Anton, e Andrei...

Ptiu! D-aia nu-mi dădea lumea!

Intru în piață, urmărit de strigătele ei. Cu Andrei, nu cu Anton...

Peste câteva zile ajung din nou în piață. Duduia, la post, cu textul apdatat:

– Să vă ajute Sfântu' Nicolae!...

Când mă vede, face o figură de elevă scoasă la tablă și-mi zice în auzul tuturor:

– Am zis bine, domnu', sau iar am feștelit-o?

Mormăi, jenat de privirile trecătorilor:

– Da, da, e foarte bine acum!

Luțesc pasul ca să ies din încurcătură. Trec pe lângă două doamne încotoșmănate de parcă mergeau la Polul Nord. Și ce îmi fu dat să aud? Una dintre ele îi zice acru celeilalte:

–Vezi, fată? Ziceai să-ți fie milă de aia! Ete, cine-i șefu'. Na!

Tabla împărțirii

Dorința de cunoaștere poate fi mult mai mare decât dorința de câștig exact acolo unde nu te aștepți.

Seară. Tocmai ieșisem de la cursuri, din Pitar Moș, și mă duceam la Casa Universitarilor. Pe trotuar, doi băieți de 8-9 ani, jerpeliți, tolăniți pe o păturică, discutau aprins. Dau să trec pe lângă ei, când aud:

– Nenea, nenea! Te rugăm, ajută-ne!

Credeam că vor bani, dar nu!

– Nenea, noi am adunat azi unșpe lei și cinzeci de bani...

Intervine celălalt:

– Și vrem să facem jumi-juma, da' nu știm cum...

– Deci, câți bani aveți voi?, zisei ca să trag de timp.

– Unșpe și juma!

Dau să fac calculul, dar îmi vine o altă idee. Mă scotocesc prin buzunare și le completez suma până la douăzeci de lei. Apoi, le zic:

– Acum e simplu. Fiecare are câte zece lei. Și gata!

Mi-au mulțumim mult, iar eu am plecat mai departe bucuroș că am făcut o faptă bună...

Peste câteva zile, când tocmai ieșeam iarăși de la facultate, îi văd pe cei doi alergând printre mașini și făcându-mi semne să aștept. Bucuroși de nu-și mai încăpeau în piele, îmi ziseră amândoi dintr-o suflare:

– Am aflat, am aflat! Jumi-juma de la unșpre și juma se face așa: el ia cinci lei și șaptezeci și cinci de bani și io, la fel. Este?

– Da! Mulțumesc mult că mi-ați spus!

Cu aceeași bucurie, îmi răspunseră:

– Păi, ai fost bun cu noi! Am întrebat lumea și am aflat cum e și am venit să-ți spunem și ție că poate te mai întreabă cineva!

O doamnă

Mă întorceam la miez de noapte acasă, mergând de-a lungul Dâmboviței, pe Splai. Nici țipenie! La un moment dat, ca din pământ, apare o măturătoare ce trăgea plictisită un măturoi după ea.

– Domnu'! Că tot umbli așa pân' noapte, n-ai o țigară?

– Ba da! Poftiți, doamnă!

Se uită lung:

– Cu cine vorbești matale, bre?

– Cu dumneavoastră, doamnă!

– Da' eu nu-s doamnă, bre! Eu îs femeie serioasă...

Un mare nene

De-a lungul vieții, ba chiar și de-a latul ei – cum zicea un student, cândva – am primit tot soiul de diplome, premii, titluri, care mai de care mai pompoase. Timpul mi le-a șters din memorie pe unele ca să așeze în locul lor altele. Doar un titlu a rămas neclintit, un titlu foarte drag mie. Nu-i primit de la vreo înaltă academie sau uniune profesională, ci de la un translator improvizat, într-o seară de martie.

Era de Nowruz și fusesem invitat de către o comunitate kurdă pentru a sărbători împreună. Acolo am avut surpriza să mi se ofere o diplomă pentru încercările mele de a studia cultura kurdă. Așadar, un înalt demnitar kurd vine să-mi înmâneze diploma, însoțit de un translator care vorbea, așa, un fel de intenție de limbă română. Respectivul ține un discurs în limba turcă, iar translatorul urma să-mi traducă în șoaptă, la ureche. Reușește să-mi traducă doar atât:

– Noi dam acest diplom pentru tine...

Pierde șirul, în timp ce șeful lui continua să vorbească repede, festiv, lăudându-mă. Translatorul meu repeta aceeași propoziție, uitându-se disperat la mine. Îi șoptesc să se calmeze și să spună în română orice ca să nu se supere șeful pe el. Când se termină marele discurs, îl întreb tot în șoaptă:

– Zi-mi și mie pe scurt, foarte pe scurt, ce a zis totuși!

– Pe scurt?

– Da! Esențialul!

– Pe scurt, pe scurt... a zis că ești un mare nene!

Spitalul de moși

Mă duceam la facultate, pe strada Pitar Moș. Vine taxiul și urc cu greu, încărcat de pungi cu cărți. Șoferul mă privește întrebător, așteptând să-i spun unde mergem. Respir profund ca să-mi recapăt suflul și-i zic cu voce obosită:

– Pitar Moș!

Se uită lung la mine și, probabil, inspirat de figura mea nu tocmai comercială în acea zi, îngaimă buimac:

– Unde? La spitalul de moși?

– Nu, în Pitar Moș!

**Grupaj cu postări de pe Facebook,
publicate de-a lungul anilor**

Umor

MARȚEA, DOAR CEASURI „BUNE”

Pompilius Micu

Prozator

Marți dimineață mă prezint la serviciu cu o imensă „dragoste de muncă”. Îmi iau postul în primire, fac un pic de curățenie, așteptând să vină ora opt ca să începă „distracția”. Dar cum se spune, „*omul propune, iar Dumnezeu dispune*”, văd că intră pe ușă o veche cunoștință și începe distracția:

– Domnu’ șăf, vreau să reclam că fata mea este abuzată, violată și calomniată de *bărbatumiu* și de familia lui.

– Doamnă, programul începe la ora opt, acum este șapte și douăzeci, vă rog să reveniți peste 40 de minute, să puteți discuta problema.

Lili, femeia de serviciu, îmi tot făcea semn că respectiva este „tralala” bine de tot, dar și eu o cunoșteam, așa că o întreb:

– Câți ani are fata ta?

– 19 sau 20, nu mai știu!

– Cum adică, este fata ta și nu mai știi câți ani are? Hotărăște-te: 19 sau 20!

– 20 are, șăfu’.

– În cazul acesta, dacă nu este minoră, este de competența poliției, nu a protecției copilului!

– Mă duc la televiziune, la poliție, „la guvern”, fata mea e batjocorită și nimeni nu face nimic, bodogănește, ieșind pe ușă.

Răsuflu ușurat, am scăpat ieftin. O văd însă că se întoarce și începe un spectacol pe cînste: plânsete, țipete, urlate, tăvălit pe jos. Fiind o cunoștință veche, vine domul M. care intervine:

– Uite, ia o coală și scrie ce vrei să reclami!

– Nu scriu nimic, am mai reclamat și nu ați făcut nimic! Fata mea e violată și calomniată și nu faceți nimic!

Femeia, supărată pe viață și pe lume, „lansează” o salvă de plânsete, apoi înjurături la adresa fostului concubin.

– Măi, femeie, aici este o instituție publică, termină cu cirul, îi spun eu!

Ei aș! O ținea pe a ei cu fata, cu *bărbacsu* care era concubin și care nu a recunoscut fata, dar a luat-o în plasa-ment ca să-și bată joc de ea, la îndemnul lui mă-sa. Până la urmă vine doamna G., care o ascultă, îi cere actele, se uită și-i spune scurt:

– Fata este majoră, are 20 de ani, nu putem face nimic, nu este de competența noastră, du-te la poliție!

– Fata mea e violată și calomniată de *bărbatumiu* și de familia lui, continuă

femeia, e singură, că s-au unit toți țiganii împotriva ei, fata mea care este singură și neajutorată!

– Gata, ajunge, îi spun, dacă nu încetezi imediat, ajungi la poliție mai repede decât crezi!

Când a auzit avertismentul, femeia s-a liniștit brusc. În timp ce pleca, mă întreabă:

– Auzi șăfu’, unde e poliția?

– Pe Chiristigii!

– Mă duc, trebuie să ia cineva măsuri cu fata mea care e violată și calomniată de *bărbatumiu* și de familia lui, că s-au unit toți țiganii împotriva ei, fata mea care este singură și neajutorată!

– Chiar te rog, vreau să se mai „bucure” cineva pe ziua de astăzi.

După un moment de tăcere femeia se întoarce spre mine:

– Dom’ șăf, nu ai o țigare?

– Nu fumez!

– Dă-mi și mie un leu, să-mi iau o pâine.

– la doi și du-te repede, să nu închidă la poliție!

– Auleo, și la aia închide?

– Închide, că e sfârșit de lună și le face inventarul!

la banii și pleacă fericită. Mă duc să-mi iau tertensiful cel de toate zilele, dar de-abia l-am înghițit, că văd că intră alt client, veșnic nemulțumit, bărbos, neîngrijit și nervos. Îl aud țipând:

– Să le rupă actele la ăia care ia pensie de handicap din banii mei!

– Nu țipa aici că nu ești pe stadion!, îi spun eu, ridicându-mă brusc în picioare.

– Gata, șefu’, am înțeles!

– Da’ le spuneți la ăștia să rupă actele?

Spre norocul meu trecea pe acolo doamna M., care îi spune cu mult calm

să stea liniștit că merge imediat să le rupă! Omul pleacă la rândul-i liniștit, dar peste cinci minute se întoarce:

– Șefu', personalul de aici fură medicamentele!

– Bine că mi-ai spus, acum sun la poliție. Să terminăm odată cu hoția.

– Așa, domn' șef!

Pleacă fericit.

Îmi spun în gând: „Doamne, am nevoie de liniște ca de aer, altfel o iau razna!” Ei aș, apar două pirande cu papornițe și o mătură. Mă gândesc zâmbind: „hopa, s-a defectat mătura... dacă au venit pe jos”, dar zâmbetul dispare urgent, când aud o voce răgușită:

– Șefule, vrem să mergem la Plasamente!

– În ce problemă?

– Vrem să-i mute copiii *lu' hasta* de la Râmnicu Sărat la Buzău.

– Sunt în plasament sau în centru?

– În centru', șefu, vrem să-i mute la Buzău să-i vază mai des.

– Atunci faceți o cerere către doamna directoare la care anexați o copie după C.I.

– După ce, bre?

– După buletin, femeie!

– Ce să scriu, șefule!

– Subsemnata, domiciliată în... treci un telefon de contact, doresc mutarea copiilor mei din centrul de la Râmnicu Sărat, la Buzău. Vezi să treci și numele copiilor!

– Șefule, nu știu să scriu, nu o scrii matale!?

– Nu pot, aici suntem doi care facem de zi: unul știe să citească, adică eu, altul știe să scrie. Dacă vrei să-ți scrie, vino mâine!

Până la urmă au găsit pe cineva care să le scrie cererea, au făcut și copie după C.I., dar nu s-au dus cu cererea la secretariat, li s-a părut prea complicat traseul, așa că-mi spun:

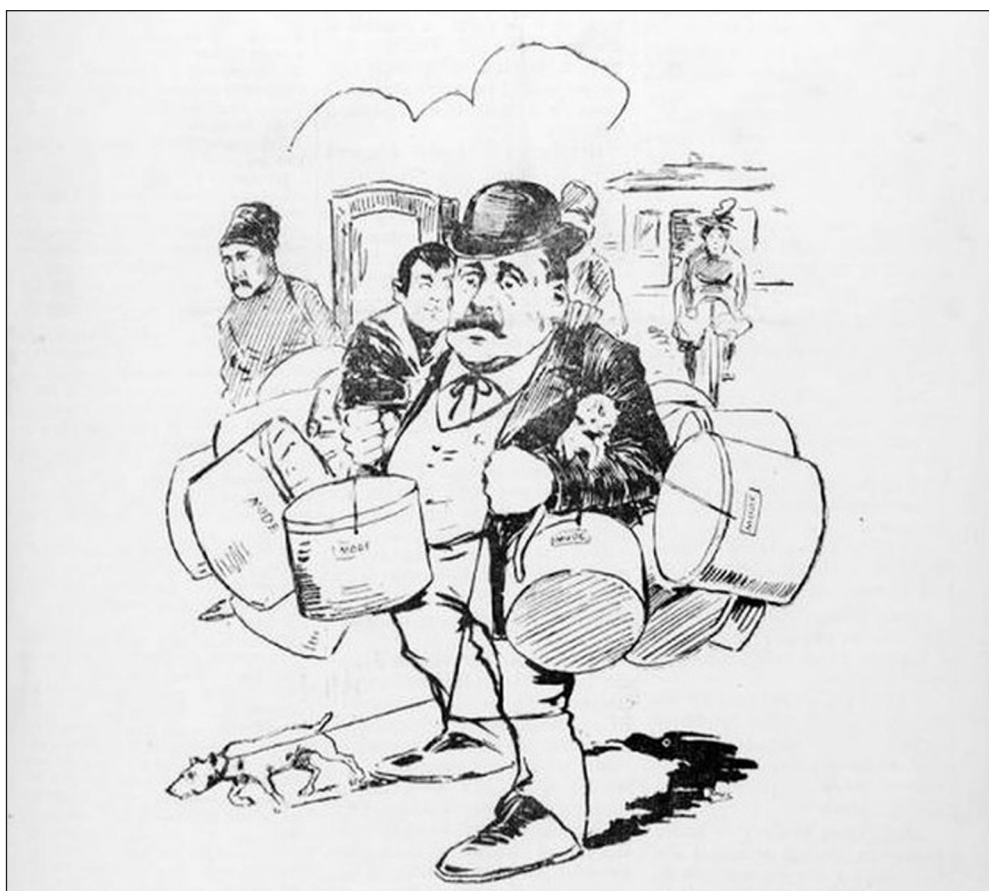
– Șefu', matale ești om bun, lăsam cererea, că noi ne încurcăm.

Mă uit la cerere, bineînțeles că nu trecuseră numele copiilor, așa că le spun:

– Veniți înapoi, nu ați trecut numele copiilor!

– Lasă, dom' șef, că știe ei cum îi cheamă!

Acestea sunt doar câteva exemple, trăite, nu inventate, o dovadă că viața bate filmul. Despre alte întâmplări, altădată, acum caut tertensiful!

Scenă de Sfântul Gheorghe luată după natură, caricatură de Nicolae Petrescu-Găină, publicată în revista săptămânală „Zeflemeaua” (director: George Ranetti), anul I, nr. 31, duminică, 28 aprilie 1902, p. 1

Roman

SUFLETE ALBE

fragment

Sorin Oprea

Prozator

De la ultimul etaj al blocului-turn din New York, Nichitescu admira priveliștea orașului. Cât vedea cu ochii, se desfășura geometria perfectă a unui loc în care își dorea să trăiască. Cu ani în urmă, chiar a vrut să-și cumpere o casă în Manhattan, însă nehotărârea Laviniei l-a dat înapoi. Spunea că o casă în care stai din când în când, nu se numește casă. Într-un fel, avea dreptate. Dar nu era de ici, de colo, să aibă o vilă pe tărâmul făgăduinței. Nici acum nu ar fi ezitat să cumpere, mai ales după situația de acasă, însă propunerea pentru Anglia

îi oferise alte oportunități. În curând se va muta la Londra și de acolo va putea să facă ce îi plăcea mai mult: să tragă sforile pentru lumea asta mare. Își închipuia cum toate paiațele care se credeau zmei și-i amărâseră viața, vor veni să-i pupe mâinile.

Întâlnirea de acum reprezenta unul dintre acele momente care îi schimbaseră viața. În așteptarea lui Bertt, era vizibil emoționat, dar nu-și făcea prea multe griji. Știa că poate face față la orice. Aici se simțea susținut, iar afacerile din România erau în siguranță. Relația cu Lavinia o considera rezolvată, iar problema cu Richard... ei da, asta rămânea o problemă. Dar nu trebuia să-și mai bată capul cu ea, măcar acum, cât se afla în State.

Sala în care se afla Nichitescu era una sofisticată, cu mobilă și alte obiecte decorative, aduse parcă din altă lume. Masa centrală sofisticată, fotoliile din piele turcoaz, luminile care se scurgeau parcă pe pereți, dădeau un aer de aranjament din viitor. Chiar și cupele de șampanie, cu irizații gălbui, aveau o formă rombică, pe care nu o mai văzuse până atunci. A observat că totul este diferit de cum a intrat, după ce personalul excesiv de politicos l-a trecut prin sistemele sofisticate de verificare. În acele momente îi veni în minte ceea ce îi spusese Bertt: „Planul este atât de important, încât cine face un singur pas greșit dispare. Știi bine că orice creație cere sacrificii. De aceea lumea pe care noi o clădim, se va finaliza indiferent câte sacrificii vom face.” I se făcea teamă de fiecare dată când se gândea la ce nivel al Grupului ajunsese, iar cuvintele acelea îi dădeau

fiori. Nu trebuia să facă niciun pas greșit, nici măcar să se gândească la ceva ce ar fi împotriva cursului stabilit de noii săi prieteni. În acel moment, parcă cineva îl luă de umeri și-l scutură. Erau oare prietenii săi? Nu, sigur nu. Ar fi o mare greșeală dacă ar crede asta. Persoanele acelea din vârful Grupului nu trebuiau considerate apropiate. Și, mai ales, nu trebuiau supărate. Or el învățase asta de mult timp, să nu îi deranjeze pe cei care au ultimul cuvânt.

Nu i-a văzut pe cei doisprezece când au intrat. Luat prin surprindere, Nichitescu, vizibil emoționat, strânse mâna fiecăruia dintre noii veniți. Erau destiși și pe chipul lor se citea un soi de aroganță care nu putea fi mascată de zâmbetul pe care-l afișau. Impuneau prin simpla lor prezență.

– Domnilor, îi anunță Bertt, acum că l-ați cunoscut pe noul nostru coordonator al finanțelor, putem să începem discuția de astăzi.

– Pentru că este prima oară la noi, spuse un tip înalt care părea liderul celorlalți, după cum îl priveau toți, îl rog pe Bastien să fie atent la respectarea întocmai a termenelor pe care le-au stabilit cei de deasupra noastră. S-au schimbat multe lucruri și întârzierile au provocat deja nemulțumiri.

Dintr-o dată se auzi un țuit, care nu dură prea mult. O rază violet scană încăperea dintr-un capăt în altul.

– Măsurile de securitate, îi șopti Bertt lui Nichitescu, văzându-l mirat.

Liderul începu să vorbească. Era imobil și doar buzele i se mișcau. Privirea părea din nordul înghețat, iar vocea baritonală era dominatoare și, în

unele momente, când căpăta inflexiuni metalice, producea spaimă.

Vorbea sofisticat despre o istorie a schimbărilor planificate ale vieții pământene și cum trebuie făcuți pașii pentru controlul total. Accentuă de câteva ori că dorința Grupului este să atingă acest obiectiv cât mai repede. Lucrul acesta nu se putea face decât crescând sumele pentru proiectele de explorare. Suna tehnic ceea ce spunea, dar esența cuvintelor sale părea una cosmică.

Nichitescu își aduse aminte că Bertt îi povestise despre asta. Rămase surprins când auzi că proiectele de supraveghere se apropie de final și baza centrală de colectare a datelor funcționează perfect. Ar fi vrut să întrebe ce se va întâmpla cu fabricarea de cipuri, dar nu avu curaj. Nimeni din sală nu intervenea cu nimic, iar el nici atât, nu avea curajul să o facă.

Parcă citindu-i gândurile, liderul explică cum se vor monta dispozitivele de identificare, pe mână sau pe frunte, pentru a putea fi citite ușor.

Nichitescu se liniști. Afacerea nu va avea de suferit.

Discursul se concentrează mai departe pe detaliile despre banii pentru explorare și află cu surprindere de legăturile Grupului cu alte lumi din afara planetei. A crezut că nu aude

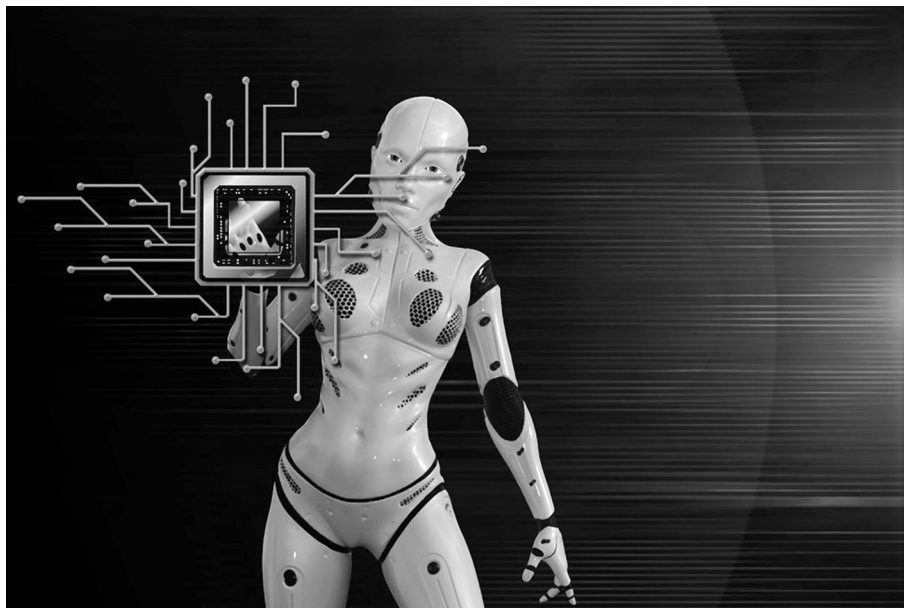
bine, dar despre asta vorbea. Și-a amintit că Bertt îi spusese câte ceva, însă nu a crezut tot. Acum se discuta clar despre proiecte pentru noi surse de energie din Univers, în colaborare cu alte civilizații. Nu era o poveste. Se contura cea mai mare surpriză pentru toată omenirea: recunoașterea că există și alte civilizații.

Liderul continuă cu un lucru care îl bulversă și mai tare. Explică cum reînnoirea planetei se va face nu doar prin planurile de pe Pământ, ci și prin intervenția celor din afara planetei. Mai ales prin intervenția lor. Nichitescu se cutremură când auzi că vor urma lucruri dure, pe care omenirea nici măcar nu și le închipuie. Trăia un scenariu de film sau era real ce auzea? Nu era ficțiune. Era martorul unui plan fabricat de cei puțini, care țineau planeta în palme, ajutați de prietenii din afara lumii.

Bertt îl atinse ușor cu cotul și-i zâmbi. Zâmbi și el, gândindu-se că ar trebui să se bucure că face parte din această elită mondială secretă. Doar că era atât de speriat, încât simțea că se sufocă.

Întorcând privirea aceea de gheață către el, Liderul îi ceru lui Nichitescu să întocmescă cât mai repede rapoartele pentru finanțare și să trimită banii celor care se ocupă de inteligența artificială și explorarea spațiului. „Am ajuns la capăt. Vremurile s-au prăvălit peste noi și timpul de pe urmă a venit”, fu expresia care stârni rumoare. Sau, poate, așa i se păru lui Nichitescu, care avea impresia că trăiește o realitate paralelă. Observă că mulți schimbau priviri nedumerite între ei, confirmând că au fost luați prin surprindere.

– Am făcut ce ni s-a cerut, se auzi din nou vocea aceea înfricoșătoare. Nu este ușor să duci la îndeplinire un Plan, care încheie o etapă a dezvoltării umane. Noi ne-am propus să realizăm Societatea Perfectă și iată că suntem aproape. Dar, să fie clar, o societate perfectă nu este o societate liberă. Ea are o conducere unică și reguli stricte. Viitorul său este predestinat și membrii trăiesc într-un spațiu limitat, pe care noi îl stabilim. Un spațiu controlat și dirijat. Libertățile nu sunt permise, chiar dacă impresia este alta. Membrii nu trebuie să cunoască lucrul acesta. Am muncit mult să-i facem docili și inofensivi. Cu toții știm unde eram și cât am progresat. A trebuit să aplicăm cele mai riscante măsuri de subordonare. Frica, domnilor, frica este cea care i-a aliniat pe toți. Teamă de moarte, de asta s-au speriat. A fost pandemia, este războiul care se va extinde, urmează foametea și anarhia. Toate, însă, controlate. Și mai sunt cataclisme planificate care vor veni din afara planetei. Am spus-o de mai multe ori, nu va fi ușor. Cei mulți, oastea noastră îndoctrinită, ne vor urma fără să se împotrivescă. Restul, din ce în ce mai puțini, se vor supune, până la urmă. Nu vor putea trăi fără ce le-am dat. Se cred liberi și stăpâni pe viața lor. Niște naivi. Dependența lor de

tehnologie, spectacol și confort nu este tratabilă. Chiar și cei mai rebeli vor ceda. Dar, există ceva. S-a născut curentul întoarcerii la așa-zisa credință de început. Alternativă, cum îi spun ei. Este un nucleu al celor care nu vor fi cu noi niciodată. Până acum, nu ne-am putut da seama cine sunt și cui aparțin. Nu știm cât ne afectează ceea ce fac ei acum. Știm doar că sunt de necontrolat. Va trebui să-i eliminăm cât mai repede. Toți trebuie să înțeleagă că stăpânul lor absolut este aici, pe Pământ.

Se opri. Își fixă privirea pe peretele din față și nu mai scoase un cuvânt.

Atmosfera era apăsătoare. Părea că nimeni nu avea curajul să spună ceva. Doar Bertt, care era cel mai destins dintre toți, interveni:

– Interesantă analiză. Ai sintetizat în câteva fraze tot ce am făcut până acum. Iar ce vom face, este foarte clar. Să înțeleg că acesta ar fi Punctul cinci din Plan?

– Nu. Știu de la nivelul superior, al celor trei, că ultimul punct nu s-a elaborat încă. După cum știți, el reprezintă debutul noii epoci. Este momentul când Societatea Perfectă va începe să funcționeze cu adevărat. Ce pot să vă spun acum este că s-a stabilit momentul apariției Conducătorului Planetar Unic.

Vestea creă bucurie în sală. Era ceva neașteptat. Anunțul făcut de Lider îi luă prin surprindere, iar euforia îi cuprinse pe toți.

– Așteptam asta de zeci de ani, spuse Bertt entuziasmat. Lupta noastră din vremuri străvechi, o încheiem noi, cei de astăzi. Este idealul Grupului, viitorul unei lumi care ni se va subordona necondiționat. Nimeni nu ne poate opri. Am fost, suntem și vom fi stăpânii și creatorii de care avea nevoie

civilizația să evolueze. Fără noi, nimic nu există. Să venerăm, dragi prieteni, istoria noastră și pe cei care au creat-o. Din acest moment, totul ne aparține.

– Lumea este a noastră, confirmă liderul.

Se ridicară cu toții și ciocniră paharele.

Suflete albe, în curs de apariție, este ultima carte a trilogiei Suflete, alături de Noaptea sufletelor și Dimineața sufletelor.

”Frica, domnilor, frica este cea care i-a aliniat pe toți. Teama de moarte, de asta s-au speriat. A fost pandemia, este războiul care se va extinde, urmează foametea și anarhia. Toate, însă, controlate. Și mai sunt cataclisme planificate care vor veni din afara planetei. Cei mulți, oastea noastră îndoctrinată, ne vor urma fără să se împotrivescă.”

Roman

STRĂINUL DE MÂINE

fragment

Gina Zaharia

Poetă, prozatoare
Membră a Uniunii Scriitorilor
din România

N-am terminat de dus ideea la capăt, că Adonia a apărut pe alee:

– Soni, hai să-ți arăt ce am învățat astăzi la grădiniță. Apoi s-a aruncat în brațele mele: Te iubesc, Soni! Să nu pleci niciodată de la mine. Mereu vin acasă cu gândul că ne jucăm.

Eliza m-a privit atentă. Adonia aproape că nici n-o observase. Era clar, eu eram preferata ei. Am intrat în casă și am trecut în camera fetei. Am pictat, am numărat, am făcut puzzle, am desenat, am învățat litere. Românești. Adora să știe totul despre țara mea, țara bunicii ei. I-am povestit despre copilăria mea la

țară, despre porci și vaci, despre iepuri, ba chiar am inventat câteva întâmplări spectaculoase, pe care le-am uitat repede, însă ea nu. Fiindcă a doua zi m-a rugat să repet cele povestite cu atâta credibilitate. Am îngăimat o altă poveste.

Mi s-a părut mai puțin reușită, dar a atras-o la fel de mult. Era vorba despre o călătorie făcută împreună cu mama mea prin pădure. Apoi am auzit-o:

– Mă duci și pe mine în pădure, te rog? Vrei să fii tu mama mea pentru o călătorie? Și m-a pupat pe obraz de mi-au dat lacrimile.

– Dacă iubirea vine sub diferite forme, iată că sosise un nou val angelic, mi-am zis.

Pe măsură ce timpul își săpa albie, Adonia părea și mai atrasă de mine. Mă străduiam să-i fac pe plac și reușeam într-o oarecare măsură. Toate curiozitățile ei deveneau explicațiile mele. Sigur că mă cam feream de Nona, mama Adoniei, adică în fața ei educația cerea etichetă. De altfel, mai alunecam pe lângă acea etichetă, adică aveam și noi secretele noastre inocente, pe care mi le cerea Adonia și pe care i le respectam, de exemplu să nu știe nimeni că a sărit gardul în grădină după un pisoi pe care l-a adus în casă și i-a dat lăptic, l-a mângâiat cu tandrețe și i-a făcut un culcuș sub coacăz, culcuș pe care pisoiul l-a părăsit îndată ce s-a despărțit de fetiță! Altădată fusem un fel de mamă pentru o zi, cum îmi ceruse micuța. Vizitasem pădurea pe care o credeam cea mai bună confidență, deși nu reușisem să zic mai nimic, să nu cumva să creadă Adonia că mă plâng. Dar sigur că ea îmi citea în priviri. Și da, Adonia fusese fericită. Adică... îmi ieșise, cum s-ar zice. Alte întâmplări nu mai po-

vestesc, fiindcă trec la stările mele dincolo de cortina pe care aveam grijă s-o trag mereu după ce-mi jucam rolul. Că mai obosea și actrița din mine.

Când eram mică și venea o sărbătoare mai importantă, chiar și duminicile, nu mai vorbesc de Paște, mă apuca un soi de nostalgie, habar nu am de ce, mă ducea toată frumusețea naturii, aveam loc peste tot și nicăieri. Odată, am sărbătorit ziua de Paște pe deal, cu mama și cu frații mei, cu caprele la păscut. Se vedea de acolo tot satul. Aveam la noi cozonac și ouă roșii. Făcute de mama. Eram fericită și îngândurată. Depărtările și înălțimile parcă se luau la trântă în sufletul meu. Îmi venea să întind mâna și să-l ating pe Dumnezeu. Să mi se reverse toată lumina peste umeri. Să strălucesc în bucuria fiecărei zile. Crăciunul însă venea cu un fel de zvăpăială, un clinchet de nerăbdare care umplea pădurile, chiar dacă începusem să cred că Moș Crăciun erau de fapt părinții mei, dar atunci parcă se propaga intens unda aceea de iubire, aș fi vrut să rămânem așa, într-un tablou veșnic și neprețuit.

Nu știi cum mi-au venit acele secvențe în suflet. De fapt, starea aceea de demult mă surprinsese și acum. Trăiam într-un loc provizoriu, viața mă cerea în altă parte, mă mințeam că mi-e bine și suficient, dar nu era așa.

Toată noaptea m-am foit în așternut, între stările de somn și de veghe. Dimineața m-am închinat cu fața la răsăritul spectaculos care se vedea de la fereastră, mulțumind Domnului că sunt sănătoasă și rugându-l să-mi dea putere și gânduri verticale cu care să răzbesc prin viață.

Elisabeth-Louise Vigée Le Brun ((1755–1842), pictoriță franceză, *Autoportret cu fiica sa, Julie, 1789*)

În scurt timp, Adonia a intrat în vacanță și urma s-o petreacă, împreună cu părinții ei, în America. Cum am auzit, mi-am și pus gândurile în ordine. Am plâns, recunosc că am plâns mult, mai ales înainte de ziua plecării lor. I-am sărutat mâinile și piciorușele de nu știu câte ori. I-am mângâiat părul lung; și hăinuțele ei le-am sărutat.

– Soni, mi-a zis, ție o să-ți fie tare dor de mine?

– Da, iubita mea, tare mult!

– Atunci hai să ne îmbrățișăm amândouă, că și mie o să-mi fie dor. Dar voi veni repede, Soni, să ne jucăm și să mergem la pădure. Să mă aștepți și să nu mă uiți.

– Nu te voi uita, scumpă mică, niciodată, niciodată!

– Hai, vino la culcare, a strigat-o mama ei, vom pleca în zori.

S-a întors din prag și mi-a pupat mâna de multe ori, până spre cot. Ca o accentuare a dragostei ei pentru mine. Ca un sărut de adio inconștient. Ca o revărsare a iubirii, așa cum ființa ei firavă știa în acel moment. Apoi mi-a făcut cu ochiul, cum o învățasem eu cândva.

– Să ai grijă de tine, Soni, să te odihnești și să ai grijă și de jucăriile mele. Și să te gândești la mine, așa cum voi face și eu.

Am închis ușa și am izbucnit în plâns. Știam că-mi va fi dor de ea până la sânge. Dar aveam eu oare dreptul să mă atașez și să iubesc atât de mult fiica unor necunoscuți? Oare Adonia nu înlocuia toate persoanele dragi, oare nu mă refugiasem în inocența ei pentru a scăpa de întunericul ce mă apăsa? Nu am știut să-mi răspund niciodată. Știu doar că ea era bucuria și liniștea mea. Și singura ființă care mă iubea sincer, pentru grija pe care i-o purtam și siguranța pe care i-o ofeream.

Noaptea se schimonosea la fereastra mea, sub pleoapele mele, alungând somnul. Aveam eu oare dreptul să fiu iubită de o străină mică și inimoasă, așa... necondiționat? Dacă da, înseamnă că era îngerul meu care mă însoțea peste tot. Eram iubită până la durere. Eram și disperată pentru ziua de mâine. N-am reușit să adorm mai deloc. Revedeam filmul vieții mele, dar cel mai des îmi apăreau în fața ochilor Radu și Adonia.

De la Radu primeam mesaje zilnic, seara. La ora 20.00 fix. Nu răspundeam, dar adoram această iubire despre care îmi spunea că are aripi de fluturi. Și câte și mai câte. Abia așteptam mesajul lui, deși nu-i răspundeam niciodată. Degetele acelea atingeau literele, cuvintele, toate de dragoste și dor. Le primeam la fel, numai că eram atentă cu mine, nu doream să mai trec prin viforul suferinței. Ce-mi garanta mie că acum va fi altfel? Cine îmi va șterge toate lacrimile plânse în zborul anilor? Dar tinerețea mea, cât va mai duce în piept, pe umeri, calea prăfuită a iubirii?

Fragment din romanul cu același titlu, în pregătire

**”Pe măsură ce timpul
își săpa albie,
Adonia părea
și mai atrasă de mine.
Mă străduiam să-i fac pe plac
și reușeam într-o oarecare
măsură. Toate curiozitățile ei
deveneau explicațiile mele.
Sigur că mă cam feream de
Nona, mama Adoniei,
adică în fața ei educația
cerea etichetă.”**

Teatru

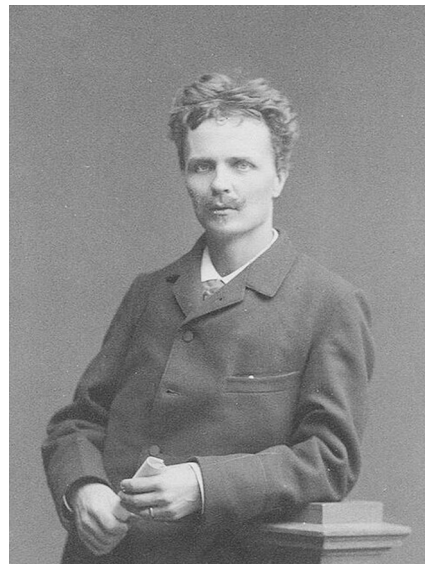
SALONUL ROȘU de August Strindberg Dramatizare radiofonică de Pușa Roth Traducere de Corneliu Papadopol Teatru serial

Episodul 6

Personajele:

Sellén
Olle Montanus
Borg
Levin
Arvid Falk
Carl Nicolaus Falk
Soția acestuia
Nyström
Lundell

Pușa Roth

Dramaturg, prozatoare, ziaristă
Membră a Uniunii Scriitorilor din România

August Strindberg

(22 ianuarie 1849, Stockholm–14 mai 1912,
Stockholm)
Fotografie de Rosalie Sjöman, Stockholm, 1884

*Iarnă, aproape de Crăciun, atmosferă de interior, zgomote casnice. Sellén pictează, fluieră.
Se aud patru perechi de băți în ușă. Pași. Ușă deschisă.*

Sellén: Bună dimineața, Olle! Intră, intră, te rog! Ce mai faci? Ai dormit bine?

Olle: Mulțumesc de întrebare, Sellén!

Sellén: Cum merge cu casa de fier, de jos, din oraș?

Olle: Of, merge prost!

Sellén: Și cu stocul de bancnote?

Olle: Prea puține bancnote în circulație.

Sellén: I-auzi, nu vor să mai scoată! Ei, și cu valuta?

Olle: Lipsește!

Sellén: Crezi că o să fie o iarnă grea?

Olle: Am văzut o mulțime de mătăsari, afară, în Bälsta, azi de dimineață și asta înseamnă iarnă friguroasă.

Sellén: Ai ieșit la plimbare de dimineață, Olle?

Olle: Dragă Sellén, să știi că am umblat toată noaptea, după ce am plecat pe la douăsprezece de la Salonul Roșu.

Sellén: I-auzi, aseară ai fost acolo!

Olle: Da și am făcut două cunoștințe noi: doctorul Borg și notarul Levin.

Sellén: I-auzi, pramatiile alea! Îți cunosc. Păi, de ce nu i-ai rugat să te găzduiască peste noapte ?

Olle: Nu, m-au luat de sus, fiindcă nu aveam pardesiu și mi-a fost rușine. Of, cât sunt de obosit; mă întind puțin pe banca ta! Mai întâi m-am dus pe Katrineberg, dincolo de bariera Kungsholm și apoi iar în oraș și am trecut de bariera nordică, afară, spre Bälsta! Azi trebuie să-mi găsesc de lucru la un sculptor ornamentist, altfel mor.

Sellén: E adevărat că ai intrat în organizația muncitorească *Steaua nordului*?

Olle: Da, așa e! Duminică țin acolo o conferință despre Suedia.

Sellén: Drăguț subiect! Foarte drăguț!

Olle: Dacă adorm aici pe bancă, nu mă trezi; sunt absurd de obosit!

Sellén: Nu te jena, Olle! Culcă-te!

Olle (sommoros): Da, da, sunt foarte obosit. *(Peste câteva clipe se aud sforăituri.)*

Sellén: Drac pârilit! Să-i pun o pătură peste el că a umblat prin frigul cumplit de afară. *(Se aud bătăi puternice în ușă.)* Cine o fi, că nu bate în ușă cu consemn? Nu deschid ușa. *(Alte bătăi.)* Trebuie să deschid că o să spargă ușa. *(Deschide ușa. Surprins.)* A, domnule doctor Borg, domnule secretar Levin, ce surpriză. Intrați, vă rog!

Borg: Falk e aici?

Sellén: Nu, domnule Borg!

Borg: Ce-i cu sacul ăla de lemne culcat acolo ?

Sellén: Este Olle Montanus!

Borg: Da, exemplarul clasic care era aseară cu Falk. Doarme?

Sellén: Da, doarme.

Borg: A înnoptat aici?

Sellén: Da, asta a făcut!

Borg: E al dracului de frig aici! De ce n-ai făcut focul?

Sellén: Pentru că n-am lemne!

Borg: Atunci trimite să aducă! Unde-i menajera, s-o expediez eu?

Sellén: Menajera e la biserică.

Borg: Scoală-l pe boul care stă și doarme, că-l trimit pe el!

Sellén (rugându-se): Nu, lasă-l să doarmă! *(Olle sforăie.)*

Borg: Ei, atunci să te învăț altceva! Sub dușumele e umplutură de pământ sau de moloz?

Sellén: La asta nu mă pricep.

Borg: Mai ai carton din ăsta?

Sellén: Da, pentru ce?

Borg: Îmi trebuie d-astea și un vătrai!

Sellén: Da, uite cartoane, iată și vătraiul. *(Zgomote casnice. Borg scoate dușumelele.)* Nu, afurisitele, nu scoate dușumeaua, Borg.

Borg: Așa făceam la Uppsala.

Sellén: Da, dar nu se face la Stockholm!

Borg: La dracu'! Mi-e frig și aici se va face focul.

Sellén: Dar cel puțin renunță să începi din mijlocul camerei. Se vede imediat!

Borg: Nu mă sinchiesc dacă se vede, crede-mă; nu eu locuiesc aici; dar astea sunt prea tari. *(Scaun împins, cade Sellén.)*

Sellén: Ce faci, Borg, m-ai răsturnat cu scaunul? Ești complet nebun!

Borg: Ce nemernic! Are aici o adevărată pivniță cu lemne de foc, dar stă și nu spune nimic!

Sellén: Să știi că asta a făcut-o ploaia care trece prin acoperiș.

Borg: Nu-mi pasă cine a făcut-o, dar acum o să facem focul. (*Zgomote de lemn rupt, se aude cum arde focul. Se aud trei băți scurte și una lungă.*)

Sellén: Țasta e Falk, mă duc să-i deschid. Intră, Falk.

Borg: Îți trebuie bani, Falk? (*Borg se bate cu mâna peste buzunarul de la piept.*)

Arvid Falk (*nehotărât*): Ce întrebare, Borg!

Borg: Cât îți trebuie? Pot să-ți fac rost!

Arvid Falk (*vioi*): Vorbești serios?

Borg: Serios? Hm! *Wie viei?* Cât? Suma! Cifra! Totalul!

Arvid Falk: O, da, șaizeci de taleri mi-ar prinde bine!

Borg: Ce om modest! Spune și tu, Levin, nu-i așa?

Levin: Da, este îngrozitor de puțin. Profită, măi, Falk, cât e ghișeul deschis!

Arvid Falk: Nu, nu vreau să profit, Levin! N-am nevoie de mai mult, nu vreau să fac datoriile mai mari. Pot afla când trebuie să-i achit?

Levin: Doisprezece taleri la șase luni, douăzeci și patru pe an, în două rate.

Arvid Falk: Sunt condiții avantajoase. Spune-mi, Levin, de unde luați bani în felul ăsta?

Borg: De la Banca Rotarilor! Levin, scoate hârtia și tocul! Uite cambia cu opt sute. Semnează!

Arvid Falk (*ezitant*): Opt sute de taleri?

Borg: Ia mai mult, mă, dacă nu ești mulțumit.

Arvid Falk: Nu, nu vreau; și n-are importanță cine ia banii, dacă sunt înapoiți corect. Spune-mi, Levin, pe astfel de hârtii luați bani, fără garanție?

Levin (*disprețuitor*): Fără garanție? Doar girăm pentru tine, Arvid Falk.

Arvid Falk: Da, nimic de zis; vă sunt recunoscător că girați, dar nu cred că va merge.

Borg: Ho! Ho! Ho! Este deja acceptată. Iată „un bilet de acceptare”. Ei, bine, semnează!

Arvid Falk: Păi, scriu numele... Falk Arvid, scriitor.

Borg: Nu, nu scrie „Vicepreședinte de tribunal”.

Arvid Falk: Nu, eu sunt scriitor, Borg.

Borg: Nu merge, ești anunțat ca vicepreședinte de tribunal și de altfel, așa figurezi încă în anuar.

Arvid Falk: Ați verificat?

Borg: În chestii de formă trebuie să fim riguroși.

Arvid Falk: Atunci semnez.

Borg: Vino încoace, Sellén, și atestă!

Sellén: Nu știi dacă pot. La mine acasă, la țară, am văzut ieșind atâta mizerie de pe urma acestor semnături.

Borg: Aici nu ești la țară și n-ai de-a face cu țărani! Scrie că adeverești autenticitatea semnăturii lui Falk, asta poți s-o faci foarte bine.

Sellén: Nu știi dacă e bine, dar semnez.

Borg: Sculați-l acum pe boul de jug de colo, să semneze și el! (*Sellén și Falk încearcă să-l trezească pe Olle, dar acesta nu deschide ochii. Răcnind.*) Trezește-te, câine, capeți de mâncare!

Olle (*amețit*): Ce e, ce s-a întâmplat?

Borg: Trebuie să certific semnătura lui Falk, pricepi, mă?

Olle: Pricep. Dă-mi tocul să semnez, că vreau să mă culc.

Borg: Nu, așteaptă un pic! Falk trebuie să scrie mai întâi o cauțiune suplimentară.

Olle: Nu semna, Falk; nu se termină bine, aduce neazuri!

Borg (*răcnind*): Taci, câine! Vino încoace, Falk. Am girat pentru tine prin cauțiune solidară, pricepi? Acum trebuie să depui o cauțiune suplimentară pentru Struve, care este urmărit în justiție.

Arvid Falk: Ce înseamnă cauțiune suplimentară, Borg, Levin?

Levin: Este doar de formă; împrumutul era de șapte sute la Banca Pictorilor; primul vărsământ s-a făcut, dar după aceea lui Struve i-a venit ideea să se lase urmărit în justiție, așa că trebuie să-i găsim un supleant. E un împrumut vechi, bun, și nu prezintă niciun risc; banii sunt scadenți de acum un an!

Arvid Falk: Bine, atunci semnăm.

Borg: Levin, ia hârtiile și într-un ceas să fi înapoi cu banii, altfel mă duc direct la poliție și-i pun să telegrafeze după tine.

Un moment de tăcere.

Sellén: la ascultă, mă Olle, dacă am face și noi o hârtie d-asta?

Borg: Ați ajunge la Rindö.

Sellén: Ce e Rindö?

Borg: E în arhipelag, dar dacă domnii preferă Mălarul, există și acolo o închisoare numită Långholm.

Arvid Falk: Dar, serios, ce se întâmplă dacă nu poți plăti la scadență?

Borg: lei un nou împrumut de la Banca Croitorilor.

Arvid Falk: De ce nu de la Banca Națională?

Borg: E putredă.

Olle: Sellén, înțelegei ceva?

Sellén: Nici un cuvânt, Olle!

Borg: O să înțelegeți dacă o să fiți vreodată laureați ai Academiei și înscriși în anuar!

Trecere muzicală.

Ajunul Crăciunului, biroul lui Carl Nicolaus Falk.

Carl Nicolaus Falk: E ajunul Crăciunului! Ce a mai trecut timpul. Mi s-a rărit părul, am cam îmbătrânit. (*Bătăi în ușă.*) Nu poate omul să stea liniștit. Să mă fac că citesc ziarul. (*Ușa se deschide, intră soția.*) Șezi, draga mea!

Soția: Nu, n-am timp. Nicolaus, ai citit ziarul de dimineață?

Carl Nicolaus Falk: Nu!

Soția: Ah, credeam că asta faci!

Carl Nicolaus Falk: Da, dar abia am început!

Soția: Atunci sigur că ai citit despre poeziile lui Arvid?

Carl Nicolaus Falk: Păi da, da, asta citeam!

Soția: Eei! Este foarte lăudat!

Carl Nicolaus Falk: Și le-a scris singur!

Soția: Asta ai mai spus-o și ieri, după ce ai citit „Capa gri”!

Carl Nicolaus Falk: Ei, și ce vrei?

Soția: M-am întâlnit cu doamna amiral; mi-a mulțumit pentru invitație și și-a exprimat bucuria că îl va întâlni pe tânărul poet!

Carl Nicolaus Falk: A spus ea asta?

Soția: Da, așa a spus!

Carl Nicolaus Falk: Hm! Da, se întâmplă să te înșeli! Cu asta nu spun însă că mi s-a întâmplat mie. Sigur că iar vrei bani!

Soția: Iar? De când n-am mai căpătat, tontulețule?

Carl Nicolaus Falk (*foșnet de bani*): Poftim! Și-acuma pleacă! Dar să nu-mi mai ceri până la Crăciun; știi că a fost un an prost.

Soția: Nu, nu știu! Toată lumea zice că a fost un an bun.

Carl Nicolaus Falk: Da, pentru agricultori, dar nu pentru societățile de asigurare. Adio!

Soția iese. Fritz Levin intră, prudent. Tușește ca să-și facă simțită prezența.

Carl Nicolaus Falk: Ce vrei, mă, Fritz Levin?

Levin: O, doar să-ți dau bună ziua, în trecere.

Carl Nicolaus Falk: Înțelept din partea ta; tocmai voiam să-ți vorbesc!

Levin: Nu zău!

Carl Nicolaus Falk: Îl cunoști pe tânărul Levi?

Levin: Da, bineînțeles!

Carl Nicolaus Falk: Citește hârtia asta; tare!

Levin: *Mărinimoasă donație.* Cu o generozitate care astăzi nu este atât de neobișnuită la comercianții noștri, angrosistul Carl Nicolaus Falk – cu ocazia aniversării fericitei sale căsătorii – a înmănat direcțiunii Leagănelui de copii Betlehem un act de donație însumând douăzeci de mii de coroane, din care jumătate plătibile imediat și jumătate după moartea nobilului donator. Darul este cu atât mai valoros, cu cât doamna Falk este una dintre fondatoarele acestei instituții filantropice.

Carl Nicolaus Falk: E bună de ceva?

Levin: Excelentă! Ți-aduce Ordinul Vasa de Anul Nou!

Carl Nicolaus Falk: Ei, atunci, te duci cu actul de donație și banii la direcțiune, adică la nevastă-mea și apoi îl cauți pe tânărul Levi. Ai înțeles?

Levin: Perfect.

Carl Nicolaus Falk: Levin, ia actul de donație. Vezi, e caligrafiat pe pergament. Numără dacă ai primit cât trebuie!

Levin (*desface pachetul, foarte mirat*): Sunt cincizeci de coli de hârtie întregi, cu multe reproduceri litografiate după taleri, în toate culorile posibile. Țștia sunt bani?

Carl Nicolaus Falk: Sunt hârtii de valoare. Cincizeci de acțiuni a câte două sute fiecare, la *Triton*, cedate Leagănelui de copii Betlehem.

Levin: Așadar acum se scufundă, după ce șobolanii au părăsit-o?

Carl Nicolaus Falk (*râde răutăcios*): N-a spus nimeni asta, Fritz Levin!

Levin: Dar dacă totuși... atunci Leagănel de copii dă faliment!

Carl Nicolaus Falk: Ce mă privește pe mine, iar pe tine și mai puțin. Deci să trecem la altă chestiune! Tu trebuie, știi ce vreau să spun când spun: tu trebuie...

Levin: Știu, știu; urmărire judiciară, bebele, polițe, dă-i-nainte, dă-i-nainte!

Carl Nicolaus Falk: Trebuie să mi-l aduci pe Arvid aici, la prânz, în ziua a treia de Crăciun!

Levin: E ca și cum mi-ai cere să-ți aduc trei fire de păr din barba uriașului! Vezi ce bine era dacă nu-i transmiteam propunerea ta astă-primăvară! Nu ți-am spus eu că așa o să se întâmple?

Carl Nicolaus Falk: Mi-ai spus tu! Ce dracu' mi-ai spus tu? Ține-ți gura și fă ce-ți spun. Asta era o chestiune! Mai avem încă una. Am observat la nevastă-mea unele simptome de regret! Trebuie că s-a întâlnit cu mamă-sa ori cu vreuna dintre surori, Crăciunul este un sezon sentimental. Du-te la ele și pune-le puțin pe foc!

Levin: E o sarcină ingrată...

Carl Nicolaus Falk: Marș! Următorul!

Levin plecă și este înlocuit de magistrul Nyström. Foarte umil, scoate un carnețel și așteaptă.

Nyström: Bună ziua. Sunt aici.

Carl Nicolaus Falk: Lămurit, Nyström?

Nyström: Lămurit! (*Deschide carnețelul.*)

Carl Nicolaus Falk: Nr. 26. Locotenent Kling: 1500 taleri. Plătit?

Nyström: N-a plătit!

Carl Nicolaus Falk: De prelungit cu dobânzi penalizatoare și comision. De căutat acasă!

Nyström: Nu primește niciodată acasă!

Carl Nicolaus Falk: Somație prin poștă, că va fi căutat la cazarmă! Nr. 27. Judecător Dahlberg: 800 taleri. Ia să văd! Fiul angrosistului evaluat la 35000; se amână deocamdată, numai să plătească dobânzile. Ține-te de el!

Nyström: Nu plătește niciodată dobânzile!

Carl Nicolaus Falk: De somat prin carte poștală – știi! fără plic – adresată la serviciu! Nr. 28. Căpitan Gyllenborst: 4000. Țasta-i băiatul! N-a plătit?

Nyström: N-a plătit.

Carl Nicolaus Falk: Frumos! Instrucțiuni de comportare: îl cauți la ora douăsprezece, la corpul de gardă. Ținuta – de a ta e vorba – compromițătoare. Pardesiul roșu, îngălbenit la cusături – știi tu care!

Nyström: Inutil; l-am căutat la corpul de gardă, în plină iarnă, numai în redingotă!

Carl Nicolaus Falk: Atunci te duci la giranți!

Nyström: Am fost și m-au dat dracului! Au spus că girează doar de formă.

Carl Nicolaus Falk: Atunci îl cauți personal într-o miercuri la prânz, la ora unu, când se află la direcțiunea *Tritonului*; ia-l cu tine și pe Andersson, ca să fiți doi!

Nyström: Am și făcut-o!

Carl Nicolaus Falk: Și cum arăta direcțiunea?

Nyström: Jenată.

Carl Nicolaus Falk: Ah, într-adevăr! Foarte jenată?

Nyström: Da, bineînțeles!

Carl Nicolaus Falk: Dar el?

Nyström: Ne-a condus în vestibul și a zis că o să plătească dacă îi promitem că nu-l mai căutăm acolo niciodată!

Carl Nicolaus Falk: O, i-auzi! Ehe! Stă acolo două ore pe săptămână pentru 6000, numai fiindcă îl cheamă Gyllenborst! Stai să văd! Astăzi e sâmbătă! La douăsprezece și jumătate fix ești la *Triton*: dacă mă vezi acolo, ceea ce e sigur, să nu faci mutre. Înțeles? Bine! Cereri noi?

Nyström: Treizeci și cinci.

Carl Nicolaus Falk: Da, da! Mâine este Ajunul. (*Răsfoiește un teanc de cambii. Când și când îi scapă câte un cuvânt.*) Doamne, Dumnezeu! Așa rău a ajuns! Și ăsta, și ăsta care era socotit atât de solid! Da da, da da, da da! Vine vremea! Ia uite, și ăstuaia îi trebuie bani? Atunci o să-i cumpăr casa. (*Se aud bătăi în ușă. Pupitrul a fost trântit, hârțiile și catehismul au dispărut; la fel și Nyström dispăre după ușa prin care a intrat. Falk îi șoptește.*) La douăsprezece și jumătate. Încă o vorbă! Ai terminat poezia, Nyström?

Nyström (de departe): Da, domnule Nicolaus Falk.

Carl Nicolaus Falk: Bine! Pregătește cambia lui Levin ca să poată fi prezentată. Îl prind eu într-o bună zi! E prefăcut, împielitatu! (*Deschide ușa camerei.*) Ia, uite! Bună ziua, domnule Lundell! Prea umilul servitor! Pofțiți vă rog, apropiați-vă! Ce mai faceți? Mă închiseseam pentru un moment!

Lundell: L-am deranjat cumva pe domnul angrosist Nicolaus Falk?

Carl Nicolaus Falk: Nu, nicidecum! Credeți, domnule Lundell, că va fi gata mâine?

Lundell: Trebuie să fie gata mâine?

Carl Nicolaus Falk: Neapărat! Leagănul dă o serbare oferită de mine, iar soția mea urmează să înmâneze oficial portretul ca să fie atârnat în sala de mese!

Lundell: Păi atunci nu trebuie să existe niciun impediment. (*Scoate șevaletul.*) Fiți vă rog atât de bun, domnule angrosist, și luați loc un moment, ca să pot retușa un pic, pe ici pe colo tabloul...

Carl Nicolaus Falk: Cu plăcere, cu plăcere! Pofțiți! (*Se așază confortabil.*)

Lundell: Vă rog să vorbiți. Fără îndoială că fața dumneavoastră este interesantă în sine, dar cu cât putem prinde mai multe nuanțe de caracter, cu atât mai bine!

Carl Nicolaus Falk (foarte fericit): Luați masa la mine a treia zi de Crăciun, domnule Lundell?

Lundell: Vă mulțumesc...

Carl Nicolaus Falk: Veți avea ocazia să vedeți fețele unor oameni deosebit de merituoși, care ar fi poate mai demne de fixat pe pânză decât a mea.

Lundell: Aș putea avea onoarea să le pictez?

Carl Nicolaus Falk: Absolut sigur, dacă pun o vorbă bună.

Lundell: O, credeți într-adevăr?

Carl Nicolaus Falk: Absolut sigur!

Lundell: Văd acum o nouă trăsătură! Vă rog, păstrați expresia asta! Chiar așa! Excelent! Mă tem, domnule angrosist, că va trebui să petrecem împreună ziua întreagă. Mai rămân încă o mulțime de amănunte care se pot descoperi numai pe furate. Fața dumneavoastră este atât de bogată în trăsături interesante.

Carl Nicolaus Falk: Păi atunci ieșim să luăm masa împreună! Și vom discuta intens, domnule Lundell, ca să aveți ocazia să-mi studiați mai bine figura, pentru a doua versiune – care întotdeauna este bine să existe. Trebuie să spun că, într-adevăr, puțini oameni m-au impresionat într-un mod atât de agreabil ca dumneavoastră, domnule Lundell...

Lundell: Oh, dar vă rog, prea umil...

Carl Nicolaus Falk: Și vă spun, domnul meu, că sunt un om pătrunzător, care știe să deosebească foarte bine adevărul de lingușire.

Lundell: Asta am observat-o imediat. Ocupația mea mi-a dat o oarecare pricepere în aprecierea oamenilor.

Carl Nicolaus Falk: Da, aveți ochi buni, domnule; pe mine nu mă poate aprecia oricine. Soția mea, de exemplu...

Lundell: Ei, de la doamne nu se poate cere așa ceva.

Carl Nicolaus Falk: Nu, tocmai asta voiam să spun! Pot să vă ofer un pahar de Porto bun?

Lundell: Foarte mulțumesc, domnule angrosist, dar din principiu nu beau niciodată în timpul lucrului.

Carl Nicolaus Falk: Este absolut corect! Respect acest principiu – respect întotdeauna principiile – mai ales când le împărtășesc.

Lundell: Dar când nu lucrez, beau cu plăcere un pahar.

Carl Nicolaus Falk: La fel ca mine, absolut la fel ca mine! (*Ceasul a bătut douăsprezece și jumătate. Falk sare de pe scaun.*) Scuzați-mă, trebuie să plec un moment pentru o afacere, dar revin imediat!

Lundell: Dar, vă rog, cât doriți! Afacerile mai presus de orice! (*Falk pleacă; Lundell a rămas singur în birou și își aprinde un trabuc.*) Trebuie să mă uit bine la portret până se întoarce Nicolaus Falk.

Muzică de final.

Superproducție a Teatrului Național Radiofonic, teatru serial în 10 episoade. Regia artistică: Vasile Manta. În rolul principal, Arvid Falk: Cristian Iacob. Distribuția episodului 6: Ionuț Chivu (Sellén), Eugen Cristea (Olle Montanus), Dan Condurache (Borg), Petre Lupu (Levin), Mihai Constantin (Carl Nicolaus Falk), Profira Serafim (Soția lui Carl Nicolaus Falk), Mihai Niculescu (Nyström), Marius Manole (Lundell). Redactor și producător: Costin Tuchilă. Regia de studio: Janina Dicu, Renata Rusu. Regia de montaj: Mirela Anton, Dana Lupu și Radu Verdeș. Regia muzicală: Stelică Muscalu. Înregistrare difuzată în premieră absolută în perioada 11–22 aprilie 2016 la Radio România Cultural.

Pentru că textul dramatizării a fost reîmpărțit la montaj, din motive de spațiu la difuzarea pe post (maximum 30 minute), episodul 6 a devenit episodul radiofonic 7, pe care îl puteți asculta la linkul: <https://www.youtube.com/watch?v=VhxF420IRAA>.

Primele cinci episoade au fost publicate în numerele 2, 3, 4/2022 și 1, 2/2023 ale revistei. Următoarele episoade vor fi publicate în numerele viitoare.

**”Lundell: Portretul trebuie să fie gata mâine?
Carl Nicolaus Falk: Neapărat! Leagănul dă o serbare
oferită de mine, iar soția mea urmează
să înmâneze oficial portretul ca să fie atârnat în
sala de mese!”**

Cartea de teatru

UN GEOGRAF FRANCEZ, PLEDANT PENTRU ROMÂNITATE

Alexandru Sfârlea

Literatura poate fi și frescă istorică dacă știi să desenezi după model. Acest model pe care-l are în față **Pașcu Balaci** sunt documentele istorice din care a stors esența, pentru a face literatură de bună calitate – spunea regretatul critic teatral Mircea Ghițulescu, referindu-se la piesele de teatru scrise de autorul orădean, care este și un apreciat poet și publicist, doctor în științe juridice, fiind autorul a peste 35 de volume. Să spunem că i s-au pus în scenă piese la teatrele din Iași, Satu Mare, Oradea și Cernavodă, două (*Banii n-au miroș* și *Muntele osândiților*) fiindu-i montate și la Teatrul Național Radiofonic.

Piesa istorică (într-un act) despre care facem aici vorbire (*Moșul francez*, Oradea, Editura Aureo, 2020), îl are ca personaj central, cu personalitate distinctă în perioada interbelică (și nu numai) pe geograful francez Robert Ficheux, cel care a primit misiunea de a demonstra, din teren – după Unirea Transilvaniei cu Țara-mamă, în 1918 – că granița dintre România și Ungaria trebuie să respecte adevărul istoric în legătură cu zonele locuite de români, la est și vest de Munții Apuseni, „că nu sunt *pete albe* pe hartă”, așa cum a susținut propaganda maghiară la Conferința de pace de la Paris. În primele trei tablouri ale piesei (din cele opt), asistăm la convorbirile de-a dreptul pitorești și captivante dintre tânărul geograf francez – explorator „misionar” al Munților Apu-

seni și zonelor limitrofe – și un om al locului, din Țara Beiușului, „Moșul cel bătrân”, respectiv cu episcopul unit Valeriu Frențiu. Aflăm unele peripeții ale cercetătorului francez prin Apuseni, care apreciază, la un moment dat „puterea de sinteză și evocare a țăranilor români de la munte”, iar episcopul amintește de „roata stăpânirilor străine care a zdrobit pe români din Țara Năsăudului până în Țara Moșilor și Țara Beiușului”.

Dar miezul, punctul forte al piesei lui Pașcu Balaci, este tabloul șapte, unde se confruntă, *tête-à-tête*, Robert Ficheux și contele Albert Apponyi, conducătorul delegației maghiare la Conferința de pace din capitala Franței. Dramaturgul are abilitatea de a contura, cu minuție și veridicitate, atu-urile demonstrative și aplombul argumentativ al convivorilor opozanți, luând forma, uneori, a unor mini-discursuri inflamate, sentențioase. Cum era și de așteptat, finalmente are câștig de cauză „combatantul” Robert Ficheux, în numele unui adevăr istoric de nezdruccinat: „*Petele albe* de pe harta Transilvaniei, așa cum încercați dvs. să induceți în eroare Conferința de pace de la Paris, nu sunt deloc pete albe, ci sunt ținuturi locuite de români. Am străbătut Transilvania de la un cap la altul. Românii sunt majoritari. Și au fost majoritari. Știați, domnule conte, cum se înțeleg un sas și un ungur în Transilvania? Sasul nu renunță la limba lui, limba germană. Pe ungur greu îl convingi să vorbească în altă limbă decât în ungurește. Dar la piață și în alte locuri unde au afaceri și trebuie să se înțeleagă între ei, *vorbesc limba română*. De ce se întâmplă *minunea* asta?

Moș de la Ponorel. Fotografie din vol. *Românii din Munții Apuseni. Moșii* de Teofil Frâncu și George Candrea, 1888

Pentru că atât sașii cât și ungurii sunt pierduți într-o mare românească sau într-un ocean etnic românesc, spuneți cum doriți dvs.!. Iar când aude asta, contele Apponyi iese trântind ușa.

Emoționant este și tabloul opt, în care doi moși – din care unul este urmașul „moșului bătrân” cu care Robert Ficheux vorbise în urmă cu 70 de ani – îi fac o vizită, în decembrie 1989, venerabilului geograf, cu o contribuție importantă la fixarea granițelor României Mari. Iar după ce deapănă amintiri, într-o atmosferă de profundă empatie și respect reciproc, Ficheux își face bagajele și se întoarce în Țara Moșilor, cu vizitatorii săi.

Pașcu Balaci mi-a spus că are promisiuni că această piesă îi va fi pusă în scenă. Așa să fie!

Teatru

STRASBOURG Partea I

Personajele:

Tudor
Patita
Recepționera
Barmanul
Actorul
Asitentul de regie

Aurel Andrei

Scriitor, membru al Uniunii
Scriitorilor din România

Scena 1

Imagini ale orașului Strasbourg, proiectate pe un ecran. Imaginile vor fi însoțite de vocea lui Tudor. Un taxi rulează pe străzile orașului. Interior taxi. Tudor privește absent imaginile din dreapta lui, pe genunchi are o gentuță pe care ține mâinile protector, tresare și face semn taximetristului să oprească. Plătește și coboară. Merge pe o stradă destinată pietonilor și bicicliștilor. Tudor este imaginea unui om dezorientat. Privește prin vitrina unui magazin unde se vând tot felul de obiecte ca amintiri. Se oprește și admiră obiectele. Tudor străbate o străduță pavată cu piatră, vitrine ale restaurantelor și barurilor din interior, turiști trecând pe lângă el, ajunge în mica piață de lângă Catedrală, se strecoară printre turiștii staționați în mica piațetă.

Tudor (voce aparte, patetică, merge încet, pe măsură ce vorbește, pe un ecran se proiectează o parte din catedrala Notre-Dame de Strasbourg. Intră pe o străduță unde turiștii servesc masa): Am coborât din taxi mult mai departe de hotelul unde eram cazat, Le Kleber. Mai aveam de mers ceva din drum. Încă simțeam în nări mirosul spitalului din care tocmai plecasem și asta mă deranja. Niciodată nu mi-au plăcut spitalele. Speram ca la bătrânețe să nu mor pe un pat de spital... Și mai ales să nu mor departe de locul în care m-am născut... Mersul pe jos îmi va face bine, mi-am spus. Mă strecuram cu greutate printre mulțimea îngrămădită în fața celebrei catedralei. Ici-colo se auzea câte un strigăt. Cineva își chema copiii care se depărtaseră și părinții îi strigau disperați. Dar cei mai mulți turiști erau strânși în mici grupulețe și discutau aprins mâncând plăcinte, covrigi sau diferite produse de patiserie care se vindeau prin tot felul de tonete. Pășeam cu greu peste dalele din piatră, inegale ca dispunere, încărcate de istorie. Undeva, în piața asta se făcuseră execuții prin spânzurătoare și poporul asistase cu entuziasm la acele evenimente cumplite. Istoria spune multe, dar cât de adevărate sunt spusele ei? Nimeni nu poate susține altceva decât că istoria a aparținut din totdeauna învingătorilor. Pașii mei se împiedicau printre sufletele strivite de vreme. Am intrat pe străduța care mă ducea spre hotelul meu. O străduță îngustă, dar plină de forfotă. În fața restaurantelor mesele erau pline cu turiștii care serveau prânzul. Copertine de toate culorile protejau mesele așezate în fața intrării și ferestrelor imense ale restaurantelor. Mirosul fripturilor era năucitor. M-aș fi așezat la o masă, dar toate erau ocupate. Niciun scaun nu era liber. Mesenii vorbeau în toate limbile pământului. Mai puțin limba țării mele. *(Se aud discuții în toate limbile, râsete,*

chelneri și chelnărițe trec de la o masă la alta, iau comenzi și discută cu mesenii, alții aduc bucatele comandate.) De la ferestre și balcoanele clădirilor construite în stilurile gotic și baroc, coborau crengi încărcate cu frunze și flori roșii. Steaguri ale Franței și Uniunii Europene împodobeau și ele zidurile cenușii. Brusc bățiile orei din turnul catedralei acoperă zgomotul străzii și cei din piață încremenesc cu privirile spre imensa construcție în stil gotic care adăpostește un orologiu unic în lume. *(Se aud bățiile profunde ale orologiului din catedrală. Tudor privește și el spre Catedrală.)* Când bățiile orologiului au încetat, am simțit un gol în suflet. Ce căutam eu aici? În cele trei zile de când am venit n-am reușit să lămuresc nimic din ceea ce mă frământa puternic. Ceva băntuia prin creierul meu, dar nu reușeam să clarific ce. Îmi lipsea acel declic atât de important atunci când trebuie clarificat ceva. Zadarnic m-am plimbat pe străzile orașului, zadarnic am încercat să-i simt pulsul. Eram un străin, un turist oarecare amestecat printre ceilalți... Singurătatea mă apăsa pe creier. Simțeam nevoia de a vorbi cu cineva, o ființă cu care să am ceva în comun. Replicile schimbate cu recepționerii sau chelnerii din restaurante și baruri erau reci, străine felului meu de a fi, de a exista. Și m-am gândit la Patita. Tot timpul m-am gândit la ea. Am conversat cu ea. Nu înțelegeam de ce n-am curajul să-i dau telefon, să-i spun că sunt aici. Mi-era frică de ceva?

Scena 2

Ușa hotelului Strasbourg Le Kleber se deschide și Tudor pătrunde în hol. Se îndreaptă spre recepția hotelului în spatele căreia se ridică de pe un scaun Recepționera.

Recepționera *(toată un zâmbet)*: Bună ziua!

Tudor: Bună ziua.

Recepționera: Mă bucur să vă avem din nou printre noi.

Tudor: Și eu mă bucur.

Recepționera: Se pare că n-a fost ceva foarte grav de vreme ce v-au dat drumul din spital.

Tudor: N-a fost ceva grav. A fost doar o alarmă falsă. Dar când ajungi pe mâna medicilor, greu mai poți scăpa de ei. Degeaba le-am spus că s-au alarmat inutil că boala mea de inimă o am de ani de zile. Aseară, când mi-am revenit, le-am spus că e doar un mic incident. N-au vrut să mă creadă, așa că...

Recepționera *(zâmbeste cu subînțeleles)*: E bolnavă din cauza dragostei!

Tudor *(tresare și o privește atent)*: Poftim?

Recepționera *(șăgalnic)*: Spuneam că inimile oamenilor sunt bolnave din cauza dragostei.

Tudor *(puțin derutat)*: Din dragoste? Tot ce se poate. Depinde din ce unghi privești problema.

Recepționera: Sunt cele mai multe boli de inimă când inima se umple sau nu de dragoste și câteodată dă pe dinafară sau explodează. Ori se strânge, se face mică. Și ne îmbolnăvim. Este teoria mea în privința bolilor de inimă. Nu știu dacă e bună sau rea. Am să văd la sfârșit. Mai grav e că cei bolnavi din dragoste de foarte multe ori se sinucid.

Tudor *(tresare și mai surprins)*: Eu n-am de gând să mă sinucid.

Recepționera: Eu nu m-am referit la dvs. Dar v-ați dat de gol! *(Șăgalnic.)* Mai întâi ar trebui să fiți îndrăgostit, să fiți orb din cauza dragostei și mai ales să nu vă fie împărțită dragostea. Atunci apare disperarea și pierderea sinelui. *(Tudor o privește încremenit.)* Vă rog să nu vă supărați pe mine, dar nu mă gândeam la dvs.

Tudor: Nu știu dacă sunt bolnav din dragoste. Nu mi-am pus această întrebare, deși, la vârsta mea... Pot spune că am trecut prin tot ce se poate întâmpla în viața unui om.

Recepționera: Să știți că inima se poate îmbolnăvi și din cauza că lipsește dragostea. Ar trebui să vă gândiți mai mult la inima dvs. În fiecare zi, să-i vorbiți cu căldură și mai ales cu dragoste. Inima simte că o iubiți și se comportă ca atare. Eu așa fac. În fiecare zi.

Scena 3

Se aud bățiile profunde ale orologiului din Catedrală.

Tudor *(voce interioară, pe ecran se proiectează imagini cu holul imens al aeroportului Otopeni. Forfota obișnuită)*: Acum trei zile îl condusesem la aeroport pe Silviu care pleca spre Madrid. Trebuia să terminăm de pus la punct câteva aspecte ale unei colaborări viitoare și cum el era în criză de timp, am acceptat să-l conduc la aeroport ca

să finalizăm discuția. După ce Silviu a dispărut în camera de control a aeroportului m-am apropiat de ferestrele largi care dădeau spre pistele de pe care decolau și aterizau în permanență avioane uriașe. Mă sprijineam de barele din oțel de inox când m-a cuprins deodată un dor de a pleca cât mai departe. Ridicarea avioanelor de la sol și dispariția lor în văzduh m-au amețit. Simțeam fizic nevoia să plec. Oriunde, numai să plec. Vreau să plec. N-are importanță locația. Vreau doar să plec undeva, în Europa! Simt nevoia să fiu într-un avion care să mă ducă undeva. Să zbor spre undeva, spre ceva! Chiar și într-un loc necunoscut. Numai să plec de aici.

Scena 4

Recepționera: Doamna care v-a căutat aseară intră pe ușă chiar acum. Să știți că am văzut-o de mai multe ori trecând prin fața hotelului. Acum v-a văzut aici și a prins curaj. De asta am și prelungit discuția noastră. Vroiam să vă vadă și să intre. *(Tudor tresare. Recepționera se îndepărtează discret.)*

Tudor *(voce interioară):* M-am întors încet. Imediat, nu știu de ce, în minte mi-a venit numele Patitei. Numai ea putea să mă caute. Bănuiala asta m-a făcut să mă simt îngrozitor. *(Face ochii mari.)* Așa era. Patita se apropia de mine. Mergea încet cu pași mărunți și privirea fixă. *(Tudor se desprinde de blatul recepției și pornește spre ea.)*

Patita *(șoptit):* Tudore!

Tudor *(la fel):* Patita!

Patita *(îl privește cu duioșie):* Ai slăbit, și barba e destul de neîngrijită.

Tudor *(aproape șoptit):* Patita! *(Îi ia mâinile și le strânge ușor. Dă să o îmbrățișeze, dar se oprește încurcat.)*

Patita: Ai venit!

Tudor: Am venit. *(Tudor privește în jur și se hotărăște.)* Nu putem sta aici, în hol. Vrei să mergem undeva anume?

Patita: Nu, e multă liniște aici. *(Tudor privește prin ușa deschisă interiorul unui bar de zi. Barul e pustiu.)* Să mergem în bar. Acolo putem vorbi în liniște. La ora asta e aproape pustiu. Toată lumea e pe stradă. *(Tudor o ia pe după umeri și pătrund în bar.)*

Scena 5

Interior bar. Barmanul se mișcă de colo-colo.

Tudor: Unde vrei să ne așezăm?

Patita: Alege tu.

Tudor: Acolo, în colț, lângă fereastră, îți convine?

Patita: Da, e bine.

Tudor *(către Barman):* Două cafele fără zahăr și lapte, două pahare cu whisky și două pahare cu apă minerale. Mari să fie! *(Către Patita,)* Poate că ți-e foame și vrei să mănânci ceva? Eu am mâncat câteva felii de pizza.

Patita: N-ai renunțat la pizza?

Tudor: N-am să renunț niciodată. Îmi place prea mult.

Patita *(surâde ușor):* Nu-mi este foame.

Barmanul dă din cap că a înțeles comanda. Tudor se apropie și-i trage scaunul. Patita se așază cu fața spre fereastră, Tudor cu fața spre interiorul barului.

Tudor *(voce interioară):* Doamne, ce schimbată e! Și cearcănele de sub ochii vineții! Sunt anormale pentru o femeie sănătoasă. Ceva nu este în regulă cu ea.

Patita: A trecut atâta timp de când nu ne-am văzut. Câte luni?... *(Precipitată.)* Nu, nu-mi spune că știu. Fiecare zi o știu. Fiecare noapte. Stai nemișcat. Vreau să te privesc. Vreau să-mi fixez clipa asta în memorie. Vreau să văd dacă s-a schimbat ceva în tine de când nu ne-am mai văzut... *(Pauză. Patita este nesigură.)* Știi, mi s-a întâmplat ceva extraordinar. După ce te-am cunoscut pe tine, mi-am adus aminte de cuvintele tatălui meu. În viață trebuie să cauți acel loc în care să te simți bine. Și mereu m-am întrebat dacă lumea în care trăiesc eu e cea mai bună.

Tudor: Și? Ce răspuns ai găsit?

Patita: Niciunul. Nici acolo, de unde am plecat nu era o lume mai bună, dar nici aici nu este. Peste tot sunt restricții și reguli mai mult sau mai puțin dure. E adevărat că aici sunt mai mulți bani, dar și activitatea este altfel. Înainte de a muri, l-am întrebat pe tata dacă a găsit acel loc visat de el, unde să te simți bine. Și știi ce mi-a răspuns?

Tudor: Nu.

Patita: Dacă îți spun eu, n-ai mai căuta. Când ai să găsești acel loc, ai să simți asta. Eu am simțit asta când te-am întâlnit pe tine. Pe loc n-am înțeles ce se întâmplă! Parcă un tăvălug dădea peste mine! Mi-am pierdut orice echilibru și cu cât încercam să fiu mai calmă, mai sigură pe mine cu atât buimăceala creștea, era tot mai mare și nu reușeam să fac ordine în sufletul meu, în mintea mea! După câteva zile lucrurile mi s-au clarificat. Mai precis după întâlnirea noastră de la acea terasă. Atunci am înțeles ce a vrut să spună tatăl meu. Nu e vorba de un loc, ci de o anumită persoană. De inima unui om. Cuvintele astea ți le-am spus în fiecare zi, în fiecare noapte. De aceea am simțit nevoia să ți le spun acum și nu mai târziu.

Tudor: Totul pare că este dur până ce te obișnuiești.

Patita: Asta nu înseamnă că lumea în care te-ai obișnuit este și cea mai bună. Eu m-am lăsat în voia soțului meu, am crezut în hotărârile lui. Și m-am înșelat amar. Am ajuns chiar la disperare.

Tudor: Vrei să-mi spui că ești nefericită?

Patita (*tresare surprinsă*): Nefericirea?... Nu știu ce este nefericirea. Pe mine m-a lovit dintr-o dată durerea. Durerea e mai aprigă decât nefericirea. Durerea îți schilodește sufletul.

Nefericirea trece, vine altceva...

Tudor: Asta înseamnă că ai visat mai mult decât trebuie?

Patita: Încotro se îndreaptă discuția noastră?

Tudor: Nu știu încotro. Dar acum vreau să te privesc și eu.

Patita: Asta o faci de când ne-am întâlnit.

Tudor (*o privește*): Și tu ai slăbit. Fața ți s-a mai tras. Ți-au dispărut bujorii din obraji. Apoi nu înțeleg cum de ai asemenea cearcăne sub ochi! Și ochii! Ochii nu-ți mai sunt luminoși cum erau în noaptea aceea! Ce-ai pățit? Ești bolnavă?

Patita: De ce să fiu bolnavă? Nu sunt. Am așteptat să-mi dai tu un telefon. Dar n-ai făcut-o. Mi-au trecut sute de gânduri prin cap. M-am gândit că eu interpretez greșit ceea ce s-a întâmplat în noaptea aceea și după... Zi de zi, noapte de noapte am discutat cu tine. Ți-am spus prin ce trec eu. Ce simt, ce gândesc.

Tudor: Iar eu am fugit de imaginea ta, dar am fugit degeaba.

Patita (*râde*): Ai fugit totuși, dar ai ajuns până aici! Cristina a înțeles de prima dată ce s-a întâmplat între noi. Zadarnic am încercat să mă împotrivesc la tot ce-mi spunea ea. Cristina râdea de mine și spunea că degeaba încerc să fug. Până la urmă tot la vorba ei am ajuns... Cristina mă îmbărbăta, îmi spunea să am răbdare că totul se va rezolva după legile Universului. Care legi? O întrebam eu disperată. Ai să le simți într-o zi, într-o clipă... Mereu a avut dreptate. Vor veni când lucrurile se vor așeza. Și ai venit.

Tudor: Înseamnă că legile Universului au clarificat situația?

Patita: De vreme ce ești aici, în fața mea. Miracolul s-a produs. Important e că ai venit. Dar nu înțeleg de ce nu mi-ai dat un telefon. Să nu mă minți că l-ai pierdut, că nu te cred. Oricum te-am iertat pentru asta.

Tudor: Nu știu de ce nu ți-am dat telefon din prima clipă. Mi-e foarte complicat să-ți spun cum am ajuns aici. Nici eu nu înțeleg prea bine ce s-a întâmplat. (*Voce interioară.*) Cu Patita m-am văzut prima dată în țară, la petrecerea organizată de Silviu care-și aniversa 25 de ani de la căsătorie. Nunta de argint. Toți îl băteau pe spate și-i uram încă 25 de ani de căsătorie cu Magda. Totul a fost normal până în clipa când am văzut-o intrând pe ușă. Și am încremenit. Furnicătură ciudate se jucau pe sub pielea mea. Brusc n-am mai realizat unde mă aflu și m-am simțit aruncat în trecut. Anastasia! Striga o voce în hăul meu interior. Anastasia! Am simțit că ceva se petrece în clipa aceea. Încă nu-mi era clar ce anume, dar sigur era ceva neașteptat.

Scena 6

Interior bar.

Patita: Te-am căutat aseară și de la recepție mi s-a spus că ai fost dus la spital, că ți s-a făcut rău pe niște scări și că ai avut noroc că te-a găsit o cameristă, altfel cine știe ce s-ar fi întâmplat cu tine. Că aceea cameristă a alertat recepția și au chemat salvarea... Am fost și la spital, dar nu mi-au dat voie să te văd. Numai rudele au

voie să te viziteze, mi s-a spus. Am reușit să-i smulg câteva cuvinte asistentei care m-a asigurat că în ceea ce te privește totul e bine. A trebuit să plec. Toată noaptea m-am rugat pentru tine. N-am dormit gândindu-mă la tine. La cât de gravă este starea ta. De ce ți s-a făcut rău? Ce-au spus medicii de la spital?

Tudor: A fost doar o slăbiciune. Dacă era ceva grav, crezi că-mi dădeau drumul să plec?

Patita: Nu mă minți?

Tudor: De ce te-aș minți?

Patita: Fiindcă, uneori, voi bărbații, vă ascundeți anumite slăbiciuni. Și eu vreau să știu totul despre tine. Vreau să știu adevărul despre tine, cine ești? Am fost atât de puține clipe împreună încât simt o disperare ciudată care mă încearcă și o spaimă. Vreau să te cunosc mai bine, deși mi se pare că te știu de când e lumea și chiar mai mult. *(Brusc începe să plângă. Tudor scoate batista și îi șterge lacrimile cu grijă.)*

Tudor (blând): Nu plânge... Te rog, nu plânge... *(Îi ia mâinile.)* Sunt fierbinți! Ai temperatură? *(Îi pune mâna pe frunte.)* Fruntea e rece! Ce se întâmplă cu tine?

Patita: Așa mi se întâmplă când trec prin emoții puternice. Mi se încălzesc mâinile. Lasă-mă pe mine. Vreau să știu ce e cu tine, care este situația ta. Ești bolnav? Cât e de grav? Când mi s-a spus de la recepție că ți-a fost rău și că te-au luat cu salvarea de aici, am intrat în panică. Mi-am imaginat ce este mai rău. Cum să te ia cu targa din hotel?

Tudor: Nu, nu sunt bolnav. Ți-am mai spus. A fost ceva minor. O bătaie neregulată a inimii pe un fond de oboseală.

Patita: Dar ai leșinat! Ai căzut pe scări! Puteai să-ți rupi coloana!

Tudor: Ieri am umblat toată ziua prin oraș. M-am bucurat să revăd canalele pe care circulă micile vapoare pline cu turiști, Catedrala în stil gotic cu acel orologiu uriaș și unic în lume. M-am oprit în fața sediului Parlamentului European, a sediului Drepturilor Omului. Am încercat să mă încorporez în peisajul orașului, să mă integrez în el. Vroiam să simt că sunt acceptat de el. Că nu sunt un turist oarecare. Și oboseala s-a acumulat. Dimineață nu mi-am luat medicamentele. Avusesem un somn agitat, cu vise horror. Și am uitat de ele. Am băut în fugă o cafea. Dar a trecut. Tu te simți mai bine? Nu vreau să ți se facă rău?

Patita: N-o să mi se facă. Gândul că te voi întâlni, după atâtea luni de zile, mi-a ridicat tensiunea. Acum ești în fața mea și totul va trece. Spune-mi că nu mă înșel, că nu visez.

Tudor (surâde): Nu e vis, sunt aici, în fața ta.

Patita: Nu-nțeleg de ce nu mi-ai dat telefon. Mă tot întreb de ce n-ai făcut-o și nu găsesc niciun răspuns.

Tudor: Sunt aici de trei zile. Asta e a treia zi. Totul s-a întâmplat după ce l-am condus pe Silviu la aeroport. Pleca spre Madrid și acolo, în aeroport, am simțit nevoia să plec, să mă urc și eu într-un avion, orice avion, numai să plec din București. Cineva de Sus a gândit lucrurile într-un mod ciudat, astfel că am găsit un bilet spre Strasbourg, un europarlamentar renunțase în ultima clipă și iată-mă în fața ta. În tot acest timp m-am gândit la tine, la cum o să-ți dau telefon. Să te anunț pur și simplu că sunt aici? M-am temut să nu-mi răspundă soțul tău. N-aș fi știut ce să-i spun.

Patita: Soțul meu nu pune mâna pe telefonul meu. De altfel a dispărut de două săptămâni. Nu știu nimic despre el. Dacă mai trăiește sau a murit.

Tudor: Cum așa? Nu-nțeleg.

Patita: Lasă, o să-ți explic mai târziu.

Scena 7

Apare Actorul, îmbrăcat altfel decât ne-am imagina noi. Diferit. Privește în interiorul barului, îi vede pe cei doi și intră bucuos.

Barmanul (își dă seama ce va face): Nu cred că e cazul să faci aici o reprezentație. Aici e bar, nu o sală de spectacole. Caută un alt loc.

Actorul (îi arată pe cei doi): Doar câteva minute. Trebuie să vorbesc cu ei. De asta depinde slujba mea viitoare. Viața mea!

Barmanul (se înmoaie): Bine, dar nu mai mult de cinci minute și mai ales nu-i deranja prea mult. Nu te apropii de ei mai mult decât trebuie. Au venit aici pentru că la ora asta e liniște și ei doresc să fie împreună, singuri.

Actorul: Cum să vorbesc cu ei dacă nu mă lași să fiu lângă ei?

Barmanul: Am spus clar, fără să te apropii de ei. Fără să le tulburi prezența prea mult timp. Altfel, acolo e ușa și afară!

Actorul: Am înțeles. (*Încearcă să fie cât mai natural, vorbește de la distanță, dar se vede clar că vorbește pentru cei doi.*) Azi dimineață m-am trezit dintr-un vis ciudat. Mi-e teamă să-l povestesc. Mi-e teamă că, odată povestit, n-o să mai ies din el. M-am îmbrăcat și-am fugit pe stradă. Nici cafeaua nu mi-am băut-o. Afară, printre oameni. Când ceva nu merge bine în viața ta trebuie să fugi spre oameni, să te amesteci cu ei. Asta o știu de la bunicul meu cu mustăți stufoase, de mușchetar chipeș. Să te lovești de ei. Să le spui bună ziua, sau bună dimineața. Chiar și unor necunoscuți. A saluta pe cineva nu este ceva rău. E primul semn că suntem în stare să comunicăm. Sigur îți se va răspunde. Și imediat simți cum inima îți se umple de ceva pozitiv, de bucurie să zic. Ai comunicat cu cineva, ai stabilit o relație, chiar simplă, dar ai făcut-o. Da, ați remarcat că sunt îmbrăcat altfel decât ceilalți. Normal că așa trebuie să fiu. Doar sunt actor. Un actor în devenire. Sunt tânăr și am timp ca să devin celebru ca și orașul meu, Strasbourg. Când am fost la casting, regizorul, sau nu, nu era regizorul ci asistentul lui, un tip bizar, cu aere de vedetă, cu o barbă lungă, împletită ca niște codițe de fată răzgâiată, mi-a spus. (*Apare Asistentul de regie. Se apropie de o masă alăturată și așteaptă să înceapă conversația cu Actorul.*)

Asistentul de regie: Dacă vrei să joci în piesa noastră, atunci colindă străzile, localurile, piețele, muzeele, marile complexuri comerciale. Fii atent la tot ce se întâmplă în jurul tău. Și mai ales notează tot ce îți se pare interesant.

Actorul: De ce să le colind? De ce să scriu tot ce mi se pare interesant?

Asistentul de regie: Pentru că trebuie să interacționezi cu oamenii, fă mici reprezentații și mai ales scrie tot ce-ai făcut, ce-ai discutat cu ei, ce-ai auzit de la ei. Provoacă-i să reacționeze într-un fel sau altul. Seara citește în carnețelul tău, sistematizează ideile, replicile, șterge ce îți se pare că nu e bun.

Actorul: Mi s-a părut ceva ciudat și l-am întrebat: Cum se numește piesa de teatru în care voi juca?

Asistentul de regie (râde): Nu știu dacă vei juca. Deocamdată ești în probe. Ai trecut de casting, dar acum ești în probe. Sunt probe ciudate din punctul tău de vedere, dar necesare pentru rolul pentru care ești acceptat. Ai la dispoziție cinci zile ca să vii cu un text trăsnet în fața noastră. Să ne convingi că ești bun să joci în piesa noastră. Că alegerea noastră a fost una inspirată. Străduiește-te să ne dai pe spate.

Actorul (încăpățânat): Da, voi face tot ce-mi cereți, dar cum se numește piesa de teatru pentru care am fost selecționat?

Asistentul de regie: *Strasbourg.*

Actorul (confuz): Poftim?

Asistentul de regie (strigă la el): N-ai auzit bine? Ești surd sau idiot?. Așa se va chema piesa noastră. *Strasbourg.* Aici se petrec tot felul de întâmplări dintre cele mai felurite! Bune și rele, ciudate și misterioase! Descoperă-le! Chiar nu înțelegi?

Actorul: Auzi la el! Dacă nu înțeleg eu?! Să fii dumneata sănătos câte înțeleg eu. Am priceput imediat că piesa de teatru nu există, că ea va fi scrisă de către noi, actorii. Cu alte cuvinte ne scriem singuri rolul. Un fel de teatru experiment, un teatru colectiv? Cu o regie colectivă cum se practică prin alte teatre. Auzi la el! Dacă nu înțeleg! De fapt, ce este orașul? Un teatru colectiv. Numai că unii sunt conștienți de asta, alții nu. (*Strigă disperat.*) Dar eu vreau să joc într-o piesă de teatru adevărată, scrisă de un dramaturg adevărat! Țăsta e visul meu. Pot face și experimente, dar mai târziu, după ce capăt puțină experiență. Apoi, recunosc imediat impostorii, simt minciună...

Asistentul de regie (strigă): Asta e! Impostura, minciună, hoții! Rostul nostru este să îi punem în evidență. Văd că ai înțeles până la urmă!

Actorul: Și dacă oamenii vor pricepe greu mesajul piesei? Sau chiar deloc!

Asistentul de regie: Atunci înseamnă că tu, ca actor nu ți-ai făcut cum trebuie treaba. (*Asistentul de regie pleacă.*)

Actorul: Ce dracu vrea ăsta să facă cu mine?... Trebuie să fi fost o scenă frumoasă între mine și acest asistent de regie. Mă rog, ce pot să spun eu? Aici are dreptate. Eu sunt actor. Un biet actor. Cum pot să comentez eu o piesă de teatru intitulată așa? Strasbourg!... Asta e a doua zi. Prima am folosit-o ca să cutreier străzile. Aseară, când am ajuns acasă eram frânt de oboseală. Am încercat să sistematizez ce-am scris în acea zi și n-am reușit. Am adormit. Acum mi-am propus să merg prin baruri și restaurante, hoteluri și marile magazine. Caut doi tineri ori doi oameni cu care să vorbesc despre dragoste și moarte, despre viață... Caut oameni interesanți. Ceva deosebit... Voi... (*Este încurcat și nu știe cum să continue.*) Voi, dacă vă privesc mai bine, ați trecut prin dragoste de mai multe ori. Sunt convins de asta. (*Cei doi se privesc în ochi, dar nu spun nimic.*) Știți prea multe despre viață și risc să fiu înșelat.

Păcălit. Vreau doi tineri frumoși și inocenți, inteligenți! Viața noastră se desfășoară între naștere și moarte. La mijloc, sau tot timpul este dragostea... Și ura. Și violența. Și!... *(Se apropie de masa celor doi care-l privesc intrigați.)* Voi sunteți publicul meu. Acum, în clipa asta sunteți doi oameni care mă ascultați. Vreau să vă provoc la un dialog cu mine ori să faceți abstracție de mine. Dar să comunicăm, să spunem ceva. Să vorbim despre ceva care este valabil pentru toți oamenii. Eu ascult totul și poate că voi reține totul. Vreau să aud ceva extraordinar, ceva deosebit de la voi, ceva care să mă scoată din impas. Am auzit atâtea, am văzut atâtea, dar nu sunt mulțumit.

Tudor *(brusc)*: Dragostea se pierde într-o zi.

Actorul *(iritat)*: Greșit! Dragostea nu se poate pierde. Ea trebuie trăită! Dragostea este ca o flacără uriașă care arde în fiecare zi, în fiecare clipă! Până la capăt!

Tudor: Și după? Ce rămâne după ce se stinge? Un pumn de cenușă?

Actorul: Nu. Rămân diamantele din acel pumn de cenușă... Nu știi? Diamantele se fac și din cenușa umană supusă la presiuni uriașe. Acum trăim în același oraș. Strasbourg. Măine eu voi fi tot în acest oraș. Voi? Unde o să fiți? *(Tăcere la cei doi.)* Aș vrea să interacționăm. Vreau să știu ceva din existența voastră. Un detaliu care v-a marcat existența. Să-mi vorbiți despre voi, despre ceea ce vă frământă, ce vă necăjește. Vreau să știu prin ce ați trecut în viață! De unde veniți? Din ce țară? Ce v-a adus aici, în orașul meu? Sunteți turiști sau altceva? Doamna pare foarte tristă. Nu sunt comic, deși un actor trebuie să știe să fie și comic ca să poată înveseli oamenii. *(Scoate o bilă roșie din buzunar pe care și-o pune pe nas. Face diferite gesturi comice, dar cei doi nu râd. Îi sună celularul. Actorul tresare.)* Asta e! Când ți-e lumea mai dragă sau vrei să faci ceva deosebit, dumnealui... *(Scoate celularul.)* Celularul prinde să sune!... Da!... Eu sunt!... Spune-ți mai clar ce s-a întâmplat?... Am înțeles... Am spus că am înțeles! Mă duc acum...

Tudor *(brusc, recită o poezie care-l bulversează pe Actor)*: „prietene/ te-am căutat pe strada unde știam că locuiești/ acolo era doar craterul unei bombe/ o vecină fără dinți în gură mi-a spus/ că ai aruncat totul în aer și că ai dispărut/în lume/ prietene/mi-e dor de casa în care locuiai/casa în care am citit prima dată/ o poezie genială/ casa în care am băut peste poate/ de furie și necaz de gelozie/ casa în care am iubit pentru prima dată/ o femeie/ unde am mințit ca să-mi salvez viața/ prietene/ mi-e dor de clipele noastre/ când cutreieram străzile orașului/și mâncam un covrig și o sticlă cu chefir/ mi-e dor de visurile noastre atârinate/ de copertinele magazinelor de pe/ bulevardul Republicii/ mi-e dor de serile când ne înfundam la/ Macul Roșu și speriam păsările din parcul/ Teatrului Dramatic/ greierii care se ascundeau speriați pe sub/ scaunele răvășite/ prietene/ mi-e dor de fetele frumoase pe care le mințeam/cu seninătatea tinerilor fără griji/ tu vorbeai despre Sia/ cu ochii lipiți de picioarele/ ei frumos arcuite/ ne uitam uimiți la trecătorii care se/ grăbeau spre locuințele lor/ cu sacoșele burdujite de alimente/ și ne întrebam disperati/ce nu înțelegem noi din viața asta/ prietene/ stau pe marginea gropii făcute de bombă/ și vecina fără dinții în gură/ îmi îndeasă în palmă o hârtie mototolită/ și dispare în noapte/ ți-am recunoscut imediat scrisul/ caută-mă printre stele/ mi-am aruncat privirile spre cer/ dar norul întunecat mă oprește să văd stelele/ prietene/ ce nu înțeleg eu din viața asta” (A. A.)

Actorul *(uimit)*: Ești poet? Tu ai scris-o? *(Tudor tace. Patita îl privește uimită)* Cine a scris-o? *(Tudor tace. Celularul Actorului sună. Îl duce la ureche.)* Am plecat unde m-ați trimis! *(Închide nervos celularul.)* Cine sunteți? Dacă locuiți la hotel înseamnă că nu sunteți francezi. Încerc să ghicesc...

Tudor: Nu ți-ar plăcea să ne numești europeni?

Actorul *(dezolat)*: Sigur că da, pot să vă spun europeni! Ce mai faceți, europenilor?... *(Râde, dar cei doi tac.)* Trebuie să plec, dar tare n-aș pleca. N-am reușit să comunicăm până la capăt. Să interacționăm. Din aceste puține clipe am înțeles că sunteți doi oameni deosebiți, că veniți dintr-o țară deosebită. Nu știu din ce țară, accentul nu vă trădează... Dar undeva s-a petrecut o tragedie. *(Cu năduf.)* Nu se putea să se petreacă și ceva frumos? De ce tragediile atrag ființa umană? De ce răul este mai puternic decât binele. Asistentul de regie mă trimite în altă parte. Eu aș fi vrut să stau cu voi, să respir același aer cu voi. Dar n-am ce face. Trebuie să mă duc. *(Își scoate bila roșie de pe nas și o pune pe masa celor doi.)* Să vă aducă aminte de mine. Un actor care-și caută un drum în viață. Poate că și voi. *(Se îndreaptă spre ieșire dând din mâini. În ușă se oprește și se întoarce spre cei doi.)* Sunteți frumoși, dar doamna este tristă. Mi-e drag de voi! De ce nu-i mângâi sufletul? Așa fac bărbații îndrăgostiți și inteligenți și tu pari să fii unul dintre ei. Dacă mai rămâneam, sigur v-aș fi făcut să râdeți. Nimic nu e mai frumos decât râsul... Din toată inima, din tot sufletul. Hai să râdem!... Hai să râdem!!!!... *(Se gândește câteva clipe.)* Mint. Ceva este mai frumos decât râsul... **Dragostea**... Vă iubiți, nu-i așa? Nu sunteți un cuplu întâmplător? Îmi pare rău că plec... *(Dispare, fluturând mâna spre Barman.)*

Proză scurtă

SERVICIUL DE AȘTEPTARE

Mircea Bodnariu

Prozator

M-am îmbogățit. Asta pentru că am avut o idee inteligentă și curajul de a o aplica. Am intrat cu aplomb în sfera serviciilor mirosind o nouă oportunitate. Mi-am dat seama că toată lumea așteaptă mereu câte ceva și că această așteptare de cele mai multe ori nu este o plăcere, de la a fi doar săcâitoare poate ajunge la a fi un adevărat supliciu. Așa că iată ce vă

oferă serviciul meu: dacă doriți, vă pot lua povara așteptării pe umerii mei, mai bine zis ai firmei mele. Desigur, vă costă, și tot de la sine înțeles este că tariful depinde de intensitatea și lungimea așteptării. De exemplu, nu vă costă mare lucru dacă nu vă place munca pe care o faceți la serviciu și așteptați ora plecării acasă. Vă costă puțin pentru că este o așteptare de scurtă durată și, fiind zilnică, uzuală, nu poate fi de mare intensitate. În schimb, vă costă mult mai mult dacă așteptați să fiți eliberat din închisoare – este o așteptare lungă – sau să vă cedeze femeia pe care o iubiți, poate nu-i o așteptare lungă, dar e de mare intensitate.

Firmei mele îi merge extraordinar de bine. Pe de o parte, la ora actuală este singura firmă din lume care prestează un astfel de serviciu. Pe de altă parte, am pornit această activitate în urma unui studiu temeinic al vieții. Am constatat că viața noastră, a ființelor pământene, este o înșiruire de așteptări, adesea suprapuse. Așteptăm mereu să se întâmple ceva azi, dar și mâine, și luna viitoare, și la anul... Există așteptări plăcute, pline de farmec, mobilizatoare, așteptări din care parcă nu am dori să mai ieșim vreodată. De acestea nu ne atingem, cine ar vrea să i se

ia o asemenea plăcere? Noi ne ocupăm de așteptările săcâitoare, agasante, greu de suportat. Așteptarea unui eveniment mult dorit poate fi atât de intensă, nerăbdarea atât de mare, încât poate frânge ceva în noi. Așteptarea a ceva îngrijorător sau înfricoșător ne poate înțeptoșa rațiunea, ne afectează grav viața. Oricare dintre ele este o tortură.

Acum înțelegeți succesul pe care l-am avut, de ce serviciile firmei mele au fost atât de solicitate. Unii m-au declarat genial pentru că am avut o astfel de idee. Oamenii buni, le-am spus, ce-mi trebuie să fiu genial când sunt atât de bogat!

Cineva a făcut o observație care m-a tulburat și m-a făcut să mă întreb dacă, în afara câștigului bănesc, activitatea firmei mele nu-i cumva meschină, lipsită de grandoare. Acel cineva mi-a atras atenția că însăși viața este o așteptare, permanenta așteptare formată din toate celelalte așteptări, mici sau mari. Este firma ta capabilă să ofere acest serviciu, să preia în cărca ei așteptarea sfârșitului? Am fost prea afectat de această idee ca să pot răspunde, dar mi-am dat seama că nu, nu este capabilă. Firma ar fi copleșită de această povară iar clientul de prețul exorbitant al serviciului.

CARNAVALUL

O legendă este o povestire care, folosind fabulosul și miraculosul, explică de ce ceva din ceea ce vedem în jurul nostru și cunoaștem foarte bine este așa cum este și nu altfel. De ce are girafa gâtul lung și femeia gura mare, de ce porcul grohăie și bărbatul sforăie, de ce câinele este inteligent și stăpânul lui prost și câte și mai câte. Am început cu

aceste considerații ca să vă atrag atenția că povestea care urmează nu este o legendă, deși seamănă mult cu așa ceva. Și dacă totuși, după ce veți asculta povestea veți rămâne cu această impresie, am să vă lămuresc eu însumi că vă înșelați.

La început trăiam cu toții laolaltă în grădinile raiului, eram egali, goi, fericiți. Cât era ziua de lungă ne plimbam sau

ne întindeam pe pajiști, mâncam fructe, beam apă de izvor, cântam cântece de slavă pentru Creator. Fiecare dintre noi îi iubea pe ceilalți ca și cum s-ar fi iubit pe sine însuși și nu existau răutăți, bârfe sau certuri între noi. Din când în când făceam câte o petrecere. Cântam în cor acompaniați de lăute și harfe, recitam rugăciuni, beam sucuri de fructe. Uneori,

când rugile și cântecele noastre se înălțau mai pline de emoție și iubire ca oricând, simțeam o boare trecând printre noi care ne înfiora atât de adânc încât ne scuturam de plăcere. Știam, era însuși Creatorul care ne mulțumea astfel pentru dragostea pe care i-o arătam.

Până într-o zi când unul dintre noi a avut ideea ca, la viitoarea petrecere, să schimbăm puțin modul de desfășurare. Numai puțin nu a fost, așa cum veți vedea. Ce-ar fi să ne costumăm fiecare în ceva?, ne-a întrebat el. Entuziasmul a fost enorm. Cu toții am început să ne pregătim în mod frenetic. Unii își concepeau costumele în mod individual, alții formau grupuri pentru a se pune mai bine în valoare împreună, dar toți erau hotărâți să păstreze secretul până în ziua petrecerii.

Când a venit ziua carnavalului – așa a fost numită petrecerea aceea cu costume – nu-mi venea să cred ceea ce vedeam. Dacă vă spun că mergeam de colo-colo cu gura căscată și ochii holbați, poate nu mă credeți. Imaginația debordase, depășise orice închipuire. Aveam în fața mea regi și regine, prinți și prințese, generali care își etalau epoleții și oșteni care își fluturau armele, negustori strigându-și marfa, cerșetori cu mâna întinsă, sclavi în lanțuri și stăpâni de sclavi agitând bice, ologi duși pe brațe, orbi sprijinindu-se în bâte, târfe ademenind trecătorii, preoți dondănind slujbe, călăi cu glugi roșii pe cap gata pentru execuții, cărturari ducând cu ei tomuri groase, vânători cu tolbe însângerate, pescari cu plasele pline de pești zbătându-se, tot felul de oameni, bogați, săraci, răi, buni, înțelepți, nebuni, trudituri ai pământului, cheflii îndopându-se prin crâșme cu bucate și băutură. Cineva care dorise să vină cu ceva cât mai grozav pentru acest carnaval, a inventat roata pe care a pus-o la căruțe și calești, iar altcineva, nelăsându-se mai prejos, a avut ideea să înhame la ele animale mari, cai, măgari sau boi. Astfel au fost mulțumiți și cei bogați care umblau mândri în calești, și cei săraci care nu mai trebuia să-și care puținul avut în spate, ci îl duceau în cotigi trase de măgăruși sau în roabe împinse de ei înșiși.

De undeva venea un abur ciudat cu miros îmbietor. M-am apropiat de locul acela. Câțiva indivizi țineau un porc înfipt într-un par deasupra unor limbi roșii care jucau încercând să apuce animalul. Nu te apropia, e foc, te arde, mi-a zis cineva. Ce au putut să inventeze!, mi-am zis uluit. După ce au învățit porcul pe toate fețele, l-au tras deoparte și au început să desprindă din el bucăți. Oamenii primeau câte una și mâncau plini de încântare. Aspectul și mirosul erau apetisante. Am cerut și eu, dar nu au vrut să-mi dea. Trebuie să plătești, mi-au spus. Adică cum?, am întrebat stupefiat. Trebuie să dai un ban, așa ca ăștia, și mi-au arătat o grămăjoară care se strânsese deja. De unde să-l iau? Angajează-te la un om bogat și te va plăti. M-am dus la primul om bogat pe care l-am văzut. M-a

pus să car niște pietre dintr-un loc în altul, nu cred că-i folosea la ceva, dar se vedea că-i bucuros să pună oamenii la treabă și să arate că are cu ce-i plăti. Și-a scos o pungă plină cu galbeni de la brâu și mi-a dat unul. M-am întors și am primit bucata de carne friptă dorită. Era delicioasă. Câtă imaginație au avut oameni ăștia!, mi-am zis. Nu vrei și o cană cu vin?, m-au întrebat. Ce-i vinul? Un suc de fructe care te face să te simți foarte bine. Vreau. Mai dă un ban. Am fugit înapoi la omul bogat. M-a pus să mut înapoi pietrele pe care le cărasem de curând, apoi și-a scos cu mare satisfacție punga de la brâu și mi-a dat un alt gălbior. Am savurat vinul. Pe măsură ce-l beam mă simțeam tot mai bine, ciudat de bine, ameteala plăcută și euforie. Grozavă invenție.

M-am gândit că n-ar strica să am ceva bani, poate mai vreau să mănânc carne friptă și să beau vin, sau cine știe pentru ce mi se vor mai cere, așa că m-am dus din nou la omul bogat. M-a primit încântat, m-a pus să mut pietrele de mai multe ori dintr-un loc în altul, apoi, cu aceeași satisfacție ca și primele dați, a scos punga de la brâu și mi-a întins câțiva bănuți. Am observat că punga se mai subțiasse, dar el tot încântat era. Am băgat banii în buzunar și am plecat întrebându-mă dacă acum sunt și eu bogat. Din moment ce pot plăti pe cineva să mute pietre, cred că sunt, mi-am zis. Bine că aveam bani, pentru că la un colț de stradă o târfă mi-a făcut semn s-o urmez. Ce-o fi vrând? Hai să merg după ea, doar e carnaval, cine știe ce minune mai văd. A trebuit să-i dau mai mulți gălbiori, dar nu regret deloc. Ceea ce am simțit atunci nu se poate asemui decât cu înfiorarea pe care mi-o producea boarea despre care v-am vorbit, cea care sufla la vechile noastre petreceri, dar multiplicată de mii de ori.

După această nouă experiență am fost un timp cam năuc, umblam de colo-colo fără să văd nimic, cu gândurile rămase la ora care trecuse. Încet-încet mi-am revenit la starea normală și, tot umblând pe acolo cu gura căscată și ochii holbați – cum s-ar fi putut altfel în fața atâtor minunății – i-am văzut pe unii dintre noi urcați în copaci. Își prinseseră de umeri niște aripi mari și albe, așa ca ale păsărilor. Se legănav pe câte o cracă și dădeau din aripi zicând că zboară. Își ziceau îngeri și pretindeau că pot duce mesaje de la oameni la Creator și invers. Mai încolo pe undeva unii săpaseră o groapă. Pe fundul ei ardea mocnit focul (acum știam ce este acela). Câțiva frați de-ai mei se înnegriseră pe față cu cărbune, își pusese coarne în cap iar din gură le atârna ceva lung și roșu întruchipând o limbă. În mâini aveau furci cu care amenințau în toate părțile. Ce sunteți voi?, i-am întrebat. Draci, mi-au răspuns rânjind. Ce faceți cu furcile și cu focul din groapă? Groapa asta este iadul. Aici îi vom împunge cu furcile și-i vom arde în foc pe cei care fac păcate. Ce sunt păcatele? Asta încă nu s-a

stabilit, de aceea nu avem deocamdată pe nimeni aici pe care să-l torturăm. Dar și când se va stabili... Am luat-o la fugă, erau înspăimântători și mă temeam ca nu cumva să se stabilească chiar atunci când eram eu lângă iad că păcatele sunt a mânca carne friptă, a bea vin și a te lăsa ademenit de târfe sau, cine știe, a vagabonda aiurea așa cum făceam eu.

Dar asta nu a fost nimic pe lângă sperietura pe care am tras-o când am dat nas în nas cu unul de-ai noștri costumat în negru din cap până în picioare, capul îi era acoperit de o glugă iar corpul de o pelerină lungă, pe față avea o mască ce întruchipa un craniu, pe piept avea desenat un schelet și în mână ținea o coasă. Tu cine vrei să zici că ești?, l-am întrebat îngrozit. Moartea, mi-a răspuns. Și ce faci cu coasa? Nu mi-a răspuns cu cuvinte, ci cu un gest lămuritor: hârști!, a făcut el prin aer cu instrumentul lui și am înțeles că îl folosea ca să reteze viețile oamenilor. Mi-am amintit că suntem la un carnaval și m-am liniștit, nu auzisem până atunci de Moarte și nici că viețile oamenilor pot fi secerate, deci așa ceva nu putea să existe.

Tocmai când distracția era în toi, a apărut Creatorul. Ne mai vizitase uneori, nu voia să uităm de existența lui și de recunoștința pe care i-o datoram pentru că ne crease, de faptul că trebuia să-i mulțumim mereu pentru minunata grădină ce o făcuse anume pentru noi ca să ne simțim atât de bine. Niciodată nu venise însă în timpul unei petreceri, cu excepția acelei boare despre care v-am vorbit, cea care ne mângâia simțurile. Cu toții am înghețat. Eram ca niște copii prinși în timp ce făceam o boacăna. Ce se va întâmpla acum cu noi? Creatorul a pășit liniștit printre costumați, ne-a făcut semne să nu ne temem și să nu ne întrerupem. Ne-a făcut să înțelegem că-i place mult ceea ce vede. Când a ajuns acolo unde se frigea carnea, a tras adânc aer în piept. E minunat mirosul acesta, a spus el. Ați făcut ceva grozav, a adăugat, doar acum înțeleg cât de plicticoși erați, nu mă amuzați cu nimic când mă uitam la voi. Vreau să rămâneți

mereu în carnaval, așa cum sunteți acum. Și să mai faceți focuri la care să frigeți carne de animale, mirosul care se va înălța la mine îmi va fi foarte plăcut. Să le numiți jertfe. Să nu mai stați aici, pe acest petic de pământ, împrăștiți-vă în toată lumea, înmulțiți-vă, vreau ca oriunde îmi arunc ochii să văd scene de carnaval. Dintre toate costumele cel mai mult mi-au plăcut cele de îngeri și cele de draci. O să dau puteri îngerilor să zboare, să facă legătura dintre mine și voi, eu n-o să mai apar în fața voastră. Voi stabili o listă de păcate, iadul trebuie să lucreze. Dar cel mai mult și mai mult mi-a plăcut costumul celui care s-a numit Moartea și mai ales ideea lui, aceea de a seceră viețile. Așa va fi de acum, Moartea va avea grijă să nu vă înmulțiți prea mult și mai ales să nu vă plictisiți de viață, să nu vi se urască a mai trăi.

Să vă explic de ce povestea mea nu este o legendă. Mai întâi trebuie să vă spun cum m-am costumat eu atunci. Asta nu numai pentru că unii sunt curioși, dar e esențial ca să vă pot da explicația promisă. Eu m-am costumat în prostul târgului, ăla care umblă fără nicio treabă, mânat doar de curiozitate și de dorința de a căsca gura și a holba ochii la toate alea. De când a început carnavalul (nu uitați, suntem tot în carnaval, așa a stabilit Creatorul), lumea s-a schimbat mereu, regi au dispărut și alții au apărut, sclavi s-au eliberat și oameni liberi au fost înrobiți, cerșetori s-au îmbogățit și bogați au sărăcit, invențiile au curs gărlă și inventivitatea a adus numeroase noi costume. Numai prostul târgului nu s-a schimbat, el e mereu același, mereu cu gura căscată și ochii holbați la toate minunile, făcând comentarii năroade, remarci deplasate sau izbind cu căciula de pământ și exclamând: așa ceva nu poate să existe! Eu nu am dispărut, dăinui de atunci, din prima zi a carnavalului. Așadar, puteți conta pe mărturia mea, am fost de față la începuturi și știu bine cum s-au petrecut lucrurile. Fiți siguri că tot ce v-am spus este adevărat, așa că nici vorbă ca povestea asta să fie o legendă.

AI TALENT

Se găsește câte ceva să-mi spună „ai talent” și o face ca și cum asta ar fi descoperirea lui, iar eu ar trebui să-i fiu recunoscător că mi-a revelat-o. Fraților, nu-i nevoie să-mi spuneți, așa cum nu-i nevoie să-mi spuneți „ai picioare”, știu sigur că le am, le văd, le simt și merg cu ele. Și nu numai că nu-i nevoie, abțineți-vă, feriți-vă s-o faceți, s-ar putea să mă înfurii și vă dau cu ceva în cap. Și acum să vă explic de ce.

Am trăit mult timp liniștit fără să știu și fără să-mi pese dacă am sau nu vreun talent. Într-o zi m-am simțit sufocat de

o îmbrățișare, era o aschimodie, o slăbătură, mă ținea strâns de gât și voia să-mi sufle ceva în ureche.

– Cine ești, mă, de unde ai apărut?, m-am stropșit la el îndepărtându-l de mine scârbit.

– N-am apărut de nicăieri, am fost mereu lângă tine, dar tu nu m-ai băgat în seamă. Sunt talentul tău.

– Ce vorbești, sfrijitule, cine are nevoie de așa un talent!

– Sunt sfrijit pentru că m-ai ignorat total, n-ai avut niciun pic grijă de mine. Dacă nu ieșeam acuma la iveală, muream și nici nu ai fi știut că m-ai avut vreodată. Când ai un talent

trebuie să-l îngrijești, să-l alimentezi, să-l educi, să-l crești, altfel rămâne pipernicit și încet-încet dispare.

Era gata-gata să-i spun „n-ai decât să mori dracului, să dispari, ce nevoie am de tine?”, dar mi-a venit așa, nu știu cum, parcă am simțit o mândrie, un orgoliu, iată, am și eu un talent, de ce să aibă atâta lume și eu nu, cine știe, poate s-o întrema dacă mă îngrijesc de el.

Am început un program sistematic de educație, antrenament și, mai ales, alimentație sănătoasă, consistentă. La început îi consacram cam o oră pe zi acestei activități, dar pe măsură ce slăbănogul se întrema și creștea a trebuit să lungesc intervalul ajungând să-mi ocupe o bună parte din timp.

Într-o bună zi (să fi fost, într-adevăr, bună?) – se dezvoltase incredibil de când îndrăznise să iasă la iveală văicărindu-se că-l neglijez – mi-a zis:

– De astăzi te apuci de treabă.

– Nu zău! Cine te crezi de-mi dai ordine?

– Lasă comentariile, treci la masă, pune mâna pe pix și dă-i drumul.

M-am uitat la el îngrozit. Devenise masiv, mă privea autoritar, etala forță, cum aș fi putut să mă împotrivesc lui. Nicio șansă.

De atunci mă ține la masă multe ore pe zi, mă păzește cu strășnicie, de-abia îmi dă câte o pauză, urmărește fiecare rând scris de mine, mă corectează, îmi sugerează continuarea, când nu-i place ce am scris, îmi rupe foaia ca unui școlar nepriceput, mă pune să scriu din nou hotărând el ce schimbări să fac în text, ce mai, am devenit sclavul lui. Orice încercare de eliberare a fost zadarnică, astăzi sunt în aceeași situație.

Acum înțelegeți de ce nu suport să vă aud spunându-mi „ai talent”, de ce asta mă înfurie și îmi vine să vă dau cu ceva în cap și să urlu la voi: „Fraților, nu am talent, talentul mă are pe mine!”.

O POVESTE ADEVĂRATĂ

M-am săturat să vă spun povești inventate, așa că, de data aceasta, vă voi povesti ceva adevărat. Că povestea este adevărată, să nu puneți la îndoială, vă garantez că este așa, am trăit-o chiar eu. Pe de altă parte, ea este tot atât de adevărată ca miliarde de alte povești, așa că, nici nu mai contează dacă este adevărată sau nu. Ba chiar s-ar putea să nu fie, cine știe ce mai e și cu memoria mea.

Să lăsăm comentariile. Iată povestea.

Eram la o masă de familie, unchi, mătuși, veri, verișoare. O acritură de mătușă a început să-mi vorbească părinții de rău încalcând regula „despre morți numai bine”. Toți comensii

erau consternați atât de ceea ce auzeau și, sunt convins, nu credeau, cât mai ales de faptul că acritura își dăduse drumul la gură de față cu mine. Se instalase o stare de jenă generală, nimeni nu știa cum să reacționeze, cu atât mai puțin eu, nu mai trecuserăm printr-o astfel de situație niciodată.

Nu vă povestesc mai departe pentru că este suficient cât v-am spus ca să vă pot dezvălui miezul scrierii mele. Toți cei care au participat la masa aceea au părăsit lumea noastră. Toți în afară de mine, dar anii trec repede, repede...

Ce puțin contează ceea ce spunem, ceea ce facem!

Pieter Bruegel cel Bătrân, *Lupta dintre Carnaval și Post* (detaliu), 1559

Proză scurtă

DRAGOSTE AMÂNATĂ

Lică Barbu

Prozator
Membriu al Uniunii Ziariștilor Profesioniști
din România

Poveste de dragoste inspirată dintr-un fapt real. Orice asemănare cu faptele și personajele e din vina dragostei. Timpul acestei povestiri ne poartă de la început prin anii 1960.

Ultima recreație mare din acel an școlar era pe sfârșite. După ce s-au zbenguit pe lângă țâșnitoarea din mijlocul curții, elevii clasei a VIII-a C au alergat spre clasă mai mult ca să se usuce, fiindcă stropitoarea devenise loc de joacă în recreații.

Valerica și Lucian, colegi de clasă, voiau să-și continue joaca. Parcă nimic nu-i putea opri din vârtejul bucuriei copilărești.

Încă din clasele primare, Lucian era tot timpul lângă Valerica. Nu au stat

niciodată în aceeași bancă. Lucian era mereu în spatele ei, în următoarea bancă. Valerica stătea în bancă cu Viorica, prietena ei, care nu o lăsa să stea cu altcineva. Era și dorința părinților celor două fete.

Nici Valerica, nici Lucian nu aveau curajul să stea unul lângă celălalt. Erau îndrăgostiți și orice apropiere ar fi aprins și mai mult scânteia dragostei inocente. Doar în pauze, când se prindeau în vreun joc sau când mergeau spre casă, se țineau de mână. Dar asta dura puțin, pentru că Valerica locuia aproape de școală.

Valerica era o fată mărunțică, angelică la chip, cu păr șaten buclat și ochi căprui, mari, pătrunzători. Gingășia ei emoționa pe oricine, era bună la învățătură, iar băieții din clasă o respectau pentru că îi ajuta pe mulți la lecții. Știa de prietenia ei cu Lucian, dar nu comentau prea multe.

Valerica s-a născut într-o familie de intelectuali cu venituri bune. Se observa asta după cât era îngrijită. Uniforma, mereu nouă, era curată și călcată la dungă, iar rechizitele ei erau dintre cele mai scumpe.

Lucian, un băiat frumușel, foc, cu părul negru și cu ochii verzi care te amețeau când îi priveai, era un elev „citat”, dar era lenș la învățătură. „Brânză bună în burduf de câine”, îl categorisiseră profesorii.

Pentru că avea talent la scris și la desen, participa la olimpiadele de limbă și literatura română și la concursuri de premii. În plus, Lucian era talentat și la teatru. La toate serbările școlii era vedeta spectacolelor.

Lucian provenea dintr-o familie de țărani-muncitori, cu venituri mici și asta

se observa după cum era îmbrăcat. Uniforma școlară era peticită peste tot, și haina, și pantalonii. De ghiozdan, nu mai spun. În schimb, cămașa și cravata de pionier arătau impecabil.

Toate fetele din clasă îi căutau prietenia, dar el nu o vedea decât pe Valerica. Ceva îl lega de această fetiță. Inocența nu cere explicații. Lubești și atât.

Dragostea lor, aparent tăcută, a început din clasele mici, cam de prin clasa a doua, când se întâlneau la biblioteca din centrul orașului. Amândoi erau „clienți” constanți ai bibliotecii. Așa s-au cunoscut mai bine. Erau colegi, dar un anumit sentiment îi chema într-un altfel de destin. Într-un destin cu iubire căruia cei doi voiau să-i descopere tainele.

Lucian își întindea picioarele pe sub bancă în timpul orelor și îi atingeau ușor pantofii. Valerica nu spunea nimic, întorcea capul peste umăr privindu-l pe Lucian pe sub sprâncene și asta îl amețea ca o vrajă nemaiîntâlnită pe care el și-o dorea să fie adevărată.

Comunicarea dintre ei erau bilețelele pe care Lucian i le strecura ori în buzunar, ori i le dăruia personal. Rar își vorbeau. Valerica nu răspundea niciodată la mesajele lui Lucian. Le primea ca pe un dar și le citea în liniște.

În clasa a șaptea a apărut un nou coleg, Mircea, care venea din alt oraș. Mircea era fiul unei familii care a divorțat și, cu mama lui, a ajuns în localitatea unde se desfășoară povestea noastră.

Mama îl îngrijea cu mare atenție să-i arate „fostului” cât de bine îl întreține ea.

Mircea locuia la mătușa lui, vecină cu familia lui Lucian. S-au împrietenit repede și tot ce trăia Lucian nu-i era

străin lui Mircea. Împărțeau împreună toate bucuriile și necazurile.

Mircea era inteligent și bun la învățătură. Meteahna lui erau fetele și le curta pe toate colegile din clasă. Nu era un băiat prea frumos, dar avea un soi de magnet la fete.

Când mergeau în oraș la vreun film, diferența dintre cei doi era vizibilă privind îmbrăcămintea. Mircea era îmbrăcat mereu cu haine noi, iar Lucian era îmbrăcat mai sărăcăcios. Poate și de asta prietenia lor era necondiționată.

Era sfârșitul anului școlar și sfârșitul școlii generale. Doamna dirigintă a clasei a VIII-a C a intrat în clasă imediat după recreația mare. Urma ora de dirigenție.

– Bună ziua, toavarășa dirigintă!, au strigat copiii în cor, ridicându-se în picioare.

– Bună ziua, dragilor! Aceasta este ultima oră de dirigenție. Tema de azi este dragostea. Dragostea dintre voi și școală, dragostea dintre voi și prietenie, dragostea din timpul copilăriei și restul vieții. Nimic din ceea ce trăiți acum nu va fi uitat. Sentimentele voastre de dragoste, de prietenie, sentimentele pentru familiile voastre, pentru natura pe care o îmbrățișați tandru, nevoile și dorințele voastre împlinite sau nu, mulțumirea cu ceea ce aveți și ce ați primit de la părinții voștri vor păși mai departe cu voi, cu tinerețea voastră, ca oameni porniți pe un făgaș de împliniri, într-o viață cinstită și dreaptă. Nu e ușor, dar ca toate aceste vise să nu se stingă, e nevoie de dragoste, de înțelegere și de cunoaștere. Să nu vă abandonați visul niciodată. Istoria e plină de exemple de personalități care nu au obosit să meargă mai departe, cu toate greutățile și datorită lor suntem acum mai „bogați”, iar voi să-i îmbrățișați ca pe idolii voștri. Ne aflăm în ultima voastră zi de trecere spre adolescență, ultima întâlnire dintre mine, ca îndrumător și educator, și voi, copii privind spre viitor. Măine, sâmbătă, vom sărbători împreună această „despărțire”. Împreună cu celelalte clase de a opta vom organiza o petrecere. Fiecare va participa cu câte ceva. Clasa noastră se va ocupa de sucuri. Mircea, Lucian și Alexandru, să mergeți mâine la Alimentara, unde am vorbit deja, și să aduceți două nave de sucuri. Pe la zece dimineața e foarte bine. Serbarea va începe la ora 17.00, după terminarea orelor.

Așa le-a spus doamna profesoară de geografie, Veronica Dobrin, diriginta clasei a VIII-a C, la ultima sa întâlnire cu elevii ei, care au ascultat-o, înțelegându-i pledoaria și sfaturile, pregătindu-i pentru drumul lor spre maturitate.

A doua zi, după-amiază, toții elevii claselor a opta dansau îmbujorați și emoționați pe o muzică ce răsuna dintr-un pick-up, adus special pentru această petrecere.

Lucian o căuta din priviri pe Valerica, dar ea nu se sfia să fie cât mai aproape de el, așteptând parcă un semn care întârzia să apară.

Mircea, observând că Valerica nu avea cu cine dansa, a profitat de ocazie și a invitat-o la un vals. Lucian a răsuflat ușurat și i-a mulțumit din priviri lui Mircea că l-a salvat de la neputința de a o invita la dans pe Valerica.

A fost momentul în care Valerica părea că are îndoieli în privința dragostei lui Lucian. L-a îndepărtat pe Mircea și a ieșit pe ușă plecând spre casă.

Lucian a ajuns-o din urmă.

– De ce ai plecat, Vali?

– De ce nu m-ai invitat la dans, Lucian?

– Nici nu bănuiești cât aș dori să te îmbrățișez și să te sărut. Visez asta de mulți ani. E visul care nu mă lasă să dorm. Ceva mă oprește și nu am curaj să mă apropiu de tine. Ți-am scris asta și în mesajele mele.

– Știu și mă mir că ai curajul să-mi spui asta. Nu pot face nimic ca să te vindec de „ceva”-ul ăsta al tău. Schimbarea e în tine, dar și în mine într-un fel. Cum ar fi...

– Cum ar fi?

– Cum ar fi să... Să ne sărutăm, Lucian.

Cei doi au ajuns în fața casei unde locuia Valerica. Se înserase. Lumina de la becul de pe stâlpul din apropiere strecura raze printre frunzele nucului de la poartă.

Ținându-se de mâini, Valerica îl privea pe Lucian cu ochi mari, pătrunzători, fără nicio clipire, așteptând un răspuns. Pete de lumină îi mângâiau chipul angelic, părul, ochii, buzele, ca un dans amețitor care pătrundea în Lucian prin toți porii. Cădea, odată cu privirea ei, într-un ocean de dorințe pe luciul infinit al Universului. În acele momente iubirea avea o definiție.

Valerica și Lucian erau proiectați pe o stea care le oferea libertatea unirii în dragoste.

Poarta s-a deschis și Gelu, fratele mai mare al Valericăi, care știa de prietenul ei, Lucian, mulțumit că are un așa prieten, i-a surprins pe cei doi îndrăgostiți.

– Vali! Ce-i cu tine? Când ai venit de la școală?

– Adineauri.

– Ce tot spui? E trecut de miezul nopții. Hai la culcare!

– Bine, Gelu. Vin imediat în casă.

Lucian s-a apropiat de ea și tremurând, i-a mângâiat buzele cu un sărut timid. I-a dat un bilet, ultimul lui mesaj și a plecat spre casă.

În acea vară, urmau examenele către un nou pas în viață. Valerica a intrat la un liceu teoretic și Lucian, după ce a ratat examenul la un liceu cu profil stomatologic, pentru că și-a uitat buletinul acasă, ca să nu piardă anul, s-a înscris la o școală de meserii.

Într-o seară, în acea vară, Lucian și prietenii lui, se întâlneau în grădina publică să asculte postul de radio „Europa Liberă” pe unde scurte la un radio portabil și a rămas total surprins

când pe o bancă din parc, Valerica și Mircea se țineau de mâini și vorbeau... La naiba ce-și spuneau, se frământa Lucian fără rost, considerând că dragostea lui pentru Valerica a fost o poveste frumoasă și atât.

Anii au trecut, firește. Lucian a terminat liceul la seral și a absolvit Facultatea de Medicină, profil chirurgie, așa cum își dorea din copilărie. Nu a încetat să-și urmeze visul și a ajuns, peste ani, un chirurg celebru și profesor universitar.

Valerica a urmat Academia de Studii Economice și a ajuns economist într-o companie multinațională și a rămas acolo până a ieșit la pensie.

De Mircea, Lucian nu a mai aflat nimic. Acesta a plecat în orașul tatălui său și peste ani a aflat de la mama lui că a murit într-un accident pe un șantier unde lucra ca electrician.

Valerica și Lucian nu s-au mai întâlnit niciodată.

Până într-o zi...

Lucian, aflat pe aeroportul internațional „Henri Coandă” din Otopeni, aștepta zborul spre Spania și studia atent un dosar care conținea discursul lui la un simpozion internațional despre medicină. Era trecut de 80 de ani și nu mai profesa, dar voia să-și împărtășească experiența științifică prin oricare mijloace.

Lângă el, pe canapea, s-a așezat o doamnă în vârstă, cu o pălărie cu boruri mari. Un moment s-au privit. Clipa s-a întors unde rămăsese. Era Valerica lui din copilărie, prima lui dragoste, era Lucian al ei din copilărie, acel Lucian timid cu petice în genunchii pantalonilor, Lucian cu mesajele lui de dragoste.

– Valerica! Tu ești?

– Lucian! Tu ești?

Amândoi aveau același zbor spre Spania. Lucian mergea la simpozionul internațional și avea să se întâlnească cu fiul lui stabilit la Madrid, iar Valerica mergea într-o vizită la fata ei, ajunsă consilier la Primăria din Madrid.

Pe aeroportul din Madrid, surpriză. Cei doi copii ai lor, băiatul lui Lucian și fata Valericăi, îi așteptau ținându-se de

mână. Trăiau într-o relație de mai bine de 10 ani și voiau să-și cunoască reciproc părinții ca să le spună că vor să se căsătorească.

– Nimic nu e întâmplător, Lucian. Ceea ce am pierdut în dragostea noastră naivă din copilărie se împlinește prin copiii noștri. Nu pot să cred cum iubirea își face datoria, cu sau fără voia noastră. Îmi pare rău și regret enorm că nu te-am înțeles, dar nimic nu e pierdut. Să continuăm ceea ce am început atunci, sub nukul plin de lumini și umbre. Atunci când am simțit primul sărut din viața mea. Atunci când am zburat o singură dată în Univers. Prin tine.

Întorși în țară, s-au înțeles să se întâlnească în orașul natal, la școală, iar cei doi nostalgici ai unei iubiri din copilărie, bătrâni acum, au intrat pe poarta școlii unde au fost elevi. Școala era închisă. Era vacanța de vară.

Paznicul școlii nu putea să le permită accesul în școală, dar pentru o sumă de bani oferită de Lucian și pe motivul că vor să retrăiască clipe din viața lor de elevi în aceeași clasă, în aceleași bănci, paznicul s-a înduioșat și i-a lăsat să-și îndeplinească dorința.

Valerica s-a așezat în prima bancă, acolo unde și-a trăit clipa, Lucian a șovăit pentru că în copilărie stătea în spatele Valericăi, s-a așezat lângă ea, prinzând-o de mână.

Lucian a rămas uimit. Valerica i-a arătat toate biletele de dragoste pe care el i le-a dăruit ori de câte ori simțea că trebuie să-i spună ceva.

– Le-am păstrat toată viața în cufărul inimii pentru că simțeam că ne vom întâlni.

Au lăcrimat și s-au îmbrățișat.

Paznicul, tot jucându-se pe telefon, a uitat de cei doi. Când a venit schimbul de noapte, nu i-a spus nimic de cei doi bătrâni. Abia pe la miezul nopții, paznicul de noapte primește un telefon de la colegul lui și, disperat, îl întreabă dacă au plecat cei doi din școală. Acesta nu înțelegea despre ce este vorba și după ce s-a lămurit, s-a dus să verifice situația.

În prima bancă, Valerica și Lucian stăteau cuminți parcă așteptând să se oprească timpul.

Paznicul a crezut că au adormit și i-a atins ușor. Nimic. Cei doi erau nemișcați. Speriat, paznicul a sunat la urgență.

Medicul de pe salvare a constatat decesul celor doi și a anunțat Poliția, considerând că e vorba de moarte suspectă. Investigațiile care au urmat nu au găsit nimic suspect. Cei doi bătrâni au murit de moarte naturală și au fost anunțate rudele.

Copiii lor au venit din Spania cu primul avion și știindu-le povestea de dragoste, i-au înmormântat împreună, în aceeași groapă. Pe cruce au gravat mesajul din ultimul bilet pe care Lucian i l-a oferit Valericăi atunci, în seara singurului sărut de sub nukul plin de lumini și umbre:

„Indiferent cum va trece timpul prin noi doi, să nu uiți toată viața prima noastră dragoste, să o porți pentru totdeauna, până când moartea ne va uni.”

Proză scurtă

OMUL DE LA UȘĂ

Ioan Bembea

Prozator, profesor

Rămas fără soție de vreo trei ani, vărul meu Aurel, Lelu, cum îi spuneam în copilărie, locuiește singur în București, deși are două fete pe care aproape că nu le mai are, fiind amândouă plecate din țară, una doctoriță la Paris, care are o situație bună, în schimb cealaltă mai mică, profesoară de engleză, căsătorită și divorțată, și-a schimbat statutul social preferând să fie menajeră în casele unor familii din Milano, pe motiv că acolo se câștigă mai bine, atitudine neînțeleasă și neacceptată de părinți, doar fata lor avusese post, titulară prin concurs, la un liceu cu prestigiu în București. Era o fire ciudată, tot timpul nemulțumită, o prezență activă la toate manifestațiile de stradă antiguvernamen-

tale și ca să scape de „comuniști”, inclusiv de cei din familie care o nemulțumeau peste măsură, a luat drumul străinătății crezând că acolo umblă câinii cu covrigi în coadă. Și-a abandonat până și soțul care a refuzat să plece în străinătate și ajuns la limita răbdării, i-a spus verde-n față: „Dacă ai căpiat, du-te unde vrei”, și așa le-a fost despărțirea. Plecarea ei, dar mai ales traseul profesional prăpăstios, să înlocuiești postul de profesor la catedră cu cărpa de praf și cu mopul de la wc i-a supărat peste măsură pe părinți, astfel că mama a făcut tusiune și după numai trei luni, în urma unui accident vascular cerebral, a decedat. „La facultate le-a băgat în cap *anticomunismul* și, ca o proastă, a crezut tot, nemaifiind în stare să separe adevărul de minciună, de calomnie, credea că știe mai multe decât noi, părinții ei, care am trăit acele vremuri”, îmi spunea cu tristețe și revoltă Aurel încercând să justifice comportamentul fiicei rebele.

Așa stând lucrurile, în iarna aceasta, fiind rugat și invitat de fiica Adina, merge pentru trei luni la Paris, ca să mai scape de tristețe și „să-și încarce bateriile” în compania copiilor ei, un băiat și o fată, elevi în clasele întâi și a treia. Doctorița fiind stomatolog, îi face și ceva reparații la dantură.

Rămânând apartamentul nelocuit, îmi face oferta de a sta eu acolo, la el, dacă vreau să petrec la București câteva zile sau cât doresc. Se teme de hoți. Îmi spune la telefon că acolo vecinii de apartamente nu prea se cunosc, locatarii nu socializează, ca nu cumva să dea scânteii, se suspectează, unii fiind de-ai lui Iliescu, iar alții, de dreapta, susținători înfocați ai lui Coposu și Rațiu. Au fost cazuri în care apartamentele nelocuite au fost devastate, jefuite de bunuri, se

decupa yala cu flexul sau cu sudură și se fura până și mobila. Amuzant pentru ingeniozitate, în miezul zilei, infractorii sunau uneori la apartamentele vecine și le cereau locatarilor permisiunea și scuze pentru un mic deranj, până coboară mobila, la dorința proprietarului și duși erau...

Invitația la București cade la țanc, fiindcă doream să consult niște documente de la Biblioteca Academiei despre patriotul Emil Dandea, vestitul primar de la Târgu Mureș, consăteanul meu din Bucium, la monografia căruia lucram, apoi la Muzeul Literaturii Române iarăși poți sta zile întregi atras de multitudinea și ineditul documentelor literare expuse, iar câteva spectacole la teatrele din București sunt bine venite. Mai aveam cuponul de pensionar de călătorie cu 50% reducere pe tren, dar cel mai convingător argument, vorba lui G. Topârceanu, „În scurtul repaus al vieții/Vreau multe schimbări de decor.”

Călătoresc ziua ca să admir pe traseu plăcute peisaje de iarnă, mai ales pe Valea Prahovei. Ca de obicei, trenul are vreo 70 de minute întârziere, dar sosesc la o oră rezonabilă, seara, pentru a prelua cheia apartamentului de la vecinii de jos, unde o lăsa vărul meu pentru situații neprevăzute, în caz de inundație. Ies din metrou la Piața Unirii.

Iarnă geroasă în București. Purtată de vânt, zăpada se ascunde și ea pe unde poate, pe la colțurile blocurilor, pe după tulpinile copacilor din parcuri, prin desigurile gardurilor vii de pe lângă trotuare. Până și pietonii cu gulerele paltoanelor ridicate întorc spatele spre vânt mergând câțiva pași de-a-ndoaselea, pentru a-și proteja fața de crivățul necruțător.

Seară târziu, singur în apartament, opresc televizorul și dau să mă culc. De afară se aude șuieratul vântului ce mișcă ușor perdeaua de la geam, altfel e liniște, doar din depărtare se aude zgomotul străzii și acesta mult mai potolit decât în timpul zilei cu mulțimea de mașini și claxoane nervoase. Clic! Apăs întrerupătorul, sting lumina.

În fața geamului, printre tulpinile înalte ale copacilor se vede clar de sus în jos acoperișul încărcat de zăpadă al bisericii iar mai încolo, chiar în colțul parcului statuia cu bustul eruditului Dimitrie Cantemir, bulevardul larg, restaurantul Budapesta și peste tot mașini grăbite, reclame luminoase, pulsul de noapte al orașului.

Hopa, scandal pe casa scării. Mă apropiu de ușă, ascult un glas de femeie: „Vagabondule, iar ai venit? Să știi că sun la poliție, să te ducă dracului de aici.” Un glas nedeslușit de bărbat spune ceva... urcă scările și acum îi înțeleg clar vorbele: „Mă iertați, doamnă, nu mai vin, promit, dar e așa de frig afară...”. Privesc prin vizor, că e aprinsă lumina. Un bărbat nebărbierit de mai multe zile cu o șapcă neagră, croșetată, trasă peste urechi urcă încet scara și se oprește pe palierul din dreptul ușii mele. Într-o mână purta o plasă vărgată de rafie iar sub celălalt braț ducea un carton înalt făcut sul. Se stinge lumina, nu mai văd nimic dar se aude foșnăit de carton. Cuprins de neliniște, cu mare grijă să nu fac zgomot, verific dacă e bine încuiată ușa.

Pat curat, saltea confortabilă cu lenjerie impecabilă, dar nu se prinde somnul de mine... Să-ți doarmă cineva la ușă în frig, pe beton, poate un amărât al vieții, poate un vagabond infractor, cum striga doamna, ori chiar criminal, mai știi? Deși obosit de pe drum, atât de bulversat, am adormit mult după miezul nopții, doar spre ziuă. Dimineața, primul lucru, privesc prin vizor, nimic. Deschid ușa. În partea dreaptă, colț spre ușa liftului, se găsea un carton din acela dublu, mai moale cu un strat ondulat la mijloc, de ambalat mobilă, făcut sul și legat la mijloc cu o sârmă ruginită trecută pe după o țevă ca să stea vertical, să nu încurce pe nimeni. Era dovadă clară că omul

va reveni, doar aici își lăsase așternutul... În seara următoare, după ce toată lumea se retrage în locuințe, aud iar un zgomot discret la ușă. Prin vizor văd aceeași imagine; omul de la ușă își întinde cartonul lângă perete și se culcă cu capul pe sacoșa de rafie. Dimineața iarăși cartonul e pus la loc lângă ușa apartamentului meu și scena se repetă toată săptămâna.

Programul stabilit pentru București este realizat, în primul rând prin documentarea la Biblioteca Academiei unde am găsit și citit în întregime lucrarea lui Costin Maximilian, *Un mare român, Emil Dandea* publicată în 1934, apoi câteva vizite la cunoscuți printre care la soții Ileana și Romulus Vulpescu. Tuturor le-am relatat episodul cu omul meu de la ușă, dar nu au fost surprinși fiindcă, spuneau ei, este un fenomen destul de frecvent acum în Capitală, iarna când e frig, vara mai dorm prin parcuri ori prin mașini abandonate. În ciuda informațiilor primite, mie nu-mi vine să cred că sunt posibile astfel de realități.

E iarăși seara târziu. Cu oarecare teamă, vreau totuși să dezleg calul de la gard, să văd cine e omul acesta, că mă obseda, aproape tot timpul numai la asta mă gândeam, nu mai auzisem de așa ceva. Prin vizor zăresc individul care întinsese cartonul lângă perete, ca așternut, avea la cap sacoșa aceea vărgată de rafie iar cealaltă jumătate de carton, ce avea tendința de a sta sul, servea drept învelitoare de deasupra, „plapuma” lui. De pe casa scării erau luate vechile calorifere de fontă, dar aerul era totuși calduț de la țevile verticale. Deschid ușa. Cu fața spre perete, omul se face că doarme, nu se mișcă, nu spune nimic, de teama de a nu-l alunga și eu de acolo. Simțind că îl privesc cu insistență, se întoarce și cu palmele lipite ca pentru rugăciune: „Vă rog frumos să nu mă alungați, nu fac nimănui niciun rău, dar nu am unde dormi, afară mă îngheață Dumnezeu de frig.” N-apuc să-i răspund ceva, îl privesc doar, dar el sprijinit pe un braț continuă: „Vă mulțumesc pentru bunătate și înțelegere, că nu m-ați dat afară din bloc până acum. Se vede că sunteți om înțelegător, că n-ați strigat la mine și mă lăsați aici”, iar după o pauză: „Dacă tot ați deschis ușa și nu vă supărați, v-aș ruga să-mi dați un litru de apă” și scoate din plasa lui o sticlă goală cu dop din acelea de plastic dur, transparent, cu mai multe creste sau clape de siguranță, care erau la modă pe atunci.

Nimic suspect în cuvintele și comportarea omului, îl poftesc în bucătăria de lângă intrare ca să-și ia singur apă. Îi ofer un scaun la masă. „Nu am de gând să-ți fac rău sau neplăceri, dar așa ca să fiu și eu mai în siguranță că te primesc în casă, te rog să-mi dai buletinul tău de identitate, să văd cine ești cu adevărat.” Fără nicio ezitare îmi oferă buletinul. Era C. Nicolae, născut într-o comună din jud. Vaslui, în 1964, fac socoteala, avea deci 42 de ani. Pe filele de la mijlocul buletinului de identitate se găseau mai multe vize de flotant

În București pe str..., nr..., iar lângă coperta din spate un *Proces-verbal de contravenție* cu amendă pentru „dormit în stația de metrou Unirea, în ziua de 8 dec. la ora 21,45.” Văzând că citesc procesul-verbal de amendă, îmi dau explicație. „Din blocuri, dacă vin prea devreme, toți mă alungă, așa că mai stau prin metrou, dar, obosit, am adormit pe o bancă și un polițist, că de ce dorm acolo? Și n-am scăpat fără amendă. Dar mai am o rugămintă, îmi dați voie la toaletă?” Cum să refuzi o astfel de minimă cerință?

În fotografia de pe buletin se vedea un bărbat tânăr și frumos, cu o cămașă albă decoltată, părea cu totul altă persoană decât cea de față, om nebărbierit, în cizme de cauciuc, cu pantaloni și veston largi de pufoaică stropită cu mortar. Așa, brusc, ca să mă țină minte, să-i fac o surpriză neașteptată, fiindcă în micuța mea valiză de voiaj aveam mai multe aparate de ras Gillette cu trei lame și toate cele necesare pentru bărbierit, îi ofer un aparat și îl îndemn să se bărbiezească, ca să nu mai arate ca un om al străzii de care chiar era bine să te ferești. Rămâne tablou la o așa primire și nu știe cum să-mi mulțumească. După ce intră în baie, fiindcă tot mai aveam o oarecare teamă, îi scriu datele personale pe un bilet pe care îl ascund sub o farfurie pe masa din bucătărie, să rămână o dovadă în caz de ceva – gândesc eu – apoi simulez că dau un telefon acasă vorbind tare ca să fiu auzit de proaspătul meu musafir, și comunic situația creată cerându-i să scrie datele personale ale oaspetelui meu, că, mai știi, Doamne ferește ce se mai poate întâmpla. Au ajuns oamenii să se teamă unii de alții și nu e bine... gândesc eu.

Revenit din baie, Nicu al meu, că așa îi spuneau acasă, dar pentru colegii de muncă era numele din buletin, Căraș, arată cu totul altfel și îmi explică de ce a ajuns în această situație. „Am făcut școala profesională la Galați, sunt mecanic pe utilaje grele. Am lucrat până la revoluție la Canalul București–Dunăre, câștigam bine, dar s-a schimbat politica, noi am fost primii care am rămas fără lucru, că *gata cu proiectele megalomane ale lui Ceaușescu și că uzinele noastre sunt mormane de fier vechi*, dar nu-i adevărat, eu am lucrat pe o draglină produsă la Mârșa lângă Sibiu, eu am fost după ea și o aveam în primire, pe a mea, că erau mai multe. Avea cupa de două tone iar un camion, adus demontat cu trailerul tot de la Mârșa, ducea 40 de tone de pământ, avea roțile mai înalte decât un om. Mi-ați spus că sunteți din Apuseni, acolo la Mârșa, aveau camere de oaspeți, curate ca la hotel, pentru delegații cumpărători și m-am întâlnit cu oameni de la Roșia Montană care au cumpărat patru camioane. Uzina asigura transportul, demontate, că nu încăpeau pe drumuri înguste, și tot ei, meseriașii lor le puneau în funcțiune acolo, la fața locului, pe șantier, ziceau că transportă cu ele minereu de cupru.” Îmi mai spunea Omul cu mare părere de rău că toate

utilajele acelea valoroase au rămas abandonate acolo, în adâncul canalului, unde se găsesc și acum inundate, ruginite și năpădite de vegetație.

Ca să nu mai lungesc mult vorba, aflu de la el că și-a mai găsit de lucru pentru câte o perioadă la construcția de blocuri, pe șantier ca macaragiu, dar și zidar, că doar nu avea ce lucra cu macaraua toată ziua, erau echipe mici, dimineața ridică batoșii de B.C.A.-uri sau cărămizi și lăzile cu mortar, apoi cobora de pe macara și devenea zidar sus pe bloc. Nici nu-i convenea să stea toată ziua în cabina deschisă a macaralei în frig și vânt. Când aveau nevoie de macara, iar urca și cobora pe acele multe-multe trepte. La unele blocuri, în lipsă de finanțare, lucrările au fost complet abandonate, muncitorii au plecat care încotro iar macaralele au rămas acolo să ruginească nefolosite și nici nu mai era cine să le demonteze și unde să le ducă, erau ale nimănui. Harababură totală.

În toată această perioadă, de la abandonarea canalului și până acum „Omul de ușă” a locuit într-un bloc de garsoniere al Trustului de Construcții, unde erau condiții bune, cu încălzire centrală, pat, dulap, reșou pe gaz, chiuvetă cu apă caldă și rece, atât doar că erau comune dușul și WC-ul la capătul coridorului, dar era o femeie plătită care întreținea curățenia. Ca peste tot, trustul s-a privatizat iar noul patron, devenind proprietarul căminului de nefamiliști, ca să scoată cât mai mult profit, a dispus evacuarea locatarilor și transformarea camerelor în apartamente pentru vânzare. Muncitorii chiriași s-au opus și au cerut să-și cumpere camerele în care au locuit, așa ca peste tot la blocuri, dar nu s-a admis acest favor și au fost evacuați cu brutalitate. Într-o bună zi, după expirarea somației, un executor judecătoresc cu o droaie de jandarmi și cu o echipă de lucrători au golit toate camerele aruncând până și paturile metalice pe geamurile din spatele imobilului, au demontat ferestre și uși astfel ca nimeni să nu mai poată sta acolo, asta era acum recent, prin luna noiembrie când se instalase frigul.

„Pe mine m-a prins cum nu se poate mai rău, că unde lucrez, de șase luni nu am mai fost plătiți decât așa cu țărâita, câte o sută-două, ca să avem de mâncare și pentru chirie, ne amână sub tot felul de motive, ne duce cu zăhărele, că la sfârșitul lunii, că numai luna viitoare intră banii în contul din bancă și tot așa”, îmi explică Omul meu. „Acum, că vin sărbătorile de Crăciun și s-a instalat iarna cu îngheț, se opresc lucrările și ne așteptăm drepturile salariale. Cu ce să plec acasă? Am familie, soția și trei copii mă așteaptă, dar nu mă pot duce cu mâna goală, fără un ban. Ultima promisiune, că ne dau toate salariile restante, la zi, în 20 decembrie când se sistează lucrul până la primăvară. Măine ar fi asta, să vedem dacă n-o fi cumva o nouă minciună. Suntem de batjocură, de cinci ani nu ne-au mai plătit asigurările sociale, dar n-am știut nimic dacă s-au

scos carnetele de muncă. Cu evidența pe calculator, fac cum vreau și cum le convine. Asta cu plata contribuției la asigurări sociale am aflat-o abia când s-a îmbolnăvit un coleg, i se cere să-și plătească spitalizarea, că are un picior fracturat. E mare scandal, dar o fată a lui care a făcut facultatea de drept, știe ce să facă și a depus plângere și reclamație până și la Minister, dar și de acolo altă ticăloșie, că să-și revendice drepturile prin instanța de judecată, prin proces... Nici nu-ți vine să crezi ce am ajuns noi muncitorii, de aceea mulți pleacă în străinătate, chiar și echipe întregi.”

Continuând să stăm de vorbă, constat că invitatul meu de la ușă era o persoană rezonabilă, demnă de respect, se exprima cuviincios, îngrijit, doar cu ușoare particularități ale graiului moldovenesc. Deschid camera de unde scot o bucată mare de slănină afumată și o sticlă cu palincă aproape plină. Cumpărasem o franzelă feliată albă, moale și ne întindem la o cină târzie. Cum băutura dezleagă limbile, după două-trei păhărele de tărie, Nicu îmi spune că pe vremea când lucra la Canal câștiga foarte bine, aproape cât un inginer, mai lua și premii trimestriale, pentru depășirea normei, premii „grase”, de peste un salariu lunar. A avut bani de și-a ridicat casă nouă,

acolo, în Moldova, lângă cea veche a socrilor, cu fundație înaltă și cu pivniță largă cu două încăperi, iar deasupra alte trei camere, cu bucătărie și cu baie instalată, cu hidrofor în curte, cu un foisor de joacă pentru copii în grădina cu pomi din spatele casei. Locuiește cu părinții soției care îl iubesc ca și pe copilul lor, dar și el îi respectă, le spune numai *mamă* și *tată*, dar acum de ei îi este jenă, că a ajuns în situația asta, fără bani. El nu-și cunoaște părinții, a crescut la casa copilului... A aflat mai târziu că mama, bolnavă, a murit când el avea doar un an. De tata nu știe absolut nimic.

Acum este hotărât ca mâine să plece acasă, chiar dacă nu primește banii pe lunile lucrate; își oprișe ceva rezerve măcar pentru biletul de tren. Mai avea doi saci cu lucrurile personale închise cu lacăt într-o cameră din blocul la care lucrează, că atât a mai putut recupera din fosta lui locuință.

Într-un moment de liniște se aude șuieratul în rafale al vântului care mișcă iarăși perdeaua de la fereastră, iar afară, în preajma becurilor de pe stradă și în lumina farurilor, se zărește o ninsoare oblică, deasă ca trecută prin sită. Copacii înalți din jurul bisericii, deși lipsiți de frunze, își mișcă și ei crengile în ritmul rafalelor agitate. Iarna aceasta viforoasă și numai privită prin geam îți dă fiori de frig. Omul meu se ridică și dă semne că vrea să iasă afară pentru a se culca pe cartonul rămas ca un așternut pe palierul de pe casa scârilor. „Vă mulțumesc pentru tot, cu așa ceva nu m-am mai întâlnit, cu atâta bunătate și înțelegere, că alții mă alungă și toți îmi zic *vagabondul dracului...*”. După discuția noastră îndelungată și sinceră, după ce cunoști omul de lângă tine, a-l lăsa să doarmă afară la ușă, în frig, pe betonul dur și rece ar fi ceva de neimaginat, o ticăloșie, de aceea îi fac așternut pe o canapea și îl invit să facă un duș înainte de culcare oferindu-i săpun și prosop.

Dimineța foarte devreme, că Omul mergea pe la ora 7 la lucru pe șantier, aud ușa de la baie, dovadă că se trezise și se pregătea de plecare. Ies din dormitor în pijama și de pe masa din bucătărie, înainte de a ieși pe ușă, după mulțimea de mulțumiri ce nu mai pregeta a mi le adresa, îi ofer o sticlă cu cafea și un sandwich pregătite de seara. Dăm mâna prietenește și îl conduc până la ușă. El își face sul așternutul de carton și, ca dovadă că nu se mai întoarce, îl aruncă la gunoi prin toboganul de la etaj. Nu folosește liftul, ci coboară grăbit scările, că îi aud pașii până jos, apoi ușa de la intrare ce împinge omătul adus de vânt peste noapte. În partea cealaltă a blocului, prin părculețul de lângă biserică i se zăresc urmele adânci ale pașilor prin zăpadă, apoi dispare în întunericul dimineții de iarnă...

Deschid televizorul unde predomină știrile despre drumurile închise din cauza ninsorilor abundente și ale vântului ce

nu dă semne că ar vrea să se mai potolească. Bucureștenii sunt îndemnați să folosească cu prioritate metroul, prilej pentru comentator de a critica guvernările postdecembriste care „în ultimii zece ani au sporit extinderea liniei de metrou cu un tunel de doar 80 de metri”.

Fac o vizită unui nepot, fost ofițer, avansat la gradul de general înainte de pensionare, la vârsta de numai 47 de ani, fiul unui văr consătean. Călătoresc cu metroul atât la dus cât și la întors. Peste tot numai copii cerșetori cu mâna întinsă. Fiind în apropierea Crăciunului, colindă călătorilor, fac mătăanii, spun rugăciuni, apoi trec cu mânuța pe la fiecare persoană pentru a primi câțiva bani. Se grăbesc și trec în alt vagon, că aici sosesc alte echipe. Nu numai copiii cerșesc, sunt destui infirmi ori care simulează infirmitatea, femei tinere cu copii la sân; întind și ele mâna, cerșesc milă și înțelegere pentru cel sărac...

Vizita mea face reală plăcere gazdelor care mă primesc cum nu se poate mai bine. Insistă să rămân la masa de prânz, cu mâncare și băutură de cea mai bună calitate. Soția lui, și ea ardeleancă foarte primitoare, fusese economișă, angajat civil în armată cu grad de căpitan, era tot pensionată, deși era, sau părea doar, încă tânără. După o palincă „trăsnet” ne întindem la povești, facem politică. Fără a avea tentă de laudă, generalul pensionat îmi mărturisește că are o pensie „frumoasă” din care în ultimii doi ani și-a construit la Sinaia o vilă cochetă cu trei camere la parter și cu alte două dormitoare la mansardă, că are un băiat tot ofițer și doi nepoți elevi. „Mai bine nu se poate”, îmi spune și îl cred fiindcă are o pensie lunară cât a mea de profesor pe opt luni.

Spre seară, întors la bază, în apartamentul de pe Șerban Vodă 43, găsesc sub ușa un bilet scris cu creionul pe o filă de caiet cu liniatură specială pentru școlarii din clasa întâi, probabil cumpărat pentru copiii de acasă. Citesc:

Dragă Doamnă Profesor,

Scriu acest bilet de afară, pe ușa apartamentului Dvs. fiindcă nu sunteți acasă. Am trecut pe aici ca să vă spun că am primit toți banii restanță și plec acasă destul de bogat. Ne-a plătit bine, ca să revenim la lucru pe 15 martie, dar în Bucureștiul de acum nu mă mai întorc veci, nici în vis nu vreau să-l mai văd.

Rămâneți singura amintire plăcută, să aveți parte de sănătate și de bucurii că le meritați. Cu mult respect, N. Cărăuș.

Plec spre casă cu trenul. Aici altă anomalie; când vine controlorul de bilete, constat că doar eu aveam bilet de călătorie cu 50 % reducere, ca pensionar, toți ceilalți călătoreau gratuit, vreo doi vlăjgani revoluționari cu drept la însoțitori, două tinere dornice de dragoste care le stăteau mai mult pe genunchi, mergeau la Predeal pentru odihnă și tratament, 18

zile ca beneficiari ai privilegiilor, pardon „drepturi”, acordate prin Legea nr. 42/1990. Mai călătoreau gratuit persoane cu „handicap”, dar păreau perfect sănătoase, apoi deținuți politici, veterani de război, deportați, refugiați, persecutați, expropriați etc., etc.

Au trecut ani de atunci, de toate îmi aduc aminte, dar mă obsedează și acum *Omul de la ușa* pentru care cer iertare cititorilor că nu i-am avertizat, așa cum se practică acum, că puteți fi și dumneavoastră afectați emoțional.

21 martie 2023

”Prin vizor zăresc individul care întinsese cartonul lângă perete, ca așternut, avea la cap sacoșa aceea vărgată de rafie iar cealaltă jumătate de carton, ce avea tendința de a sta sul, servea drept învelitoare de deasupra, «plapuma» lui.”

Alphonse Legros (1837–1911), *Bietul om*

Interviu

„DE-ATÂTA POEZIE VISEZ PE DUMNEZEU” Interviu cu scriitorul și jurnalistul Ioan VasIU realizat de Pușa Roth

Pușa Roth: *Domnule Ioan VasIU, scrieți și publicați catrene și ați ajuns la un număr record, trei mii, într-un timp destul de scurt. Sigur, nu este la îndemâna oricui să scrie în fiecare zi o poezie, un catren, mai ales că viața ne obligă pe toți la alte mii de „corvezi” zilnice. Trei mii de catrene nu este o cifră ușor de atins, pentru că timpul este limitat, iar efortul, inspirația, mai ales inspirația, trebuie să fie ca o floare care face în fiecare zi un boboc. Din 5 martie 2018, dată la care semnalăm apariția catrenului cu numărul o mie, după 1825 de zile, aproximativ, ați mai completat portofoliul poetic cu alte două mii de catrene. Dumneavoastră, ca cei mai mulți oameni ai planetei, nu stați într-un „turn de fildeș”, nu are cine să vă înlocuiască la treburile zilnice, indiferent că sunt casnice sau profesionale, aveți ca fiecare dintre noi (presupun) zile în care inspirația nu este prea generoasă, și, totuși, ați reușit să mai adăugați peste două mii de catrene în acest răstimp. Care este rețeta specială, aproape miraculoasă a acestui demers, unic în felul lui?*

Ioan VasIU: Nu este o rețetă specială, ci, mai degrabă, o obișnuință câștigată în decursul anilor. Am început să scriu versuri încă din adolescență, când eram elev de liceu și când, după ce lecturam volumele de poezii semnate de Mihai Eminescu, Lucian Blaga, George Coșbuc, Nicolae Labiș, Serghei Esenin, încercam să aștern pe hârtie gândurile și sentimentele mele, sub formă de versuri. Atunci am deprins „gustul” metaforelor și al rimelor. Timpul a trecut și am reușit să

public o bună parte din poeziile mele în volume tipărite la unele edituri din țară. Majoritatea poeziilor tipărite sunt scrise în stilul clasic, având ritm și rime, ceea ce le dă o muzicalitate care îndulcește auzul cititorilor, iubitori de poezie. Revenind la catrene, mărturisesc că în anul 2015 mi-a venit ideea scrierii catrenelor și am hotărât să public pe pagina mea de Facebook, aproape în fiecare zi, un catren sau două. Anii au trecut și am ajuns în felul acesta la trei mii de catrene. E mult, e puțin? Intenționez ca într-un timp mai scurt sau mai lung să grupez catrenele mele în câteva volume. Am reușit deja să public primele două volume, în fiecare grupând două sute de catrene, deci în total patru sute dintre cele trei mii.

P. R.: *Plecând de la afirmația dvs., că sunteți „bolnav de poezie” („meseria de poet/nu se-nvață la școală/ cu poezia te naști.../poezia-i o boală.”), remarcam atunci ca și acum că, după părerea mea, catrenele dvs., sunt în egală măsură cronici ale timpului, dar și povești de iubire. Aceasta este opinia mea în calitate de cititor. Care este mesajul dvs., domnule VasIU, care este convingerea dvs., că fără convingere nimic nu se realizează?*

I. V.: Aveți dreptate spunând că în totalitatea lor catrenele mele sunt cronici ale timpului și povești de iubire. Cine citește catrenele își dă seama cu ușurință că ele oglindesc trăirile și sentimentele mele, la un moment dat. Nu de puține ori am scris un catren dimineața, imediat după trezire, „povestind” în patru versuri un vis frumos din timpul nopții. De ase-

Ioan VasIU

Membru al Uniunii Ziaristilor Profesioniști din România

menea, am scris unele catrene impresionat de frumusețile naturii, de unele evenimente petrecute în viața mea sau de surprizele anotimpurilor, care se întrec parcă prin frumusețile lor.

P. R.: *Activitatea dumneavoastră ca ziarist este strâns legată de „Palia Express”, una dintre cele mai longevive publicații din județul Hunedoara. De peste jumătate de veac faceți presă. În acest răstimp ați văzut, auzit și ați publicat mii de articole, nu cred că greșesc, de la cele cu temă socială la cele culturale. Jurnalistul l-a influențat în vreun fel pe poet?*

I. V.: Trebuie să recunosc că în cazul meu jurnalismul a mers și continuă să meargă „mână în mână” cu poezia. Unii

dintre cei care cunosc preocupările mele, mi-au spus că adeseori articolele publicate de mine sunt scrise cu pixul poetului, iar versurile mele sunt scrise cu pixul jurnalistului. Sunt bucuros și mândru că am reușit să mențin în „viață” săptămânalul „Palia Express”, care în toamna acestui an va împlini 27 de ani de apariție neîntreruptă. Am reușit să atrag în jurul meu un „cerc” de colaboratori devotați și împreună să menținem mereu „treaz” interesul cititorilor noștri. Nu ne tentează deloc să trecem la o apariție online (așa cum e la modă acum) și suntem hotărâți să rămânem la formatul tipărit al publicației noastre.

P. R.: *Aș dori să mai zăbovim puțin în lumea fabuloasă a jurnalismului și după o viață de om, de poet și, mai ales, de gazetar, să vă întreb cum percepeți presa de azi, raportându-vă la experiența dvs. Ce s-a păstrat, ce s-a pierdut, dacă s-a pierdut, ce s-a câștigat în acest domeniu?*

I. V.: Pe măsură ce am asistat la diversificarea presei, în decursul ultimilor 33 de ani, am constatat că și jurnaliștii și-au schimbat preocupările și stilul de muncă. În special cei tineri. Ei aleargă mereu pentru a „văna” evenimente și subiecte care să trezească interes, punând accent pe cele negative și neglijându-le din păcate pe cele pozitive. Fenomenul acesta mă nemulțumește, nu doar pe mine, ci pe mulți alți colegi de breaslă, în special din generația mea.

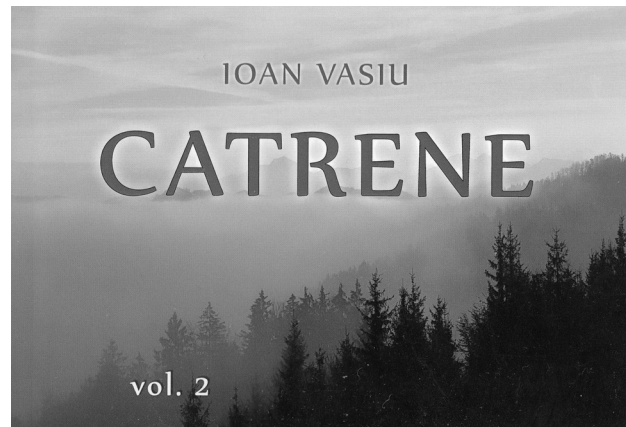
P. R.: *Să revenim la catren. Cum poate fi definit în accepțiunea dvs? Profesione de credință? Poveste de iubire? Poveste de viață? Mai ales că faceți o tulburătoare confesiune – mâna dreaptă, cea a crucii, stânga, cea a inimii, de fapt a poeziei: „curios să văd de-i lună/ privesc cerul printre gene/ îmi fac cruce cu o mână/ cu cealaltă scriu catrene.”*

I. V.: În ultimii ani am observat că sunt tot mai mulți cei care scriu și publică versuri, în special pe unele rețele de socializare. Dar, din păcate, pe măsură ce numărul celor care se cred poeți sporește, calitatea versurilor scrise și publicate scade. Nu mai există niciun fel de autocenzură sau cenzură. Lucrul acesta se poate constata și lecturând unele cărți publicate de unele edituri, unde accentul se pune în primul rând pe beneficiul financiar și mai puțin pe valoarea literară. Revenind la catren, acest gen literar nu poate să fie scris/ creat de orice versificator, ci doar de poeții cu talent înnăscut. Poate că afirmația aceasta îi va supăra pe unii, dar mi-o asum. Făcând comparație între muzică și poezie, cred că un instrumentist sau un solist vocal nu poate impresiona dacă nu are „ureche muzicală” (cum bine spune o vorbă din popor), tot la fel cum un catren nu poate fi scris de un simplu versificator, netaleantat, fără har.

P. R.: *La primul concurs de debut al Editurii Eminescu din anul 1973, la care ați participat cu un grupaj de poeme, grupajul a fost inclus în **Caietul de poezie al Editurii Eminescu**. Este un*

moment în care puteți rememora, pentru cei care vă citesc, pentru cei care vor fi curioși să afle câte ceva despre activitatea dvs., despre cele peste cinci decenii de existență în lumea poeziei, a prozei și a jurnalismului.

I. V.: Din 1984 și până în prezent am publicat 7 volume de versuri, un volum de însemnări și reportaje, un volum de critică literară, două volume de interviuri și două volume de catrene. De asemenea, sunt coautorul unui volum de reportaje despre Valea Jiului, tipărit la aceeași prestigioasă Editură Eminescu în anul 1984. Am publicat poezie, reportaje, „caligrafii sentimentale” și critică literară în paginile unor apreciate reviste, atât înainte cât și după anul 1989, dintre care amintesc: „Luceafărul”, „România literară”, „Tribuna”, „Orizont”, „Transilvania”, „Vatra”, „Contemporanul”, „Argeș”, „Discobolul”, „Reflex”, „Conta”, „Nord literar”, „Boema” și multe altele. Despre cărțile care poartă numele meu pe copertă au scris: Laurențiu Ulici, Ion Dodu Bălan, Eugen Dorcescu, Dumitru Augustin Doman, Eugen Evu, Ion Pachia Tatomirescu, Lucian Gruia, Ion Roșioru, Eugeniu Nistor, Vasile Morar, Ladislau Daradici, Geo Galetaru, Ioan Evu și alții. Am primit premii la unele festivaluri și concursuri literare, acordate de binecunoscuți scriitori care au făcut parte din juriile acestora.

Ioan VasIU s-a născut în ianuarie 1949, în comuna Periam, județul Timiș, unde a absolvit școala generală și liceul. După armată, s-a angajat ca bibliotecar în cea mai vestică localitate a țării, comuna Beba Veche. A reușit să se specializeze în biblioteconomie și dialectologie, urmând cursuri la Timișoara și Brașov. În paralel a început să colaboreze la mai multe publicații din țară, după ce a debutat în paginile revistei literare „Orizont” din Timișoara, în noiembrie 1970. Poeziile, reportajele și însemnările sale au văzut lumina tiparului în revistele: „România literară”, „Flacăra”, „Luceafărul”, „Contemporanul” (București), „Tribuna” (Cluj-Napoca), „Vatra” (Târgu-Mureș), „Orizont” (Timișoara), „Transilvania” (Sibiu), „Argeș” (Pitești), „Familia” (Oradea), „Nord Literar” (Baia Mare), „Conta” (Piatra Neamț), „Mișcarea Literară” (Bistrița Năsăud), „Pro Saeculum” (Focșani), „Reflex” (Reșița), „Discobolul” (Alba Iulia), „Bucureș-

tiul Literar și Artistic”, „Vatra Veche” (Târgu Mureș), „Boema” (Galați), „Sintagme Literare” (Dudeștii Noi, Timiș), „Măiastra” (Târgu Jiu), „Conexiuni” (Bistrița), „Ardealul Literar”, „Semne” (Deva), „LitArt” (Târgu-Mureș). După 1989 a început să colaboreze și cu reviste din afara granițelor, cum ar fi: „Basarabia Literară” (Chișinău, Republica Moldova), „Lumină Lină” (New York), „Destine Literare” (Montréal, Canada) și „Observatorul” (Toronto, Canada). O bună și fructuoasă colaborare a avut și cu „Suplimentul literar-artistic al Scânteii tineretului” (SLAST), condus de Ion Cristoiu. Între anii 1983–1985 a participat la trei turnee de documentare ale Cenaclului „Confluențe” la Galați, Miercurea Ciuc și Iași, cenaclu ce funcționa pentru tinerii scriitori, pe lângă SLAST. În anul 1975, un juriu din care au făcut parte scriitorii Anghel Dumbrăveanu (președinte) și Eugen Dorcescu, i-au acordat premiul III la un concurs literar organizat la Timișoara. În anul 1981, a participat la Festivalul-concurs de poezie „Lucian Blaga” organizat la Sebeș (jud. Alba) unde un juriu din care au făcut parte, printre alții, Ion Horea (președinte) și Ion Mircea, i-a acordat un premiu special. În anul 1981, un juriu al cărui președinte a fost scriitorul Nicolae Prelipceanu i-a acordat premiul revistei „Tribuna” (un grupaj de 4 poezii fiind publicate ulterior în paginile revistei), la concursul de poezie organizat cu ocazia „Întâlnirii tineretului cu istoria” de la Costești, județul Hunedoara. În anul 1982 a participat la concursul literar organizat la Sighetu Marmăției, unde un juriu din care au făcut parte, printre alții, Laurențiu Ulici (președinte), Nicolae Prelipceanu, Dinu Flămând, Horia Bădescu și A. I. Brumar, i-a acordat premiul ziarului local. Tot în anul 1982, a participat la Festivalul-concurs de creație literară „Mihail Sadoveanu” de la Piatra Neamț, unde un juriu din care au făcut parte Laurențiu Ulici, Vasile Sălăjan (președinte), Nicolae Ciobanu și Andi Andrieș, i-a acordat un premiu binemeritat. Ioan VasIU a fost selectat cu un grupaj de poeme și inclus în *Caietul de poezie 1973*, tipărit de Editura Eminescu, în 1974, ca urmare a Concursului de poezie organizat în anul 1973. Iată ce îi scria atunci binecunoscutul scriitor Tudor Opreș: „Sunt mândru de tine și sper că în curând voi fi primul care va vesti nașterea unui poet de nădejde.”

Volume publicate: *Câmpiile de germinare*, versuri, București, Editura Litera, 1984; *Vis cu ochii deschiși*, versuri pentru copii, București, Editura Ion Creangă, 1988; *Refluxul iubirii*, versuri, Deva, Editura P. C. Graf, 1994; *Bolnav de poezie*, versuri, Târgu-Jiu, Editura Măiastra, 2012; *Aruncând cu pietre după vânt*, versuri, Orăștie, Editura Emma, 2012; *Caligrafii sentimentale*, însemnări și reportaje, Orăștie, Editura Emma, 2013; *Târziu în cuvinte*, versuri, Timișoara, Editura Eurostampa, 2014; *Livada cu metafore*, versuri, Satu-Mare, Editura Inspirescu, 2015; *Caravana poezilor*, critică literară, București, Editura eLiteratura, 2017; *De vorbă cu stelele*, interviuri, Adjud, Editura Armonii Culturale, 2019; *Jurnaliștii, prietenii mei*, interviuri, Adjud, Editura Armonii Culturale, 2020; *Catrene*, vol. I, Satu Mare, Editura Inspirescu, 2018; *Catrene*, vol. II, Urechești, Editura Armonii Culturale, 2018. De asemenea a apărut în volumele colective *Planeta cărbunelui*, reportaje, București, Editura Eminescu, 1984 (în

colaborare); *Călătorie spre izvoare*, antologie de reportaje, București, Editura Eminescu, 1986 (în colaborare); *Flori pentru mama*, antologie de poezii închinare mamei, Deva, Editura Emia, 1997 (în colaborare). Ioan VasIU este prezent cu date biografice și referiri la creația sa literară în paginile unor dicționare tipărite în ultimii ani, printre care: *500 debuturi literare – istoria debutului școlar al scriitorilor români (1820–1980)* de Tudor Opreș, Galați, Editura Porto-Franco, 1991; *Mic dicționar al literaturii pentru copii* de Grațian Ordean, Deva, Editura Sigma Plus, 1998; *Personalități hunedorene* de Maria Razba, Biblioteca Județeană Hunedoara, Deva, 2000; *Orăștie – Enciclopedie* de Petru Baci, Deva, Editura Corvin, 2001; *Radio Timișoara – o istorie vorbită* de Corneliu Faur, Timișoara, Editura Artpress, 2005; *Personalități române și faptele lor 1950–2000*, Iași, Constantin Dârțu, Editura StudIS, 2011.

Catrene de Ioan VasIU

de-i miercuri nostalgia mă inundă
de-i miercuri mai setez câte-un regret
de-i miercuri dragostea mi-e casă scundă
de-i miercuri nu-s fălos că sunt poet

*

cea mai bună vecină mi-e luna
și îi dedic poeme într-una
luceafărul e prietenul meu bun
când am un secret mă grăbesc să i-l spun

*

în fiecare sâmbătă visez că-s matelot
în fiecare sâmbătă mă las furat de-un gând
în fiecare sâmbătă norocul mi-l socot
în fiecare sâmbătă vorbesc mai mult tăcând

*

mi-e tot mai dor de marea ce plânge la apus
mi-e tot mai dor de râul ce doarme și suspină
mi-e tot mai dor de versul rămas cândva nespus
mi-e tot mai dor de casa ce-i de iubire plină

*

prin gara mea trec trenuri mai puține
multe-au plecat și doar unul mai vine
prin gara mea peroanele sunt goale
doar amintirile se plimbă-agale

*

iar plouă cu speranțe când vara e senină
și cerul plânge-ntruna din zori și până-n seară
și înfloresc castanii în parc a doua oară
chiar dacă sunt poet eu nu am nicio vină

*

de-atâta poezie mă-mbăt cu insomnii
de-atâta poezie visez pe Dumnezeu
de-atâta poezie m-ascund în iambi târzii
de-atâta poezie vorbesc în somn mereu

*

mă trage vârsta uneori pe roată
și timpul nu mă iartă uneori
iubirea spre un țărnam frumos înnoată
și nostalgia plânge-n ochii mei

*

număr pe degete silabele din vers
număr în gând catrenele promise
număr fotografiile ce nu s-au șters
număr speranțele pierdute-n vise

*

graurii dau prin livadă iama
lăutarii dorm prin lanuri beți
tot mai des prin sat mă strigă mama
și-mi spune că are șapte vieți

*

poemul meu e-o stea ce n-o să cadă
poemul meu e-o floare de cais
poemul meu – cunună de zăpadă
poemul meu e-un ochi mereu deschis

*

eu am rămas același mire sfânt
și-același logofăt sincer cuminte
având cu poezia legământ
doar vârsta mi-a luat-o înainte

*

un dram de vis în orice vers am pus
și bucurii am presărat atent
am căutat cuvântul nesupus
și-un strop de dragoste drept condiment

*

fără iubire marea ar fi mută
fără iubire noaptea ar fi tristă
fără iubire pădurea strănută
fără iubire nimic nu există

*

îți scriu numele pe-un petic de cer
îți scriu numele pe-o plajă de mare
îți scriu numele pe nori ce nu pier
îți scriu numele cu literă mare

*

sunt hoțul care fură un sărut
sunt traficantul de melancolie
sunt cămătarul dorului pierdut
sunt un poet bolnav de poezie

*

am ajuns un mișcător pom nins
o statuie ce miroase-a mosc
curcubeu în apa mării stins
am ajuns să nu mă mai cunosc

*

viața mi-a dat puțin-puțin din toate
speranțe deznădejdi și bucurii
am înțeles însă că nu se poate
trăi pe lume doar cum ți-ai dori

*

părinții noștri nu mor niciodată
rămân cu noi și când se pierd în vis
ei vin adeseori în geam să bată
știind că îl găsesc întredeschis

*

rămâne-n urmă gară după gară
amurgul vieții-mi pare ca o stâncă
ziua de azi e-o fructă dulce-amară
ziua de mâine-i peșteră adâncă

*

am alergat sperând să-mi fie bine
o viață-ntreagă am tot alergat
și n-am fost niciodată supărat
am alergat să mă-ntâlnesc cu mine

*

să ne iubim ca rimele-ntr-un vers
să ne iubim ca norii-n asfințit
să ne iubim ca-ntr-un poem neșters
să ne iubim cum nu ne-am mai iubit

*

m-am săturat să mușc din mere pădurețe
m-am săturat să merg mereu într-un picior
m-am săturat să-i văd pe cei cu multe fețe
m-am săturat să strig că nu doresc să mor

*

când pleci să iei cu tine ploaia tristă
când pleci să numeri în gând primii pași
când pleci s-ascunzi iubirea în batistă
când pleci doar poezia să mi-o lași

Jurnal de călătorie

CĂLĂTORIE ÎN INSULELE PRINȚILOR DIN MAREA MARMARA

Rodica Dascălu

Poetă, prozatoare

Călătoria îți dă șansa de a te schimba, te înalță din zona de confort, lăsându-și amprenta asupra ființei tale. Nu vei mai fi niciodată la fel, deoarece ieși mereu câte ceva cu tine din locurile pe unde cutreieri, îmbogățindu-te. Călătoria îți dezvăluie însușiri ascunse. Te așază față în față cu tine, când te afli în situații-limită. Vei ajunge să privești în jur din altă perspectivă. În fața măreției naturii îți percepi fragilitatea.

Luni, 27 aprilie 2015, prima zi de vacanță. Suntem în aeroportul Otopeni. Vom călători cu un avion Pegasus 760 spre Istanbul, orașul aflat pe două continente: Europa și Asia. Avionul aterizează în partea asiatică a orașului, iar hotelul, unde avem rezervată cazarea, se află în

Motto: „Nu suntem niciodată la fel, prezența altcuiva ne schimbă, ne scoate în față alte și alte trăsături, și rareori toate în același timp, fiecare om ascunde în el lumi diferite și unele dintre ele nu ajung să iasă niciodată la suprafață.” – Jón Kalman Stefánsson.

zona europeană. Străbăteam cu autocarul o parte din arealul asiatic. Observăm infrastructura impecabilă, autostrăzile ce se bifurcă în zeci de sensuri, suprapuse pe mai multe niveluri. De o parte și de alta a șoselelor se întind suprafețe cu gazon proaspăt, aranjamente florale, iar în jurul fiecărui copac sunt plantate pâlcuri de lalele. Înălțimea edificiilor amintește de cea a construcțiilor din Dubai, așa cum văzusem cândva într-un album. Mai târziu, după-amiază, vom vedea o altă față a Turciei asiatice. Acum, ne-au stârnit admirația drumurile, grija pentru mediu și zgârâie-norii. Mergem pe jos o distanță apreciabilă, coborând și urcând, cu trolerul și rucsacul la purtător, spre hotel. Dotarea și serviciile locului de cazare răspund cerințelor noastre decente. Avantajele care merită să fie luate în seamă sunt distanțele mici față de Strâmtoarea Bosfor, față de moscheile și palatele renumite ale orașului.

Pentru câteva clipe, orientez lentila gândului asupra semnificației zborului. Cerul ne oferă întotdeauna prilej de reflecție. Pe o fâșie de cer, o pâclă de culoare roz, în diferite nuanțe, avionul alunecă lin, integrându-se mișcării norilor. Când simți pământul sub picioare, ești tentat să te vezi ca fiind chiar centrul universului, iar dacă îți încordezi puterile, atingerea oricărui scop devine posibilă. În spațiul nemărginit, printre nori, te descoperi grăunte de nisip, picătură de apă. Realizezi cât de inutile îți sunt or-

goliile, furiile și fricile. Valorile care contează cu adevărat sunt armonia, liniștea, echilibrul. Grija pentru a fi împreună și a te deschide spre celălalt. Pentru a da naștere lumilor despre existența cărora nu știi mare lucru. Și de a absorbi cosmosul, metaforic vorbind.

Ne lăsăm bagajele în cameră și pornim în explorarea împrejurimilor. În portul european Kabataş, ne imbarcăm pe un feribot și plutim pe apele Bosforului până la prima stație aflată pe țărmul asiatic, Kadıköy. Aflăm aici un alt Istanbul, diferit de cel pe care îl admirasem dimineață. O lume exotică, plină de culoare și arome. Patria mirodeniilor, a fructelor și semințelor, a cafelei. Bijuterii, aur și pietre semiprețioase, mătasuri, șaluri, toate în cantități imposibil de procesat cu mintea. Privind în jur, ai impresia că aici și-au dat întâlnire toate națiile pământului. Mai trăisem o stare asemănătoare, când am călătorit la Zürich. Atunci am întâlnit pentru prima dată femeii musulmane, purtându-și capul acoperit, acum le văd la tot pasul. Ieri, în Parcul Emirgan, le-am admirat grija, duioșia și bucuria de a fi împreună cu copiii lor frumoși.

Bazarul turcesc stradal prezintă o gamă variată de produse și sunt sigură că bogăția și calitatea lor ar satisface gusturile celor mai pretențioși clienți. Vânzătorilor le face plăcere să negocieze prețurile mărfurilor expuse: baclavale, nuga și multe alte sortimente de dulciuri atractive prin aspect, grad de însiropare,

Pe insula Büyükada

nuanțe. Sucurile se pot prepara la cerere, direct, din fructe proaspete, sub privirea ta atentă. Întâlnim muzicanți, dar și formații cu chitariști tineri, probabil, muzicieni. Nu mică mi-a fost uimirea când am auzit armoniile cazaciocului, dans rusoucrainean, interpretat de o astfel de trupă modernă. La doi pași depărtare, se încinsese un dans popular grecesc, sirtaki, unde localnici și turiști, prinși într-un joc năvalnic, își exprimau împreună bucuria. Depărtându-ne de turiștii jucăuși, ne-am oprit să admirăm un grup format din trei indieni, care cântau la nai și la alte instrumente specifice. Ne-am întors târziu acasă, tulburați de ceea ce descoperiserăm în această primă zi. Apusul soarelui și reflexiile razelor pe suprafața neliniștită a mării ne-au încântat sufletul.

Martți, 28 aprilie 2015, a doua zi de vacanță în Istanbul. Plimbarea pe care am făcut-o în apele Strâmtoarei Bosfor, cu o seară în urmă, am continuat-o în apele Mării Marmara, ajungând cu vaporul până în Insulele Prinților (Adalar). Un arhipelag asiatic format din nouă insule. În epoca bizantină, prinți, prințese și alte capete încoronate și-au trăit exilul în aceste locuri. A urmat perioada Imperiului Otoman, când membri indezirabili ai familiilor sultanilor sunt surghiuniți pe insulele Adalar.

Vizităm astăzi Büyükada (Insula Mare), apoi, peste câteva zile, vom explora și Heybeliada (Insula cu Sacoșă).

Călătoria pe mare a fost relaxantă. Plecarea cu vaporul din portul european Kabataș ne-a permis să admirăm profilul

orașului Istanbul, cu obiectivele sale culturale și religioase, dar și peisajele maritime, unice. În largul Mării Marmara, una după alta, s-au perindat prin fața ochilor noștri avizi de frumos cele nouă insule. În patru dintre ele, nava maritimă a avut stații de oprire. Pescărușii ne-au însoțit tot drumul, dăruindu-ne zborul lor spectaculos.

În insula Büyükada, ne întâmpină o aglomerație excesivă. Un bazar zgomotos, comerț stradal diversificat, restaurante situate chiar pe malul Mării Marmara. Ne îndreptăm spre plaja aproape pustie și, din locul unde ne-am oprit, contemplăm întinderea luminoasă a apei. Valurile ating imperceptibil țărmul, lovesc ritmic stabilopozii, împrăștiind în jur puzderie de stropi în care se reflectă soarele torid al amiezii. Pescărușii coboară brusc din înălțimi până deasupra apei, răcorindu-și penele înfierbântate. În depărtare, se zărește malul asiatic al orașului. Circulația mașinilor este interzisă. Transportul turiștilor, pentru o plimbare în jurul insulei, este asigurat cu ajutorul bicicletelor închiriate sau al caleștilor trase de cai. Dacă ai condiție fizică, se poate merge pe jos, așa cum am intenționat inițial și noi. Din cauza lipsei de antrenament, am abandonat ideea, după numai câțiva kilometri parcurși. Fiul meu, care nu cedează ușor când își propune să atingă un țel, a fost de acord cu hotărârea luată. Probabil și-a conștientizat și el limitele. Briza mării este atât de puternică încât, în momentul când inspiri, simți cum aerul îți oxigenează ultima celulă din corp. Pe insulă sunt construite vile și palate, mai mult sau mai puțin somptuoase, case de vacanță, fiecare având un stil propriu. Ele aparțin locuitorilor orașului Istanbul, atrași de aceste oaze de liniște, aflate la mică distanță de oraș, aproximativ la o oră de mers cu vaporul, feribotul. Pe culmea celui mai înalt vârf al insulei, 202 m, se află o mănăstire greco-orientală cu hramul Sfântului Gheorghe. Briza mării ne-a toropit, deoarece, la întoarcere, dăm semne de oboseală. Pe parcursul zilei ne-am oprit la un restaurant cu vederea spre mare, unde am mâncat humus și pește cu legume, bine preparate. Atmosfera dintre noi a fost caldă, blândă, senină.

Vineri, 1 mai 2015, a cincea zi de vacanță în Istanbul. Sau cea dintâi zi a lunii mai 2015. Instantaneu, hotărâm să repetăm experiența călătoriei în largul Mării Marmara, pentru a vizita cea de-a doua insulă ca mărime din arhipelag, Heybeliada, după insula Büyükada. Marea majoritate a suprafeței insulei este acoperită cu păduri înmiresmate de pin. Un motiv în plus de încântare, pinul fiind arborele meu preferat. Călătoria cu vaporul a fost la fel de odihnitoare, iar filmul succesiunii insulelor, o emoție re trăită intens. Vremea încețoșată ne induce o stare de melancolie. Apa vălurită de briză, țipetele scurte ale pescărușilor, veselia turiștilor, așezați pe cele trei nivele ale vaporului, reușesc să ne învioreze. Vasul de croazieră este însoțit de cârdul de pescăruși atrași de dărnicia turiștilor, care

Pădure de pini pe insula Heybeliada

îi hrănesc, aruncându-le bucăți de covrigi, pâine. Păsările ne oferă, în semn de recunoștință, impresionante exerciții de zbor. Nici nu ne-am dat seama de trecerea timpului și iată-ne ajunși în insula Heybeliada.

Mâncăm cu poftă o înghețată asortată și pornim la drum pe aleile insulei. Cerul continuă să fie acoperit cu o păclă deasă. Pădurea de pin coboară până la nivelul mării. Nu poate fi vorba de o continuitate a plajei, ci de plaje mici și cochete ce garnisesc din loc în loc țărmul. De aici, de sus, de la o altitudine de 136 de metri, prin ochii de lumină ai ramurilor, admirăm tremurul delicat al apei. Zbuciumul interior, îndoielile, toate se dizolvă. Bărcile, vapoarele și vapoarele de croazieră trec continuu dintr-o direcție în cealaltă sau se opresc în golful insulei, turiștii preferând să fie ei înșiși piesele unui puzzle, peisajul în întregul său. Plutim într-un univers de apă, cer și pădure, desprinzându-ne parcă de lumea imediată. Ne trezesc din reverie zgomotele caleștilor trase de cai. Aici, ca și în insula Büyükada, nu circulă mașini, ci doar biciclete și trăsurile. Nu pot spune că există o grijă deosebită față de mediu, mai ales față de pădure. Copacii ruți sau pinii cu crengi căzute par să strige. Le simțim tristețea. Și țărmul mării, pe alocuri, e lăsat în grija valurilor indifferente ale apei.

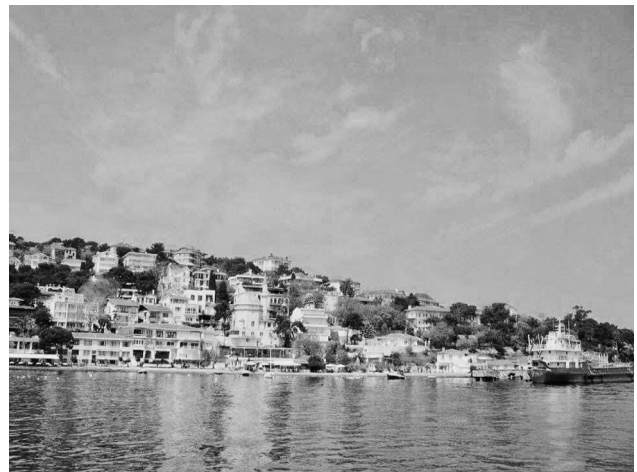
Depășim pădurea de pini și ne oprim într-o zonă cu deschidere generoasă. Peisajul e copleșitor. Surprindem cele două capete împădurite ale insulei, configurând imaginea de ansamblu a Golfului Çam Limanı. Ceața s-a dispersat. Deasupra apei curate și atât de limpezi, încât se văd structura și culoarea pietrelor, mai plutește un abur rarefiat, estompând în continuare conturul buclei unde ne aflăm. Un mediu aflat într-o permanentă mișcare și transformare. Zăbovim câteva zeci de minute integrându-ne acestei schimbări, alunecării formelor. Suntem parte din flux și îl cuprindem, micșorându-ne ego-ul. Tăcerea adâncă dintre noi, mamă și fiu, vorbește

mai mult decât dacă ne-am întrerupe unul altuia gândurile. Ne hotărâm cu greu să părăsim acest loc magic. Peste o oră pleacă vaporul spre casă.

În drum spre stația de feribot, întâlnim, chiar în mijlocul șoselei, un pin falnic, încărcat de conuri de cafea. Natura oferă lecții la tot pasul. Micuța sămânță, lăstarul abia încolțit, a găsit forța de a străpunge asfaltul și a ieși la lumină, să-și urmeze menirea. Privind în liniște natura, aflăm multe lucruri despre noi înșine. Mă las învăluită de gânduri. O stare de meditație nu poate fi atinsă în zgomotul și vâltoarea existenței, unde cuvintele de ordine sunt graba, nerăbdarea și teama. Asemenea pinului, nu de puține ori, am găsit tăria de a ieși la liman. O energie nebănuită mi-a permis să fac față impasului.

Tabloul nervurilor lăuntrice se înfioară, când, undeva, în depărtare, descopăr crucea de pe cupola unei biserici creștine. Într-o lume unde moscheile sunt la ele acasă. Cu două zile în urmă tocmai vizitasem Moscheea Albastră, iar ecoul impresiilor nu se risipise încă. Dacă aș fi zărit profilul bisericii creștine când am pășit pe insulă, aș fi căutat drumul spre casa lui Hristos. Ulterior, am aflat că aici, pe Insula Heybeliada, se află ultima bisericuță bizantină construită înainte de căderea Constantinopolului. Ajungem la timp pentru îmbarcare. În bătaia soarelui, zborul alb al pescărușilor a devenit și mai fascinant. Înainte de plecarea spre casă găsim totuși răgazul să bem un ceai de mere, fierbinte și atât de binevenit.

”Călătoria îți dă șansa de a te schimba, te înalță din zona de confort, lăsându-și amprenta asupra ființei tale.”

Istanbul. Fotografii de Rodica Dascălu

Muzică

PRIMA IUBIRE, ȚAMBALUL

Elena Stoican

Informatician

Cu acest titlu urmează să apară o carte de memorii cu povestea unei vieți sau cu o viață ca o poveste. Amândouă exprimările sunt valabile. Una este reflectarea celeilalte în oglindă.

Cartea conține memoriile lui **Nicolae Feraru**. S-a născut la 19 martie 1950. Ne știm de mult timp, fiind din același cartier al Bucureștiului: Rahova. Am fost colegi de clasă în școala primară. Învăța foarte bine și era un elev și un coleg minunat.

După terminarea școlii elementare, drumurile ni s-au despărțit, dar internetul a făcut posibilă reîntâlnirea după 50 de ani. În acest interval de timp auzisem și văzusem că a ajuns țambalist, interpret

cunoscut mediilor muzicale. Cânta la instrumentul specific muzicii populare și lăutărești: țambalul. Nu știam însă drumul parcurs de el. Dezvăluirile sale din memorii îmi completează, adăugând frumusețe, imaginea de până acum a mediului muncitoresc în care am crescut, ca și el.

Nicu Feraru se mândrește cu numele de țigan. Nu vrea să i se spună altfel. Pentru mine are toate atributele de român adevărat. Mai cred că are ceva deosebit față de mulți alții, dacă cea mai mare dorință a sa este să i se recunoască etnia.

După surprinzătoarea reîntâlnire, mi-a spus că vrea să-și scrie memoriile și eu l-am încurajat ca mulți alți apropiați. Apoi, m-am oferit să-i redactez manuscrisul în vederea editării unei cărți. Redactarea e gata și urmează să fie predată la Editura Leviathan.

Am ascultat îndemnul doamnei Pușa Roth de a scrie acest articol referitor la memoriile lui Nicu Feraru, tocmai pentru că acest copil desprins dintr-o familie modestă a ajuns să ridice pe niște culmi foarte înalte arta interpretativă la acest instrument greu și la propriu, și la figurat: țambalul. Cartea va descrie cum a reușit asta, trecând prin multe vicisitudini generate atât de sistemul politic în care a trăit, cât și din cauza apartenenței la o etnie anume.

Ce vă spun cuvintele? „Am avut o copilărie cu lipsuri materiale, însă fericită.” Pentru mulți dintre noi nu e o noutate că, azi, auzim copii zicând că sunt nefericiți, cu toate că nu le lipsește nimic.

Pe lângă amintirile sale, cartea mai prezintă și istoria țambalului. Citirea ei dezvăluie că, dacă n-ar fi existat oameni

cu astfel de dragoste pentru țambal, acest instrument n-ar fi evoluat și s-ar fi pierdut definitiv sunetul său unic.

Muzica lăutărească însoțește omul în cele mai sensibile și de preț momente din viața sa: botez, nuntă, moarte. Cred că acest lucru îi încarcă pe lăutari în permanență cu dorința de a trece stările sufletești ale celor pentru care cântă în acorduri muzicale specifice atât pentru a-i alina, cât și pentru a-i încuraja să meargă mai departe. De-abia acum am înțeles de ce țiganii vor muzică și când sunt conduși pe ultimul drum. Ei au muzica într-o fibră sufletească proprie. De aici și performanțele.

Nicolae Feraru constituie o verigă importantă în lanțul continuității muzicii lăutărești autentice, nealterate de manele. Bineînțeles că el, ca lăutar, n-a ieșit din spuma mării. Veți vedea cu câtă dragoste și smerenie alături numele său la șirul lăutarilor și interpreților vestiți de muzică lăutărească și populară. A respirat lângă ei, acompaniindu-i cu instrumentul drag. Performanța la care a ajuns este remarcabilă și pentru că are crezul că aceasta va fi dusă mai departe prin copiii și nepoții lui.

Mai trebuie spus că Nicu Feraru nu doar cântă la țambal, dar îl și întreține profesionist și știe să construiască altele. Îi cunoaște toate măruntaiele și țambalul are multe. Sunetele emise la atingerea corzilor cu ciocănelele sunt deosebite. De aceea interpretările lui sunt plăcute auzului și apreciate la valoarea lor, mai ales de cunoscători.

A trecut prin viață într-un mod remarcabil și citind ce a scris, am văzut metamorfoza între Nicu Feraru-adolescent – așa cum l-am lăsat – și Nicu Feraru-matur.

Nicolae Feraru primind premiul acordat de Departamentul Federal al Culturii Americane în 2013

Privind evoluția sa, orice performanță școlară a vreunui coleg de-al lui pălește în fața performanțelor sale. Să ai preocupări artistice de copil și să faci față și rigorilor școlare demonstrează și importanța dată școlii în familiile sărace. E drept că și școala era un sprijin și un îndrumător permanent prin anunțarea părinților vizavi de momentele de scădere a interesului copilului pentru învățătură.

În loc să se joace cu ceilalți copii, Nicu Feraru a știut să se facă util celui de la care dorea să învețe meseria sa de viitor, iar acesta l-a îndrăgit și tratat ca pe propriul său copil. Lui Mitică Ciuciu, mentorul său inițiativ, îi dedică un capitol special.

Fragment 1 din volum

„Fiind în clasa a șaptea și studiind aproape toată ziua, cu excepția orelor de școală, vecinul nostru Sică Harbuz a venit la tatăl meu și l-a sfătuit să mă dea să învăț țambalul la faimosul și celebrul țambalist Mitică Ciuciu (Dumitru Marinescu). Vecinul lucra ca electrician la Teatrul C.C.S. (Consiliul Central al Sindicatelor), ulterior, Ansamblul «Rapsodia Română», aflat pe Strada Lipsani din București. Tata a fost de acord și așa ne-am întâlnit cu maestrul Ciuciu, acasă la el, lângă Magazinul București.

Tatăl meu era îmbrăcat coșar cu uniforma specifică și, atunci când am urcat scările să mergem la apartamentul indicat, la etaj am întâlnit o fată care mătura scările și care ne-a întrebat unde mergem. I-am zis că la maestrul Mitică Ciuciu. Ea ne-a spus că încă nu a venit de la repetiție, de la ansamblu. A adăugat că trebuie să așteptăm și ne-a invitat în casă.

Acolo era un țambal mare pe picioare. Fata m-a întrebat dacă vreau să cânt ceva. Am cântat un mic fragment de doină și horă,

apoi a trecut ea la țambal. Era Verginica Ciuciu, fata maestrului. Era solicitată la mai toate nunțile de țigani, din toate cartierele Bucureștiului și nu numai.

Atunci când a sosit maestrul, a întrebat-o pe ea dacă m-a pus să cânt ceva, la care ea a răspuns că eu știu ceva și nu mai este nevoie să mă audă el. Urma să se stabilească suma pe care o solicita pentru predarea lecțiilor de țambal.

Tatăl meu avea un salariu de 700 lei lunar, iar maestrul voia 1000 de lei pe lună. Tata a lăsat capul în jos și i-a spus că nu are posibilitatea de a plăti lunar așa o sumă. Verginica i-a zis maestrului Ciuciu: «Auzi tu, mai fă și tu un bine în viață! Nu vezi că este un om necăjit care dorește să își dea copilul să i-l învețe?»

Soția maestrului, țapta Anicuța – Dumnezeu să o odihnească! – a intervenit și așa s-a hotărât să iau lecții la țambal. Tatăl meu a rămas să plătească mult mai puțin (500 lei). Maestrul avea atunci un salariu de 2400 de lei lunar.

Am început lecțiile de țambal și mă bucuram mult că am ocazia să învăț de la marele maestrul Ciuciu, prin a cărui mână au trecut mari țambaliști ca: Toni Lordache, Valetu (Nicolae Bob Stănescu), Costel Pandelescu, Nicoleta Tudorache, Iane și mulți, mulți alții.”

Așa cum a primit el lecții muzicale și de interpretare de la lăutari fără studii aprofundate, având doar intuiție pedagogică, așa a făcut și va face cu învățăceii lui doritori. Ce spune asta? Că harul e nativ, dar trebuie să întâlnească oameni potriviți pentru a se dezvolta.

Părinții lui, oameni modești, dar ancorați bine în realitățile societății în care își creșteau pruncii, știau bine ce-și doresc de la copii. Și au obținut cu mult mai mult. Iar să-ți iubești părinții până la venerație, doar pentru că te-au crescut și ți-au condus primii pași defnitorii din viață, este altă trăsătură de caracter minunată a lui Nicu Feraru. Eu i-am cunoscut părinții și, cu siguranță, aceștia au fost mândri de fiul lor.

Destinul l-a condus către o soție minunată care a avut amprenta acelorași trăsături de caracter cu ale soțului său. Până și numărul neobișnuit de copii (5), pe care îi are, l-a luat ca exemplu de la părinți, el fiind penultimul din cei 7 frați. Cu siguranță nu i-a fost ușor!

Cartea îi dezvăluie pe toți membrii familiei sale frumoase. Am cunoscut-o direct pe soție, pe una din fiice și pe o nepoată. Sunt la fel ca el: joviale și pline de solicitudine. Veți zice că exagerez, dar, dacă i-ați cunoaște, ați spune că le-am minimalizat calitățile.

Plecarea și rămânerea în străinătate au fost oportunități pe care Nicu Feraru le-a exploatat tocmai pentru a se realiza artistic deplin. Calitățile lui interpretative sunt excepționale și a coagulat în jurul lui alte și alte valori, atrase unul de altul ca de un magnet.

În 1989 a depus actele pentru azil politic în SUA, iar aici, pe lângă activitatea muzicală, a lucrat la diferite companii pentru a-și întreține familia și pentru a avea asigurare medicală.

În 1994 primește aprobarea de a-și aduce familia rămasă în țară, dar doar a copiilor care aveau sub 18 ani. Îi rămân în România două fice. Acum, el și soția au cetățenie americană, dar n-au renunțat la cetățenia română. A revenit în țară, dar nu definitiv, de-abia în 1998.

Sunt sigură că a avut și dezamăgiri multe de-a lungul vieții, dar cartea evocă doar întâlnirile remarcabile cu personalități muzicale, nu puține la număr.

Nu poartă ranchiună nimănui dintre cei pe care i-a cunoscut, cu excepția unei singure persoane: Marioara Murărescu. Și asta, pentru că, din funcția de șef de producție și prezentator al emisiunii „Tezaur Folcloric”, a oprit difuzarea la TVR a unei înregistrări de-ale sale pe motiv că e „prea negru”.

Cartea nu are trimeri prea multe spre alte lecturi, pentru dezvoltarea vreunui subiect anume și nici citate din scrierile altora. Are în schimb trimeri subliminale și vă veți trezi căutând informații suplimentare despre lăutarii sau interpreții specificați și le veți asculta și interpretările deja consacrate. Pe parcursul redactării mi-am îngăduit să ascult de pe internet frânturi din muzica lăutărească interpretate de personalitățile amintite în memorii, mai ales de cele de care nu mai auzisem până acum.

Nicu Feraru a cunoscut mulți oameni de valoare artistică de la care și-a însușit tot ce a putut, dar a și dat înapoi tot ce a știut.

Paul Gifford, un muzicant american foarte cunoscut, i-a fost elev la învățarea țambalului, i-a devenit prieten, dovedindu-se că adevăratele talente, atunci când se întâlnesc, rămân prieteni pe viață.

Shaun Williams, un alt învățăcel de-al său, a primit o bursă și a venit din SUA în România pentru aprofundarea studiului muzicii lăutărești vechi, ajungând să-și dea masteratul și doctoratul în această ramură muzicală îndrăgită de el.

Steve Gibbons, muzician, liderul celebrei trupe englezești, i-a propus lui Nicu Feraru un proiect de fuziune a jazzului american cu muzica lăutărească românească. Au avut împreună mare succes cu acele spectacole și au rămas prieteni pentru totdeauna.

Cânta cu formația sa, botezată „Nick Feraru”, și în stațiile de metrou din Chicago, integrându-se în proiectele municipalității. Unul dintre aceste proiecte a fost intitulat *Chicago, inimă de fier (Iron heart Chicago)*.

În timpul spectacolelor date în Universități prestigioase din SUA, participanții, stimulați de ce văd și aud, veneau la Nicolae Feraru, iar acesta le dădea imediat răspunsuri la orice întrebare ce îi era adresată despre instrument.

După ce veți citi despre locurile în care Nicolae Feraru și-a exercitat talentul de țimbalist, veți înțelege ca și mine de ce a ajuns să fie premiat de Barack Obama, președintele în exercițiu din 2013. Interconectivitatea sa cu personalități din domeniul muzicii de pe întreg mapamondul a fost remarcată și, în cele din urmă, recunoscută oficial la cel mai înalt nivel.

În perioada când nu i-am mai știut drumul în viață, l-am văzut în emisiuni TV, în direct sau înregistrate. Dar, deodată, în 2013, am citit de performanța sa, legată de primirea din partea Președintelui Barack Obama a unui prestigios premiu, **Live Time Honor** (Onoare pe viață). Astfel, mi s-a dezvăluit complet aprecierea pe care poporul american o are pentru persoanele care aduc în SUA cultură muzicală specifică locului de origine.

Fragment 2 din volum

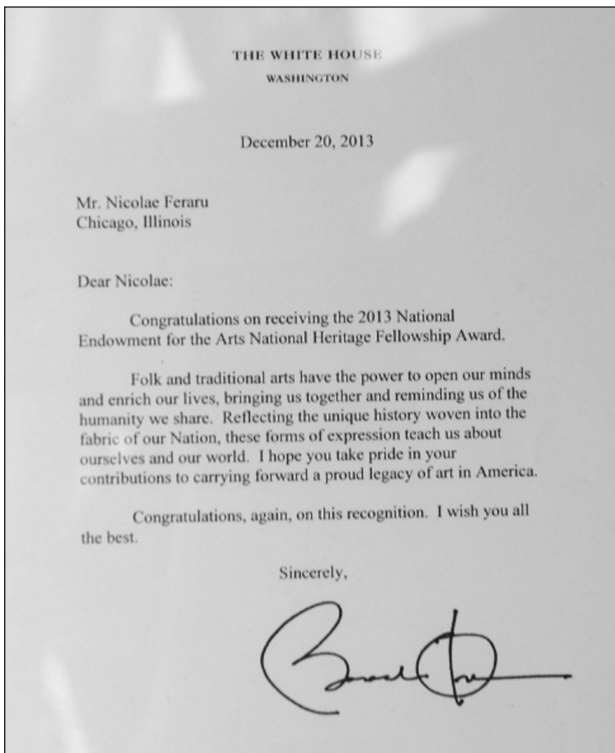
*„Eu cântam cu formația mea atât la nunți, dar și la spectacolele organizate de edilii diferitelor orașe din SUA. În anul 2013, prin iunie, am primit un telefon și, mai apoi, o scrisoare de la Departamentul Federal al Culturii Americane – National Endowment for the Arts – prin care eram informat că am fost nominalizat pentru decernarea premiului ce reprezintă cea mai înaltă distincție americană și de acordarea titlului de **Live Time Honor** (Onoare pe viață). Au fost aleși 9 artiști din cei 469 candidați.*

Am fost invitat la Washington D.C. în 10–13 septembrie 2013. Au venit acasă la mine fotografi și reporteri care mi-au luat interviuri, filmându-mă (video) pentru pregătirea evenimentului. Decernarea premiilor a avut loc la Librăria Congresului. Printre participanți s-au aflat senatori și kongresmeni americani.

După decernarea distincțiilor, a avut loc un dineu în onoarea premiaților la care au participat toți cei prezenți. Din partea României a participat Domnul Consul General al României la Chicago, Gheorghe Predescu, dar și alte oficialități din partea Ambasadei Române, noi neavând ambasador numit în acea perioadă.

Accesul la Librăria Congresului s-a făcut pe baza unor invitații. Au mai fost prezenți și membrii familiilor celor 9 premiați, dar și Paul Gifford, prietenul meu, ca și Margaret Besinger, doctor în folclor, despre care v-am mai spus că vorbește fluent limba română.

Din România a participat postul TV «Antena 3» prin Mihaela Biliovschi, corespondentul din America al Emisiunii «Observator» (News.ro). Ea a filmat și a transmis la București festivitatea de decernare a premiilor. Aproape toate ziarele din România au publicat poze cu mine și cu articolele elogioase referitoare la această mare onoare care mi s-a acordat. Desigur, am fost foarte emoționat și chiar nu îmi venea să cred că visul meu de odinioară

devenise realitate, acela de a fi premiat de guvernul american și de a primi scrisoare de felicitare din partea Președintelui Statelor Unite ale Americii, Barack Obama.

lată traducerea scrisorii:

«Artele tradiționale și populare au puterea de a ne uni orizonturile și de a ne îmbogăți viața, ne unesc și ne amintesc că suntem oameni și unii, și ceilalți.

Sper că ești mândru de contribuția ta la perpetuarea artei în America.

Felicitări, încă o dată, pentru distincția primită.

Îți doresc toate cele bune.

Cu sinceritate,

Barack Obama»

Desigur că, după primirea acestei distincții acordate de guvernul american, am fost și mai solicitat să cânt împreună cu formația mea în mai toate statele din SUA care organizau concerte sau festivaluri la nivel național.»

Ne-a reprezentat cu cinste țara. Sunt sigură că oricine l-a cunoscut nu poate spune altceva decât că este un om deosebit, de mare calitate.

Memoriile sunt scrise într-un stil de povestitor la gura sobei, iar dorința lui firească este aceea ca urmașii săi să știe cine a fost el și cum a devenit țimbalist. Poartă cu el și o mândrie pentru tot ce a realizat în viață, dar vorbește elogios despre toți ceilalți lăutari. Cred că orice drum ar fi luat, țelul și l-ar fi îndeplinit oricum.

Talentul lui Nicu Feraru va merge mai departe prin copiii și nepoții săi. Semne sunt de pe acum din abundență. Nepoțelului i-a construit manual un țambal mic, pe măsura lui, pentru că îl vede, îl simte că-i place instrumentul la fel de intens cum i-a plăcut lui în copilărie.

Toți copiii îi sunt realizați. I-a îndrumat și ajutat să-și însușească temeinic și metodic cunoștințe muzicale, având permanent în gând cât de greu i-a fost lui să fure meseria pentru care era predestinat.

Fiul său, Laurențiu Feraru, cântă în mod profesionist la mai multe instrumente: vioară, țambal, orgă.

Mulți nepoți și fii de-ai fraților și surorilor lui Nicu Feraru au îmbrățișat profesii legate de muzică lăutărească: acordeon, țambal etc. Până și unul dintre gineri este acordeonist renumit. Familia sa lărgită e împănată cu muzicanți profesioniști și poate alcătui un taraf oriunde se întâlnesc.

În tot ce a făcut, Nicu Feraru și-a manifestat disponibilitatea de a transmite celor doritori tot ce știa el mai bine să facă din țambal. Artistul e solicitat de nenumărate familii de romi care vor să-și deprindă copiii cu acest instrument, fiind găzduit de acestea pe toată perioada învățării tainelor instrumentului.

Nicu Feraru scrie așa cum vorbește. Nu a uitat limba română, chiar dacă a stat aproape 30 de ani în SUA. Când ce ți-ai însușit a fost temeinic și făcut cu sufletul, nu se pierde așa ușor.

Citirea cărții e ca a unei povești, dar o poveste de viață. Am din nou dovada că trebuie să ne întoarcem prin ce scriem la simplitate. Doar ea este cheia de a ajunge repede la inima cititorului, nu exprimările sofisticate.

Dacă ar fi să-l definesc în câteva cuvinte, aș spune că Nicolae Feraru a avut un principiu de bază: „Exist și trebuie să rămână ceva remarcabil după mine.”

2 iulie 2023

”Cu acest titlu, «Prima iubire, țambalul» de Nicolae Feraru, urmează să apară o carte de memorii cu povestea unei vieți sau cu o viață ca o poveste. Amândouă exprimările sunt valabile. Una este reflectarea celeilalte în oglindă.”

Film

SQUID GAME (JOCUL CALAMARULUI)

Milena Munteanu

Scriitoare
Canada
Membră a Uniunii Ziariștilor Profesioniști
din România

Câți dintre noi nu-și aduc aminte jocurile copilăriei, „Pitulușul”, de exemplu, când stăteai cu sufletul la gură să nu fii văzut, să nu fii prins? Sau „Mima” sau „Țară, țară, vrem ostași” sau chiar „Șotronul” și „Leapșa”. Toate se bazau, într-un fel sau altul, pe un gen de strategie, precum și pe unele îndemănări, uneori se clădeau chiar anumite alianțe, când conta cine în ce echipă era, cine cu cine se ajuta. Dincolo de portretele individuale ale prietenilor astfel create, și ele memorabile, persistă amintirea trăirii intense, a bucuriei că poți (atunci când puteai), precum și a unui simț competitiv, în condiții ce simulau viața reală. Uneori, însă, ele se puteau termina și în lacrimi (căci uite ce a spus ăla sau

ce mi-a făcut celălalt, sau uite cum mă strigă, uite că nu se joacă cu mine!), căci copiii pot fi uneori răi, la fel ca adulții, de altfel, care însă își pot ascunde intențiile, părând amabili chiar și când nu vor să fie.

Da, amintirile jocurilor copilăriei sunt vii, pe măsura intensității cu care au fost trăite, dar și a lecțiilor învățate. Când însă sunt trăite la maturitate, cu implicații reale și imediate, care au ca rezultat eliminarea individului nu doar din joc, ci și din viață – pentru păcatul de a fi greșit o singură dată, după ce fusese prins în flagrant – atunci când orice abatere de la reguli înseamnă moartea jucătorului – atunci miza e cât se poate de mare!

Squid Game, un serial sud-coreean despre care citisem păreri entuziaste, are un fir simplu al poveștii. Este vorba despre înscrierea voluntară la niște jocuri, pentru care participantul își dă consimțământul, fără să știe regulile în avans. Acest lucru e adevărat și în film, dar și în viață, nu-i așa? Regulile se descoperă pe parcurs. Nu știi nici care e miza. Nu știi nici care e premiul. Nu știi nici cine sunt jucătorii și nu le știi povestea. Știi doar ce te-a împins pe tine să intri în joc...

Pe parcursul serialului sunt introduse câteva personaje, pe care n-am să le numesc, o să spun doar că eroul principal, ce-și căuta și el norocul, le descoperă pe măsură ce se desfășoară diversele runde ale competițiilor. Se dovedește că la prima rundă regulile sunt similare celor pe care ni le aducem cu toții aminte de când eram copii – trebuia să avansezi spre o „casă”, dar fără să fii văzut... Pe scurt, dacă ești prins mișcând, ești imediat împușcat. În *Squid Game* eliminarea este definitivă. Descoperi că de fapt nu e de

joacă, aici chiar se moare. Nici nu e loc pentru o a doua încercare, căci dacă ești prins mișcând când trebuie să stai ca o stană de piatră, ești mort. Și gata.

Poate că supraviețuitorii primei runde vor fi crezut că sunt superiori celor ce muriseră în număr atât de mare, că însângeraseră terenul de joacă. Cu timpul însă realizează noua lor realitate, că întreaga competiție e supravegheată de paznici înarmați ce puteau oricând să-i decimeze. Mai mult, nu există nici o formă de a mai ieși din joc. Trebuie să continui, căci altfel, conform regulamentului, ai parte de *sudden death* (moarte subită).

Pentru următoarele runde, jucătorii trebuie să facă alegeri fără însă să știe dinainte regulile probelor care urmează. Trebuie să-și aleagă parteneri fără să știe dacă era nevoie de forță sau de agilitate, de exemplu. Aflarea regulilor în avans devine astfel un mare avantaj, căci instrucțiunile se aflau doar pe măsură ce jocurile progresau. Astfel, ei află că după ce unii dintre participanți sunt eliminați, partea lor de câștig se adaugă la suma de bani ce urmează să fie distribuită învingătorilor. Pe scurt, cu cât mai puțini rămân în joc, cu atât e mai bine pentru supraviețuitori. Sigur, asta dădea frâu liber instințelor primare, fiecare înțelegând că legea junglei primează. E care pe care.

Un punct extrem de interesant, de inflexiune în înțelegerea acțiunii, e reamintirea faptului că deși jocul nu putea fi abandonat de niciunul dintre jucători, el se putea totuși anula, iar asta numai dacă hotărâ majoritatea. În aceste condiții nimeni nu câștiga nimic, toți plecau acasă cu mâna goală.

Unii participanți, impresionați de violența și agresivitatea jocurilor, au cerut ca ele să se anuleze. Alții însă au votat ca

ele să continue. Un moment de suspens are loc pe timpul votării, când cei mai mulți erau îngrijorați că nu vor mai ieși vii de acolo. Votul e urmărit cu interes, iar majoritatea răsuflă ușurată când un bătrân, ce are un rol cheie, înclină balanța, anulând jocurile. Deși nimeni nu câștiga nimic, majoritatea era momentan fericită să se întoarcă la viața de dinainte. Pe scurt, la viață. Nimeni nu se mai gândea la cei ce pieriseră acolo de pomană.

De aici acțiunea mi se pare de-a dreptul fascinantă. Supraviețuitorii se reîntorc acasă, dar unii dintre ei încep să regrete că n-au mers până la capăt. Printre ei se numără și dintre cei care votaseră ca jocurile să fie întrerupte. Așadar, ei își vor da din nou consimțământul să participe atunci când sunt din nou invitați să o facă... Acum însă o fac în cunoștință de cauză, înțelegând că jocurile sunt sângeroase. Pe scurt, jucătorii sunt dispuși să-și riște viața, pentru eventualitatea deloc probabilă că vor pleca acasă cu banii tuturor.

Am să ridic aici câteva întrebări ce mi se par relevante atât în această acțiune, cât și în viață: E oare mai bine să joci chiar dacă știi din capul locului că vei pierde, decât să nu joci deloc? Apoi, care sunt limitele etice și morale ce nu trebuie nicicum depășite? Care sunt semnele ce nu trebuie ignorate, ci ar trebui să ne dea de gândit? Oare există jocuri în care nu trebuie să ne angajăm sub nici o formă? Dacă da, cum să le identificăm?

Greu de spus, mai ales când regulile jocului continuă să se schimbe. Doar un exemplu. După ce jucătorii învățaseră să-și facă echipe, după ce ajunseseră să creeze alianțe, ei sunt puși în grupuri de doi. Până atunci toată lumea presupusese că o asociere cu partenerul de încredere nu putea fi decât benefică. Acum, însă, după ce își invitaseră în echipă pe cel mai bun prieten, ori când doi soți aleseseră să joace împreună, ei află că, din păcate, regula se schimbă radical. Acum coechipierii trebuiau să joace unul împotriva celuilalt. Cum numai unul putea ieși viu din acea probă, te întrebi care mai e înțelesul prieteniei sau al alianței dintre ei? În aceste circumstanțe, ce poate face un prieten pentru celălalt? Se sacrifică pe sine? Sau își sacrifică partenerul, prietenul sau soțul?

Pe scurt, ce faci când regulile jocului se schimbă atât de drastic încât ești forțat să lupti cu cel pe care îl iubești? Ce faci când trebuie să-ți subminezi partenerul, prietenul, aliatul, soțul? Astfel, mă întreb, care mai e definiția altruismului? Oare ce alegeri poți face când ești cu spatele la zid, având de ales între tine și prietenul cu care trebuie să lupti pe viață și pe moarte?

Din nou mă întreb care sunt limitele de la care mai degrabă merită să mori decât să trăiești? Sau merită să trăiești oricum?

În aceste condiții, revenirea de bună voie la această competiție devine absurdă, căci de acum jucătorii știau că cineva era tot timpul cu mâna pe trăgaci și cu ochii pe ei, să-i pedepsească dacă încălcau regulile de-abia comunicate, ce

se schimbau continuu? Și apoi cum se poate traversa viața cu verticalitate, când știi că nu ai decât o șansă, aceea de a te supune, înțelegând că regulile jocului devin mai importante decât orice alte legi morale – căci doar ascultând regulile orbește, numai așa poți rămâne în viață. În aceste condiții, care mai e definiția binelui?

Astfel, mă poartă gândul la învățăturile creștine, la pildele legate de tentații și ispite. La cele legate de cercurile puterii, ca în *Lord of the Rings* de J.K. Tolkien. Aici, însă, este vorba despre tentația banului ce corupe și schimbă comportamentele celor care au nevoie disperată de bani, dar nu numai. Filmul nu oferă răspunsuri ultime, dar ridică mai multe întrebări care deschid căi spre reflecție. Întrebările ne sunt relevante, căci ele aduc în discuție dimensiunea morală care ne ajută să facem alegeri personale în condiții de incertitudine, într-o lume în continuă schimbare.

Serialul TV *Jocul calamarului* este un thriller de groază, de supraviețuire, din anul 2021, produs de către Netflix. Este scris și regizat de Hwang Dong-hyuk, cu Lee Jung-jae, Park Hae-soo, Wi Ha-joon, Jung Ho-yeon, O Yeong-su, Heo Sung-tae, Anupam Tripathi și Kim Joo-ryoung în rolurile principale.

Serialul se învârtă în jurul unui concurs în care 456 de jucători, toți având datorii financiare profunde, își riscă viața pentru a juca o serie de jocuri mortale, pentru șansa de a câștiga un premiu de 45,6 miliarde woni. Titlul serialului provine dintr-un joc coreean pentru copii cu nume similar. Hwang a conceput ideea bazată pe propriile lupte economice de la începutul vieții, precum și pe disparitatea de clasă din Coreea de Sud și capitalism. Deși a scris-o inițial în 2009, nu a reușit să găsească o companie de producție care să finanțeze ideea până când Netflix s-a interesat în jurul anului 2019, ca parte a eforturilor de a-și extinde ofertele de programare străină. Toate cele nouă episoade au fost scrise și regizate de Hwang.

Squid Game a fost lansat în întreaga lume pe 17 septembrie 2021, cu aprecierea criticilor și atenția internațională. Din noiembrie 2021, este cel mai vizionat serial Netflix, devenind programul cel mai vizionat din 94 de țări și atrăgând peste 142 de milioane de oameni și strângând 1,65 miliarde de ore de vizionare în primele patru săptămâni de la lansare, depășind serialul anterior de top *Bridgerton*. Spectacolul a atras, de asemenea, controverse datorită popularității sale în rândul copiilor mici, în ciuda faptului că are ratinguri de vârstă matură în întreaga lume.

Regizorul, producătorul, scenaristul **Hwang Dong-hyuk** este cunoscut pentru regia filmului criminal din 2011, *Silenced* și pentru crearea seriei dramatice de supraviețuire Netflix din 2021, *Squid Game*. „Time” l-a numit unul dintre cei mai influenți 100 de oameni din lume în 2022.

Toronto, Canada

Umor

LA TELEVIZIUNEA TV-PLUS

Ovidiu Gligu

Profesor de religie ortodoxă, prozator, poet
Liège, Belgia

R realizatorul: Bună seara! Dragi telespectatori, așa cum v-am promis săptămâna trecută, iată, vom aborda astăzi o temă de stringentă actualitate: discriminarea comunității **LCBN – Liga celor care beau pe nas**. Iată, avem în studioul nostru doi invitați preocupați îndeaproape de acest fenomen, și anume pe domnul Oliviu, profesor de religie...

Domnul Oliviu: Bună seara!

R.: ...și, de asemenea, avem onoarea să fie alături de noi președintele organizației locale a **FUL – Forța Unității Laice**...

Președintele Ful: Bună seara, dragi telespectatori, și mulțumesc realizatori-

lor emisiunii, pentru această atât de necesară și binevenită dezbatere. Noi suntem bucuroși să putem sensibiliza încă o dată opinia publică față de această discriminare brutală la care este supusă o minoritate pașnică și inofensivă. Această discriminare din cauza căreia... comunitatea noastră este în pericol... să nu mai crească, în ritmul obișnuit...

R.: Despre ce este vorba de fapt? Se poate să explicăm telespectatorilor noștri mai concret?

P. F.: Desigur, este vorba despre vocile unor persoane retrograde care încearcă să manipuleze opinia publică, mai ales tineretul, cu afirmații ostile și nefondate științific. Adică persoanele care susțin – în secolul nostru, în inima Europei – că băutul lichidelor pe nas este un fenomen nefiresc și periculos. Mi se pare chiar o culme a discriminării... și a ignoranței. Cred că domnul Oliviu știe la ce mă refer.

D. O.: Dacă-mi permiteți...

R.: O clipă, imediat... Doar voiam să adaug că pentru noi, cei care avem un minim spirit critic, lucrurile sunt clare. Cu toții știm încă din gimnaziu că aparatul digestiv și aparatul respirator au în comun acest organ numit faringe, organ care permite lichidelor să ajungă din nas în stomac. E absolut științific demonstrat. Dar unii oameni, cum spuneți, nu vor să înțeleagă că este opțiunea fiecăruia să își folosească nasul după cum dorește, că e absolut normal și firesc să fim diferiți...

P. F.: Da, în fond trăim într-o societate democratică, deși vedem cum zilnic ne sunt încălcate drepturile!

R.: Într-adevăr... Iată, revenim spre dumneavoastră, domnule Oliviu. Ne puteți spune, în calitate de profesor, de ce în școlile noastre nu se fac destule eforturi

pentru promovarea comunității LCBN? De ce nu vedem o implicare generală a corpului profesoral pentru susținerea activităților acestei minorități în expansiune, în rândul elevilor?

D. O.: Adică...

P. F.: Adică trebuie să spunem lucrurilor pe nume, pentru ca lumea să înțeleagă, trebuie neapărat să precizez că dumneavoastră predați religia, o religie a iubirii, nu a urii...

R.: Și totuși, milioane de tineri LCBN trebuie să lupte împotriva unor mentalități medievale care-i consideră drept bolnavi. De ce, domnule profesor?

D. O.: Eu cred că...

P. F.: Dumneavoastră credeți?! Iertați-mă, dar până când o să ne mai insultați cu credința asta arogantă? Cât o să mai suportăm atacurile prietenilor dumneavoastră bărboși? Au venit din Evul Mediu întunecat și vor să ne ia toate libertățile... Nu se poate așa!

R.: Ăăă, stimați telespectatori, dragi invitați, desigur dezbaterea sunt destul de aprinse, mă așteptam, dar vă rog, nu e cazul să recurgem la ironii dușmănoase. Până la urmă sunteți un cadru didactic, domnule Oliviu, un posibil model pentru elevi...

P. F.: Penibil model...

R.: Vă rog, dar totuși... Acest aspect didactic, totuși, ăă, impune...

P. F.: Stimate domn, lumea de azi are nevoie de dascăli adevărați, de oameni cu mintea deschisă, care să înțeleagă și să aplice ideile noastre. Trebuie să formăm în rândul tinerilor un spirit critic înalt, să nu-i mai lăsăm să șovăie în tot felul de îndoieli. De-acum trăim într-o lume a științei și a progresului, domnii mei!

R.: Da. Și pentru a vă întări afirmațiile, iată așa vrea să prezint telespectatorilor o

nouă descoperire a științei, care lămurește o dată în plus, dacă mai era nevoie, justetea acestei minunate mișcări progresiste – aș zice – care este LCBN. Studii foarte recente au demonstrat că și Luci, celebrul Australopithecus Abuvensis, avea un mod de viață... modern...

P. F.: Pardon, cine?

R.: Luci, fata aceea din preistorie, căreia i s-a găsit scheletul răspândit pe o arie de doi kilometri...

P. F.: A! Da, da, da... Scheletul acela vechi, veriga lipsă! Sigur! Eu știam că era Lucky, dar asta chiar nu contează, poate mă înșel...

R.: În fine... Cel mai important e că s-a demonstrat științific, cu carbon 14 desigur, că strămoșii noștri comuni beau și ei apă pe nas, în modul cel mai uman și mai natural posibil.

P. F.: Ooo, asta e minunat! Ce mai ziceți, domnule Oliviu, cum e cu Adam și Eva?

D. O.: Conform tradiției...

P. F.: Vai, dar mai lăsați-ne odată în pace cu tradiția asta! Nu înțelegeți că ne-am săturat de alb și negru, de mama și tata... Gata! Terminați cu naționalismul fascist!

R.: Daa, stimați telespectatori, mi se comunică în cască... Da, am înțeles... Trebuie să vă spun, dragi telespectatori, că domnul Oliviu, iată acum am aflat, are pe rol un proces... pentru incitare la ură rasială... și ură... împotriva minorităților...

D. O.: Cuum? Nu...

R.: Proces intentat... Da, am înțeles, nu știam... Intentat chiar acum. Și... dorim încă o dată, dragi telespectatori, să vă asigurăm de totala neutralitate a postului nostru de televiziune. Și ne decidem complet de afirmațiile invitatului

nostru. Afirmații grave și nefondate care, iată, au declanșat de facto urmărirea sa penală.

P. F.: A, deci așa, domnule profesor, și nu sunteți prezent la proces, încercați să vă sustrageți justiției?

R.: Cu regret, domnule Oliviu, mi se comunică în cască, sentința s-a dat deja: ați fost condamnat la două săptămâni... de muncă... în folosul comunității.

P. F.: Prea puțin... Rușine!

R.: Dar... Dar, cum sunteți un... un personaj literar, iată, nu puteți desigur presta această muncă... mi se comunică... pe-deapsa a fost comută la doi ani... de închisoare... cu suspendare.

P. F.: Și mai rușine! Suspendați suspendarea!

În studio intră mai mulți polițiști care îl încătușează și îl scot din cadru pe profesor.

R.: Așadar, iată, dragi telespectatori, c-am ajuns la final, cu bine... Dar mulțumind tuturor pentru aceste minunate clipe petrecute împreună, vă dorim în continuare... noapte bună!... Genericul, vă rog!

”Până când o să ne mai insultați cu credința asta arogantă? Cât o să mai suportăm atacurile prietenilor dumneavoastră bărboși?”

Lumea copilăriei

LITERA A

Iuliana Dinu

Poetă, prozatoare
Membră a Uniunii Scriitorilor din România

Să vă spun ce s-a-ntâmplat:
În bătrânu' abecedar,
Printre literele toate
S-a iscat mare scandal:

– Eu sunt prima-n alfabet!
Striga „A” în gura mare,
Cele mai multe cuvinte
Pot scrie cu fiecare!
Printre termeni importanți
Mă strecor și îmi fac loc,
Nicio literă din lume
N-a avut așa noroc!
Dacă plânge un copil,
Chem e „M”-ul pe lângă mine,
Și-mpreună scriem: „mama”,
Cel mai scump cuvânt din lume!
De scriu „tată” mă ajută
„T”-ul, foarte săritor,
Chiar de-i așezat departe,
Vine-n grabă, de-l implor!
Când omul de dor oftează,
Mă grăbesc și scriu „amor”,
Literele „O” și e „M”
Îmi sar iute-n ajutor!

– Nu te mai făli, drăguțo!
Îi strigă litera e „S”,
Vreau să-ți spun de la obraz,
Și să fie înțeleș:

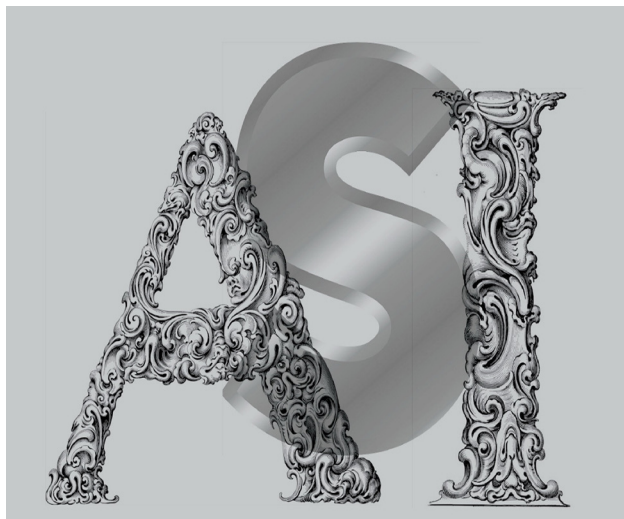
Fără de noi, cealalte
Litere din alfabet,
N-ai putea scrie nimic,
Nu-ți mai da „atât talent!”
Construim și noi cuvinte,
Fără ajutorul tău
Și nu facem caz din asta
Și atâta „tămbălău!”
Spune,-n termenul „elev”,
Te aflu și dumneata?
În cuvinte: imn, credință,
Te zărești pe undeva?...

– Eu, zise-nțeleptul „I”,
Te întreb de știi, cumva,
În conceptul de „iubire”
Ești prezentă și mata?
Iubirea cuprinde totul:
Mamă, tată, soră, frate,
Ce e mai frumos pe lume:
Drapel, țară, libertate!...

Rușinată și smerită,
Litera „A” spuse-n șoaptă:
– Dragilor, aveți dreptate,
Recunosc, am fost netoată!

Morala:

*Dragii mei, priviți atent:
Literele când se-adună,
Pot face cuvinte multe,
Doar dacă se țin de mână!*

Lumea copilăriei

FLORILE MĂMUCĂI

Georgeta Adam

Scriitoare, ziaristă
Membră a Uniunii Scriitorilor din România

Mă întorc deseori spre vârsta copilăriei mele, rămasă într-un sat de pe malul Prutului, acolo unde, după un gard de cătină, se mai află și acum casa mămucai. Cine este mămuca? Bunica noastră. Așa îi spuneam, poate că numai noi din tot satul ne numeam așa bunica. Mămuca a plecat într-o zi de vară, lăsând casa înconjurată de gardul de cătină, cu prispele și cărările năpădite de iarbă, cu florile ce acum parcă răsar așa, în amintirea ei... Pentru că mămuca era un fel de zână a florilor. În curtea ei și acum, în amintirea mea, înfloresc lângă liliac ghiociei, pâlcul de ghiociei aduși de ea din pădure, toporașii fragili, viorelele.

– Ce floare e aceea?, mă oprește băiatul meu, apărut în curtea amintirilor când avea doar câțiva anișori.

– Este coada mielului, uite-o, albastră, bleu, albă, roz...

– Uite și florile care par niște năsturași albaștri și roz, mămico!

– Sunt zambilele, nu le rupe, nu le putem coase pe bluziță!

...Treptat, în amintirea mea înfloresc bujorii, cei de pădure, apoi cei altoiți, roșii și roz (știu că atunci când eu aveam zece ani, mămuca m-a luat într-un sat, peste dealuri, să-i căutăm pe la alți oameni, țărani ca și ea, și să-i aducem în grădina ei)...

– Uite, a înflorit și iasomia, și bulgărele de zăpadă...

– Mămico, pot face un om de zăpadă din bulgării lui?

– Dar chiar pomul este un fel de pom de zăpadă, de ce să-l faci om? Vrei să se topească la soarele primăverii?

...Treptat, pe prispă, sub părul din fața casei, sunt scoase florile din căldări, oale, ghivece... Pline de flori sau în așteptarea lor... Oleandrii roz și albi, mușcatele, crăciunelul, telefonul (nu știu dacă mămuca a vorbit vreodată la telefon!), ghivecele cu aloe, calele, dimitrițele, crizantemele care vor înflori le toamnă, într-o adevărată simfonie de culori.

– Dar ce floare privește peste gard?

– Unde?

– Acolo, floarea aceea înaltă, galbenă!

– Aaa, este Cucoana Marghioala, așa-i spunea mămuca, așa-i spun și eu!

– Atunci așa o cheamă! Dar cealaltă de lângă ea, tot înaltă? Parcă se iau la întrecere!

– O, este nalba, o plantă miraculoasă, cum spunea mămuca!

– Tu știi, mămico, oare câte flori o fi având grădina asta?

– Nu s-a gândit nimeni, niciodată, să le numere...

– Atunci sunt nenumărate!

– Putem spune și așa...

– Sau infinite, ca stelele, ca numerele...

– Dacă vrei tu să spui așa, așa zicem...

– Ai putea să mă mai înveți numele lor? Uite, au înflorit lalelele, narcisele și liliacul. De ce înfloresc toate deodată?

– Pentru că acum e timpul lor, al înfloririi, dar curând se vor ofili și se vor scutura în luna mai...

– Și mai departe?...

– Mai departe?...Atunci să enumerăm stânjeneii, ochiul boului, petuniile (sau „betoniile” multicolore, cum le spunea mămuca), regina nopții, cerceii-doamnei, anisonul, macii și multe altele care luau în cucerire, vară de vară, toată grădina!...

– Cine se cațără în măr, ca și mine, mămico?

–Trandafirii cățărători, altoiți chiar de mâna mămucai...

– Știa să altoiască pomii și florile?

– Da, mai ales trandafirii, dacă te referi la flori...

(...Între timp, băiatul meu a mai crescut, merge la școală acum, știe ce-i acela un altoi.)

– Uite și o floare ca un puf!

– Chiar așa îi spunea mămuca, pufuleț!

– Dar florile acestea cu frunze rotunde și cu un picioruș, cum se numesc?

– Noi le spuneam „hantagele”, așa cum am auzit de la mămuca. În graiul moldovenesc. Mai târziu, am aflat că se numesc colțunași! Uite ce culori frumoase au: galbene, portocalii, roșii... Așa le păstrez în amintire...

– Toată cărarea este înflorită! Uite, mămico, florile acestea multicolore cu frunze ca niște ace, cărnoase, galbene, roșii, mov, albe... cum se numesc?

– Sunt flori de piatră, care astăzi se văd atât de rar: se trezesc dimineața și înfloresc, pentru ca după-amiază să-și închidă florile până în dimineața următoare...

– Ca regina nopții?

– Altfel decât ea: regina nopții se deschide seara, nu?

– Da, așa este... dar florile acelea, ca de ceară?

– Sunt nemuritoare, nu cele din lanul de grâu, altele, mai rare, pe care mămuca le descoperise în ultimii ani ai vieții...

– Putem să continuăm călătoria în grădină?

– Desigur! Prin toate anotimpurile, primăvara, vara, toamna, apoi iarna, unde se mută unele dintre ele. Uite aici o plantă denumită flux, alături minunatele gherghine înalte, de toate culorile – se mai numesc dalii –, crizantemele, dimitrițele, trandafirii, macii, volburica, zorelele, glicina, anisonul, crăițele, nemțoaicele, margaretele, panseluțele, garofițele... și multe altele! Doar ți-am spus că sunt nenumărate...

– Mămico, mă lași să le mângâi?

– Se înțelege, puiule!

– Dar tu ce ai să faci în timpul ăsta, cât le mângâi eu?

– Am să scriu despre grădina mămucai.

– Ai să scrii și ce fac florile iarna?

– Da! Unele se mută în casă, altele în beci, să ierneze, altele în borcănele, pachețele de semințe, pentru a fi semănate de mămuca în primăvara viitoare...

(Casa ei este și acum plină de borcănele cu semințe despre care nimeni nu mai știe ce ar putea deveni, ce ar putea răsări din ele... Doar ea știa toate secretele...)

– Și dacă într-o vară nu ploua, ce se întâmpla cu grădina mămucai?

– Mămuca aducea apă să le ude, cu gălețile agățate de cobiliță, din râu sau de la fântână... Când nu putea să mai care, aducea în mână, doar cu un sufertaș, și tot le uda, sau aduna apă de ploaie în bazin. Cum să le lase ea fără apă?...

– Oare mămuca știa că grădina ei este nemuritoare?...

– Cred că da... Ți-am spus că atât în satul nostru – și cale de mai multe sate chiar – grădina ei era vestită. Ea vorbea deseori despre alte flori de care auzise, despre care i se povestise. Mie și surorilor mele ne scria scrisori să căutăm o anume floare, ne-o descria... Grădina ei s-a îmbogățit și așa, căutând o floare de o anumită culoare sau specie, de care auzise, citise, ascultase la radio...

– Mămuca ta era o învățată?

– Era o femeie simplă, o țărăncă harnică, care a avut cinci copii, a muncit toată viața la câmp, acasă, dar dragostea pentru flori n-a uitat-o niciodată.

– Atunci să-i spunem „mămuca florilor”. Vrei?

...Din copilăria mea, de neimaginat în întreaga-i frumusețe, plutește în amintirea mea grădina înflorită a mămucai... Închid ochii și o văd aieva, și acum, și atunci, ca întotdeauna...

Fotografii de Georgeta Adam

Istorii mai puțin știute

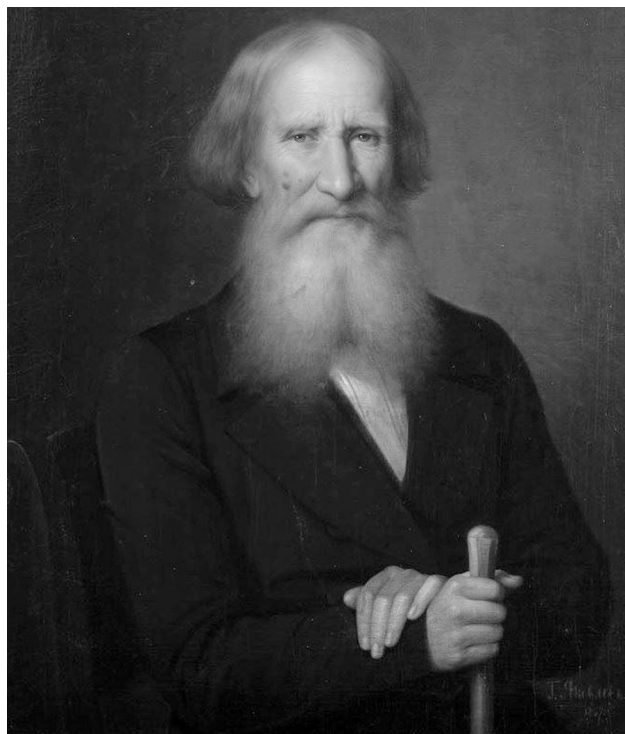
IMPOZITUL PE BARBĂ

Pușa Roth

Dacă e să ne raportăm la relația omului, cetățeanului cu statul, omul, cetățeanul, are atâtea obligații față de stat, obligații sub formă de taxe, unele, să zicem, necesare, altele făcute să mai scoatem un ban din buzunar. Ideea de a pune fel de fel de taxe, unele chiar biruri, nu s-a inventat azi, ci a fost pusă în practică de când există statul. Acum, dacă stăm strâmb și socotim drept, conducătorii statelor, fie că s-au numit faraoni, regi, împărați, domnitori, țari, președinți etc., au promulgat legi, unele bune, altele strâmb, în defavoarea cetățeanului. Ele au rămas în istoria lumii, dar unele chiar merită amintite pentru ineditul lor, altele pentru năstrușnicia lor.

Petru cel Mare, țarul Rusiei între 1682–1725, era cu siguranță unul dintre principalii susținători ai celor mai ciudate forme de taxare, forme duse câteodată pe culmile absurdului. A introdus dări pentru consumul de apă, stuți și suflețe (de fapt, asta era doar o capitație¹ – nu atât de interesantă precum sună!). Ba chiar a creat un comitet al cărui rol singular era acela de a elabora tarife. Una dintre cele mai amuzante taxe pe care le-a inventat, introdusă în 1705, a fost impusă celor ce purtau barbă. Astfel a hotărât să taie bărbile cu care se făleau nu numai aristocrații, dar și mujicii. Măsura nefiind acceptată de cler, a trebuit să renunțe la interzicerea bărbii, înlocuind-o cu impozitul pe barbă. Bineînțeles, preoții erau scutiți de impozit.

După ce s-a războit cu bărbile, Petru începe bătălia cu veșmintele. Dacă Rusia vrea să meargă repede înainte, nu trebuie să rămână îmbrăcată în vechiturile de pe vremea lui Boris Godunov. Un ucaz² dat la 4 ianuarie 1700 hotărăște că „boierii, oamenii de la curte, funcționarii vor purta îmbrăcăminte unguerească, cu caftanul de deasupra până sub genunchi, iar cel de dedesubt mai scurt”. Cei care nu se supun

Gavriil Ivanovici Yaklovlev, *Negstor cu baston*, 1857

ucazului plătesc amendă. Unii mormăie că veșmintele astea nu sunt bune pentru clima aspră a Rusiei.

Obiceiurile din străbuni mai primesc o lovitură: reforma calendarului. La 20 decembrie 1699, Petru dă un ucaz prin care numărătoarea anilor urmează să se facă din acea clipă după calendarul european, fiecare an începând la 1 ianuarie și nu la 1 septembrie ca până atunci. Nu merge atât de departe încât să instituie calendarul gregorian care, fiind cel de la Roma, n-ar fi potrivit pentru ortodocși; se mulțumește cu cel iulian care are o întârziere de 11 zile (trecerea la calendarul gregorian se va face la 1 februarie 1918 de către guvernul URSS). Hotărăște ca, la 1 ianuarie 1700 toată lumea să-și împodobească porțile caselor, să ia parte la slujbele de la biserică și să-și facă urări de Anul Nou. Veselia asta silită nu tulbură inimile moscoviților. Unii șoptesc: „Cum a putut Dumnezeu să facă lumea iarna?”, iar alții merg mai departe: „Biblia spune că Antihristul are să schimbe vremea. Petru I este așadar Antihristul.”

Petru I nu a fost o excepție, istoria a consemnat și, din păcate, mai consemnează încă apariția unor legi care n-au nici o legătură cu democrația și nici cu grija pentru oameni. Omul și puterea!

¹ **Capitație**, capitații, s.f. Impozit, sub formă de cote fixe, perceput, în Evul Mediu, pe fiecare cap de locuitor. – Din fr. *capitation*, lat. *capitatio*.

² **Ucaz**, ucazuri, s.n., înv., pop. Hotărâre adoptată de organul suprem al puterii de stat. – Din rus. *ukaz*.

Ab initio

EVOLUȚIA ȘI DEZVOLTAREA DREPTULUI MUNCII

Iulia Zorzoliu

Jurist
Membră a Colegiului Consilierilor Juridici
București

Dreptul muncii este ramura de drept care se ocupă cu studierea normelor juridice ce reglementează relațiile care se nasc între salariați și angajatori în legătură cu prestarea muncii. Prin raporturi de muncă se înțeleg acele relații stabilite cu ocazia încheierii, executării, modificării și încetării contractului individual de muncă. Cu toate acestea, constituirea dreptului muncii ca o ramură distinctă de drept este rezultatul unui proces îndelungat, extinderea muncii salariate determinând adoptarea unei legislații corespunzătoare.

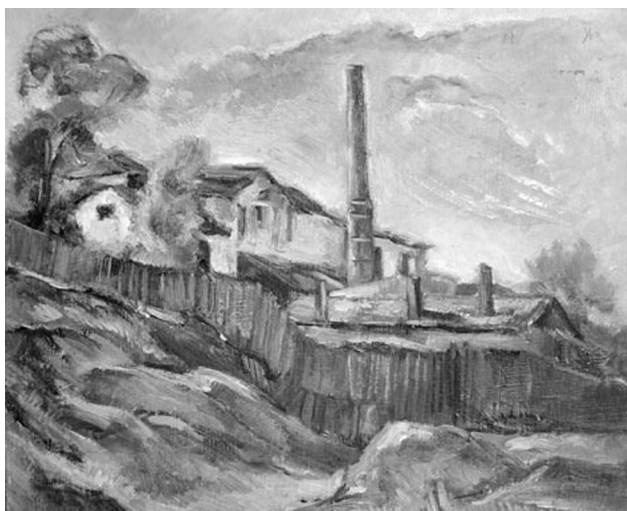
Primele reglementări referitoare la relațiile sociale de muncă au apărut la

sfârșitul secolului XIX și începutul secolului XX, ca urmare a dezvoltării industriale. În perioada Unirii Principatelor Române, în domeniul legislației se cerea înfăptuirea unei codificări unice de drept civil. În această perioadă legislația muncii a avut ca obiect reglementarea relațiilor de muncă, astfel apar *Legile sanitare din 1885 și 1894* care reglementează condițiile de muncă ale minorilor și femeilor. De asemenea, se interzice munca de noapte și în subteran a minorilor sub 14 ani și a femeilor. Mai târziu, în anul 1897 se stabilește prin lege repausul duminical și sărbătorile anuale, iar în anul 1902 prin *Legea privind organizarea meseriilor* se prevede posibilitatea încheierii contractului individual de muncă și ucenicie. După înființarea *Organizației Internaționale a Muncii în anul 1919*, au fost adoptate un număr mare de legi caracterizate printr-o concepție înaintată de protecție a salariaților precum: *Legea reglementării conflictelor de muncă* din 1920, *Legea sindicatelor profesionale* din 1921, *Legea pentru organizarea serviciului de inspecție a muncii* din 1927, *Legea asupra contractelor de muncă* din 1929 ș.a. Câteva aspecte importante de menționat sunt că *Legea pentru reglementarea conflictelor de muncă* din 1920 prevedea dreptul la grevă cu revendicări economice, interzicând greva politică, iar greva trebuia să fie precedată de o acțiune de arbitraj între patroni și muncitori și de obținerea unei hotărâri din partea organelor de stat. *Legea* din 1928 a stabilit durata zilei de muncă de 8 ore și a săptămânii de 48 de ore, repausul duminical și de sărbători. De asemenea, s-au prevăzut condiții minime de protecție

a maternității femeilor muncitoare, prevăzându-se concediu de maternitate de 6 săptămâni până și după naștere. *Legea asupra contractelor de muncă* din 1929 a reglementat pentru prima dată contractul colectiv de muncă, contractul individual și cel de ucenicie conform căruia patronul se obliga să dea ucenicului o pregătire profesională în schimbul muncii acestuia timp de patru ani. *Legea pentru unificarea asigurarilor sociale* din 1933 a stabilit asigurări în caz de boală, maternitate, accidente și invaliditate, iar tot în 1933 a fost adoptată *Legea pentru organizarea jurisdicției muncii* și au fost înființate instanțele judecătorești speciale, mai exact judecătoriile de muncă, care rezolvau litigiile de muncă, la care participau atât patronii, cât și muncitorii, iar actele procedurale pentru muncitori erau fără plată.

Înainte de cel de-Al Doilea Război Mondial au continuat să existe o serie de legi adoptate, iar în perioada 1944–1989 a fost adoptat *primul Cod al muncii, Legea nr. 3* din 1950. Legislația muncii în această perioadă a devenit foarte centralizată, astfel nicio derogare nu era permisă în raporturile de muncă în ceea ce privește drepturile și obligațiile părților, iar munca era considerată o obligație. Persoanele care nu erau încadrate în raporturile de muncă erau sancționate contravențional.

Perioada de după Revoluția din 1989 a fost caracterizată de noi reglementări ce au avut în vedere adaptarea raporturilor juridice de muncă la economia de piață. Săptămâna de muncă a fost redusă la 5 zile și au fost înlăturate inechitățile existente în salarizarea personalului. Au fost adoptate o serie de legi care

Petre Iorgulescu-Yor (1890–1939), *Peisaj industrial*

au favorizat dezvoltarea relațiilor de muncă, astfel a fost reglementată protecția juridică a șomerilor, Prin *Legea salarizării nr. 14/1991* a fost reglementată stabilirea salariilor prin negociere, a fost adoptată o lege privind stabilirea unei proceduri de soluționare a conflictelor colective de muncă și mai târziu reglementată și *Protecția muncii prin Legea nr. 90/1996*.

În anul 2003 a fost adoptat *Noul Cod al muncii*, mai exact *Legea nr. 53/2003*, care a introdus pentru prima dată în legislația românească unele principii și mecanisme juridice proprii. Caracterul dreptului muncii sunt de trei feluri: caracterul imperativ, caracterul autonom și cel evolutiv. Cea mai mare parte a normelor dreptului muncii au un caracter imperativ, astfel conform *Codului muncii*, salariații nu pot renunța la drepturile ce le sunt recunoscute prin lege, iar orice tranzacție prin care se urmărește renunțarea la drepturile recunoscute de lege salariaților sau limitarea acestor drepturi este lovită de nulitate. Trebuie menționat că au caracter imperativ normele care reglementează libertatea muncii, egalitatea de tratament, dreptul salariaților la grevă, protecția securității și sănătății în muncă, dreptul salariaților la odihnă, dreptul la formare profesională, dreptul la informare și consultare ș.a. Autonomia dreptului muncii este consacrată de izvoarele specifice dreptului muncii și principiile specifice dreptului muncii. De asemenea, normele dreptului muncii în vigoare la un moment dat sunt rezultatul echilibrului dintre salariați și angajator.

Codul Muncii din 2003 propune principii pentru întreaga legislație a muncii care fundamentează cadrul juridic de reglementare a raporturilor juridice de muncă. În dreptul muncii actual se întâlnesc două categorii de principii, pe de o parte cele fundamentale, generale ale sistemului de drept, adică principiul legalității, principiul democrației, al egalității

în fața legii ș.a., iar pe de altă parte principii fundamentale specifice dreptului muncii precum: neîngrădirea dreptului la muncă și libertatea muncii, interzicerea muncii forțate, egalitatea de tratament și garantarea drepturilor salariaților. În ceea ce privește neîngrădirea dreptului la muncă și libertatea de muncă acest principiu este regăsit și în *Constituția României*, iar atributele specifice libertății de muncă sunt consacrate expres în *Codul muncii*, adică libertatea alegerii locului de muncă și a profesiei, precum și libertatea persoanei de a decide să lucreze sau nu. De asemenea, potrivit *Codului muncii* orice salariat beneficiază de condiții de muncă adecvate activității desfășurate, de securitate și sănătate în muncă, de respectarea demnității fără nicio discriminare. În acest context, discriminarea este definită în Cod ca fiind acel act sau fapt de excludere, deosebire, restricție sau preferință întemeiat pe unul sau mai multe criterii precum sexul, caracteristicile genetice, vârsta, rasa, culoarea, etnia, opțiunea politică, religia, apartenența națională etc. Trebuie menționat că relațiile de muncă se bazează pe principiul consensualității și al bunei-credințe, iar pentru buna desfășurare a relațiilor de muncă participanții la raporturile de muncă se vor informa și se vor consulta reciproc în condițiile legii și ale contractelor colective de muncă.

În concluzie, existența omului în societate este strâns legată de muncă, aceasta fiind o activitate creatoare, o modalitate de formare, dar și o necesitate pentru satisfacerea nevoilor sociale. Astfel, munca prestată sub incidența dreptului muncii este cea prestată în schimbul unei remunerații sub autoritatea unei persoane, iar intensificarea și diversificarea relațiilor sociale de muncă a dus la dezvoltarea continuă a dreptului muncii.

”Primele reglementări referitoare la relațiile sociale de muncă au apărut la sfârșitul secolului XIX și începutul secolului XX, ca urmare a dezvoltării industriale. În perioada Unirii Principatelor Române, în domeniul legislației se cerea înfăptuirea unei codificări unice de drept.”

Silogismele culturii

POLITICI CULTURALE ȘI CALITATEA VIEȚII (1)

Cornelia Costin

Poetă, doctor în filosofie, ziaristă
Membră a Uniunii Ziaristilor Profesioniști
din România

Toată lumea este de acord că nu se poate vorbi despre om în afara culturii. Altfel spus, condiția umană, ceea ce înțelegem prin demnitatea omului în general și calitatea vieții individuale și sociale implică o dimensiune culturală. În consecință, politica socială, înțeleasă ca politică în domeniul problemelor sociale grave și urgente, implică, fără îndoială, și politica în domeniul culturii. Aș spune chiar că *politica culturală este o premisă a protecției și mai ales a autoprotecției sociale.*

Prin cultură omul își introduce ordinea în propria viață. Prin satisfacerea nevoilor spirituale ale omului, cultura oferă bogăție spirituală, curaj, îi susține mora-

lul și îl consolează în situațiile-limită în care el poate ajunge la un moment dat. Și, dacă este adevărat că istoria omului a demonstrat că toate dificultățile vieții, toate incertitudinile și tragediile vieții pot fi înfruntate mai bine atunci când există credința (după unii) sau iluzia (după alții) supranaturalului care le rezolvă pe toate, tot atât de adevărat este că pe parcursul istoriei societății umane, dezvoltarea spirituală provocată de dezvoltarea științei, artei, tehnologiei etc. a dat omului încredere în propriile forțe, în propriile posibilități de a învinge greutățile vieții, pentru că...„Dumnezeu dă, dar nu bagă în traistă”... nu-i așa?... Mitologiile, ritualurile, ceremoniile, organizarea socială, dar și cunoașterea științifică, artistică, morală etc. au contribuit, fără îndoială, la supraviețuirea și înălțarea speciei umane, oferindu-i un sprijin cel puțin moral, un sentiment de semnificație, credința că viața are un sens, că merită trăită, consolând și liniștind în situații critice. Pornind tocmai de la astfel de considerente, *Programul de creștere a calității vieții populației* propus de guvern în 1990 prevedea inițierea unui „program de învățare socială a drepturilor individului”, realizat de guvern și organizații neguvernamentale; stimularea și susținerea cercetărilor cultural-științifice de tradiție prin instituirea unor manifestări culturale specializate (festivaluri, seminarii, conferințe) internaționale pe teme sugerate de procesele de tranziție și reformă; programe de angajare a universităților în contracte de cercetare guvernamentale; instituirea unui fond special la dispoziția universităților destinat invitării unor personalități din străinătate pentru cursuri și conferințe.

Șocurile tranziției au dovedit că *înțelegerea* stărilor sociale conflictuale, dar și

a stărilor de conflict din interiorul fiecărui individ este singura cale de rezolvare a problemelor, atât individuale cât și sociale, care zac în adâncul ființei umane. Abordarea și rezolvarea problemelor depinde de înțelegerea intensă a propriilor limite și potențe și recunoașterea, asumarea lor.

„Forța vieții” descrisă de Darwin – *Eul* – cuprinde dorința de supraviețuire, capacitatea de reproducere, dorința de prosperitate și autodepășire. Este forța de dirijare a înnoirii și progresului. Dar tot din ea derivă lăcomia și comportamentul antisocial, brutalitatea, setea de putere și dominație asupra celorlalți.

Omul s-a dovedit permanent supus interpretării dramei faustiene concretizată în lupta dintre aspectele pozitive și negative ale eului. Și obținerea unui echilibru dinamic între cei doi poli ai acestei lupte ar trebui să fie și de cele mai multe ori este obiectivul esențial, dar rareori *într-adevăr admis*, al politicii sociale și în speță *al politicii culturale*. O prea mare *îngăduință față de manifestarea impulsurilor eului* poate duce la absența justiției sociale, agresiune și corupție. Și perioada „declanșată” în România de decembrie 1989 stă mărturie.

Chiar dacă ne este greu să recunoaștem, aspectele negative ale naturii noastre (...umane) – lăcomia, vanitatea, frica, mânia, ura – manifestări ale brutalității eului, au servit speciei umane pentru obținerea dominației asupra tuturor celorlalte specii, ale creației și asupra variantelor probabil mai puțin reușite de homo sapiens și pre-homo sapiens, dispărute pe parcursul istoriei.

Mânați permanent de *zestrea noastră genetică* și „*producția noastră spirituală și materială*”, am ajuns la starea actuală

de conștiință a propriului destin și privim viitorul ca pe un generator continuu al vieții, trăsăturile negative atenuându-și importanța pentru băcăliile viitoare. Ele rămân însă prezente și „trebuie luate în considerație în comportarea personală și colectivă. De secole, oamenii simpli au fost disciplinați, iar trăsăturile lor negative au fost întrucâtva etufate prin speranța în Paradis și frica de Iad; dar odată cu diminuarea credinței în religie precum și în ideologii și instituții, restricțiile s-au evaporat, respectul pentru lege s-a micșorat, crescând, în același timp, fenomenele de terorism și crimă. Generația actuală simte absența semnului sinelui și nu știe încotro să privească”¹.

Trăsăturile negative proiectate de la individ la nivel colectiv operează prin corespondență în mediul social. *Eul național* este, deci, în același fel ambivalent. Se poate exprima ca dragoste față de țară, grup etnic sau ca șovinism, xenofobie, rasism, deseori erijându-se în „avocatul intereselor înguste”, împotriva armoniei și a unui viitor mai bun pentru toți.

Dincolo de cultură, de religie, de concepția despre viață, dincolo de chingile traiului în comun – în societate – există în ființa umană o sete de libertate, o dorință de a-și depăși limitele, o aspirație spre ce este neînțeles și nenumit (încă și încă) pe care nicio teroare, nicio dictatură n-a putut s-o șteargă din inima, și spiritul omului. Această dorință adeseori invizibilă și măcinătoare este în fond baza spiritului creator.

Dar demnitatea umană implică un sens al binelui care este tot mai greu susținut în vârtejul schimbării. În lumea de azi, în comportamentul indivizilor și statelor, chiar și al celor cu drepturi garantate constituțional, morala este eludată și legea ignorată sau confiscată de dorința autorităților, orientarea implicită sau chiar explicită este „înapoi în junglă!”.

Popoarele contemporane sunt confruntate cu o mulțime de contradicții culturale datorate atât migrației care le tulbură identitatea, le demoralizează și clatină motivația muncii. Aspectele fundamentale (cândva) ale vieții, ca religia, identitatea etnică, valorile moștenite și credințele (certitudinile) au decăzut ajungându-se la hiperindividualism, egoisme de tot felul, superconsum și căutarea cu ardoare a amuzamentului și distracției.

Schimbarea este de cele mai multe ori considerată o amenințare la adresa eului. Există momente însă, chiar dacă destul de rare, la intervale destul de mari de timp, când se impune imperios nevoia de o nouă abordare, când valorile consacrate sunt evocate în mod deliberat, cercetându-se și reevaluându-se pentru înnoire în ce privește generarea de țeluri și sensuri pentru individ.

Pietro Longhi, *Micul concert*, 1746

Specialiștii sunt unanimi în a recunoaște că valorile tradiționale spirituale au fost, în fapt, în mod progresiv respinse de generațiile actuale (contemporane). Astfel s-a ajuns, pe un fond de disperare și îndoială – provocat de dispariția valorilor și reperelor, de incertitudine și de complexitatea tot mai mare a lumii de azi, de dificultatea de a înțelege global societatea, de imposibilitatea de a rezolva probleme grave ca sărăcia, deteriorarea mediului ambiant (natural și social), subdezvoltarea, de impactul mass-mediei de multe ori în postură de „cântec de prohod” – la aspirația, la speranța spre o nouă existență, în care, din păcate, comportamentul marginal în general se bucură de o atenție care-l face să fie perceput drept normal. Se ajunge astfel la o criză a relațiilor dintre generații, o criză a dialogului – devastatoare pentru societate. Explozia informațională îi face pe tineri să-i considere pe adulți lipsiți de responsabilitate în fața pericolelor. Mai mult, ploaia de știri despre dezastre și acte de violență zilnică acționează ca un șoc și creează senzația de dezordine generală.

Copiii învață de la televizor și de pe telefonul mobil totul despre viața omenească; învață să aibă opțiuni, înclinații și libertate individuală. Dar antagonismul dintre valorile moștenite de la părinți în familie și cele căpătate prin mass-media este uneori atât de mare încât dacă un tânăr vrea să aibă păreri proprii, să gândească și să acționeze liber, are nevoie de „mult curaj pentru a nu fi zdrobit”. Autoritatea părinților este din ce în ce mai contestată și „maestrul” de asemenea nu se mai bucură de recunoaștere. Dialogul fructuos, constructiv între generații este, însă, cu atât mai necesar ca oricând.

În aproape toate culturile familia este considerată încă o valoare fundamentală. Și probabil că așa va fi multă vreme de acum înainte. Circumstanțele, însă, vor fi în continuă schimbare. De la un cuplu unit la o legătură tot mai nesigură, familia funcționează după o schemă de relații în continuă

¹ A. King, B. Schneider, *Prima revoluție globală*, București, Editura Tehnică, 1993, p. 183.

modificare în care autoritatea părintească, până nu demult incontestabilă, devine tot mai contestată. Tinerii, supuși unor presiuni contradictorii, prinși între valorile tradiționale și cele noi, vor fi obligați să ia decizii individuale în situații în care înainte doar părinții hotărau.

Într-o societate în care indivizii sunt tot mai afectați de derută, ruși de trecut, fără o viziune coerentă asupra viitorului după care să se călăuzească, întrebările eterne: Cine sunt? Încotro merg? De ce? Cum? devin mai acute ca oricând. Simptomele acestui „mal de vivre” apărute treptat au ajuns la paroxism, produc temeri și îi unesc pe tineri dincolo de orice deosebiri, creând „noi triburi (homococa – colens) atrase puternic de societatea de consum, fără să aibă – în majoritatea cazurilor – acces la ea din punct de vedere financiar. Mai mult, perspectiva lor constă într-o nesigură luptă pentru supraviețuire, în cadrul unei societăți globale neospitaliere și marcate de aspecte întunecate, ca de pildă competiția brutală sau amenințarea șomajului”².

Pe de altă parte, adulții sunt tot mai tentați de întoarcerea la principiile spirituale tradiționale, religioase. Își caută refugiul în culte și pseudoreligii. Nevoia comună atâtor oameni – căutarea absolutului – este astfel pervertită adesea în fundamentalism și fanatism datorită imensei dezamăgiri produse de modelul cultural occidental de modernizare, consum, creștere economică și progres social care în țările subdezvoltate nu s-a putut ține de promisiuni, iar în cele industrializate a dus la dezumanizare.

În aceeași ordine de idei, naționalismul, prezent în permanență mai mult sau mai puțin vizibil în toate țările lumii, a devenit mai viguros ca oricând. Sabie cu două tăișuri, naționalismul a dovedit că poate deveni ușor o sursă de intoleranță și conflict (vezi fosta Iugoslavie și URSS), cu atât mai mult cu cât, în prezent, sub valul internaționalizării se poate spune că, tradiționalul concept de *națiune* se află, cel puțin parțial, sub zodia declinului.

Societatea globală – în care unele țări depind de importul de materii prime și energie, altele de importul de alimente, de investiții, transfer de tehnologie etc., din alte țări – are nevoie de o *nouă solidaritate* nu întotdeauna acceptată și înțeleasă, de o *nouă civilizație*.

Cele două tendințe aparent opuse care au apărut în lumea contemporană – renașterea identității culturale specifice și apariția unor uniuni regionale, continentale sau chiar planetare sunt în realitate compatibile și chiar necesare. Aparentul conflict se datorează în primul rând sistemelor politice existente, rigid organizate, necorespunzător actualelor situații care se cer imperios înlocuite cu o *solidă comunitate*

culturală. Dar în fața brutalei afirmări a dimensiunii planetare și a apariției organizațiilor de tip regional și interregional cum e Comunitatea Europeană, de exemplu, apare sentimentul de insecuritate al indivizilor care se tem că în aceste condiții își pierd identitatea.

Deruta umană este, desigur, o etapă normală, a oricărei tranziții. Renașterea nu se produce niciodată rapid, fără costuri și durere, având în vedere diversitatea societăților și culturilor. De aceea nu trebuie disprețuită povara tradițiilor și nu trebuie ignorat faptul că, *în limbi diferite cuvintele și conceptele nu au întotdeauna același înțeles*. O societate mai armonioasă, mai potrivită aspirațiilor umane nu înseamnă cedare în fața tentației unanimității și ignorarea dezacordurilor și nici a te recunoaște învins înainte de bătălie, în fața greutăților unei întreprinderi ambițioase și dificile. Probleme deosebit de semnificative la nivel mondial, ca disparitățile dintre bogați și săraci, inegalitatea crescândă în ce privește accesul la informație și cunoaștere, discriminarea minorităților, inegalitatea împărțirii a justiției sociale, lipsa echivalenței drepturii – datorii, privilegiu – responsabilități, ambiguitatea dintre creșterea economică și calitatea vieții, opoziția dintre solidaritatea comunitară și impersonalul stat-providență, lipsa echilibrului dintre nevoile materiale și cele spirituale – nu pot fi eficiente abordate decât la nivel național, insistându-se asupra unor fenomene acute specifice, care contribuie la suferință cum ar fi: lipsa de înțelegere dintre elite și mase, separația dintre știință și cultură, conflictul dintre raționalitate și intuiție.

Aproape permanent, vastele zone de diferențiere umană au fost privite ca ireconciliabile. Societatea cunoaște o serie de diferențe de interpretare a valorilor și eticii și poate tocmai din acest motiv este tot mai evident faptul că numai prin acceptarea unor norme etice comune, necesare supraviețuirii rasei și vieții pe planetă se pot armoniza interesele divergente și se poate ajunge la un oarecare consens. Agresivitatea și spaima ca și globalizarea problemelor sunt poate cauzele principale care induc tendințele și amenințările cărora în prezent trebuie să le facem față.

”Condiția umană, ceea ce înțelegem prin demnitatea omului în general și calitatea vieții individuale și sociale implică o dimensiune culturală.”

² Ibidem, p. 93.

VOLUME APĂRUTE LA EDITURA LEVIATHAN

EDITURA

LEVIATHAN

În 2021:

- Radu Comșa, *De ce și-a lăsat Petre P. barbă și alte povestiri*, prefață de Costin Tuchilă, coperta autorului, 130 p. ISBN 978-606-95136-0-6; 12 lei; 6 euro.
- Cornelia Bartels (Germania), *Decupaje*, proză scurtă și memorialistică, prefață de Costin Tuchilă, postfață de Pușa Roth, 176 p. ISBN 978-606-95136-1-3; 15 lei; 8 euro.
- „Nino Nino” și poveștile copilăriei, texte și desene ale copiilor din grupul artistic „Nino Nino” din Brăila, din cadrul proiectului „Zâmbetul unește” al Asociației Culturale Leviathan, realizat împreună cu Biblioteca Județeană „Panait Istrati” Brăila, Secția de Împrumut pentru copii. Ludotecă. Prefață și prezentări de Lică Barbu, cuvânt introductiv de Mihaela Doinița Stanciu, postfață de Pușa Roth. Coperta: Rudy Roth, 112 p. ISBN 978-606-95136-2-0. Preț: 15 lei; 8 euro.
- Pompilius Micu, *Un visător rătăcit în viitor*, proză scurtă, 128 p. ISBN 978-606-95136-3-7; 15 lei; 8 euro.
- Gina Zaharia, *Cartea de sub braț*, proză scurtă, prefață de Costin Tuchilă, referințe critice, coperta: Rudy Roth, 232 p. ISBN 978-606-95136-4-4; 20 lei, 10 euro.
- Camelia Cristescu (Insulele Baleare, Spania), *Rețete de supraviețuire între solstiții*, poeme, postfață de Costin Tuchilă, ilustrații: Arisi (Palma de Mallorca), coperta: Rudy Roth, 166 p., ediție cartonată și broșată. ISBN 978-606-95136-5-1; 20 lei (broșată), 40 lei (cartonată); 10 euro (broșată), 20 euro (cartonată).
- Lică Barbu, *Aventurile lui Licuță dincolo de Capătul Lumii*, povestire, ilustrații de Cristina-Anamaria Paraschiv, prefață de Costin Tuchilă, coperta: Rudy Roth, 116 p. ISBN 978-606-95136-6-8; 15 lei; 8 euro.
- Eric Alexander Roth (Palma de Mallorca, Spania), *Vertical Gardens*, volum în limba engleză, cu ilustrațiile autorului, coperta: Rudy Roth, 36 p., color, ediție de lux, cartonată. ISBN 978-606-95136-7-5; 30 lei; 15 euro.
- Gina Zaharia, *Povești pentru Ilinca*, literatură pentru copii, ilustrații de Costin Tuchilă, coperta: Rudy Roth, 64 p., color, ediție de lux, cartonată. ISBN 978-606-95136-8-2. Necomercială. Cartea are și ediție electronică (pdf, acces gratuit), ISBN 978-606-95394-0-8. Ediția electronică poate fi citită și descărcată de pe portalul editurii.
- Dan Caragea (Lisabona, Portugalia), *Despre corp și frumusețe în viață și în arte*, eseu, cu 88 de ilustrații color, ediție electronică (pdf, acces gratuit), 112 p. ISBN 978-606-95136-9-9. Volumul poate fi citit și descărcat de pe portalul editurii.

În 2022:

- Ionuț Cristache, *A doua față*, roman, prefață de Costin Tuchilă, coperta: Rudy Roth, 180 p. ISBN 978-606-95394-

1-5. Preț: 20 lei; 10 euro. Cartea are și ediție electronică (pdf, acces gratuit), ISBN 978-606-95394-7-7. Ediția electronică poate fi citită și descărcată de pe portalul editurii.

- Ovidiu Gligu (Belgia), *Uimitoarele aventuri ale grăsanului Mickey din Zona Gării*, roman liric, prefață de Costin Tuchilă, coperta: Rudy Roth, 114 p. ISBN 978-606-95394-2-2. 20 lei; 10 euro.
 - Marieta Cristian, *La pas cu absolutul*, poeme, prefață de Victoria Milescu, coperta: Rudy Roth, 138 p. ISBN 978-606-95394-3-9; 20 lei; 10 euro.
 - Vasilica Grigoraș, *Evoluția ideilor filosofice la Dimitrie Cantemir*, prefață de Costin Tuchilă, referințe critice, coperta: Rudy Roth, 124 p. ISBN 978-606-95394-4-6; 20 lei; 10 euro.
 - Marius Cosmin Vasile, *Eficiență și performanță în ecuația agrobusiness*, prefață de Prof. univ. dr. Manole Victor, coperta: Rudy Roth, 222 p. ISBN 978-606-95394-5-3. Preț: 30 lei; 12 euro.
 - Iuliana Dinu, *Povestiri cu tâlc, fabule pentru copii*, desene de Alexandra Barbu, postfață de Costin Tuchilă, referințe critice, 120 p. ISBN 978-606-95394-6-0; 30 lei; 12 euro.
 - Pușa Roth, *Aventurile lui UNU*, povestire pentru copii, desene de Albert Frederick Roth (Palma de Mallorca, Spania), coperta: Rudy Roth, 36 p., color, ediție de lux, cartonată. ISBN 978-606-95394-8-4; 35 lei; 15 euro.
 - Fernando Pessoa, *Mesajul/Mensagem*, ediție bilingvă, traducere din limba portugheză, prefață și note de Dan Caragea, coperta: Rudy Roth, 228 p. ISBN 978-606-95394-9-1; 25 lei; 12 euro.
 - Cristian Vasile, *Eficiența managementului în sistemul serviciilor medico-sanitare*. Cu bibliografie și date despre autor. Coperta: Rudy Roth, 132 p. ISBN 978-606-95528-0-3; 25 lei; 10 euro.
 - Liliana Toma, *Elite*, proză scurtă, prefață de Costin Tuchilă, coperta: Rudy Roth, 136 p., 2022. ISBN 978-606-95528-1-0; 20 lei; 10 euro.
 - Gina Zaharia, *aniG*, poeme, prefață de Costin Tuchilă, coperta: Rudy Roth, 108 p. ISBN 978-606-95528-2-7; 18 lei; 8 euro.
- În 2023:
- Florin Solomon, *Cartea mea*, poeme, prefață de Pușa Roth, coperta: Rudy Roth, 220 p., 2023. ISBN 978-606-95528-3-4. Ediție necomercială.
 - Florin Solomon, *O lacrimă dacă aș fi*, poeme, prefață de Costin Tuchilă, coperta: Rudy Roth, 184 p., 2023. ISBN 978-606-95528-4-1. Ediție necomercială.
 - George Corbu, *Caragiale versus Urmuz. Efigii în epigrame*, prefață de Costin Tuchilă, 154 p. ISBN 978-606-95528-5-8; 20 lei; 10 euro.

• Letiția Vladislav, *Herr Wang și genitivul*, proză scurtă, prefață de Costin Tuchilă, coperta: Costin Tuchilă, 208 p. ISBN 978-606-95528-6-5; 25 lei; 11 euro.

• Valentin Emil Mușat, *anamneze*, poeme, prefață de Costin Tuchilă, coperta: Rudy Roth, 84 p. ISBN 978-606-95528-7-2; 18 lei; 8 euro.

• Dori Lederer, *Când îngerii se dezbracă de aripi*, roman, prefață de Costin Tuchilă, coperta: Costin Tuchilă, 194 p. ISBN 978-606-95528-8-9; 25 lei; 11 euro.

• Pompilius Micu, *A(furisi)sme*, aforisme, prefață de Costin Tuchilă, coperta: Costin Tuchilă, 110 p. ISBN 978-606-95528-9-6; 20 lei; 9 euro.

În curs de apariție:

• Constantin Radu Vasile, *33 de interioare, mandale și cioburi în care m-am văzut orb din naștere*, poeme (debut).

• Nicolae Feraru, *Prima iubire, țambalul*, ediție îngrijită de Elena Stoican.

• *Lumea în culorile copilăriei*, album cu desene ale copiilor din grupul artistic „Nino Nino” din Brăila, din cadrul proiectului „Zâmbetul unește” al Asociației Culturale Leviathan, realizat împreună cu Biblioteca Județeană „Panait Istrati” Brăila. Secția de Împrumut pentru copii. Ludotecă.

• Urfet Șachir, *Tradiții, datini și obiceiuri turcești*, ediție bilingvă română–turcă.

• Fernando Pessoa: *Poeme de Alberto Caeiro/Poemas de Alberto Caeiro*, ediție bilingvă, traducere din limba portugheză, prefață și note de Dan Caragea.

• Pușa Roth, *Femeia și copacul*, proză scurtă.

• Costin Tuchilă, *Varia curiosa*.

• Rudy Roth, *Emberdale stories*, literatură pentru copii.

Pe portalul editurii, detalii despre volume și autori, fragmente din cărți. Adresa: <https://editura.leviathan.ro/>

Pentru amănunte și achiziționarea cărților noastre, ne puteți contacta la una dintre adresele:

leviathan.romania@yahoo.com; costintuchila@gmail.com; pusa.roth@yahoo.com, cu mențiunea pentru Editura Leviathan.

Revista „Leviathan” și cărți apărute la Editura Leviathan pot fi procurate și de la Librăria „Mihai Eminescu” din București, Bd. Regina Elisabeta nr. 16 și online de pe site-ul Librăriei: <https://librariaeminescu.ro/cautare?controller=search&s=revista+leviathan>; https://librariaeminescu.ro/editura/2674-editura-leviathan?order=product.date_add.desc

Revista „Leviathan”

Prețul acestui număr: 30 lei; 11 euro; 12 dolari USA.

La abonamente, prețul rămâne neschimbat:

Anul 2024: 4 numere – 100 lei; 40 euro; 44 dolari USA (pentru abonați, tarifele includ taxele poștale).

Cititorii care doresc să-și facă abonamente ne vor scrie pe una dintre adresele:

leviathan.romania@yahoo.com; costintuchila@gmail.com; pusa.roth@yahoo.com urmând să primească datele necesare de la editorul revistei, Asociația Culturală Leviathan.

Materialele pentru publicare pot fi trimise pe aceleași adrese. Alte detalii: <https://leviathan.ro/>

Citiți portalul [Leviathan.ro](https://leviathan.ro)
adresa web: <https://leviathan.ro>
Cotidian exclusiv cultural, înființat în anul 2015
Știri la zi, comentarii, cronici, eseuri, rubrici de autor

Cultură
Informație
Atitudine

Un proiect media complet independent, dedicat românilor de pretutindeni.

Misiunea **Leviathan** este de a oferi conținut online care să informeze, să inspire și să educe, respectând însă inteligența cititorilor săi. Într-o epocă în care conținutul media este în cea mai mare măsură limitat la relatări partizane și lipsite de substanță, **Leviathan** își propune să ofere vizitatorilor platformei o experiență informațională autentică și inovativă.

Editor: Asociația Culturală Leviathan.

Adresa: leviathan.romania@yahoo.com

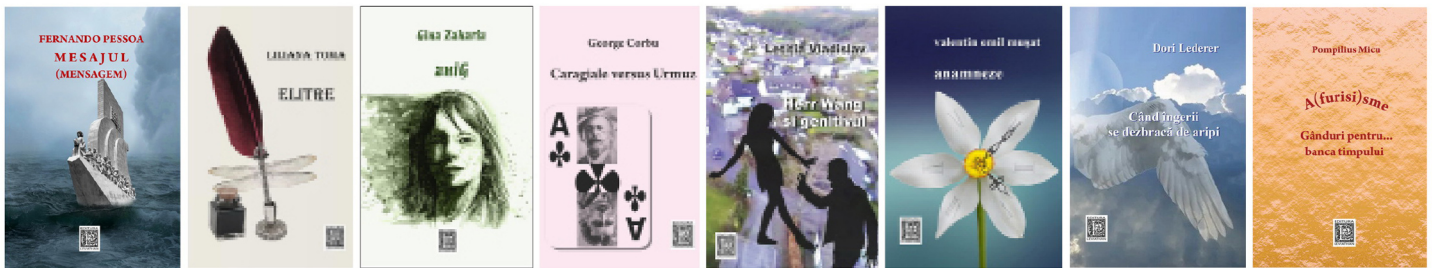
Pagini de facebook: Revista Culturală Leviathan (<https://www.facebook.com/leviathan.romania/>)

Diaspora culturală românească (<https://www.facebook.com/groups/diaspora.culturala.romaneasca/>)

Zâmbetul unește (https://www.facebook.com/Z%C3%A2mbetul-une%C8%99te-352487118804478/?modal=admin_todo_tour)

Descoperă scriitorul din tine (https://www.facebook.com/Descoper%C4%83-scriitorul-din-tine-884744138559599/?modal=admin_todo_tour)

Lumea noastră (<https://www.facebook.com/groups/511105329335657/>)

LEVIATHAN

Revistă culturală